

UNIVERZITA KARLOVA v Praze

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

HISTORIE

Kateřina LOŠŤÁKOVÁ

LUCEMBURKOVÉ A ČESKÉ ZEMĚ VE

FRANCOUZSKÝCH KRONIKÁCH

14. STOLETÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Martin NEJEDLÝ, Dr.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů
a literatury.

Katka Lorentová

Brno 28. 8. 2006

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce, Dr. Martinu Nejedlému, za odbornou a velmi inspirativní pomoc při zpracovávání tohoto tématu a Mgr. Janu Hrdinovi za četné a podnětné rady a připomínky.

Obsah

<u>1. Úvod</u>	5
<u>2. Stoletá válka</u>	8
2.1. Příčiny stoleté války a předchozí spory	8
2.2. První fáze války	11
2.3. Znovudobývání francouzského království	16
2.4. Poslední fáze války	19
<u>3. Lucemburkové v mezinárodní politice</u>	24
3.1. Předkové Jindřicha VII.	24
3.2. Jindřich VII.	25
3.3. Jan Lucemburský	29
3.4. Karel IV.	37
3.5. Václav IV.	43
3.6. Zikmund Lucemburský	45
<u>4. Kronika Jeana le Bela</u>	48
4.1. Kronikář a jeho dílo	48
4.2. Jan Lucemburský	50
4.2.1. Věrný spojenec Francie	50
4.2.2. Kresčák	55
4.2.3. Král - rytíř	58
4.3. Karel IV.	64
4.4. Václav Lucemburský	67
4.5. Marie Lucemburská	70
4.6. Bonna Lucemburská	71
<u>5. Kroniky Jeana Froissarta</u>	72
5.1. Kronikář a jeho dílo	72
5.2. Jan Lucemburský	76
5.2.1. Francouzský dvořan	76
5.2.2. Kresčák	81
5.3. Karel IV.	86
5.4. Václav Lucemburský	94
5.5. Zikmund Lucemburský	105
5.6. Václav IV.	118
5.7. Češi a české království	129
<u>6. Závěr</u>	135
<u>Seznam použitých zkratk</u>	139
<u>Bibliografie</u>	140
<u>Summary</u>	147
<u>Seznam příloh</u>	148

1. Úvod

Čtrnácté století je pro české dějiny dobou, kdy výrazně nabývají na intenzitě a významu styky se západoevropskými zeměmi, zvláště pak s francouzským královstvím. Toto směřování můžeme v menší míře pozorovat již v předchozím období, kdy se za vlády posledních Přemyslovců viditelně pozvedla prestiž českého krále a jeho království. Bezprostředním podnětem takto výrazného sblížení obou odlišných oblastí se však stal až nástup lucemburské dynastie na český trůn. Díky Janu Lucemburskému tak tradičně těsné styky lucemburských hrabat s francouzskými králi přenesly i do českých zemí.

Jan Lucemburský byl také jediným z lucemburských králů, jehož k francouzským suverénům přes drobné výhrady pojal opravdu blízký vztah, který se v případě Filipa VI. snad dá označit i za blízké přátelství. K tomuto postoji Jana předurčovala jak profrancouzská orientace jeho rodiny, tak i dlouhá výchova na pařížském dvoře. On sám později přispěl k posílení vzájemných vazeb svou dynastickou sňatkovou politikou a především trvalým spojenectvím s francouzským králem. Toto spojenectví se stalo jakýmsi pevným bodem jeho velkorysé evropské politiky a také v důsledku jeho tragického vyústění v bitvě u Kresčaku získal král Jan trvalé místo v povědomí široké veřejnosti nejen v Čechách a ve Francii.

Vztah Janova syna Karla k francouzskému králi byl již mnohem ambivalentnější. Za otčova života se jeho politickému kursu v tomto směru ještě podřídil, volba římským panovníkem mu však pokračování takto těsného spojenectví prakticky znemožnila. Ostatně Karel IV., jehož mocenská základna byla mnohanásobně větší než ta, kterou ovládal jeho otec, o to ani příliš nestál. Přes blízké příbuzenství s francouzskými králi byl tak vztah monarchů obou zemí charakterizován spíše neustálým mocenským napětím.

Karlův nevlastní bratr Václav zdědil po otci lucemburské hrabství a v manželství vyženil bohaté vévodství brabantské. Jako francouzský soused a významný kníže západorýnské oblasti měl tak pro přátelské vztahy se svými francouzskými příbuznými mnohem lepší pozici, což se odrazilo i v častějších pobytech v Paříži.

Po smrti Karla IV. se vzájemné styky Čech a Francie ještě do značné míry oslabily. Zájem krále Václava IV. o západní politiku byl poněkud pasivní. Jeho zvyk pobývat v českém království spíše než v říši znemožnil i osobní kontakty s francouzským

panovníkem. O jejich obnovení se Václav pokusil až krátce před sesazením z římského trůnu, i tento impuls však byl pouze přechodný.

Václavův bratr Zikmund se již díky svým braniborským a uherským državám do francouzského obzoru dostával spíše sporadicky. Ve větší míře se tak dělo až v patnáctém století, kdy získal římský královský titul a velmi aktivně zasahoval do evropské politiky.

Čeští i francouzští badatelé již vzájemné vztahy svých zemí ve 14. století do větší či menší hloubky prozkoumali v mnoha historických studiích. Vycházeli přitom především z diplomatického materiálu, s občasným přihlédnutím k řeci kronik. Pozdně středověká kronika je však žánr velmi specifický a při jeho zkoumání je pro správné pochopení obsahu obzvlášť důležité neustále se ptát pro koho a za jakým účelem ji její autor tvořil, neboť je to právě jeho koncepce, která nejvíce ovlivňuje formu i obsah výsledného díla.

Cílem předkládané práce je podat obraz českých králů, jejich nejbližších příbuzných a jejich království tak, jak je svým čtenářům představili dva z nejznámějších francouzsky píšících autorů 14. století, Jean le Bel a Jean Froissart.

Kronika lutyšského kanovníka, zastíněná velkolepým dílem jeho pokračovatele, zmizela na staletí z čtenářského povědomí a i po svém náhodném objevení v druhé polovině 19. století zůstávala dlouho stranou zájmu odborné veřejnosti.¹ Rozsáhlé dílo Jeana Froissarta se naopak již od doby svého vzniku těšilo velké popularitě.² Pozitivistické badání mu však vyčítalo faktografickou nepřesnost a přílišné zaujetí rytířskou a kurtoazní stránkou života šlechty na úkor jejích politických aktivit. K systematické rehabilitaci a objasnění Froissartovy důmyslně propracované koncepce tedy dochází až v posledních desetiletích.

Oba kronikáři píšící v průběhu stoleté války sice nepocházeli přímo z francouzského království, jeho vliv politický i kulturní byl však v Lutychu i Hennegavsku převažující. A přestože každý z nich díky svým osobním sympatiím či zájmu svých mecenášů upřednostňuje jinou ze znepřátelených stran, celkové vyznění jejich kronik je víceméně shodné – současné i budoucí vznešené čtenáře mají upomínat na hrdinské skutky

¹ I dnes existují pouze dvě edice le Belových kronik (*Les vraies chroniques des Messire Jehan Le Bel*, ed. M. L. Polain, 2 sv., Bruxelles 1863; *Chronique de Jean le Bel*, edd. J. Viard, E. Déprez, Paris 1904-1905, 2 sv.) a jen několik odborných studií o jeho osobě a díle; nejnověji ho celkově hodnotila Diana B. TYSON, *Jean le Bel: Portrait of a chronicler*, *Journal of Medieval History* 12, 1986, s. 315-332.

² První edice se Froissartovy Kroniky dočkaly již v polovině 16. století, jejich kritické vydávání započalo v druhé polovině 19. století a pokračuje dodnes. Nejlepší rozbor jednotlivých edičních počínů podává George T. DILLER, *Attitudes chevaleresques et réalités politiques chez Froissart. Microlectures du premier livre des Chroniques*, Genève 1984, s. 9-32.

nejlepších rytířů své doby i na dvorné chování králů a šlechty a zároveň je ubezpečit o stálé existenci správného společenského pořádku.

A právě místo, které je v těchto důmyslně zkonstruovaných dílech určeno českým králům, budeme sledovat na následujících stranách.

2. Stoletá válka

2.1 Příčiny Stoleté války a předchozí spory

Roku 1337 vypukla mezi Anglií a Francií válka, která je tradičně zvaná stoletou. Byla však pouze vyvrcholením předchozích konfliktů mezi oběma královstvími; její kořeny je tedy třeba hledat hluboko v minulosti.¹

V roce 1152 se bývalá francouzská královna Eleonora provdala za Jindřicha Plantageneta, hraběte z Anjou a Maine, vévodu normanského a designovaného nástupce na anglický trůn. Eleonora do manželství přinesla rozlehlé akvitánské vévodství. V rukou anglického krále, jímž se Jindřich za dva roky stal, se tedy kromě ostrovního království soustředila zhruba polovina rozlohy Francie, za kterou byl povinován francouzskému králi lenním slibem. Problémy plynoucí z této situace se vyhrótily v době vlády Jindřichova nejmladšího syna Jana. Tomu se sice po smrti svého bratra Richarda podařilo uhájit držbu kontinentálních lén proti synovci Arturovi Bretaňskému, po sporech s místní šlechtou mu je však francouzský král Filip II. právě v Arturov prospěch zabavil a ihned začal s jejich faktickým dobýváním. Přes dílčí úspěchy nedokázal Jan útokům čelit. Roku 1201 tak Filip dobyl vévodství normanské a v dalších letech soustředil síly na získání Akvitánie. Tábory obou protivníků se mezitím rozrostly díky bojům o římskou korunu. Anglický král se angažoval ve prospěch svého synovce, římského krále Oty IV. Brunšvického, francouzský král pak podporoval stranu štaufskou.

Naděje Angličanů na udržení kontinentálních lén ve Francii definitivně pohasla roku 1214 po katastrofálním výsledku dvojího útoku na kapetovské království – severní vojsko Janových flanderských a welfských spojenců vedené Otou IV. porazil u Bouvines na hlavu Filip II. a stejně se vedlo samotnému Janovi v Akvitánii. Původní ajnouovské impérium bylo ztraceno. Janovu synovi Jindřichovi III. zbyla pouze Guyenne vázaná k francouzskému království lenním slibem, jejíž držení mu bylo králem Ludvíkem IX. potvrzeno v Pařížské mírové smlouvě roku 1259.

Guyenne však nadále zůstávala ohniskem konfliktů. Francouzský král se z titulu lenního pána snažil neustále zasahovat do chodu vévodství, zatímco král anglický chtěl své závazky vůči němu co nejvíce omezit a přeměnit své panství na alod.²

¹ Stoletá válka se stala tématem mnoha odborných studií; z dostupné literatury odkazují na práci, kterou tomuto tématu věnoval Philippe CONTAMINE, *La guerre de Cent Ans*, ed. QSJ?, Paris 1968 (obn. vyd. 1994); z novějších prací pak především na monografii Jeana FAVIERA, *La guerre de Cent Ans*, Paris 1980.

Francouzský suverén neváhal ani opakovaně Guyenne zabavit, ať už šlo o Filipa IV. v roce 1294 nebo o jeho syna Karla IV. po incidentu v Saint-Sardos roku 1323.³

K další konfiskaci vévodství či přinejmenším zabavení jeho příjmů se schylovalo po změně dynastií na francouzském trůně – mladý anglický král Eduard III. se zdráhal složit Filipovi VI. lenní slib. Těžkosti ve vlastním království i hrozba zaboru léna jej však nakonec přiměly tak v červnu 1329 v Amiensu učinit.

Za jednu z hlavních příčin dlouhé války byla středověkými autory považována změna na francouzském trůně, respektive spor o něj mezi anglickým králem Eduardem III. a hrabětem Filipem z Valois. Ačkoliv se moderní bádání od tohoto důvodu odklonilo, je nástup dynastie z Valois po vymření hlavní linie Kapetovců pro budoucí konflikt faktem velmi důležitým. Už od svého nástupu v 10. století měli všichni kapetovští králové zajištěno pokračování držby trůnu díky existenci alespoň jednoho mužského dědice. Jednalo se tedy o právo faktické, nikoliv přesně zákonem vymezené. Na počátku 14. století nic nenasvědčovalo tomu, že by se situace měla změnit. Filip IV. měl tři dospělé syny – navarského krále Ludvíka, Filipa, hraběte z Poitiers a Karla, hraběte z La Marche. Všichni tři byli také ženatí, i když jim zatím scházeli mužští potomci. Na jaře 1314 však byla odhalena nevěra manželek Ludvíka a Karla, přičemž manželka hraběte Filipa byla jejich důvěrnicí. Všechny ženy byly odsouzeny k doživotnímu pobytu ve vězení nebo v klášteře.

Po smrti Filipa IV. přešel trůn na nejstaršího syna Ludvíka (X.), který však za necelé dva roky zemřel a po sobě pouze dceru a těhotnou manželku. Regentem do doby narození dítěte byl ustanoven Ludvíkův bratr Filip. Královně se sice narodil syn, Jan I., již za několik dnů však zemřel. Novým králem se tak stal Filip (V.). Když v roce 1322 zemřel i on, rovněž bez mužských potomků, dočkal vlády se i poslední ze synů Filipa IV., Karel (IV.). Do své smrti se sice oženil ještě dvakrát, syna ale na svět nepřivedl.

V roce 1328 se tedy opakovala situace z roku 1316 – královna-vdova byla těhotná. Zesnulý král v předsmrtných doporučeních určil za regenta svého bratrance Filipa z Valois, shromáždění šlechticů se ale rozhodovalo i mezi dalšími kandidáty z příbuzných posledních kapetovských králů – vnukem Filipa III. a zetěm Ludvíka X., hrabětem Filipem z Evreux, a vnukem Filipa IV., anglickým králem Eduardem III.. Vybrán byl nakonec Filip z Valois, protože „*byl narozen z království*“ a ve stejném roce se stal i francouzským

² Ph. CONTAMINE, *La Guerre*, s. 8.

³ J. FAVIER, *La Guerre*, s. 14.

králem poté, co se královně Janě narodila dcera.⁴ Eduard sice z titulu svých práv na francouzskou korunu protestoval, už v příštím roce však složením lenní přísahy v Amiensu de facto uznal Filipa VI. za krále.

Ačkoliv byla slavnost u příležitosti přísahy v Amiensu jistě velkolepou podívanou, samotný akt nebyl jednoznačný – chybělo totiž přesné vymezení Guyenne, ke které anglická strana počítala i území zabraná od dob Filipa IV., zatímco Francouzi přirozeně nikoliv. Tato situace, nikdy nedořešená, zůstávala až do začátku války ohniskem sporů. V Anglii nesmiřitelné stanovisko od poloviny třicátých let podporoval i Robert z Artois, francouzský šlechtic, který se po dlouhá léta snažil dokázat svůj dědický nárok na hrabství Artois (nakonec i pomocí podvržených dokumentů) a po vypovězení z Francie se uchýlil na Eduardův dvůr.

Styčné plochy se však nacházely i v dalších oblastech, zvláště ve Skotsku a Flandrech. Již delší dobu se politika francouzských králů ve snaze oslabit svého anglického rivala orientovala na poskytování podpory vůdcům skotského odporu proti Plantagenetům. Francouzsko-skotské spojení bylo znovu oživeno ve třicátých letech. Když v roce 1329 zemřel skotský král Robert Bruce, prosadil Eduard III. na skotský trůn kandidáta z jiného skotského rodu, Eduarda Balliola, čímž vědomě opomenul práva malého Robertova syna Davida. Ten našel útočiště i pomoc u Filipa VI. a francouzská expedice do Skotska se stala pro Anglii trvalou hrozbou.

Francie měla naopak slabé místo ve Flandrech. Flanderský hrabě byl leníkem francouzského krále a spolu s flanderskou šlechtou často orientoval svou politiku k jeho království. Bohatá a vyspělá flanderská města tento kurs ale příliš neschvalovala a dávala mu najevo svou trvalou nespokojenost vedoucí často až k otevřeným vzpourám. Poslední předválečné povstání se hraběti povedlo potlačit až díky vojsku Filipa VI. a nejednotnosti flanderských měst roku 1328 v bitvě u Casselu. Eduard však nepevné vlády hraběte Ludvíka z Nevers dovedl využít. Díky zákazu vývozu anglické vlny vyvinul na flanderská města účinný ekonomický tlak a získal tak možnost přistání na flanderském pobřeží a operační základnu, ze které podnikal své první útoky.

⁴ Citováno dle Bernard GUENÉE, *État et nation en France au Moyen Age*, RH 237, 1967, s. 17-30.

2.2. První fáze války

Po letech strávených marným hledáním kompromisu s anglickým králem nejen v otázce Guyenne prohlásil nakonec v květnu 1337 Filip VI. vévodství za propadlé léno. Francouzská flotila, určená původně pro křížovou výpravu, která však byla předchozího roku papežem odvolána, mezitím kotvila v severofrancouzských přístavech a nepřímo ohrožovala anglické království.

Eduard III. na konfiskaci svého území reagoval rázně – odvolal lenní slib, jasně formuloval svůj názor na právoplatnost Filipova královského titulu a v rámci dědických nároků po své matce Isabele, dceři Filipa IV., žádal Francii pro sebe. Na konci roku 1337 toto prohlášení biskup z Lincolnu oficiálně doručil do Paříže. Začala stoletá válka.

Oba králové ihned začali posilovat svůj spojenecký systém. Rádcí Eduarda III. obrátili svou pozornost a štědré finanční dary k porýnským knížatům, mezi nimiž již dříve Eduard našel vydatnou pomoc u svého tchána, henegavského hraběte Viléma, který i nyní patřil k jeho předním spojencům. K Anglii se však připojili i takřka všichni ostatní – vévoda brabantský, limburský, hrabě z Geldern, Clèves, Bergu, markrabě z Jülichu. Z významných feudálů této oblasti zůstali Filipovi věrní snad jen český král a lucemburský hrabě Jan a biskupové z Lutychu a Met. Flanderský hrabě Ludvík se sice přiklonil k Francii, ale jelikož byl v roce 1339 z hrabství vyhnán novou vzpourou svých poddaných, ovládal zanedlouho i toto území Eduard III.. Plantagenetovi se navíc povedlo za značnou sumu získat i přízeň císaře Ludvíka Bavora, který ho roku 1338 ustanovil vikářem pro říšská území na levém břehu Rýna. Filip VI. mohl kromě již zmíněných spojenců počítat s přízní vévody lotrinského, hraběte savojského, ženevského a Janovské republiky. Námořní podporu slibovala také aliance s Alfonsem XI. Kastilským.

Vojenské akce začaly až na podzim 1339. Eduard III. se usadil s celým svým dvorem v Brabantu, a když se do září nedočkal císařských oddílů, vyrazil sám a začal plenit oblasti okolo Cambrai a Soissons. Filip VI. se sice na pevnině neodhodlal k žádné akci, jeho flotila však podnikala úspěšné přepady anglických přístavů.

Eduard tedy pokračoval v jednání se zástupci flanderských měst, vedenými gentským kapitánem Jacquem van Artevelde. Na konci roku 1339 se jim podařilo dospět k dohodě, která opětovným povolením dovozu anglické vlny pomohla městům překonat

tíživou hospodářskou situaci a zároveň jim umožnila dostat věrnosti francouzskému králi, jelikož za něj uznali Eduarda III.. Ten pak v lednu 1340 přijal v Gentu jejich slib věrnosti a francouzský královský titul. Nedostatek finančních prostředků však Eduarda brzy přiměl vrátit se zpět do Anglie, kde po jednáních s parlamentem sebral novou armádu. Filip VI. poznal, že má ideální příležitost zabránit přesunu anglického vojska na pevninu, přemístil proto svoji flotilu k Ecluse a nechal přístav blokovat. Lodě stojící ve třech řadách a připoutané k sobě řetězy ale ztratily možnost manévrovat a 24. června 1340 tak v bitvě za stálého útoku anglických lučištníků zvítězilo Eduardovo loďstvo. Ztráty na obou stranách byly obrovské.

Vítězství na moři ale Eduardovi nezajistilo úspěchy na pevnině. Francouzům se v Guyenne nevedlo lépe a všeobecné vyčerpání bylo podnětem k rychlému uzavření příměří v září 1340 v kapli v Esplechinu u Tournai, které mělo trvat do léta 1342. Ačkoliv si v mezidobí Filip VI. svou snahou zajistit si nové prostředky na armádu zavedením daně ze soli vysloužil všeobecnou nelibost, štěstí se obracelo zády spíš k Eduardovi. K stálému nedostatku peněz se připojila i ztráta mnoha spojenců, ať už se jednalo o císaře nebo o vládce Hennegavska či Brabantu. Také ve Flandrech se situace obracela v jeho neprospěch a uspěl i pokus Davida Bruce přeplavit se do Skotska a obnovit válku s Anglií na severní frontě.

Mezi oběma protivníky sice panovalo příměří, válka se však rozhořela v bretaňském vévodství, které se na dlouhá desetiletí stalo vedlejším bojištěm stoleté války. Roku 1341 zemřel bretaňský vévoda Jan III.. Nezanechal přímého dědice a oba jeho nejbližší příbuzní, nevlastní bratr hrabě Jan z Montfortu a neteř Jana z Pethièvre, provdaná za Karla z Blois, si činili na panství stejný nárok. Jan z Montfortu ihned území zabral, prohlásil se vévodou a složil lenní přísahu Eduardovi III. jako francouzskému králi. Filip VI. přirozeně za pána Bretaně uznal svého synovce Karla z Blois a na podporu jeho nároků vyslal do Bretaně vojsko pod velením svého syna Jana. Tomu se sice podařilo Jana z Montfortu zajmout, obranu vévodství však s velkou statečností převzala jeho žena Jana Flanderská, která požádala o pomoc Eduarda III. Anglický král vyslal své vojsko ihned po uplynutí příměří z Esplechinu.

Ani jedna ze stran však rozhodující úspěch nezískala. Na papežovo naléhání bylo proto v lednu 1343 v Malestroit uzavřeno tříleté příměří. Eduardovi nicméně zůstala výhoda v podobě anglických posádek rozsazených v bretaňských hradech a po brzké smrti Jana z Montfortu i poručnictví nad jeho synem, budoucím vévodou Janem IV..

Roku 1345 podnikl Eduard III. nový útok na francouzské království z Guyenne. Francouzský protiútok vedl vévoda normandský, který se tu s vojskem pobýval až do léta příštího roku. Na rok 1346 naplánoval anglický král další tažení, které však k francouzskému překvapení nezačal v Guyenne, ale v Normandii. Eduard se vylodil v červenci 1346 a vydal se na východ, dobyl Caen, Louviers a pokračoval proti toku Seiny až k Paříži, kterou však k úlevě Francouzů nenapadl. Poté opravil most u Poissy, přešel Seinou a obrátil se k severu. Filip VI. shromáždil vojsko v Saint-Denis a jal se ho pronásledovat.

Po potížích s překročením řeky Somme Eduard usoudil, že další útek je nereálný. Zastavil se proto u Kresčaku v hrabství Ponthieu a čekal na Francouze. Ti dorazili až 26. srpna v odpoledních hodinách. Navzdory rozkazu Filipa VI. se ještě toho dne strhla bitva, ve které bylo i přes početní převahu nedisciplinované francouzské vojsko drtivě poraženo. Po bitvě anglické vojsko pokračovalo v pochodu na Calais, které v září oblehli. Blokáda města trvala až do srpna 1347, kdy muselo město kapitulovat poté, co se francouzské vojsko, vyslané Filipem VI. na pomoc, neodvážilo boje. S obyvateli pak Eduard neměl velkého slitování, většinu jich vyhnal a město znovu zalidnil anglickými kolonisty, nechal přestavět opevnění a vytvořil z Calais nejdůležitější anglickou baštu v severní Francii, kterou ostrované drželi až do roku 1558.

V září 1347 bylo mezi oběma zeměmi uzavřeno příměří, které, i když ne zcela dodržováno, trvalo skoro deset let. K válečným útrapám se totiž zakrátko přidala další rána, mor.

Nový francouzský král Jan II., který na trůn nastoupil po smrti svého otce Filipa VI. v roce 1350, měl před sebou mnoho úkolů nutných ke zlepšení francouzské pozice. Po drtivé porážce byla nasnadě především reorganizace vojska. Do armády byly začleněny nové jízdní jednotky, méně obrněné než těžká rytířská jízda. Počet střelců byl navýšen. Zvednut byl i žold. Zároveň byla zpřísněna disciplína a zavedeny častější kontroly jednotek.

Jan se pokusil i o ideové posílení morálky a založil nový rytířský řád, který měl sloužit zároveň k určitému přetvoření původního rytířstva, jehož loajalita byla dosud díky lenním slibům často vázána na více místech, v duchu křesťanských ctností tak, aby

zachovávalo exklusivní věrnost pouze představenému řádu, tedy králi.⁵ Inspiraci Janovi jistě poskytly řády založené již dříve na podobných principech v Kastilii a Vienne, sám Jan se ostatně touto myšlenkou zabýval již na počátku čtyřicátých let. Konečný impuls byl dán jeho protivníkem Eduardem III., který podobné ideje přeměnil v Podvazkový řád již v roce 1349. Janův Řád hvězdy byl založen zanedlouho, v roce 1352. Přes veškerou snahu se však všechna tato opatření ukázala velmi brzy jako zcela nedostačující.

Po několika pro Anglii ne zcela úspěšných střetnutích v Guyenne, pokračující bretaňské válce a neúspěšných mírových jednáních v Guînes roku 1354 byla nová anglická kampaň nasměrována na podzim 1355 do Guyenne pod vedením nejstaršího Eduardova syna, prince Eduarda z Walesu.

Pro francouzského krále to nebyla doba zrovna nejpříhodnější. V království panovalo všeobecné rozhořčení způsobené nepolevující daňovou zátěží a rychlým znehodnocováním mince. Královská moc byla ale ohrožována nejen anglickým králem a finanční slabostí, ale i intrikami vlastních poddaných. Svou nespokojenost dával najevo zejména navarrský král Karel. Podobně jako kdysi u Roberta z Artois pramenilo i u něj rozhořčení z odebrání části rodového majetku. K získání alespoň částečného zadostiučinění využil hrozby spojenectví s Eduardem III.. Intrik se ale nevzdal ani nadále a spolu s dalšími nespokojenými, v jejichž čele stál laonský biskup Robert Le Coq, se tajně obrátil na dauphina Karla. Ten s otcem také nebyl v nejlepších vztazích – Jan mu totiž nechtěl svěřit výkon žádné reálné vlády a udělit mu vévodství normandské, tradiční to apanáž francouzských korunních princů. Spiklenci připravili dokonce plán na vojenské spojenectví s Karlovým strýcem císařem Karlem IV. Pod hrozbou situace Jan sice dauphinovi Normandii předal, obav z příznivců svého syna se ale nezbavil. V dubnu 1356 vtrhnul na hostinu, kterou Karel pořádal v Rouenu, přítomné nechal zatknout, několik z nich popravit a navarrského krále uvěznit. Bratr Karla Navarrského se obrátil s žádostí o pomoc k synovi Eduarda III., vévodovi Janovi z Lancasteru. V létě začal Lancaster operovat v Normandii, kde se však nacházelo i francouzské vojsko zabírající panství Karla Navarrského. Princ Eduard se z jihu vypravil bratrovi na pomoc, nepodařilo se mu však přejít Loiru a spojit obě vojska. Eduardova vyčerpaná armáda se dala na ústup, Jan II. jí ale u Poitiers odřízil cestu na Bordeaux. Francouzský král nereagoval na nabídky příměří, a když se Angličané 19. září ráno pokusili stáhnout lesnatým terénem k Maupertuis, napadl je. V nepřehledné situaci opět zapracovali angličtí střelci a zlikvidovali nepřátelský rytířský voj. Následná

⁵ K tomuto ideovému rozměru pozdních rytířských řádů více J. FAVIER, *La Guerre*, s. 182.

francouzská porážka byla o to horší, že do zajetí padl kromě mnoha šlechticů i sám král Jan.

Bezprostřední reakcí na novou vojenskou katastrofu ze strany poddaných byla vlna násilností vůči šlechtě, již byla porážka všeobecně dávána za vinu. Pro královskou moc, nyní v rukou dauphina Karla, bylo však daleko závažnější, že se mohla naplno projevit šlechtická a zvláště stavovská opozice. Na novém shromáždění v říjnu 1356 stavovští zástupci, v jejichž čele stál Robert Le Coq a představený kupeckého cechu Etienne Marcel, vyslovili své požadavky na větší podíl na vládě a kontrolu královské politiky. Zároveň se postavili proti uzavření příměří a Anglií, které jim nutně připadalo jako plýtvání prostředků. Karel se po odročení stavů pokusil v prosinci získat pomoc u strýce Karla IV. na dvorském sněmu v Metách, žádné se mu ale nedostalo. V březnu 1357 byl proto nucen schválit ustanovení stavů, a to i přes zákaz, který poslal ze zajetí francouzský král. Na konci roku byl navíc z vězení vysvobozen Karel Navarrský a stavy si vymohly jeho uvedení do královské rady, kde si brzo zajistil silnou pozici. Dauphin se k znepokojení Pařížanů pokoušel nalézt podporu u provinčních stavů, které neměly o uchvácení moci takový zájem. Když navíc v Paříži vešel ve známost návrh mírové smlouvy s Anglií, propuklo na konci února 1358 povstání, při kterém byli v královském paláci před Karlovými zraky zavražděni dva maršálové a on sám vzat v ochranu Marcelem.

Mezitím však byla severní Francie ohrožena z jiné strany. V Beauvaisis a Soissonais, bohatých zemědělských regionech okolo Paříže vypuklo *jacquerie*, povstání venkovanů. Jelikož se revoltující vesničané řadili spíše ke středně bohaté vrstvě než k chudině, zdá se, že bylo motivováno z velké části obavou z vývoje napjaté situace v království a stagnací cen obilí, hlavního produktu oblasti. Povstání se rychle rozšířilo až do Pikardie a Champagne, všude se projevovalo nepřiliš neorganizovanými útoky na šlechtu a její majetek. Příležitosti ukázat se jako ochránce království se chopil Karel Navarrský a na počátku června pobil většinu povstalců v Mello, zbytek pak byl vojáky dauphina Karla, který mezitím uprchl z Paříže, zlikvidován v Meaux. Své jednotky poté navarrský král usadil v okolí Paříže, kde docházelo k stálým potyčkám s měšťany, kteří se obávali zrady z jeho strany. Nepokoj se obrátil proti jeho spojenci Marcelovi, který byl 31. července 1358 zavražděn před tím, než mohl uskutečnit svůj plán a vpustit navarrské vojsko do města. Po následném dauphinově příjezdu bylo mnoho vůdců stavovské opozice popraveno a zrušena veškerá jejich opatření.

V březnu 1357 bylo mezi Anglií a Francií uzavřeno příměří. Král Jan byl poté převezen z Bordeaux do Londýna a nakonec na hrad Somerton, kde požíval značné volnosti.

V září se uskutečnilo setkání vyslanců obou králů a dauphina v Londýně, kde Eduard žádal nazpět celou bývalou plantagenetovskou doménu kromě Normandie a Anjou, a to bez lenního závazku k francouzskému králi. Vzhledem k dauphinovým domácím potížím ale své požadavky záhy rozšířil o Normandii, Anjou, Maine a Touraine. Ačkoliv Jan návrh, který zbavoval Francii veškerých atlantských přístavů, přijal, dauphin k tomu ochoten nebyl a nechal shromážděné stavy odsouhlasit pokračování války.

V odpověď se Eduard III. vylodil na podzim v Calais a táhl na jih. Karel ale nechtěl dát Angličanům příležitost k bitvě, proto nechal své vojsko za zdi hradů. Eduardovo vojsko se měsíc marně vyčerpávalo obléháním Remeše, pak odtáhlo k Paříži, kde Angličané stejně marně vyzývali Francouze k bitvě a nakonec byla jejich armáda ještě stížena obrovskou bouří. Karel se navíc v době Eduardova pobytu na kontinentě pokusil znovu pohnout k povstání Skoty. Mírová jednání byla po tomto neúspěchu brzy znovu zahájena, tentokrát v Brétigny a v květnu 1360 bylo konečně dosaženo shody. Anglie si podržela Akvitánii, nikoliv však Normandii a Anjou. Dále Ponthieu, okolí Calais a Gravelines a třímilionové odstupné, jehož splácení bylo zaručeno mnoha rukojmími. V říjnu byla ujednání stvrzena v Calais.

2.3. Znovudobývání francouzského království

Zastavení nepřátelství dávalo nyní papeži naději, že by se síly západních suverénů mohly napnout k dlouho odkládanému projektu nové křížové výpravy. Jan, propuštěný po podpisu mírové smlouvy, se této myšlenky nadšeně chopil a v roce 1362 odjel jednat do Avignonu. K zvýšenému zájmu o křížové tažení přispěla příštího roku i návštěva kyperského krále Petra z Lusignan, který přijel na evropské dvory hledat pomoc pro své království. Výprava se však nakonec neuskutečnila. Peníze na výkupné rukojmích v Anglii se totiž scházely jen velmi pomalu, část z nich byla navíc použita na jiné účely. Splátky se tak neustále zpožďovaly. Rukojmím se sice podařilo s Eduardem vyjednat úpravu smlouvy a jejich přepravu do Calais, francouzské stavy ji ale neodsouhlasili a zajatí princové se měli na podzim 1363 vrátit zpět do Anglie. Princ Ludvík z Anjou se však rozhodl zůstat ve

Francii a utekl do Boulogne. Jeho otec ve snaze zmírnit anglické rozhořčení a zachránit čest svého rodu se na počátku roku 1364 vrátil do londýnského zajetí sám. Již v dubnu tam ale zemřel a na francouzský trůn nastoupil dauphin Karel jako Karel V..

Od počátku šedesátých let se pak francouzskému králi podařilo posílit svůj vliv ve strategických oblastech a panstvích. Roku 1361 zemřel bez potomků mladý burgundský vévoda Filip z Rouvre. Král Jan si z titulu svých dědických práv nárokoval vévodskou část Burgundska, hrabství připadlo matce flanderského hraběte Markétě. Jako svého zástupce poslal do vévodství svého nejmladšího syna Filipa a roku 1363 ho učinil vévodou.

V roce 1363 byla obnovena válka i na bretaňském bojišti. Z Anglie přijel syn Jana z Montfortu, vychovávaný na dvoře Eduarda III.. Ke svému poručníkovi však Jan žádné velké sympatie nechoval a snažil se raději dohodnout se současným držitelem panství, Karlem z Blois. Jednání ale ztroskotala a po Karlově smrti roku 1364 v bitvě u Auray byl Jan uznán bretaňským vévodou a složil Karlu V. lenní přísahu.

Situace se pro Francii vyvinula příznivě i ve Flandrech. Hrabě Ludvík z Male měl jen jednoho dědice a tím byla jeho dcera Markéta, vdova po burgundském vévodovi Filipovi z Rouvre. Ludvík na rozdíl od svého otce směřoval v těchto letech své naděje k anglickému králi a přijal jeho návrh ohledně svatby Markéty s Eduardovým synem Edmundem. Toto pro francouzského krále vážné nebezpečí bylo zažehnáno společným úsilím francouzské a papežské diplomacie a odporem Ludvíkovy matky k anglickému sňatku. Markéta se tak znovu provdala až roku 1369, za burgundského vévodu Filipa, bratra Karla V..

Spojenice se Francii povedlo získat i na dalším z bojišť stoleté války, v Kastilii. Karel V. tu podpořil Jindřicha z Trastamare, který se postavil proti svému nevlastnímu bratrovi, králi Petru Krutému. Francouzský král využil příležitosti a poslal Jindřichovi na pomoc vojsko složené z tzv. *kompanií* neboli pozůstatků vojáků z minulých válek, kteří se v době míru nerozešli a pustošili dlouhá léta devastujícím způsobem francouzské království. Jindřich s pomocí francouzského vojska Petra vyhnal a prohlásil se roku 1366 kastilským králem. Ne však na dlouho, protože již příštího roku se Petr vrátil s anglickou armádou prince Eduarda. Uprchnout tentokrát musel Jindřich. Spojenectví jeho bratra s Angličany ale nepřekáželo Petrovu neochotu dodržet své sliby a vyplatit dohodnutý žold. V roce 1369 Jindřich Petra zabil v bitvě u Montiel, znovu se ujal království a nadále zachovával francouzskému králi své sympatie a spojenectví.

Anglická expedice do Kastilie zcela vyčerpala finanční rezervy prince Eduarda, od roku 1362 vévodou zreorganizované Akvitánie. Roku 1368 k jejich obnově zavedl novou

daň z ohniště (*fouage*). Ihned se zvedla vlna protestů, šlechtici se bránili zásahu do svých domén. Hrabě z Armagnaku se obrátil se stížností na akvitánského lenního pána, krále Eduarda III.. Aniž však vyčkal výsledků, požádal o vyřešení situace i Karla V.. Karel nechal svoje rádce přezkoumat mírovou smlouvu z Calais. Všichni se shodli na tom, že až do vzájemného zřeknutí se francouzského titulu z Eduardovy strany a suverenity nad Guyenne ze strany francouzského krále, které však nikdy neproběhlo, přísluší akvitánští leníci stále ke Karlu V. Ten tedy přijal lenní sliby šlechticů a Akvitánie a vyslechl jejich stížnosti. Na jejich základě předvolal prince Eduarda k pařížskému Parlamentu. Akvitánský vévoda se nedostavil a 30. listopadu 1369 mu byla Akvitánie zabavena. Karel V. nereagoval na anglickou snahu válku odvrátit či alespoň vymoci zbytek výkupného z Calais. Jeho armáda byla totiž zajištěna relativně stálými daněmi zajišťujícími vyplácení žoldu a schopnými veliteli, mezi nimiž vynikali zejména Bertrand Du Guesclin a Olivier de Clisson. Ti nyní naplno uplatnili již v minulosti osvědčenou taktiku vyhýbat se velkým bitvám s protivníkovým vojskem v otevřeném poli a naopak systematicky obléhat jeho města. Počítat mohl Karel V. také s flotilou kastilského krále Jindřicha, která se osvědčila např. při námořní bitvě u La Rochelle v roce 1372.

Válečné operace se rozběhly už v roce 1369. Francouzskou kampaň vedl Karlův bratr Ludvík z Anjou a podařilo se mu získat celé Ponthieu. Anglický protiútok, vedený vévodou z Lancasteru, se soustředil do oblasti mezi Calais a Caus, nebyl však příliš úspěšný. Příštího roku bylo anglické vojsko nuceno přesunout se k Bordeaux a znovu dobýt Francouzi mezitím zabrané Limoges. Francouzská taktika ale Angličany čím dál tím víc vyčerpávala a od roku 1373 postupovalo francouzské vojsko dále do Akvitánie bez větších obtíží.

Eduard III. se pokusil znovu otevřít frontu v Bretani, Karlovo vojsko vedené královými bratry však vévodství obsadilo. Po neúspěšných anglických pokusech Francouze z Bretaně vyhnat bylo roku 1375 uzavřeno příměří na dva roky.

Poté se však situace v obou královstvích již výrazně proměnila. Roku 1376 zemřel princ Eduard a následujícího roku i král Eduard III.. Na anglický trůn nastoupil malý Richard II., vnuk Eduarda III.. K výměně krále přistoupila i výměna vládnoucích klik. Vévoda z Lancasteru byl nucen vzdát se vlivu, který v posledních letech vlády svého otce požíval, ve prospěch ostatních šlechticů. Podobně tomu bylo i ve Francii. Roku 1380 zemřel Karel V. a zanechal regentství za svého syna, mladého Karla VI., svým třem bratrům, Ludvíkovi z Anjou, Janovi z Berry a Filipu Burgundskému a švagrovi Ludvíkovi

Bourbonskému, vládu pak padesátičlenné radě. Královi strýcové ale rádce brzy propustili a výkonu moci se chopili sami.

Neustále se zvyšující daně určené na pokrytí obrovských válečných výdajů byly zdrojem trvalé nespokojenosti obyvatelstva. V Anglii, která nyní musela pokrýt i výtěžek ze ztracené Akvitánie, byla pomyslná míra trpělivosti překročena roku 1381 zavedením nové daně z hlavy. Násilnosti začaly v hrabství Essen, vzpoura se rozšířila i do Kentu. Vzbouřenci dorazili do Londýna, kde byli po setkání s Richardem II. zčásti zmasakrováni a poté rozehnáni. Ve Flandrech se konflikt původně vyvolaný plánem hraběte Ludvíka na vybudování průplavu u Brugg, který by jim zajistil zapojení do říční tepny Escaut, dosud náležející Gentu, brzy posunul do roviny obrany měšťanských práv proti hraběcí vládě. Gent sice zůstal zpočátku osamocen, ale poté, co jeho kapitán Filip van Artevelde navázal kontakt s Anglií a zaútočil roku 1382 na Bruggy, připojila se k nim i ostatní města. Hrabě, který musel z Brugg potají v převleku utéci, požádal o pomoc francouzského krále. Filip Burgundský přesvědčil ostatní o nutnosti rázné odpovědi flanderským povstalcům ohrožujícím jeho budoucí panství. Francouzské vojsko, v jehož čele byla nesena korouhev svatého Diviše, jasně označující tažení jako boj za ochranu království a společenského řádu vůbec, zmasakrovalo gentské milice v listopadu 1382 u Roosebeke a dobylo ostatní flanderská města.

Revolty se ale nevyhnuly ani samotné Francii, jejíž obyvatelé byli navíc zatěžováni výběrem daně na podporu tažení Ludvíka z Anjou do neapolského království. Nejdříve povstal Languedoc, ohrožovaný potulnými kompaniemi. Dalším ohniskem byl Rouen a samotná Paříž, ovládaná tzv. *maillotiny*, kteří byli definitivně zlikvidováni až na počátku roku 1383 po porážce Flander.

2.4. Poslední fáze války

Po překonání vnitřních obtíží se pozornost obrátila k obnovení války. Ačkoliv byl ve Francii několikrát naplánován velký útok na anglického krále na jeho vlastním území, ani jeden z nich nebyl nakonec uskutečněn. Vyslán byl jen menší oddíl do Skotska, neúspěšně na Anglii útočící v roce 1385. Stejně dopadly anglické plány na vylovení ve Francii. Roku 1388 bylo proto uzavřeno příměří, obnovené následujícího roku, trvající přes deset let. Po celou dobu se navzdory probíhajícím jednáním nepovedlo uzavřít mír, ačkoliv tomu byli oba králové nakloněni.

Na konci roku 1388 svolal Karel VI. do Remeše královskou radu a oznámil svou vůli vládnout nadále bez pomoci svých strýců. Za své rádce si zvolil bývalé poradce Karla V. a svého ctižádostivého bratra, hraběte Ludvíka z Touraine, který se roku 1392 stal vévodou orleánským. Ten prosadil do královské politiky dle svých zájmů orientaci na Itálii. Pozornost byla věnována také přípravě křížových výprav, končících však velice neslavně, ať už šlo o výpravu do Tunisu roku 1390 nebo o katastrofální porážku u Nikopole v roce 1396.

Samostatná vláda Karla VI. ale netrvala dlouho. V létě 1392 při nové výpravě proti bretonskému vévodovi propadl král prvnímu ze záchvatů šílenství, které se poté až do konce jeho života s čím dál tím kratšími přestávkami opakovaly. Oba Karlovi strýcové se ihned chopili příležitosti získat zpět ztracenou moc a znovu propustili královy rádce. Ludvík Orleánský se z vlády odstranit nenechal, přestože zpočátku musel čelit všeobecnému podezření z toho, že královu nemoc způsobil. Radu tak ovládlo soupeření princů, zvláště nesmiřitelné v případě Ludvíka a vévody burgundského.

Ke konci se chýlila i vláda Richarda II.. Roku 1398 nechal zabavit majetek jednoho ze svých protivníků, svého bratrance Jindřicha z Lancasteru, a vypověděl ho z království. Jindřich utekl na čas do Francie a po návratu zpět si získal většinu anglické šlechty. Svrhnul Richarda a na trůn dosedl sám jako Jindřich IV..

Ačkoli se nový král navzdory svým proklamacím na válku v nejbližší době nechystal, Francii převzala iniciativu. Na rok 1404 naplánovala Rada útok na anglická panství ze tří stran ve spojení z galskými předáky. Ani jeden z nich neuspěl, zejména kvůli nemožnosti dohody mezi znesvářenými vévody. Když chtěl příštího roku Ludvík Orleánský prosadit pokračování války, nový burgundský vévoda Jan Nebojácný přitáhl se svým vojskem k Paříži a donutil z ní vévodu orleánského dočasně uprchnout. V listopadu 1407 pak nechal Jan Ludvíka Orleánského na pařížské ulici zavraždit. Po strategickém útěku do Amiensu se brzy vrátil, odsoudil veřejně mrtvého Ludvíka jako tyрана a postavil se do čela reformní strany, jež se snažila řešit neutěšenou finanční a správní situaci království. Proti němu stáli přívrženci Ludvíkova syna Karla Orleánského, vedení Karlovým tchánem Bernardem z Armagnaku. Obě strany, burgundská i armagnacká, byly rozhodnuty vymoci si hlavní slovo ve Francii jakýmkoliv prostředky

V roce 1411 začal Jan Nebojácný jednat s Jindřichem IV. o vojenské pomoci, za kterou mu slíbil normandské vévodství. Armagnacká strana se rychle snažila zvrátit poměr sil vlastní smlouvou s anglickým králem v roce 1412, kde mu přislíbila Akvitánii.

Burgundský vévoda je promptně označil za zrádce království. Armagnakové se rychle snažili od smlouvy s Angličany ustoupit, ti už se ale vylodili a pustošili sever Francie. Oba francouzští protivníci sice záhy uzavřeli krátkodobé příměří a povedlo se jim nasměrovat anglickou armádu do Bordeaux, situaci to ale nevyřešilo.

V lednu 1413 po neúspěšném prosazování daňové reformy se dav proburgundsky naladěných Pařížanů vedených cechem řezníků v čele se Simonem Cabochem vrhnul na příznivce Armagnaků v hlavním městě a mnoho jich zmasakroval. Zanedlouho byla vyhlášena daňová a správní reforma ve formě tzv. *ordonance cabochienne*. Hromadné pobíjení „zrádců“ ale stále pokračovalo, až se v srpnu obrátilo proti svým původcům. Vévoda Jan z Paříže uprchl, zbylí Armagnakové se do ní vrátili a všechny reformy zrušili.

Roku 1413 nastoupil na anglický trůn Jindřich V., který hodlal rezolutně dosáhnout spravedlnosti a získat zpět celé plantagenetovské panství. Tento požadavek hned příštího roku přednesl francouzskému králi, který mu slíbil nezávislou Akvitánii a ruku své dcery. Do nabídky ale nebyla zahrnuta Normandie, s čímž se Jindřich nehodlal spokojit. V létě 1415 se vylodil v Caus a oblehl Harfleur. Karel VI. své posádce žádnou pomoc neposlal, na podzim se proto musela vzdát. Kvůli blížící se zimě se poté anglická armáda dala na pochod ke Calais. Francouzské vojsko je začalo pronásledovat a přehradilo jim cestu. Na pláni u Azincourtu se 25. října i přes hustý déšť strhla bitva, ve které bylo francouzské vojsko neschopné na rozmočeném terénu rozvinout útok jízdy zcela zdecimováno. S žádostí o vyjednávání se Francouzi obrátili na římského krále Zikmunda, který se v té době mohl pyšnit svou rolí garanta koncilu řešícího papežské schizma. Zikmund se po krátkém pobytu v Paříži přeplavil do Anglie, kde místo vyjednávání uzavřel s Jindřichem V. v Canterbury spojeneckou smlouvu. K Jindřichovi se rychle přiklonil i burgundský vévoda. Angličané se pak v létě 1417 vylodili v Normandii a začali ji systematicky zabírat, neustále jištěni svým silným loďstvem v průlivu. Armagnakové se nezmohli na odpor a na jaře 1418 museli vyklidit pozice v Paříži Burgundčanům. Ani ti tu však nebyli schopni potlačit bezvládní a násilnosti, při kterých byl ve vězení zabit i Bernard z Armagnaku. Situace se poněkud uklidnila až v létě příjezdem samotného vévody. Jindřich V. po dlouhém obléhání dobyl roku 1419 Rouen a postupoval do blízkosti hlavního města. Burgundský vévoda uznal v této situaci za vhodné vyhovět žádostem o smír, o který žádal dauphin Karel, který spolu s Armagnaky uprchl z Paříže a postupovat při jednání s Angličany společně. Při jednom ze setkání na mostě v Montereau byl ale Jan Nebojácný v září 1419 zabit při potyčce, která mezi oběma družinami vypukla. Jeho syn, vévoda Filip

Dobrý, veškerá jednání ukončil, přísahal Armagnakům pomstu a spolu s francouzskou královnou Isabelou se vrátil zpět k jednáním s Angličany. Od podzimu 1419 tak probíhaly obnovené mírové rozhovory v Troyes. V květnu 1420 přijel i Jindřich V. a mír mohl být podepsán. Anglický král se oženil s dcerou Karla VI. Kateřinou a stal se regentem Francie se všemi pravomocemi. Dauphin Karel byl z následnictví zcela vyloučen. V následujících letech dobývaly anglo-burgundské jednotky zbylá území v severní Francii a poté se obrátily proti území, které ovládal dauphin. Již v létě 1422 však Jindřich V. zemřel a zanedlouho ho následoval i Karel VI. Králem Anglie i Francie se stal maličký Jindřichův syn Jindřich VI. Dauphin Karel, který nikdy neuznal smlouvu z Troyes, se rovněž prohlásil králem jako Karel VII..

Regentství za Jindřicha VI. převzal bratr zesnulého anglického krále vévoda z Bedfordu. Ten se podle bratrova doporučení snažil udržet spojení s Burgundany. Aliance však nebyla nikterak stabilní, a když se Bedfordův bratr vévoda z Gloucesteru pokusil zmocnit Henegavska a Brabantska, definitivně padla. Angličané, kteří se v boji ocitli sami, hodlali přikročit k definitivnímu dobytí Karlova území. Vybrána byla cesta přes Orleans a Berry a spojení těchto území s Akvitánií. V říjnu 1428 zahájila anglická armáda obléhání Orléansu. Ten měl sice dost silné opevnění a Angličané nebyli natolik početní, aby mohli provést totální blokádu, po půl roce už ale městu docházely síly. Vojsko vyslané Karlem VII. na pomoc se ani neprobojovalo přes anglické obležení. Situace vypadala beznadějně jak pro Orléans, tak pro Karla VII., který se už připravoval k opuštění království. V březnu ale k jeho dvoru na Chinonu dorazila dívka, která ho přesvědčila, že Orléans zachrání a jeho nechá pomazat králem. Karel ji nakonec s novou armádou k městu poslal a Janě z Arku se v květnu 1429 skutečně podařilo obležení ukončit. Poté přiměla Karla k tažení na Remeš, kde byl v červenci pomazán, a dále na Paříž, kterou se jim však již dobýt nepodařilo. Na jaře příštího roku se Jana vydala na pomoc Compiègne obleženému Burgundany. Tam byla zajata a předána Angličanům. Ti ji v Rouenu nechali soudit inkvizičním tribunálem a 30. května ji jako kacířku upálili. Karel VII. ale pokračoval v úspěšně nastartované kampani a postupně dobýval severní Francii. Podařilo se mu i urovnat nepřátelství s burgundským vévodou slavnostní omluvou za smrt jeho otce na kongresu v Arrasu v roce 1435. Poslední anglické jednotky opustily Paříž v dubnu 1436, kam Karel příštího roku slavnostně vstoupil.

Ve čtyřicátých letech po překonání několika šlechtických spiknutí, do nichž byl kromě většiny velkých knížat zapleten i jeho nejstarší syn Ludvík, zreformoval Karel VII.

daně, správu a především armádu a mohl začít s dobýváním zbytku svého království. V roce 1450 ovládl Normandii. V příštím roce se zaměřil na Guyenne, kterou sice na chvíli získali zpět Angličané, ale poslední francouzská kampaň roku 1453 ji po dobytí Bordeaux přivedla zpět a natrvalo do rukou francouzského krále. Angličané zaměstnaní občanskou válkou ve vlastním království již žádné další útoky nepodnikli. Stoletá válka tak bez jakýchkoliv mírových dohod skončila francouzským vítězstvím.

3. Lucemburkové v mezinárodní politice

3.1. Předkové Jindřicha VII.

Počátky lucemburského hrabství se tradičně kladou do roku 963, kdy hrabě z Bigdau Siegfried výměnou s trevírským klášterem sv. Maximina nabył hrad Lucilinburhus ležící na strategické křižovatce cest do Met a Remeše.¹

Zvýšení moci a prestiže lucemburského hraběte dokládá udělení bavorského vévodství Siegfriedovu synovi Jindřichovi I. roku 1004. Velký podíl na tomto vyznamenání měla nepopíratelně Kunigunda, manželka předchozího vévody, nyní již římského krále Jindřicha II., a zároveň sestra hraběte Jindřicha. Politické orientace svého strýce se přidržel i nový hrabě Jindřich II. a za vojenskou podporu tažení krále Konráda II. mu pak jeho synem byla roku 1042 opět svěřena správa Bavor.

Za vlády Jindřichova bratra Giselberta, jako prvního v pramenech užívajícího titul *Lucemburgensis comes*, který se namísto říšské politiky věnoval rozšiřování svého hrabství, propuká naplno teritoriální spor s trevírským arcibiskupstvím, napříště trvalá konstanta lucemburské politiky až do počátku 14. století.

Po smrti bezdětného Konráda II. roku 1136, kterým lucemburská hrabata vymřela po meči, se rozpoutal boj o nástupnictví, z něhož vyšel vítězně Konrádův bratranec Jindřich IV., po otci též hrabě z Namuru. Ten v dalších letech získal i hrabství Laroche, Durbuy a Longwy. Teritoriální základna lucemburského hraběte se tím významně rozšířila, ačkoliv to bylo území značně nespojité. Dědice se Jindřich dočkal až ve velmi pokročilém věku, navíc šlo o dceru, Ermesindu. Za její nároky se po Jindřichově smrti postavil její první manžel hrabě Theobald z Baru a podařilo se mu dědictví své mladé manželky rychle získat zpět z rukou henegavského hraběte Balduina, jehož otci kdysi ještě bezdětný Jindřich IV. lucemburské hrabství přislíbil. Po Theobaldově smrti roku 1214 se Ermesinda provdala za Walrama, budoucího limburského vévodu, a získala tak pro Lucembursko arlonské markrabství, které dosud dělilo obě části hrabství. Když Walram roku 1226 zemřel, ujala se Ermesinda správy rodového majetku ve jménu svého nezletilého syna Jindřicha V.. Do své smrti v roce 1241 se jí úspěšně dařilo nejen zachovávat v hrabství mír a pokoj, ale zároveň ho teritoriálně scelit a institucionálně posílit.

¹ O nástupu lucemburské dynastie do evropské politiky podrobněji zvláště Jörg K. HOENSCH, *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu. 1307-1437*, Praha 2003, s. 11-22.

Jindřich V. si jako jeden ze svých cílů vytknul opětovné získání namurského hrabství, kdysi součásti rodového majetku. Dlouholetý boj o Namur s jeho současným držitelem, flanderským hrabětem, však nevedl k uspokojivým výsledkům. Jindřichovi se nicméně podařilo získat hrabství Ligny, které se stalo teritoriální základnou jeho mladšího syna Walrama, zakladatele vedlejší francouzské linie Lucemburků stejného jména.

Jindřichův prvorozený syn Jindřich VI. přidal k Lucembursku ještě hrabství Salm, další snaha o expanzi se mu však stala zanedlouho osudnou. Po vymření dynastie ve strategicky důležitém limburském vévodství na něj získal záhy dědický nárok a postavil se druhému nejsilnějšímu zájemci, brabantskému vévodovi Janovi I. V bitvě u Worryngen bylo 5. května 1288 jeho vojsko na hlavu poraženo a Jindřich sám přišel o život.²

3.2. Jindřich VII.

Nový hrabě Jindřich VII., stejně jako jeho mladší bratři Walram a Balduin, nebyl v době otcovy smrti zletilý, měl snad devět či deset let.³ Správu hrabství tedy prozatím převzala jeho matka Beatrix z Avesnes, zatímco Jindřich byl vychováván na dvoře francouzského krále Filipa IV. Velký vliv na něj měla zejména Filipova nevlastní matka, královna Markéta Brabantská, která také z titulu svého příbuzenství s brabantským vévodou pomohla k mírovému urovnání mezi Janem I. a Jindřichem. Hlavní podmínkou se stal sňatek dětí obou bývalých protivníků. Datum svatby Jindřicha VII. a Markéty Brabantské nelze z pramenů určit jednoznačně, je však jisté, že byl Jindřich při slavnosti nucen symbolickým gestem odpustit vítězům smrt svého otce.⁴

Lucembursko-brabantskému páru se postupně narodilo pět dětí. 10. srpna 1296 přišel na svět jejich jediný syn Jan a následovaly čtyři dcery, Marie, Beatrix, Anežka a Kateřina, které se později staly objekty sňatkových aliancí Jana Lucemburského.

² Zajímavou paralelu mezi smrtí Jindřicha VI. u Worryngenu, kde měl tento vyhlášený rytíř podlehnout zákeřné ráně zezadu, a osudem Přemysla Otakara II. na Moravském poli, zároveň však také mezi oběma vítězi Janem Brabantským a Rudolfem Habsburským a příbuzenským vztahem všech čtyř vládců k císaři Karlu IV. ukazuje Ferdinand SEIBT, *Karel IV. Císař v Evropě (1346-1378)*, Praha 1999, s. 51nn.

³ Dřívější bádání kladlo rok Jindřichova narození až do 60. let 13. století, viz např. ještě Raymond CAZELLES, *Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg roi de Bohême*, Bourges 1947, s. 3, dnes je však již všeobecně přijímáno datum mnohem pozdější. Rozbor soudobých pramenů, které zaznamenaly datum Jindřichova narození viz Georgina R. COLE-BAKER, *The Date of the Emperor Henri VII's Birth*, *The English Historical Review* 35, 1920, s. 224-231.

⁴ Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. Jan Lucemburský. 1296-1346*, Praha 1982, s. 20 uvádí obě data, 9. 6. 1292 i 23. 5. 1293; J. HOESCH, *Lucemburkové*, s. 22 se kloní k datu dřívějšímu, zatímco R. CAZELLES, *Jean l'Aveugle*, s. 5 k pozdějšímu.

I poté, co Jindřich dosáhl plnoletosti a převzal v roce 1294 správu hrabství do vlastních rukou, hrály vazby k Francii v jeho politice hlavní slovo. Časté byly také jeho návštěvy francouzského království. Při jedné z nich jej Filip IV. osobně pasoval na rytíře a počínaje rokem 1294 mu udělil roční rentu 500 liber turnosů. Na konci tohoto roku ho navíc za slušný obnos zavázal vojenskou pomocí v boji s Anglií.⁵ Svou povinnost Jindřich splnil roku 1295 v době anglo-francouzské války v Guyenne. Spojenecká smlouva byla záhy rozšířena proti všem nepřátelům Francie a roku 1305 na papežské korunovaci v Lyonu obnovil lucemburský hrabě spolu s bratrem Balduinem před francouzským králem svou přísahu.

Do Balduina, který vystudoval v Paříži teologii a církevní právo a posléze se stal proboštem trevírské kapituly, vkládal Jindřich nemalé naděje. Když se roku 1306 uprázdnilo arcibiskupské křeslo v Mohuči, snažil se ho hrabě s pomocí Filipa IV. pro bratra neúspěšně získat. Další příležitost se však nabídla už následujícího roku po úmrtí trevírského metropolity. Na počátku roku 1308 byl pak Balduin navzdory svému mládí zvolen většinou kapitoly jeho nástupcem a s Jindřichovou pomocí získal v Poitiers papežskou confirmaci a biskupské svěcení z rukou Klimenta V. Získání Trevíru pro lucemburský rod zavdávalo velkou naději, že ustanou staletí trvající územní spory obou sousedících území, které zatěžovaly i Jindřichovu vládu nákladnými a neúspěšnými vojenskými taženími.

Záhy po Balduinově úspěchu se o pozvednutí prestiže lucemburského rodu postaral i sám Jindřich.. Poté, co byl 1. května 1308 byl zavražděn římský král Albrecht I. Habsburský, přihlásilo se o uprázdněný říšský trůn mnoho zájemců, mezi jinými rakouský vévoda a syn zavražděného krále Fridrich, rýnský falckrabě Rudolf a bavorský vévoda Ludvík, jejich šance ale nebyly valné.⁶ Nejednodlanější kandidát nepocházel z řad říšských knížat, nýbrž z francouzského království. Král Filip IV. znovu oživil plány svého otce Filipa III. na získání římské koruny, která by nyní Filipovi usnadnila jeho plány rozšířit francouzské království směrem do říše a zároveň by zajistila již dlouhou dobu marně hledaný trůn pro jeho mladšího bratra Karla z Valois, kterého Filip k volbě kurfiřtům doporučil. Úspěch si sliboval od osobních výzev volitelům a především od podpory

⁵ J. SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, s. 21.

⁶ Úplnější přehled potenciálních kandidátů viz Josef ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin, II. Počátky Lucemburské. 1308-1320*, Praha 2002, s. 2an.

Klimenta V.. Papež ale obratným manévrováním francouzskému nátlaku unikl. Samotní kurfiřti se z obavy před budoucím omezením svých práv k francouzské volbě také mnoho neměli. Lucemburský hrabě s nevelkou teritoriální základnou na západních hranicích říše se proto zdál nejvýhodnější volbou. Ze zachovaných dokumentů není jasné, kdo byl původcem myšlenky Jindřichovy kandidatury, zda Balduin, mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu či sám Jindřich, brzy však již všichni společně pracovali na získání zbývajících kurfiřtů.⁷ 27. listopadu 1308 byl pak Jindřich ve Frankfurtu zvolen jednomyslně šesti přítomnými knížaty novým římským králem (nedostavil se jen český král) a na počátku příštího roku se i s Markétou nechal korunovat v Cáchách.

Novému králi a jeho rádcům muselo být záhy jasné, že musí nutně rozšířit své území, jedině tak bude potom schopen opravdu vykonávat svůj královský úřad. Příhodnou oblastí se jevila Itálie. Kromě zmíněných předností lákaly i fiskální možnosti tamních bohatých měst, které by podstatně vylepšily stav Jindřichovy pokladny. Ideologický rozměr celé myšlenky navíc přinášely výzvy italských intelektuálních elit, které vkládaly do Jindřicha naděje v obnovení silné vlády na politicky rozdrobeném poloostrově a oživení již značně zašlého lesku římského císařství. Jindřich se tedy jako první římský král po téměř sto letech rozhodl podniknout římskou jízdu a nechat se korunovat císařem. Již v létě 1309 vyslal v tomto smyslu poselstvo k papeži, který zpočátku souhlasil a stanovil datum korunovace na 2. února 1312.

Jindřich se do svého odjezdu snažil urovnat nejpálčivější problémy v římské říši a pokud možno vystupovat jako obnovitel a garant zemských mírů. Povedlo se mu také naklonit si rakouské vévody, kterým propůjčil za finanční a vojenskou pomoc při korunovační jízdě markrabství moravské a zároveň uspořádal slavnostní pohřeb jejich otce Albrechta.

O vyřešení se hlásila i otázka českého království, s čímž patrně Jindřich zpočátku příliš nepočítal.⁸ Nespokojenost s chabou vládou Jindřicha Korutanského a s neuspořádanými poměry v zemi byla v Čechách takměř všeobecná a v polovině roku 1309 dohnala vysoké církevní představitele a veikou část šlechty k činu. Navázání kontaktu s římským králem bylo svěřeno zbraslavskému opatovi Konrádovi, který se v srpnu

⁷ J. HOENSCH, *Lucemburkové*, s. 27 ho vidí v Balduinovi, J. ŠUSTA, *Počátky Lucemburské*, s. 9 se přiklání k logičtější variantě zkušeného diplomata Petra z Aspeltu.

⁸ J. Spěváček v rozboru mírové smlouvy mezi Jindřichem Korutanským a Fridrichem Habsburským ze srpna 1308 a zástavní listiny Jindřicha VII. na Moravu ze září 1309 poukazuje na to, že Jindřichovým záměrem v oné době bylo spíše než smír naopak udržení napětí v české oblasti, které by vázalo zájem Habsburků v době jeho římské jízdy; viz J. SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, s. 38an.

vypravil na každoroční shromáždění generální kapituly cisterciáckého řádu v Cîteaux. V Heilbronnu si vyžádal slyšení u Jindřicha VII., kde vylíčil situaci v království a předestřel plán na nastolení princezny Elišky a jejího budoucího manžela z lucemburského rodu. Na Konrádovu podporu vystoupil i Petr z Aspeltu, bývalý rádce Václava II. a znalec místních poměrů. Situace v Čechách se mezitím ještě zhoršila neustálými loupeživými nájezdy nově povoláního korutanského vojska. Po přijetí několika dalších českých poselstev se Jindřich VII. rozhodl, že Elišku provdá za svého bratra Walrama. Češi však stáli z pochopitelných důvodů spíše o mladého Jindřichova syna Jana a za tímto účelem vypravili ke králi v červnu 1310 novou delegaci. Jindřich byl nakonec nucen s neústupným postojem české šlechty souhlasit a 1. září 1310 se ve Špýru konala svatba Jana Lucemburského s narychlo povoláním princeznou Eliškou. Po svatbě byli mladí manželé obklopeni družinou věrné šlechty a rádců vedených Petrem z Aspeltu v čele vojska posláni do Čech dobýt Eliščinu dědictví.

Jindřich se mezitím s manželkou, oběma bratry a asi pětistí průvodem, v němž vynikali zejména vévoda Leopold Habsburský, lutyšský biskup Theobald z Baru a savojský hrabě Amedeo, vydal z Kolmaru do Itálie.⁹ V lednu 1311 byl sice v Miláně korunován lombardskou korunou, žádostmi o finance na zaplacení dalšího tažení a vyháněním místních vládců si však proti sobě brzy postavil většinu lombardských měst, což z praktického hlediska značně komplikovalo dosažení Věčného města. Větší města v čele s Florencií se posléze s podporou neapolského krále Roberta z Anjou sdružila do proticísařské ligy. Jindřich své síly ale zatím rozměňoval obléháním menších severoitalských měst. Během několikaměsíčního bležení Brescie padl jeho bratr Walram a královské vojsko zdecimovala epidemie. Na zimu se Jindřich stáhl do Janova, kde v prosinci zemřela také jeho manželka Markéta Brabantská.

Na jaře příštího roku se konečně vydal do Říma. Část cesty do Pisy musel překonat po moři, pozemní komunikace byly totiž v rukou nepřátelských Florentinů. Ani po příjezdu do Říma se jeho situace nezlepšila. O moc zde soupeřili ghibellinští Colonnové a guelfští Orsiniové, kteří mu přehradili cestu ke chrámu sv. Petra. Ani po těžkých dvouměsíčních pouličních bojích se Jindřichovi nepodařilo dobýt si do tradičního

⁹ Odhad počtu vojska a šlechtického doprovodu viz Christiane de CRAECKER-DUSSART, *L'expédition d'Henri VII en Italie et les sources liégeoises*, *Moyen Age* 106, 2000, 3-4, s. 513-544. Na početnou intelektuální elitu v Jindřichově průvodu upozorňuje André JORIS, *Autour du Devisement du Monde. Rusticien de Pise et l'empereur Henri VII de Luxembourg (1310-1313)*, *Moyen Age* 100, 1994, 3-4, s. 353-368

korunovačního místa přístup a pouze s podmíněčným papežovým souhlasem musel být 29. června 1312 korunován v lateránském kostele sv. Jana. Za několik měsíců se Jindřich stáhl zpět do Toskánska a začal marně obléhat Florencii. Stav jeho armády však byl velmi špatný, stejně jako stav jeho financí, na jaře proto poslal Balduina zpět za Alpy, aby shromáždil posily a o pomoc požádal i syna Jana. Než ale stihly posily dorazit, pustil se s podporou lombardských měst do boje proti Robertovi z Anjou. V Sieně byl pak Jindřich stížen novým záchvatem malárie, jemuž 24. srpna 1313 v Buonconventu podlehl.

3.3. Jan Lucemburský

Vojsko, které Janovi přidělil jeho otec, se scházelo jen pomalu, při tažení do Čech tak musel počítat s brzkým příchodem zimy. V Čechách se mezitím mocenská pozice Jindřicha Korutanského v mnohém vylepšila. Mimo jiné se mu zakrátko po Eliščině odjezdu podařilo znovu ovládnout hlavní město, které nedlouho předtím ztratil. Lucemburkovo vojsko se po vstupu do středních Čech neobrátilo ihned ku Praze, ale začalo obléhat Kutnou Horu, která se snad Janovi zdála nejen strategicky důležitá, ale i snadněji získatelná. Naděje na rychlé ovládnutí města se ale nesplnila ani zde ani u Kolína. K Praze tak Jan přitáhl až na konci listopadu. Vylepšené pražské opevnění a nepříznivé počasí drželo několik dnů říšské vojsko před hradbami, vstupu do města se domohli až 3. prosince 1310 koordinovaným útokem z obou stran opevnění. Janovi se podařilo zabránit krveprolití a rabování, Jindřich uprchl z Prahy a Čech.

Konečné zklidnění situace bylo vítané a mladého krále přijali v Čechách s jásotem a obdivem, faktem však zůstávalo, že stav královské moci, jeho financí a majetku byl po předchozích letech dosti neutěšený. Zvláště šlechta hodlala této slabosti využít a kromě uznání dluhů si zajistit i písemné stvrzení svých požadavků, které dále ubíraly z králových pravomocí. Toho se jí dostalo na počátku roku 1311 v podobě tzv. inauguračního diplomu. Zároveň si šlechta vymohla urychlení královské korunovace, která se přes počáteční protesty Petra z Aspeltu odehrála už 7. února 1311.

Král se svými říšskými rádci, v jejichž čele stál mohučský arcibiskup podporovaný zvláště Bertholdem z Hennebergu, Walterem z Castellu či Janovým někdejší výchovatelem Filipem, biskupem z Eichstättu, se záhy soustředili na obnovení integrity země a zemského míru. Jan uzavřel smír s míšeňským markrabětem i rakouskými vévody.

Daleko těžší však bylo manévrování mezi skupinami šlechty seskupené kolem pánů zastávajících nejvyšší zemské úřady, ať už šlo o Jindřicha z Lipé, Petra z Rožmberka či Viléma Zajíce z Valdeka.

Na jaře 1313 obdržel Jan, kterého Jindřich VII. jmenoval před odjezdem do Itálie říšským vikářem, otcovu žádost, aby sebral v říši nové vojsko a vyrazil mu na pomoc. Hotovost se opět scházela jen pomalu a český král byl navíc zdržen čekáním na královnino zotavení se z porodu prvního dítěte. Na cestu se tak vydal až v září. Již na počátku tažení ho ale dostihla zpráva o otcově úmrtí. Nenadálé uprázdňení říšského trůnu značilo nový zápas o korunu. Hlavními soupeři se stali Fridrich Habsburský a Jan Lucemburský, který si hodlal získat otcův odkaz. Kurfiřti ale neměli zájem podporovat iluzi o dědičnosti římského trůnu; překážkou byl Janovi také jeho nízký věk. Negativně se k Lucemburkům po Jindřichově italském dobrodružství stavěl i papež. Petr z Aspeltu tedy Jana v létě 1314 přemluvil, aby se vlastní kandidatury vzdal a v zájmu omezení habsburské moci podpořil nového zájemce. Šlo o jednoho z Habsburkům dosud nakloněných Wittelsbachů, hornobavorského vévodu Ludvíka IV.. Nesmiřitelnost obou stran vyústila před Frankfurtem ve dvou separátní volbách 19. a 20. října 1314. Díky spornému českému a saskému hlasu byli zvoleni oba protivníci. Na začátku prosince pak Ludvík Bavor písemně potvrdil Janovi své předchozí sliby ohledně spojenectví a náhrady výloh, integrity Janovy moci a zástavy Chebska a hradů Floss a Parkstein.

Takto mocensky posílen se Jan Lucemburský vrátil do Čech. Zakrátko musel nicméně odvolat většinu svých původních rádců, kterým v době nepřítomnosti svěřil některé zemské úřady, aby získal pomoc české šlechty při tažení na Moravu proti nájezdům Matúše Čáka. V boji se vyznamenal zejména Jindřich z Lipé, kterému nyní král vrátil zpět úřady maršálka a podkomořího. Takové zvýšení moci tohoto sebevědomého šlechtice zvedlo nevoli jeho odpůrců vedených pánem z Valdeka, kteří brzy získali i podporu královny Elišky. Přesvědčili také Jana, kterému Jindřich nedlouho předtím snížil příjmy z kutnohorské urbury. Král pak v říjnu 1315 nechal pána z Lipé zatknout a uvěznit. Jindřichovi přívrženci se postavili králi na otevřený odpor a pustošili Čechy. Jan vyslal svoji manželku s prosbou k Ludvíku Bavorovi, ten mu ale právě žádnou pomoc poskytnout nemohl, neboť byl sám ohrožován Habsburky. Situaci museli uklidnit až Balduin a Petr z Aspeltu, narychlo povolání do Čech. Král s prastrýcem se potom urychleně vydali na pomoc římskému králi.

V Čechách se v době jejich nepřítomnosti znovu rozhořel boj šlechtických frakcí. Když Jan Lucemburský konečně dorazil do svého království a vojensky proti Jindřichovi zasáhl, vyvstalo akutní nebezpečí, že se odbojná šlechta spojí s Habsburky a Jindřichem Korutanským. Ludvík Bavor rychle přispěchal do Čech a v dubnu 1318 vyhlásil v Domažlicích příměří a posléze i zemský mír, kterým byly veškeré zemské úřady vráceny zpět do rukou české šlechty a král musel odvolat cizí žoldnéřská vojska. Jan Lucemburský navíc v příštích letech změnil svou koncepci vlády a ponechával správu země v rukou šlechty, sám se pak soustředil zejména na prosazování svých cílů v římské říši a západní Evropě.

Královna Eliška se však nemohla smířit s neustálým omezováním královské moci ani s Jindřichem z Lipé, který se vrátil na výsluní královny přízně. Jan snadno uvěřil zvěstem, že se ho manželka chystá na trůně nahradit jejich nejstarším synem. Přitáhl s vojskem k Lokti, kam se královna s dětmi uchýlila, vykázal ji do Mělníka a malého Václava nechal na hradě věznit.

Po úspěšném ovládnutí Budyšínska na podzim 1319 se Jan vypravil zpět do říše, aby uspořádal poměry v Lucembursku a zároveň pomohl Ludvíku Bavorovi, stále sužovanému Habsburky. V září 1322 došlo u Mühlendorfu mezi oběma protivníky k rozhodné bitvě, ve které byly habsburské síly poraženy a rakouští vévodové navíc zajati. Janovi, který si podle kronikářů v bitvě počínal nadobyčejně statečně, přiznal poté Ludvík ve snaze uchovat si jeho spojenectví mu přiznal mnohé výhody, ať už šlo o plnění slibů z roku 1314 či rýnská cla na Bacharachu a zástavu říšských hradů. Ne všechno bylo ale řádně splněno, což zavdávalo další příčiny k trvale rostoucímu napětí mezi oběma monarchy.

Na konci roku 1322 zamířil Jan opět na západ, tentokrát ke dvoru nového francouzského krále Karla IV., svého švagra. Oba králové spolu jednali především o dalším dynastickém propojení svých rodů, uskutečněném svatbou Janova nejstaršího syna Václava, kterého hned příští rok přivezl otec do Paříže na výchovu, a dcery Karla z Valois Markéty, řečené Blanky.

Dynastická politika, nejjistější dobový prostředek k potvrzení smluv a spojenectví, byla všeobecně Janovou silnou zbraní, která mu zajišťovala pevné místo v předivu evropských mocenských vztahů a široké spektrum potenciálních spojenců. Nejdříve se týkala jeho sester, posléze do hry úspěšně zapojil i své děti. Dosavadním největším úspěchem byla svatba jeho nejstarší sestry Marie. Nejdříve měla šanci stát se manželkou uherského krále Karla Roberta, uherští poslové si ale nakonec vybrali její sestru Beatrix,

kteřá zakrátko zemřela při předčasném porodu. Potom se Marie měla být spolu se svým synovcem Václavem součástí Janova plánu dvojitých manželských smluv s Jindřichem Korutanským, za postaršího vévodu se však odmítla provdat. Nad nabídkou Karla IV. Sličného se už ale nerozmýšlela a v květnu 1323 tak mohla být za přítomnosti svého bratra korunována francouzskou královnou. Již na jaře příštího roku ji však nehoda kočáru na cestě z Languedoku do Paříže připravila o život.¹⁰

Nejstarší Janova dcera Markéta se po výměně ženichů provdala za dolnobavorského vévodu Jindřicha XIV., který byl v pozdějších letech věrným Janovým spojencem a důležitým politickým spolutvářcem. Změna snoubenců se nevyhnula ani další dceři Jitce, známější pod francouzským jménem Bonne. Míšeňský markrabě, u jehož dvora již byla na vychování, dal pro svého syna nakonec přednost dceři Ludvíka Bavora. Nedošlo ani k dohodnuté svatbě se synem Janova nepřítele, hraběte z Baru, a Bonne se stala až v roce 1332 ženou francouzského následníka trůnu Jana a upevnila tak dynastické svazky Francie a Čech, zastupované v této době pouze princem Václavem, respektive Karlem.¹¹

Nejdříve Karel a posléze další syn Jan Jindřich se stali Janovou devízou na získání Korutan a Tyrol sňatkem s dcerou Jindřicha Korutanského Markétou, nakonec tu ale český král vyšel naprázdno ve prospěch Ludvíka Bavora a Habsburků.

Stejně jako se Jan staral o zachování hranic českého království a jeho rozšiřování, věnoval v tomto směru velkou péči i lucemburskému hrabství, jehož územní poloha byla stále roztržštěná. Janovy výboje tu vedly k věčným válkám se sousedy. Při pokusech o scelování hrabství se několikrát střetl i se strýcem Balduinem a Trevírem. Již delší dobu trvající ozbrojený konflikt mezi Janem Lucemburským, hrabětem Eduardem z Baru a francouzským králem o ochranu verdunského biskupství byl uzavřen smířčím rozhodnutím krále Karla IV. v Paříži v květnu 1323. Obě hrabata spolu ale takměř neustále vedla válku i o další oblasti. Pokus uzavřít smír sňatkem dětí nevyšel, řešení bylo nalezeno až po smrti hraběte Eduarda. V roce 1324 se Jan s Balduinem připojili k vévodovi lotrinskému a hraběti z Baru ve válce proti Metám, bohatému lotrinskému městu, které v této oblasti zastávalo úlohu bankéře a všichni jmenovaní páni patřili k jeho hlavním dlužníkům. Jan v čele vojska rozpoutal ničivou kampaň, která byla zastavena až příměřím v roce 1326, kdy se lucemburský pán stal na přání metských měšťanů jejich ochráncem.

¹⁰ Podrobnější líčení nehody těhotné královny viz R. CAZELLES, *Jean l'Aveugle*, s. 132.

¹¹ Pokus o alespoň částečné zachycení manželství lucemburské princezny a vévody normanského, jinak v odborné literatuře nepříliš frekventovaného tématu, viz Françoise AUTRAND, *Charles V*, Paris 1994, s. 13-17.

Velikou péčí věnoval Jan Lucemburský kromě rozšíření svého hrabství především donační a zakladatelské činnosti, která pomáhala utvářet obraz jeho samotného i jeho dynastie ve středověké společnosti.¹²

Po bitvě u Mühldorfu vrcholil spor Ludvíka Bavora s papežem Janem XXII.. V říjnu 1323 papež, znepokojený královou podporou milánských Viscontiů, obvinil Ludvíka z podpory kacířství. Římský král papeži obvinění obratem vrátil, vyčetl mu jeho tvrdý postoj ke spirituální odnoži minoritů a odmítl se dostavit k církevnímu procesu proti své osobě. V červnu ho pak papež zbavil královského titulu a dal do klatby jeho i všechny jeho příznivce. Této napjaté situace využil rakouský vévoda Leopold a v létě 1324 se rozjel do Francie jednat s Karlem IV. Sličným o jeho případné kandidatuře na říšský trůn. Ludvík si uvědomil nutnost rázného řešení a naplánoval rychle svou římskou jízdu. Propustil také svého dosavadního vězně, Fridricha Habsburského a učinil ho spoluvládce. Na počátku roku 1327 se rozjel do Itálie a příštího roku dorazil do Říma, kde se nejdříve nechal korunovat římským lidem a posléze i vzdoropapežem Mikulášem V. Za Alpy se vrátil až roku 1330, jeho spolukrál Fridrich byl v té době již mrtev.

Ludvíkovy nepřítomnosti využil Jan Lucemburský k pokusu fakticky podepřít svůj po tahánovi Václavovi II. zděděný titul polského krále. Připojil se proto k tažení řádu Německých rytířů proti korunovanému polskému vládci Vladislavu Lokýtkovi. Záhy byl sice sjednán smír, Jan však své tažení zužitkoval přijímáním lenních slibů od mnoha slezských knížat. V zimě 1328 opět v koordinaci s Řádem na Lokýtku znovu zaútočil při svém prvním křížovém tažení do Prus.

V té době už však byla Janova pozornost připoutávána zpět k francouzskému království. Po vymření Kapetovců dosedla na francouzský trůn v osobě Filipa VI. vedlejší linie Valois a Janovy návštěvy do budoucna zesílily co do počtu i závažnosti. Už v květnu 1328 se zúčastnil Filipova pomazání, poté lenního slibu Eduarda III. v Amiens a jako přední šlechtic zasedal u soudu s Robertem z Artois v roce 1332. Ještě v době svého regentství v únoru 1328 daroval Filip Janovi v Paříži výstavný palác Nesle, který byl až do

¹² Ideologický rozměr náhrobku Jana Lucemburského a jeho tety Markéty a rozdílný vztah lucemburského hraběte k církvi v Čechách a Lucembursku rozebírá Michel MARGUE, „*Regum de stirpe*“ – *la prince et son image. Donations, fondations et sépultures des Luxembourgs dans leurs terre d'origine (première moitié du XIVe siècle)*, in: King John of Luxemburg (1296-1346) and the Art of his Era, Klára Benešová (ed.), Praha 1998, s. 100-116.

patnáctého století znám jako „l'Hotêl de Bohême“, ač v té době již dávno patřil vévodům orleánským.¹³

Po Ludvíkově návratu z korunovační jízdy dozrály Janovy plány na vstup do italské politiky. Na konci léta 1330 se mu podařilo dovést k úspěšnému konci úmluvy s Jindřichem Korutanským, po kterých následovala svatba jejich dětí Jana Jindřicha a Markéty. S jistotou, že zajistil Lucemburkům korutanské dědictví, zanechal správu rodového hrabství v rukou syna Karla, povoláného už na jaře z Paříže, a sám se usadil v Tridentu. Na četné žádosti lombardských měst o ochranu se český král přesunul dále do Itálie. Na samém konci roku 1330 byl uvítán v Brescii a brzo ovládl většinu severoitalských měst. Jan tu vystupoval jako říšský vikář, zároveň se zaštiťoval i přízní papeže a zavdával naději, že se jako prostředník zasadí o zklidnění bojů v této oblasti. To oživovalo v Itálii důvěru, původně vkládanou v jeho otce Jindřicha VII.. Počáteční euforie však brzy vyprchala tvář v tvář realitě, kterou představovaly finanční požadavky českého krále a pramalé výsledky jeho činů.¹⁴

Janova politika měla také nepříjemnou odezvu za Alpami. Císař, který si nyní již byl jist, že Jan Lucemburský nejedná v jeho prospěch, veřejně zrazoval obyvatele Itálie od poslušnosti českému králi a říšským vikářem jmenoval Otu Habsburského. Snaha o vytvoření koalice Janových nepřátel, která by měla zaútočit na Čechy, pohnula Lucemburka k urychlenému jednání. Ve svém sídle v Parmě zanechal hraběte savojského a Karla, povoláného na jaře z Lucemburska, a v srpnu 1331 odjel k jednání s císařem do Řezna. Tam se mu Ludvíka podařilo přesvědčit k uzavření spojenecké smlouvy a částečnému uznání své signorie. Na konci roku pak Jan Lucemburský odcestoval do Francie, aby na počátku příštího roku uzavřel ve Fontainebleau další spojeneckou smlouvu, která kromě svatebních úmluv ohledně Bonne a Jana Normandského obsahovala závazek, že český král za určený obnos přispěje Francii v době války stanoveným počtem rytířů.¹⁵

¹³ Odhad podoby paláce i ostatních Janových sídel provedla Klára BENEŠOVSKÁ, *Les résidences du roi Jean de Bohême: Leur fonction de représentation*, in: King John of Luxembourg (1296-1346) and the Art of his Era, Klára Benešová (ed.), Praha 1998, s. 117-131.

¹⁴ Dojmy soudobých kronikářů od poměrně benevolentních záznamů anonymní Parmské kroniky až k příkrému odsudku Florentina Villaniho shrnul Ernst VOLTMER, *Johann der Blinde in der italienischen und französischen Chronik seiner Zeit*, in: Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346 (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, M. Pauly (ed.), Centre Universitaire de Luxembourg), Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal, sv. 115, Publications du CLUDEM, sv. 14, Luxembourg 1997, s. 37-81.

¹⁵ Většinu textu smlouvy z roku 1332, stejně jako další dohodu z roku 1337 otiskl Philippe CONTAMINE, *Politique, culture et sentiment dans l'Occident de la fin du Moyen Âge: Jean l'Aveugle et la royauté française*, in: Jean l'Aveugle (viz pozn. 14), s. 343-341.

Na francouzské půdě se český král s přestávkami zdržoval po celý rok a až v prosinci 1332 se s několika sty francouzskými rytíři, poslaných na pomoc Filipem VI., vrátil do Itálie.

Tam se však situace mezitím pro Lucemburky výrazně zhoršila a přes Karlovo listopadové vítězství u San Felice proti lombardské lize vedené Viscontii a Scaligery se rychle blížil zánik Janovy signorie. Karel z Itálie odjel už v létě 1332 do Tyrol a poté na naléhání české šlechty do otcova království, Jan ho následoval na konci října. Z italského panství mu zůstala jen Lucca, kterou v roce 1334 prodal francouzskému králi jako náhradu za nesplacené věno své dcery.

Zatímco Karel se konci roku 1333 ujal správy českého království a pokoušel se jako moravský markrabě zlepšit jeho neutěšený stav, věnoval se Jan Lucemburský spolu se svým zetěm Jindřichem Dolnobavorským jednání s císařem Ludvíkem. Snažili se ho přimět k resignaci na titul římského krále v Jindřichův prospěch slibem, že pohnou papeže k sejmutí klatby. Celý tajný projekt, podporovaný za nemalé výhody i francouzským králem, nakonec v létě 1334 padnul kvůli vzájemné neústupnosti Ludvíka Bavora a Jana XXII. a rozhořčení ostatních neinformovaných monarchů a knížat. Pobytu na francouzském dvoře využil tedy Jan Lucemburský alespoň k realizaci svého nového sňatku s dcerou bourbonského vévody Beatrix. Při svatebním veselí byl však v lednu 1335 při turnaji velmi vážně zraněn. V době jeho rekonvalescence se stala aktuální otázka dědictví po nedávno zemřelém vévodovi Korutanském. Císař se neohlížel na lucemburská práva, udělil Korutany s Kraňskem habsburským vévodům a sám si nechal Tyroly. S Habsburky také uzavřel spojeneckou smlouvu proti českému králi a dolnobavorskému vévodovi. Jan v létě přijel urychleně do Prahy, vojensky ale zasáhnout nemohl, protože Čechům hrozil útok i ze strany nového polského krále Kazimíra. Český král volil diplomatická jednání. Na podzim 1335 se mu podařilo vztahy s Polskem i Uhrami stabilizovat resignací na polský královský titul. Příštího roku po české výpravě do Rakous a Ludvíkově roztržce s Habsburky se císař s Janem Lucemburským smířil a udělil Tyroly Janu Jindřichovi.

Po návratu z Tyrol uspořádal roku 1336 český král, který měl v Avignonu již dříve přijmout kříž,¹⁶ za účasti markraběte Karla a Jindřicha Dolnobavorského svou druhou křížovou výpravu na Litvu, která sice kvůli nezvykle mírné zimě nedosáhla žádných výsledků, posloužila však k dalšímu rozšíření Janova slezského panství. Neblahým

¹⁶ Ph. CONTAMINE, *Politique*, s. 354.

důsledkem tažení bylo propuknutí oční choroby, po které český král zakrátko na jedno oko oslepl. Nezdařená operace druhého oka v Montpellier roku 1340 pak Jana Lucemburského stála zrak úplně. Ještě v době Janova pobytu ve Slezsku přišel v Praze na svět jeho poslední syn Václav. Zároveň se však stupňovalo napětí mezi králem a jeho v Čechách oblíbenějším nejstarším synem, které markrabě Karel raději řešil odjezdem do Tyrol.

Na konci třicátých let obrátil český král pozornost k obnovenému anglo-francouzskému konfliktu. Když se mu nepodařilo přimět Ludvíka Bavora k opuštění spojení s anglickým králem, uzavřel sám v létě 1337 novou smlouvu s Filipem VI. „*proti anglickému králi, tomu, který si říká císař a jejich spojencům*“.¹⁷ Nato byl český král jmenován Filipovým vojenským zástupcem pro celou oblast Languedoku a v této funkci setrval až do léta příštího roku. Na spojení francouzský král apeloval již v létě 1339, k žádné bitvě ale nakonec nedošlo. Situace se opakovala i příští rok v září, kdy Francouzi vytáhli na pomoc obleženému městu Tournai. V předvečer očekávané bitvy nechal český král sepsat závěť, ve které rozdělil své země mezi všechny tři syny – Karel dostal české království s Horní Lužicí, Jan Jindřich markrabství moravské a Václav Lucembursko.¹⁸ Střetnutí obou vojsk se však neuskutečnilo, Jan sám navíc velkou měrou přispěl k vyjednání příměří.

Roku 1341 zasadil Ludvík Bavor nepevné vládě Jana Jindřicha v Tyrolích poslední úder. Na podzim vyhnala Markéta svého manžela z vévodství, císař poté jejich manželství pro údajnou Lucemburkovu impotenci rozvedl a vévodkyně se provdala za jeho syna Ludvíka Braniborského. Takový neslýchaný útok na prestiž dynastie nemohli ostatní Lucemburkové nechat bez odezvy a začali realizovat zatím utajovaný plán na získání Ludvíkovy říšské koruny. Šťastným znamením pro tento kurz bylo i zvolení nového papeže Klimenta VI., Karlova přítele z dob jeho výchovy na francouzském dvoře. Nyní papež jejich snahu podporoval tím spíše, že sám hodlal dovést ke konci dlouholetý císařův konflikt s papežským stolcem. Ke svým příbuzným se nakonec přidal i arcibiskup Balduin, původně Ludvíkův spojenec ve sporu s kurií. Prvním úspěchem bylo církevní osamostatnění českého království po povýšení pražského biskupství na arcibiskupství v roce 1344. Na jaře

¹⁷ Ph. CONTAMINE, *Politique*, s. 355n.; postavení a udržování lucemburského vojska se nyní na rozdíl od smlouvy z roku 1332 odehrávalo na francouzské náklady.

¹⁸ K Janově závěti podrobněji Jana FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, *Lucembursko mezi Francií a Římskou říší: Cesta Václava I. k moci (1334-1354)*, in: Korunní země v dějinách českého státu I. Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku, Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném dne 4. 6. 2002, L. Bobková (ed.), Praha 2003, s. 293-351. K otázce existence druhé závěti českého krále M. MARGUE, „*Regum de stirpe*“, s. 105an.

1346 vyzval pak papež kurfirty k nové volbě, která se odehrála v Rhensu 11. července 1346. Karel se stal římským králem Karlem IV..

Vzápětí museli oba králové vyrazit na pomoc Filipu VI. ohrožovanému anglickou armádou v blízkosti francouzského hlavního města. Lucemburské oddíly byly pověřeny uklidněním paniky v Paříži, poté vyrazily spolu s francouzským vojskem stíhat Eduarda III. Ke finálnímu střetu obou armád došlo 26. srpna odpoledne u Kresčaku. Karel IV. byl raněn, Jana Lucemburského však stála jeho statečnost život. Mrtvému králi vzdal postu i anglický král, na počátku září převezl pak Karel otcovo tělo do Lucemburska a nechal v pohřbít v hlavním městě.¹⁹

3.4. Karel IV.

S otcovou pomocí byl sice Karel IV. zvolen římským králem, upevnit svoji pozici však musel po bitvě u Kresčaku již sám. Karlův protihráč císař Ludvík si byl jist svou mocí a postavením v říši a podporou říšských měst. Novou volbou, o níž ostatně po nějakou dobu nechtěl nic určitějšího vědět, se proto mnoho neznepokojoval a nepodnikl proti Karlovi žádné závažnější kroky.²⁰ Karel se tedy nechal na konci listopadu 1346 korunovat v Bonnu a přes bavorské území zamířil pro jistotu v přestrojení do Čech. V následujících měsících se pokusil vojensky zlomit vládu Wittelsbachů v Tyrolích, císařův syn Ludvík Braniborský ale vyšel z bojů jako vítěz a Karel se musel stáhnout zpět do svého království. Nového pobytu v Čechách využil v září 1347 ke své i manželčině korunovaci, probíhající již podle nového korunovačního řádu.

Připravované vojenské střetnutí obou římských králů na podzim 1347 přerušila zpráva o náhlé smrti Ludvíka Bavora, kterou Karel IV. ve svém životopise, interpretuje jako jasné důkazy svého Božského vyvolení k říšské vládě, stejně jako to činí v případě smrt dalšího protikrále.²¹ Karel využil ochromení wittelsbašského tábora k dosažení rychlého uznání svého titulu zejména u říšských měst. Jeho protivníci se však rychle vzpamatovali a nabídli římskou korunu anglickému králi Eduardovi III., který sice zprvu souhlasil a nechal se na počátku příštího roku zvolit, záhy se ale přidal na Karlovu stranu.

¹⁹ Na přepravu těla i slavnostní pohřeb svého otce si zadlužený král musel znovu vypůjčit u jednoho z velkých rodinných věřitelů, Arnolda z Arlonu. Přesné částky viz J. SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo. 1316-1378*, Praha 1980, s. 200.

²⁰ O Ludvíkově postoji, který se odrazil i v bavorských kronikách F. SEIBT, *Karel IV.*, s. 142.

²¹ O tomto důležitém rysu Karlovy autobiografie TÝŽ, s. 146-154.

Ten také přešel do protiútok směřovaného přímo na wittelsbašské území. Spolu se saským vévodou Rudolfem tajně připravil zázračný návrat posledního braniborského Askance Waldemara, zesnulého již roku 1319, který se nyní přihlásil o svou marku. Karel IV. i Rudolf ho veřejně uznali, římský král mu udělil nazpět jeho země a společně z nich vytlačili Ludvíka Braniborského. Ten se spolu se svými straníky obrátil s nabídkou říšské kandidatury na hraběte Günthera ze Schwarzburgu, zvoleného v lednu 1349. Karel ale chytrým diplomatickým tahem odlákal z tábora protivníka rýnského falckraběte Rudolfa, když požádal o ruku jeho dcery Anny. Římský protikrál ostatně za pár měsíců zemřel a Wittelsbachové se již nezmohli na další odpor. V červnu se pak Karel IV. nechal podruhé slavnostně korunovat králem, tentokrát již řádně v Cáchách.

Na počátku roku 1350 proběhlo v Budyšině setkání Karla IV. se syny Ludvíka Bavora, při kterém se podařilo dospět ke konečnému narovnání vztahů. Za uznání svého královského titulu jim Karel opět udělil braniborské markrabství, které bylo zakrátko uprázdněno odhalením nepravého Waldemara, a resignoval i na dávné Lucemburské plány v Tyrolích. Wittelsbachové mu pak předali říšské insignie, které drželi v Mnichově.

Po tomto úspěšném uspořádání poměrů byla očekávána králova korunovační jízda do Itálie. Stejně jako kdysi Karlova děda Jindřicha i nyní italské elity volaly římského krále, aby se ujal vlády v jím sjednocené Itálii. Francesco Petrarca posílal Karlu IV. oslavné výzvy a na pražský dvůr se vypravil i bývalý římský tribun Cola di Rienzo. V brzkém odjezdu za Alpy ale Karlovi zabránilo nejen vážné onemocnění, které ho od podzimu 1350 upoutalo téměř ochrnutého na lůžko, ale především realistický odhad současné situace. K jízdě samotné i ke korunovaci nutně potřeboval otevřenější podporu papeže, než jakou mu právě poskytoval Kliment VI. obávající se přílišného vzrůstu královy moci v Itálii i střední Evropě. Nepříznivé poměry panovaly i v Miláně, kde se Viscontiové nehodlali připojit k císařskému ani k papežskému táboru. Ve sporu s nimi byla ale i Florencie, která nabídla Karlovi IV. proti Milánu spojenectví. Karel se však nechtěl příliš zaplést do vnitřních sporů a s otevřenou podporou váhal. Na konci roku 1352 sice zemřel sice Kliment VI., jeho nástupce Inocenc VI. ale s požehnáním italské cesty také nespěchal.

V době čekání na příznivé znamení se Karel IV., který se nedávno stal znovu vdovcem, v létě 1353 v Budíně potřetí oženil. mladá manželka Anna Svídnická přinesla českému králi, respektive svým budoucím dětem, dědické právo na svídnicko-javorské vévodství. Na jaře příštího roku se Karel vydal uspořádat dynastické vztahy

do Lucemburska. Podle závěti Jana Lucemburského zdědil rodové panství jeho nejmladší syn, nedospělý Václav. Ačkoliv Karel nebyl v testamentu jmenován bratrovým poručníkem a regentem hrabství a tuto funkci měl zastávat šlechtic či skupina šlechty, kterou by vybrala lucemburská stavovská obec, převzal Karel po otcově smrti roli správce území a často ho využíval k financování svých říšských cílů.²² V dobách své nepřítomnosti pověřoval král správou prastrýce Balduina, který na počátku roku 1354 zemřel. Záhy poté Karel IV. Lucembursko, povýšené nyní na vévodství, předal svému bratrovi. Ten byl již dva roky ženat s Janou Brabantskou, nejstarší dcerou brabantského vévody Jana III. Po jeho smrti roku 1355 se stal i brabantským vévodou.

Po vyřízení rodinných záležitostí se Karel IV. rozhodl zahájit již dlouho odkládanou římskou jízdu. Na konci září 1354 cestu započal s nevelkým doprovodem v Sulzbachu, aniž čekal na konečný papežův souhlas. Na podzim se usadil v Mantově, kde ho také dostihl posel s detaily papežem schváleného korunovačního aktu. Smrtí hlavy Viscontiů, arcibiskupa Giovanniho, se mu také uvolnila cesta ke korunovaci v Miláně. Do Říma přijel o Velikonocích 1355. Slib papeži, že ve městě pobude jen jeden den a zároveň touhu spatřit římské chrámy sklouobil napolo tajnou neoficiální poutí po Věčném městě na Velký pátek.

5. dubna mu pak kardinál Pierre de Colombers mohl na hlavu vsadit císařskou korunu. Ještě týž den římské hradby opravdu opustil a poměrně rychle zamířil zpět na sever. Na zpáteční cestě se ještě zastavil v Sieně a Pise, kde se již jasně projevila nespokojenost s výsledky císařova pobytu. Při následném povstání přišel Karel s Annou málem o život a po jeho tvrdém potlačení Itálii kvapně opustil.

Krátce po návratu do střední Evropy předložil Karel IV. v Čechách i v říši dvě patrně již delší dobu připravované kodifikace zvykového práva.²³ V Čechách měl Karlův zákoník, nazvaný později *Maiestas Carolina*, předchůdce již v neúspěšných pokusech Přemysla Otakara II. a jeho syna. Před reprezentanty království nakonec neuspěl ani Karel svou snahou zajistit integritu královské autority, statků a úřadů, omezit některé dosavadní zvyklosti šlechty a více ji k sobě připoutat a musel po protestu rozhořčených stavů oznámit fatální zničení zákoníku ohněm. Větší štěstí měl se zákoníkem říšským, od konce století zvaným *Zlatá bula*, částečně schváleným na lednovém sněmu v Norimberku, definitivně

²² Karlovou správou Lucemburska do doby Václavovy dospělosti se zabývá Jana FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ *Lucembursko, op. cit.*

²³ Přehledný výklad Karlových zákonodárných a státnických nařízení v úvodní kapitole k jejich vybrané edici Marie BLÁHOVÁ, Richard MAŠEK, *Karel IV.: Státnické dílo*, Praha 2004; k oběma zákoníkům zvláště s. 30-51.

pak vyhlášeným na konci roku 1356 na sněmu v Metách. Až do zániku římské říše platný zákoník písemně zachytil především kurfiřtské právo volby a její náležitosti, dále pak ceremoniál římských sněmů a v neposlední řadě i vztah českého království k říši.

Na metském sněmu se díky době konání nedlouho po bitvě u Poitiers i francouzské delegaci prosící císaře o pomoc protunuly Karlovy vnitroříšské záležitosti s jeho diplomatickou aktivitou v otázce stoleté války.²⁴ Smrtí Jana Lucemburského se významně změnil postoj českého krále k Francii. Karel IV. se již necítil vázán osobním přátelstvím s francouzským suverénem jako jeho otec; jako římský král navíc těžko mohl zachovávat jejich dosavadní spojenectví. Filip VI. ostatně nebyl Karlovou volbou, o které se dozvěděl až zpětně, nijak nadšen. Roku 1347 si proto oba monarchové vyměnili pouze smlouvy o přátelství, z francouzské strany navíc potvrzenou jen normanským vévodou. Lépe se Karel IV. dohodl příštího roku po anglickém koketování s římskou korunou naopak s anglickým králem Eduardem III., se kterým v červnu zpečetil přátelskou smlouvu s příslibem možné pomoci do budoucna, na tu však ani jedna ze stran nakonec neapelovala.

Mírová jednání obou zemí v Avignonu roku 1354 skončila neúspěšně a Angličané se s žádostí o prostřednictví obrátili do Pisy právě na Karla IV.. Ten slíbil vyhovět po císařské korunovaci a opravdu poté vyslal do Anglie své poselstvo. Eduard III. však mezitím zahájil nové vojenské tažení a Karlem vyjednané návrhy smlouvy s Francií přišly do Londýna již pozdě. Anglická kampaň v Guyenne ale nepřinesla mnoho úspěchů a k císaři brzy dorazilo nové Eduardovo poselstvo opět prosící o jeho diplomatické služby. K jednání se teď ovšem neměl francouzský král, který na setkání do Met hodlal vyslat jen dauphina Karla. Po bitvě u Poitiers se ale oba protivníci ocitli na zcela opačných pozicích a dauphin, který nyní stál v čele království místo zajatého Jana II., přijel prosit svého strýce o pomoc. Na císaře ve stejné věci naléhal i papež. Karel IV. teď ovšem francouzských nesnází hodlal využít k prosazení svých požadavků, které francouzský král dlouho odmítal. Šlo zejména o navrácení francouzských záborů v Lotrinsku a složení lenního slibu za Dauphiné a Franche-Comté. Většinu z nich po slavnostní hostině dauphin splnil, císař se však ani poté kromě finanční výpomoci na francouzské straně nijak výrazně neangažoval a obnovil i svou předchozí smlouvu s Anglií. V Metách se tak Karlu IV. podařilo zastavit francouzský tlak na západní hranice římské říše a obnovit tu ztracený vliv. Symbolickým vyvrcholením této politiky byla i jeho korunovace arelatským králem roku 1365.

²⁴ Kratší studii vztahu jednotlivých českých panovníků k anglo-francouzské válce věnoval František KAVKA, *Čeští panovníci a „stoletá válka“*, DaS 17, 1995, 1, s. 16-21, 2, s. 7-14.

Dalším problémem, ke kterému se v polovině 50. let obrátila císařova pozornost, bylo dlouholeté papežovo setrvávání v Avignonu. Karlovým pochopitelným přáním bylo, aby nejvyšší pontifik přesídlil zpět do Říma, kde by již nebyl pod tak silným tlakem francouzského krále a francouzských prelátů. Nyní měl Karel IV. k dosažení svého cíle mnohem lepší pozici. Po nástupu Inocence VI. již neplatily dřívější osobní vazby a závazky, které měl ke Klimentu VI. Přijetím Zlaté buly se navíc značně zmenšila možnost zásahu papeže v říši, zvláště v případě volby. Napjaté poměry ve francouzském království navíc přispívaly k politické izolaci a nutily ho ke spolupráci s císařem.

Již roku 1356 tak Inocenc Karlu IV. slíbil, že se do Věčného města záhy vrátí. Svůj závazek posléze podmínil úspěšným uzavřením míru mezi Anglií a Francií, kterého se již delší dobu snažil dosáhnout. Na cestu se ale kvůli chatrnému zdraví nevydal ani po roce 1360 a za dva roky v Avignonu zemřel. Jeho nástupce Urban V. byl vůči Karlově myšlence naladěn daleko vstřícněji. V souvislosti s tím požádal císaře o pomoc proti Bernabu Viscontimu, který ohrožoval papežské pozice v Bologni. Karel mu však právě účinněji pomoci nemohl, poněvadž jeho síly zaměstnával konflikt s rakouským vévodou Rudolfem IV. Spor započal Karlův habsburský zeť již před několika roky, kdy se několika falzy snažil dokázat výjimečné postavení své dynastie a odůvodnit tak své přehnané územní nároky, záhy se však rozrostl o další císařovy odpůrce, zvláště Wittelsbachy a uherského a polského krále. Několikrát obnovené nepřátelství se Karlu IV. podařilo vyřešit až roku 1363 již osvědčenou taktikou oženit se s příbuznou některého z protivníků. Tentokrát šlo o Kazimírovu vnučku Alžbětu Pomořanskou. Poté konečně mohl Karel přispět papeži k uzavření míru s Viscontii.

Nová jednání s Urbanem V. zahájil Karel IV. roku 1365 při slavnostní návštěvě Avignonu. Následujícího roku se již papež k návratu do Říma oficiálně zavázal za podmínky, že mu bezpečí na cestě ohrožované žoldnéřskými kompaniemi zajistí sám císař. Karel IV. však pro obtíže v říši a neochotu knížat podílet se na dalším italském tažení s odjezdem váhal a papež nakonec po domluvě s Florencií vyrazil na cestu v dubnu 1367 sám. Císař, který by dalším váháním mohl přijít o svou roli ochránce papežství, vyrazil na jaře příštího roku, cestou uzavřel nový mír s Milánem a v říjnu oficiálně do Říma uvedl Urbana, který tu byl již od minulého roku. Karel IV. už před koncem roku z města znovu odešel, zajistit bezpečí pro delší papežův pobyt v Itálii se mu ale nepodařilo. Roku 1370 se Urban V. vrátil do Avignonu, kde zakrátko i zemřel. Nový papež Řehoř XI. již k italskému podniku žádnou další ochotu nejevil.

V posledním desetiletí své vlády se Karel IV. soustředil zejména na rozšíření hranic rodového panství směrem k severu, což ostatně naznačoval již volba jeho čtvrté manželky.

Po smrti Bolka II. Svídnického spadlo na děti tehdy již zesnulé Anny Svídnické, Elišku a Václava, jako její dědictví svídnicko-javorské vévodství. Karel IV. si území písemnými prohlášeními svých dětí pojistil i pro případ jejich smrti. Ke zdárnému výsledku dospěl brzy i dlouholetý lucemburský zájem o oblast Dolní Lužice, kterou drželi spolu s Braniborskem Wittelsbachové. Po smrti Ludvíka Braniborského roku 1361 zdědili území jeho nevlastní bratři Ludvík Říman a Ota. Karel IV. využil jejich sporů a uzavřel s nimi ve Václavův prospěch dědické smlouvy. Roku 1367 mu poté Lužici prodal poslední žijící z bratrů, Ota a Karel ji roku 1370 inkorporoval k České koruně. Otovi zbylo markrabství braniborské, které však projevovali s jeho slabou vládou značnou nespokojenost. Markrabě sám se posléze přidal k další proticísařské koalici polského a uherského krále, která se snažila zarazit Karlovu územní expanzi. Smrtí Kazimíra Velikého v roce 1370 se ale spojení víceméně rozpadlo a Karel IV. mohl proti Otovi vytáhnout. Roku 1373 Wittelsbach musel přijmout císařovy podmínky, na prvním místě odprodej Braniborska. Karel IV. se zvelebování nového území, se kterým získal další kurfiřtský hlas, intenzivně věnoval až do konce života.

Nově nabytou výhodu využil Karel IV. v následujících letech, kdy v říši prosazoval volbu svého nejstaršího syna římským králem, uskutečněnou po velkých finančních obětech v roce 1376. Záhy po Václavově korunovaci sepsal Karel svou závěť, ve které rozdělil rodové statky mezi své tři syny. Václav obdržel české království, knížectví ve Slezsku, část Dolní Lužice a zahraniční léna v říši. Zikmundovi přidělil Braniborsko a poslednímu synovi Janovi nove vytvořené vévodství zhořelecké.

Těsně před koncem života podnikl Karel IV. spolu s Václavem v zimě 1377/78 svou poslední velkou cestu mířící do Paříže ke dvoru synovce Karla V.. Oficiálním důvodem byla císařova touha prohlédnout si proslulá poutní místa a spatřit své francouzské příbuzné, výprava však měla jasný politický podtext díky obnovenému anglo-francouzskému nepřátelství.²⁵ Samotný konec života nemocného císaře byl poznamenán také papežským schizmatem, ve kterém se sice Karel IV. vyslovil ve prospěch římského papeže Urbana VI., k žádnému řešení situace však již do své smrti dne 27. listopadu 1378 ani nemohl dospět. Tento palčivý problém tak dostali do vínku jeho synové.

²⁵ Císařově cestě, která zaujala v soudobých francouzských historických pramenech výjimečné místo, věnoval nedávno rozsáhlou monografii František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie. 1377-1378*, Praha 2006

3.5. Václav IV.

Mladý Václav nepřebíral po smrti Karla IV. vládu právě v nešťastnější situaci. Římská říše, stejně jako celá Evropa, byla rozdělena sporem o legitimitu obou nových papežů, Urbana VI., zvoleného na jaře 1378 v Římě, a Klimenta VII., který se, zvolen na podzim nespokojenými kardinály, vrátil zpět do Avignonu. V říši také nabývaly na intenzitě spory mezi městy a knížaty; obě skupiny se začínaly spojovat do větších svazů a na mnoha místech propukl otevřený boj. Ve Václavův neprospěch navíc působil i fakt, že ačkoliv byl již roku 1363 korunován českým a roku 1376 římským králem, praktické zkušenosti s výkonem moci neměl takřka žádné, což se na jeho královské autoritě při pokusech dojednat mezi znesvářenými stranami smír projevilo dosti negativně.

Václav IV. se záhy po svém nástupu snažil navázat na otcovu politiku. V souladu s názorem větší části své říše se roku 1379 veřejně přiklonil k Urbanu VI.. Sami kurfiřti se poté pokoušeli přesvědčit západní část říše k obedienci římskému papeži, velkého úspěchu však nedosáhli tím spíš, že se o stejný cíl, ovšem z opačné názorové pozice snažila v říši i poselstva francouzského krále. Knížata v čele s Ruprechtem Falckým nakonec roku 1380 ustavila vlastní spolek, který měl Urbanovi v říši zajistit poslušnost násilím. Václav sám na tato jednání ani výzvy kurfiřtů příliš nereagoval. Na srdci mu daleko více leželo prosazení všeobecného říšského landfrýdu. Rozpory měšťanů a knížat však nebyl schopen překonat ani na sněmu ve Frankfurtu na jaře 1379 ani později. Dílčího úspěchu dosáhl až roku 1384 v Heidelbergu, kde byla města knížaty k míru, ve kterém král zastával roli rozhodčího, donucena přistoupit; landfrýd však neměl dlouhého trvání.

Kritika Václavovy neschopnosti řešit říšské problémy politické i církevní se množila. Již tehdy se také u kurfiřtů objevily první úvahy o Václavově sesazení. Další nespokojenost vyvolávala králova nečinnost vůči pokusům bratra Karla V. Ludvíka z Anjou pojistit si nejen své dědictví v neapolském království, ale i říšskou Lombardii; nepříznivě byla též přijata faktická Václavova resignace na římskou jízdu, kterou papeži přislíbil již roku 1379. Král se zprvu snažil francouzskému nebezpečí bránit obnovením starých vazeb Lucemburků k rodu Valois, potvrzených přátelskou smlouvou z roku 1380, brzkou smrtí Karla V. a převzetím vlády jeho bratry se vzájemné vztahy zkomplikovaly. V následujících letech se Václav IV. začal přiklánět spíše ke spojení s Anglií, potvrzeném roku 1382 sňatkem krále Richarda II. a Václavovy sestry Anny.

Zvěsti, které se v polovině 80. let počaly šířit o brzkém Václavově sesazení, zneklidňovaly nejen samotného krále, ale i říšská města. Ta se nyní za Václava otevřeně postavila. Jejich očekávání ohledně vojenské podpory v boji s knížaty se však nenaplnila. Švýcarská města tak sice zvítězila nad Habsburky u Sempachu, důležitější švábská a rýnská však byla u Döffingen a Wormsu poražena. Následného vyčerpání na obou stranách využil nicméně roku 1389 Václav IV. na sněmu v Chebu ke konečně úspěšnému prosazení říšského landfrýdu.

V dalších letech nabyly na intenzitě problémy v Čechách, ať už šlo o Václavovy spory s církví nebo panstvem. Vzájemná souhra a podpora českého krále a pražského arcibiskupa, které se Karel IV. těšil po dobu své vlády, vzala za jeho syna a nového arcibiskupa Jana z Jenštejna brzy za své. Jenštejnova snaha o emancipaci a rozšíření své arcidiecéze, ale i vzájemná nevraživost krále a pražského metropolity se odrazila ve vzrůstajícím počtu sporů, z královy strany často dosti násilného charakteru. K Václavovým zásahům vůči Jenštejnovi a jemu oddanému kléru se brzy připojili i královi oblíbenci z řad nižší šlechty. Dlouholetý konflikt nakonec vyvrcholil na jaře 1393 plánem krále a jeho okolí omezit arcibiskupovu moc zřízením nového biskupství. Ten ale nemohl být uskutečněn a Václav nechal ve vzteku Jenštejna s několika jeho úředníky zatknout. Arcibiskupovi se podařilo uprchnout, jeho generální vikář Johánek z Pomuku však mučení nepřežil. Jan z Jenštejna odjel do Říma k Bonifáci IX., papež ho ale s ohledem na své politické zájmy nemohl dostatečně podpořit. Jenštejn na svou funkci raději resignoval a pražské arcibiskupství bylo napříště v rukou králova okolí.

Nepevná Václavova vláda dávala příležitost šlechtě, aby se přihlásila o větší podíl na moci. Král se tomuto tlaku bránil orientací na šlechtu nižší, která u dvora dosáhla obrovského vlivu. Tato situace, stejně jako Václavovy zásahy do jejich držav, byla panské opozici trnem v oku. Na příznivou dobu pro otevřený odboj ukazoval i rozkol v lucemburské dynastii. Václavův ambiciózní bratranec, moravský markrabě Jošt, sledoval vlastní politický kurz, který byl Václavovým zájmům často ke škodě. Počítat král sice mohl s podporou bratra Jana Zhořeleckého, otevřeně o podíl na vládě v Čechách ale usiloval i jeho druhý bratr, uherský král Zikmund. Na jaře 1394 pak Jošt podpořil šlechtické předáky, kteří v květnu Václava zajali. Rychlým zásahem vévody zhořeleckého se sice král dostal na svobodu, musel však ustoupit panským požadavkům. Pomoc ze svízelné situace a obnovených bojů hledal Václav u Zikmunda, který přijel na Prahy na jaře 1396 a jako

prostředník zajistil smír. Tímto narovnáním však obsazování nejvyšších zemských úřadů dostalo do rukou panstvo.

Poslední zbytky autority ztrácel Václav i v říši. Králova dlouhodobá absence podněcovala knížata, aby řešila veškeré problémy sama. Na rok 1397 svolali kurfiřti sněm do Frankfurtu, čímž zcela pominuli králova práva. Václav se sem sice ke konci roku dostavil, byl mu však již jen doručen soupis stížností proti jeho vládě, zahrnující neřešení schizmatu a vnitřních problémů v říši, ztrátu území v Itálii a Porýní, stejně jako opětovný příklon k Francii odrážející se v na příští rok naplánované cestě ke dvoru Karla VI. Nový rýnský falckrabě Ruprecht III. přesvědčil kurfiřty o nutnosti volby nového krále. Na květen 1400 byl do Frankfurtu svolán sněm, na kterém se měl Václav z obvinění ospravedlnit. Když se ani po několikáté výzvě nedostavil, byl 20. srpna sesazen a římským králem zvolen Ruprecht. Český král se pokusil situaci zvrátit nabídkou, aby si královský titul Ruprecht ponechal a dopomohl Václavovi k císařské korunovaci v Římě. Ruprecht ho samozřejmě odmítl a do Itálie odjel sám. Už z Lombardie se ale musel vrátit s nepořízenou. Za této situace hodlal Václav uskutečnit svůj předchozí plán a roku 1402 povolal do Čech Zikmunda, aby království po dobu jeho nepřítomnosti zpravoval. Uherský král ale využil příležitosti, nechal bratra uvěznit a převzal moc v Čechách. Až problémy v Uhrách ho příštího roku donutily odjet a Václav, mezitím převezený do Vídně, se dostal na svobodu.

3.6. Zikmund Lucemburský

Druhorozený syn Karla IV. dostal od otce v polovině 70. let ku spravování Braniborsko. Zároveň mu však Karel vyjednával i budoucí královský trůn. Roku 1375 dohodl s uherským a polským králem Ludvíkem I. manželství svého syna s Ludvíkovou dcerou Marií. Zikmund tak získal nárok na nástupnictví, jelikož uherský král neměl mužské dědice. O uherskou korunu vedla jednání také francouzská diplomacie, nabízející starší dceři Kateřině mladšího francouzského prince Ludvíka, budoucího vévodu orleánského. Roku 1379 Ludvík I. nechal přivést Zikmunda do Uher a zasnoubil ho s Marií. Za několik let byl pak lucemburský princ pověřen správou Velkopolska poté, co přijal slib věrnosti polské šlechty. Záhy po jeho příjezdu ale král zemřel a Poláci nehodlali Zikmunda přijmout jako svého nového pána. V zájmu zachování trůnu pro Anjouovce vyjednala Ludvíkova

manželka Alžběta Bosenská nastolení své nejmladší dcery Hedwiky. Zikmund pak byl pověřen správou Polska, sympatie si tu ale nezískal a po Hedwičině sňatku s litevským knížetem Jagiellem svou pozici definitivně ztratil.

Ohroženy ale byly i jeho vyhlídky na uherský trůn. Jeho snoubenka Marie byla sice již roku 1382 korunována uherskou královnou, její matka však hodlala využít malé Zikmundovy oblíbenosti a prosadit Mariinu svatbu s princem Ludvíkem. Ohrožená čest a moc dynastie a zároveň Zikmundovy štědré sliby přiměly ostatní Lucemburky k pomoci. Zikmund záhy ovládl část Uher a v létě 1385 se oženil s Marií. Vyhráno ale neměl, protože jedna ze šlechtických frakcí se obrátila s nabídkou uherské koruny na neapolského krále Karla III. Ten se také nechal korunovat, již příští rok ho ale královna Alžběta nechala zabít. Sama byla poté i s Marií přívrženci neapolských Anjouovců zajata a později i zavražděna. Uherské stavy se sice pokusily řídit zemi samy a dosáhnout usmíření, svoje ustanovení však nebyly schopny prosadit. Šlechta se tedy obrátila na Zikmunda a za četné ústupky a značný podíl na vládě byla ochotna uznat ho králem. V březnu 1387 byl pak Lucemburk korunován. Díky podpoře magnátské Ligy se sice stal jediným králem, nikoliv spoluvladařem osvobozené Marie, jeho závislost na šlechtě však byla značná.

Další ohrožení královské moci přineslo brzy obnovení tureckých výbojů. Nový sultán Bajezid I. hodlal dobytá území přímo připojit k Osmanské říši. Roku 1389 dobyl Srbsko, poté Bulharsko a ocitl se tak u uherských hranic. Zikmund podnikl několik nepříliš úspěšných odvetných akcí, v očích křesťanského Západu si tím však získal značný ohlas. Toho uherský král využil k propagandě vděčné myšlenky nové křížové výpravy výkvětu západního rytířstva proti Turkům. Shromážděné vojsko z celé Evropy netrpělivě vyčkávalo slavnou bitvu s nevěřícími, nejednotnost jeho velitelů, tradiční nedostatek disciplíny rytířů a Bajezidovy taktické schopnosti ho však u Nikopole 28. září 1396 porazily na hlavu.

V květnu 1410 zemřel papež Alexandr V. zvolený předchozího roku koncilem v Pise v marné naději, že se tak po odstoupení obou zbývajících papežů, Benedikta XIII. a Řehoře XII., podaří překonat schizma. Souběžně s papežem nenadále zemřel i římský král Ruprecht. Alexandrův nástupce Jan XXIII. podpořil kandidaturu Zikmunda Lucemburského, tomu se ale nepodařilo získat většinu kurfiřtů. Uspěl naopak jeho bratranec Jošt, podporovaný nyní Václavem IV. za slib pomoci při dosažení císařského titulu. Zikmundovo souběžné zvolení bylo poté shledáno neplatným. Jošt však už v lednu 1411 zemřel a Zikmund se tak římského trůnu dočkal velmi brzo.

Po urovnání situace v Uhrách a ukončení další války s Benátskou republikou napřel Zikmund své síly k vyřešení schizmatu. Jako jediná nezpochybnitelná autorita v říši se zaručil za ochranu všeobecného koncilu svolaného na jeho nátlak Janem XXIII. od listopadu 1414 do Kostnice. Otázkou bylo, jak přimět všechny tři papeže k resignaci. Řehoř XII., který již ztratil podporu v říši i v Anglii, k tomu byl ochoten. Naopak Benedikt XIII., kterého sice odmítli dále podporovat ve Francii, stále ho však uznávali iberští panovníci, nechtěl svolit za žádnou cenu. I Jan XXIII. si brzy uvědomil, že ani jemu patrně koncil nezajistí Petrův stolec. Souhlasil tedy naoko s abdikací, potají se však dohodl s rakouským vévodou a utekl z Kostnice. Nebezpečí, že papež koncil rozpustí, se podařilo zažehnat rychlou vojenskou porážkou Fridricha Habsburského. Koncil poté římského i pisánského papeže sesadil a Zikmund odjel v létě jednat s aragonským a kastilským králem o situaci avignonského papeže. Po úspěšné dohodě jej v Avignonu zastihla zpráva o anglickém vítězství u Azincourtu a poté i žádost Karla VI. o zprostředkování příměří. Zikmund tedy pobyl několik měsíců v Paříži a pak se přeplavil do Anglie. Jeho optimismus o brzké dohodě obou zemí však vzal za své v létě 1416, když Francie dohodnuté mírové podmínky odmítla. Ponížený Zikmund uzavřel promptně s anglickým králem tajnou spojeneckou smlouvu a odjel zpět do Kostnice.

Tam změna situace a aliancí promíchala i vztahy mezi delegacemi jednotlivých zemí. Zikmund se obával brzkého zvolení nového papeže a ukončení jednání o reformách, které by znamenalo další ztrátu jeho autority. To se přes veškeré jeho úsilí také stalo a v listopadu 1417 byl zvolen Martin V., který v dubnu 1418 koncil rozpustil.

V dalším desetiletí zaměstnával římského krále problém získání českého dědictví po bratru Václavovi a na římskou korunovaci nebylo pomyšlení. V uherském království navíc stále sílily osmanské útoky směřující nyní do Valašska, umocňované ještě hrozbou další války s Benátkami. Cesta do Říma se mu otevřela až v době Basilejského koncilu. Po složitém zajišťování souhlasu Filipa Viscontiho s milánskou korunovací překročil na podzim 1431 Alpy, to již však hrozilo, že papež sobě nepohodlný koncil rozpustí. Spory se podařilo překonat až příští rok, v březnu 1433 pak Zikmund mohl být korunován císařem.

4. Kronika Jeana le Bela

4.1. Kronikář a jeho dílo

První z francouzsky psaných kronik zachycujících události stoleté války, na kterou zaměříme svou pozornost, je historické dílo lutyšského kanovníka Jeana le Bela.¹

Le Bel se narodil někdy v posledních letech 13. století ve významné lutyšské rodině jako nejstarší ze tří synů Gillese le Bela.² Spolu se svým nejmladším bratrem si zvolil církevní dráhu a stal se proboštem kostela sv. Jana a kanovníkem u sv. Lamberta v Lutychu. Ve svém rodném městě poté roku 1370 i zemřel.³

Církevní prebendy mu zajistily velmi slušné postavení, jak nás zpravuje v prologu své první knihy jeho pokračovatel Jean Froissart. Le Bel podle něj byl „*bohatý a mocný*“ a to dokonce natolik, že si mohl dovolit bez nesnází platit značné výdaje spojené se získáváním informací pro svou kroniku.⁴ Froissartova slova je však třeba brát s jistou rezervou, protože zjevným cílem této části prologu je postavit do protikladu lehkost, s jakou pokrýval náklady Jean le Bel a obtíže nejen finančního rázu, se kterými se při stejném úkolu potýkal sám Froissart.⁵ Kanovníkovo bohatství, dobrosrdečnost a dosti světský způsob života popisuje Jacques de Hemricourt ve svém *Miroir des nobles des Hesbaye*, činí tak však poněkud excesivním způsobem, je tedy otázkou, nakolik je jeho vyprávění v detailech hodnověrné.⁶

Historické dílo lutyšského kanovníka bylo zastíněno popularitou jeho následovníka Froissarta a upadlo v následujících pěti stoletích do naprostého zapomnění. Až v roce 1847 byla jeho část objevena v kronice Jeana d'Outremeuse a za několik let nalezen i jediný známý rukopis *Les vraies chroniques*.⁷

¹ Veškeré citace z Le Belovy kroniky v této i dalších kapitolách jsou převzaty z *Les vraies chroniques des Messire Jehan Le Bel*, ed. M. L. Polain, 2 sv., Bruxelles 1863 (dále jen Le Bel). Novější edice J. Viarda a E. Depreze, Paris 1904-1905 bohužel nebyla dostupná.

² Le Bel, úvod editora, s. IX.

³ Jean Froissart, *Chroniques*, ed. Kervyn de Lettenhove, 25 sv., Brusel 1867-1877 (dále jen Kervyn); Kervyn XXII, s. 54-6.

⁴ „*Mais quelques frais qu'il y eust, ne feist, rien ne les plaigni, car il estoit riches et puissans; si les pavoit bien porte...*“ Kervyn II, s. 6n.

⁵ Laurence HARF-LANCNER, *De la prouesse du chevalier à la gloire du clerc: les prologues des Chroniques de Froissart*, in: *Seuils de l'oeuvre dans le texte médiéval*, edd. E. Baumgartner, L. Harf-Lancner, I, Paris 2002, s. 147-175.

⁶ Le Bel, úvod editora, s. X-XII.

⁷ Tamtéž, s. VIII.

Jean le Bel sepišoval svoje historické dílo v padesátých letech 14. století. Rozdělil je do dvou knih, první z nich byla dokončena ještě před bitvou u Poitiers. Zachytil v nich dobu od svržení Eduarda II. a nástupu mladého Eduarda III. na anglický trůn až po mírová jednání v Brétigny.

Způsob, jakým tak učinil, vysvětluje už z prologu kronik. Ostrými slovy tu kritizuje jistou „*velkou rýmovanou knihu*“, která je „*špatná a plná lží*“ a poškozuje tím zejména obraz Eduarda III., oblíbený to kronikářův příklad ideálního panovníka.⁸ Do protikladu k této stylem, délkou i obsahem evidentně zcela nevhodné knize staví svoji „*malou knihu*“ v próze a slibuje tu psát nejen stručně a bez zbytečných odboček, ale hlavně „*co nejbližší pravdě*“.⁹ Tento záměr ostatně vysvětluje již z názvu le Belova díla – *Les vraies chroniques*, tedy *Pravdivé kroniky*.

Informace o současných i minulých událostech získával Jean le Bel kromě vlastních vzpomínek z rozličných zdrojů. Froissart přičítá hlavní zásluhy na informovanosti svého předchůdce bratru henegavského hraběte Janu Henegavskému, jinak pánu z Beaumontu, který snad byl i objednavatelem těchto kronik.¹⁰ Tomu byl le Bel „*velkým přítelem a důvěrníkem*“.¹¹ Jan Henegavský jako „*původce mnohých krásných událostí a blízký králům*“ mohl pak le Bela o všem důležitém zpravit.¹²

Kronikář samotný uvádí svého patrona jako zdroj pravdivých zpráv o průběhu bitvy u Kresčaku, spolu s ním však také „*deset či dvanáct rytířů, jeho druhů, kteří se nacházeli v blízkosti udatného a vznešeného českého krále, a pod nimiž padli [v bitvě] koně*“.¹³ Stejně informace získal ale i od „*několika anglických a německých rytířů, kteří tu byli z opačného tábora*“.¹⁴ Kronikář tak nejen navozuje atmosféru přímého prožitku, ale i auru objektivity a pravdivosti potvrzené oběma stranami a znovu tak demonstruje svůj původní cíl vyslovený v prologu.

⁸ „...ung grant livre rimé...duquel le commencement est tout faulx et plain de menchonges jusques au commencement de la guerre que ledit roy emprit contre le roy Philippe de France.“ Le Bel I, s. 1n.

⁹ „...ce petit livre que j'ay commencé à faire...“ ; „...au plus prez de la vérité que je pourray...“ Le Bel I, s. 1, 3.

¹⁰ M.-Th. de MEDEIROS, *De l'Ourthe a la Tyne: Jean le Bel, un précurseur de la destruction des mythes?*, in: *C'est la fin pour quoy sommes ensemble. Hommage a Jean Dufournet. Littérature, Histoire et Langage du Moyen Age*, t. II, Paris 1993, s. 949. Potvrzeno v *Lexikon des Mittelalters* 5, s. 337.

¹¹ „Aussi il fut en son venir moult amis et secret a tres noble et doubté seigneur monseigneur Jehan de Haynaut...“ Kervyn II, s. 4n.

¹² „...car de pluseurs et belles avenues il en fut chief et cause, et des roys moult prochain...“ Tamtéž.

¹³ „...furent en la presse avecques le proeu et gentil roy de Bohême, auxquels les chevaux furent tuez dessoubz eulx...“ Le Bel II, s. 89.

¹⁴ „...et si l'ay aussy ouy recorder en telle manière à pluseurs chevaliers angles et d'Alemaigne qui furent là de l'aultre partie.“ Tamtéž.

4. 2. Jan Lucemburský

Český král po sobě zanechal v soudobých kronikách obraz, který je značně heterogenní. Kronikáři čeští a severoitalsí, tedy ti, jež pocházeli ze zemí spadajících pod Janovu suverenitu, ho sice zpočátku nadšeně vítají či alespoň od jeho příchodu očekávají uklidnění situace, jejich naděje jsou však brzy zmařeny Lucemburkovým způsobem vlády a jeho nemalými finančními požadavky. Po králi, který je při nástupu na trůn líčen v tradičním duchu jako „*mladík překrásný*“ zasluhující „*srovnání spíše s andělem nežli s člověkem*“¹⁵, nám poté zklamaní kronikáři zanechávají portrét malovaný mnohem temnějšími barvami.

Zcela jinou tvář má však český král v kronikách francouzských a anglických dějepisců, kteří nezatíženi hořkými zkušenostmi svých kolegů, vidí v Janovi Lucemburském pouze mocného a ceněného spojence či váženého protivníka a ideálního rytíře.¹⁶

4.2.1. Věrný spojenec Francie

Počet zmínek o příslušnících lucemburské dynastie v díle Jeana le Bela není nijak závratný. Lutyšský kronikář se většinou držel svého předsevzetí psát krátce a bez zbytečností o své hlavní látce, tj. anglo-francouzském konfliktu.¹⁷ Je tedy pochopitelné, že ve většině zpráv o Lucemburcích se objevuje jen český král Jan. Téměř ve všech případech je tu pak Jan Lucemburský představován jako věrný spojenec Filipa VI..

Le Bel nijak nereflektuje předchozí styky lucemburských hrabat a českého krále s posledními Kapetovci. Jediné, co by na ně mohlo upozorňovat, je záznam o druhém manželství Karla IV. s Marií Lucemburskou, „*dcera císaře Jindřicha Lucemburského a se*

¹⁵ Zbraslavská kronika, př. F. Heřmanský, Praha 1976, s. 227.

¹⁶ Tři souhrnné studie k tomuto tématu viz sborník *Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346* (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, Centre Universitaire de Luxembourg), ed. M. Pauly, Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal, sv. 115, Publications du CLUDEM, sv. 14, Luxembourg 1997; Peter HILSCH, *Johann der Blinde in der deutschen und böhmischen Chronistik seiner Zeit*, s. 21-35; Ernst VOLTMER, *Johann der Blinde in der italienischen und französischen Chronistik seiner Zeit*, s. 37-81; Geoffrey H. MARTIN, *John the Blind: The English Narrative Sources*, s. 83-92.

¹⁷ Le Bel I, s. 1.

sestrou urozeného českého krále.“¹⁸ Jan Lucemburský tu tedy figuruje pouze z titulu svého blízkého příbuzenství s nevěstou.

Český král tak opravdu vstupuje na stránky kronik až s novým francouzským králem Filipem VI. Le Bel na rozdíl od Froissarta sice nemluví o přítomnosti Jana Lucemburského na slavnostním pomazání a korunovaci Filipa z Valois v Remeši, z dalšího vyprávění je však jasné, že se jí Jan musel zúčastnit. Ihned po korunovaci se totiž Filip VI. rozhodl uspořádat tažení proti flanderským městům, která se vzbouřila proti svému hraběti Ludvíkovi z Nevers. Ještě v létě roku 1328 se francouzský král se svými spojenci přesunul do Flander a rozbil tábor u Casselu. Flanderské milice se však zcela proti duchu rytířských zvyklostí pokusily francouzské vojsko přepadnout v době večere. Ve třech vojích zaútočily na kontingenty Filipa VI., hraběte henegavského a Jana Lucemburského, jehož osobní přítomnost hlásá kronikář slovy „...*a další voj se vrhl směrem ke vznešenému českému králi.*“¹⁹ Zaskočení velitelé odvrátili útok Flanderských jen s Boží pomocí.

V případě tažení do Flander narážíme na příklad transformace skutečné události ve prospěch symbolické koncepce společenského pořádku, která bude později typická hlavně pro Jeana Froissarta. Jan Lucemburský se svým strýcem Balduinem Trevířským zúčastnil 29. května 1328 velkolepé remešské korunovace Filipa VI. a následně mu opravdu přislíbil osobní vojenskou pomoc ve Flandrech. V účasti však českému králi, který v té době zároveň jednal s papežem o možnosti volby nového římského krále, zabránilo nebezpečí habsburského vpádu do Čech. V červenci musel narychlo odjet do svého království, aby zorganizoval tažení proti rakouským vévodům. Vedení již sebraného lucemburského kontingentu předal Janu Henegavskému.²⁰ Osobní účast Jana Lucemburského je tedy vzhledem k angažovanosti na východě zcela vyloučena.²¹ To však le Belovi nebrání v tom, aby s účastí Jana Lucemburského v duchu své koncepce nadále počítal. Neorganizovaným flanderským milicím neuznávajícím rytířská pravidla se tak alespoň v jeho kronice mohli po boku Filipa VI. (na jehož rytířské kvality nahlíží ostatně Jean le Bel dosti svrchu), postavit dva z nejvyhlášenějších rytířů své doby – Jan Henegavský a Jan Lucemburský.²²

V několika následujících letech se český král ze stránek kroniky ztrácí. Le Bel nezaznamenává ani jeho účast na slavnostním skládání lenní přísahy Eduarda III.

¹⁸ „...*la fille de l'empereur Henry de Luxembourg et seur au noble roi de Bohème...*“ Le Bel I, s. 88.

¹⁹ „...*l'autre bataille s'en ala droit au gentil roy de Bohème.*“ Le Bel I, s. 92.

²⁰ J. SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, s. 192.

²¹ R. CAZELLES, *Jean L'Aveugle*, s. 171.

²² Le Bel II, 61n.

francouzskému králi v roce 1329 ani Janovo tažení do Itálie a následní dlouhá a častá jednání s Filipem VI. a vévodou normanským v roce 1332. Stejně tak přechází prozatím mlčením další dynastické spojení mezi rody Lucemburků a Valois, svatbu prince Jana a Bonny Lucemburské, a druhý sňatek samotného českého krále s Beatrix Bourbonskou.

Jan Lucemburský se však objevuje na počátku třicátých let opět v roli spojence francouzského krále, tentokrát proti domácímu nepříteli Filipa VI., Robertovi z Artois. Hrabě z Beaumont-le-Roger, někdejší Filipův rádce a oblíbenec, v té době definitivně prohrál svůj zápas o rodové dědictví, hrabství Artois, proti své tetě Matyldě a jejímu manželovi, burgundskému hraběti Otovi. Kvůli použití zfalšovaných listin byl navíc předvolán před soud francouzských pairů a v květnu 1332 odsouzen k vyhnanství z Francie.²³ Jean le Bel se nezmiňuje o významné roli, kterou český král u soudu s hrabětem sehrál, když prosil francouzského krále na kolenou o odklad rozsudku. Je to pochopitelné vzhledem k tomu, že celému procesu věnoval jen omezený prostor na úkor následujících událostí. Jana Lucemburského však připomíná hned vzápětí.

Robert z Artois se po útěku z Francie (a posléze i z Namuru) uchýlil na dvůr brabantského vévody Jana III.. Ten neuposlechl příkazu Filipa VI., aby hraběte ze své země vyhnal. Francouzský král se ho proto rozhodl donutit ho k tomu násilím. V západní části říše si „pomocí svého zlata a stříbra“ zajistil spojence z řad okolních knížat, mezi nimiž na čelném místě stojí „urozený český král, který byl bratrancem řečeného vévody [tj. Jana III.]“²⁴ Ti poté brabantskému vévodovi pustošili zemi takovým způsobem, že se musel brzy francouzskému požadavku podvolit a Robert z Artois byl nucen uprchnout do Anglie.

Celá pasáž nevrhá na francouzského krále právě nejlepší světlo. Le Bel nejdříve obšírně vylíčil jeho očividně příliš tvrdý postup vůči Robertově ženě, své vlastní sestře, a jeho dětem.²⁵ Poté se Filip obrátil proti samotnému utečenci. Místo vojenské akce k prosazení své vůle si však obstaral spojence díky své pokladnici a nikoliv díky jejich loajalitě k němu, následného drancování se vůbec nezúčastnil a pouze čekal, až s ním bude vévoda muset uzavřít dohodu. Štědré placení vojenských spojenců byla ve středověku sice samozřejmá akce, v kronikách však všeobecně příliš akcentována není. Důraz je vždy kladen na loajalitu tomu kterému suverénovi, která je přirozeně podporována

²³ Základní nástin procesu s Robertem z Artois viz J. FAVIER, *La Guerre*, s. 42-47; podrobnější rozbor nabízí Raymond CAZELLES, *La société politique et la crise de la royauté sous Philippe de Valois*, Paris 1958, s. 75-105.

²⁴ „...et tant pourchassa, par son or et par son argent...“; „...le noble roy de Bohème qui estoit cousin audit duc...“ Le Bel I, s. 95.

²⁵ Le Bel I, s. 94.

příbuzenskými svazky. Tyto rodové vazby (ovšem k brabantskému vévodovi) také le Bel u nových i starších spojenců Filipa VI. zmiňuje, je tedy otázkou, zda nechce upozornit na další aspekt machinací francouzského krále.

Zajímavé je, že celá záležitost v kronikářových očích nijak neubrala na cti Janu Lucemburskému, který je zde stále, stejně jako v celé kronice, nazýván *noble*, tedy urozený, což je pocta, jakou Jean le Bel udílí jen těm nejvybranějším osobám.²⁶

Jan Lucemburský a většina západorýnských knížat opravdu uzavřeli 11. května 1332 spojení namířené proti svému brabantskému příbuznému, francouzský král mezi smluvními stranami nefiguruje. V případě českého krále je otázkou, nakolik byl vázán spojeneckou smlouvou s Filipem VI. z ledna téhož roku. Zde se zavázal pomoci francouzskému suverénovi a jeho synovi bránit jejich království a zaútočit s nimi proti komukoliv kromě římského krále (a to i v říši, připojí-li se její vládce).²⁷ Českého krále k útoku na vévodu snad vedl i dávný spor mezi Lucemburskem a Brabantem o limburgské vévodství, neoddělitelně spojený s pro lucemburský rod tragickou bitvou u Wörringen.²⁸

Důležitost předchozích styků Jana Lucemburského s francouzským královstvím a věrnost, kterou zachovával Filipovi VI. se naplno projevila až s obnovením anglo-francouzského konfliktu. Loajalita českého krále byla v očích současníků spojena nerozlučně s francouzským králem. Uznal to také Eduard III., když si před začátkem války hledal spojence mezi říšskými knížaty a nepokoušel se proto ani krále Jana získat na svou stranu: „*Urozeného českého krále vůbec neobesílali, protože se dobře vědělo, že je s francouzským králem natolik svázán sňatkem dvou jejich dětí, kterým se [francouzské] království mělo dostat, že by proti němu nikdy nevystoupil.*“²⁹

Spojení českého krále bylo tedy pro Filipa VI. zajištěno úzkými dynastickými svazky, které navíc zahrnují budoucího francouzského krále, tedy cestou přirozenou a z hlediska rytířského kodexu správnou, což zpětně kontrastuje s chováním Filipa VI. v případě uzavírání aliancí proti vévodovi brabantskému. Taková věrnost je zároveň kvalitou všeobecně uznávanou a respektovanou, platí tedy i v nepřátelském táboře stejně jako ostatní Janovy rytířské kvality.

²⁶ Le Bel II, s. 61n.

²⁷ Text smlouvy je otištěn v P. CONTAMINE, *Politique*, s. 349n.

²⁸ R. CAZELLES, *Jean L'Aveugle*, s. 205

²⁹ „*Le noble roy de Bohême n'y fut point pryé ne mandé, car on sçavoit bien qu'il estoit si conjoins au roy de France par le mariage de leurs deux enfants, auxquelz le royaume debitoit parvenir, qu'il n'yroit point contre luy.*“ Le Bel I, s. 125

Se začátkem stoleté války se v kronikách četnost výskytů Jana Lucemburského, stále po boku Filipa VI., viditelně zvyšuje. V le Belově vyprávění navíc začíná vystupovat nový prvek – zdůrazňování moci, vojenské síly a více než důstojné reprezentace českého krále.

Když na podzim 1339 Eduard III. nejdřív marně obléhal Cambrai a potom odtáhl se svou armádou pustošit Vermandois, vytáhl proti němu Filip VI. „*v plné síle, a měl u sebe urozeného českého krále s tisíci ozbrojenci, rytíři a panoši, nejlepšími co můžeme najít.*“³⁰ Anglický král se také brzy dozvěděl, že „*francouzský král, nejurozenější český král a biskup z Lutychu ho pronásledují, aby s ním svedli bitvu.*“³¹

Majestátní přítomnost Jana Lucemburského a dost neobvyklý důraz na kvalitu jeho armády má evidentně dodat francouzskému vojsku i jeho veliteli patřičný lesk. Je signifikantní, že vojsko Filipa VI. v takových superlativech popsáno není.

V následném vyprávění o setkání obou armád Jean le Bel pomlčel o úkolu, kterým Filip VI. krále Jana a lotrinského vévodu pověřil, totiž doručit nepříteli druhou výzvu ke stanovení dne očekávané bitvy. Kronikáři se patrně nezdálo vhodné, aby obsadil *nejurozenějšího českého krále do úlohy herolda.*³²

Stejně tak se z jeho kroniky nedozvíme, že do francouzského ležení u Buironfosse za svým otcem dorazil s posilami i moravský markrabě Karel.³³ Ten se v kronice objeví až v době, kdy je již zvolen římským králem – chronologicky poprvé v létě 1346, když přijel se svým otcem do Paříže, aby se připojil k francouzskému vojsku: „*Po jeho výzvě [tj. Filipa VI.] přijelo do Paříže mnoho pánů, mezi nimi vznešený pán a muž statečného srdce, český král a jeho syn Karel, který byl pílí svého otce zvolen německým králem, a brzy poté byl pokojně korunován v Miláně a v Římě.*“³⁴

Téměř identická formulace o Janově lvím podílu na získání římského trůnu pro svého syna je v kronice použita ještě jednou.³⁵ Je tedy zřejmé, že tento fakt považuje kronikář za další důkaz moci českého krále a jeho rozsáhlých společenských vazeb, které mu umožnily přesvědčit nejen kurfiřty, ale i papežskou kurii a samotného pontifika.

³⁰ „...à toute sa puissance, et avoit avecques luy le noble roy de Bohème à tout mille hommes d'armes, chevaliers, et escuiers, des meilleurs que on pouvoit eslire.“ Le Bel I, s. 157.

³¹ „...et luy sourvinrent nouvelles que le roy de France, le très-noble roy de Bohème et l'evesque de Liège le suivorent pour combatre.“ Le Bel I, s. 159.

³² P. CONTAMINE, *Politique*, s. 357.

³³ J. SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, s. 234.

³⁴ „A son mandement vinrent à Paris grand foison de seigneurs, c'est assavoir le gentil et vaillant cuer de homme le roy de Bohème, et messire Charles son filz, esleu par le pourchas de son gentil père à roy d'Alemaigne, et assez tost aprez fut empereur paisiblement couronné à Milan et à Romme.“ Le Bel II, s. 65.

³⁵ „...tantost pourchassa aprez luy le plus noble roy qui fut le roy de Bohème, par son sens que messire Charles son aisé filz fut eslut par la plus grande partie des esliseurs du roy d'Alemaigne, et par le consentement du Pape Clément VI et par toute la court de Romme.“ Le Bel I, s. 202.

Janova všeobecná proslulost a vysoký morální kredit nás přivádí k další službě, kterou poskytl svému spojenci. Na podzim 1340 se český král na naléhání Filipa VI. znovu připojil k francouzskému vojsku, které směřovalo na pomoc Angličany obleženému Tournai.³⁶ Obě armády se však nijak neměly k rozhodné bitvě, a tak se patovou situaci rozhodla vyřešit Jana z Valois, manželka zesnulého hennegavského hraběte Viléma I. Ta se již dlouho pokoušela z titulu svého blízkého příbuzenství k oběma znepráteleným monarchům sjednat příměří. Filip VI. však byl vůči prosbám i pláči své sestry neoblomný.³⁷ Nyní však hraběnka využila napjaté situace a obrátila se na Jana Lucemburského. „*Díky pomoci nejurozenějšího českého krále*“ se nechal Filip VI. obměkčit a vyslal sestru vyjednávat k jejímu synovi, Vilémovi II. Hennegavskému. Král Jan jí vypomohl i nyní: „*...a tolik prosila, že s ní urozený český král poslal pana Louise z Agimontu, protože byl velmi oblíben u všech pánů z obou stran.*“³⁸ Jan Lucemburský poté spolu s lutyšským biskupem a hrabaty z Alençonu, Flander a Armagnaku vedl za francouzskou stranu třídenní jednání v kapli v Esplechinu, která nakonec vedla k úspěšnému podepsání příměří.³⁹

Jako vždy při výčtu více osob, i zde je český král uveden na prvním místě, ačkoliv se jednání podle le Bela účastnil i bratr Filipa VI., Karel z Alençonu. Jan Lucemburský se tak stal ve vyprávění Jeana le Bela předním ze strůjců příměří nejenom díky svému postavení ve francouzském táboře zajišťující mu místo u jednacího stolu, ale především pro nesmírnou důvěru, kterou k němu choval samotný Filip VI., který k jednání přivolil nikoliv po prosbě vlastní sestry, ale českého krále.

4.2.2. Kresčák

Bitva u Kresčaku je ve francouzských kronikách představována jako událost centrálního významu nejen kvůli drtivé porážce francouzského vojska, ale hlavně pro její

³⁶ Le Bel I, s. 182.

³⁷ Le Bel I, s. 187.

³⁸ „*...la bonne dame travailla tant, par l'ayde de très-noble roy de Bohème, qu'elle eut congié d'aler parler à son filz le conte de Haynau et aux aultres seigneurs, pour sçavoir se on y pouvoit trouver quelque bonne voye d'acord, ou de paix, ou de trèves; et tant prya que le noble roy de Bohème envoya avecques elle messire Loys d'Agymont, pour tant qu'il estoit bien amé des tous les seigneurs d'une part et d'aultre.*“ Tamtéž.

³⁹ Le Bel I, s. 192. V literatuře se seznam delegátů poněkud odlišuje – např. J. SPĚVÁČEK, *Král diplomat*, s. 236 uvádí místo Karla z Alençonu vévodu lotrinského a R. CAZELLES, *Jean L'Aveugle*, s. 260 udává pouze tři kandidáty – krále Jana, hraběte z Alençonu a hraběte flanderského.

příčinu – pýchu rytířstva jako jednotlivců i sociální skupiny, která jim zabránila zachovat *ordonance*, tj. pořádek a řád v tom nejširším slova smyslu.

Angličtí kronikáři naopak popisují bitvu většinou dost stručně a bez detailů, které charakterizují francouzské vyprávění. Snad proto, že ani tato potupa nepřiměla Filipa VI. k uzavření míru. V pramenech často soupeří o pozornost s bitvou svedenou proti Skotům u Nevill's Cross, která se naopak takovým žádaným zvratem ve válce stala.⁴⁰

Jean le Bel bitvu samotnou představuje z francouzského pohledu. To by snad mohlo být zarážející vzhledem k jeho trvalému a vědomému upřednostňování anglického krále a jeho dobrodružství; pro objasnění však stačí připomenout, že le Bel jako svůj hlavní informační zdroj udává svého pána Jana Hennefavského. Ten byl sice dlouhá léta věrným spojencem Eduarda III., v červenci 1346 ale patně kvůli sporům o dědictví po svém synovci Vilémovi II. Hennefavském přešel do tábora francouzského krále.⁴¹

Ačkoliv kronikář uvádí mezi svými informátory i několik anglických rytířů, jejich vzpomínek využil až pro popis událostí následujícího dne, kdy Angličané pobýjeli uprchlíky a vystrašené měšťany a počítali mrtvé. Pohled na udatné činy Eduarda III. a jeho vojska nám nedopřeje, musíme se spokojit s tím, že „*si počínali tak moudře a dobře, že se k nim Fortuna obrátila.*“⁴²

Lutyšský kronikář ve svém vyprávění o osudné bitvě sice ještě nedosahuje Froissartovi rafinovanosti a symboliky, i on se však drží základního protikladu řádu a chaosu. Francouzská armáda je zpočátku popisována jako krásný, vznešený a spořádaný útvar: „*Bylo krásné sledovat pány vznešeně oděné a jedoucí, stany třepající se ve větru...*“⁴³ Vše se však změní po příchodu zvěděů, které poslal Filip VI. zjistit anglické pozice. Jeden z nich, Minich z Basileje, dává králi na jeho žádost moudrou radu, aby se bitva takto pozdě již nezačínala a se vojsko do rána utábořilo. Žádný z rytířů se však nechtěl obrátit, dokud tak nejdřív nečiní ostatní. Z obavy, aby si neudělali hanbu se vrhli „*skrze pýchu a řevnivost, neuspořádaně a jeden před druhým*“ bez rozmyslu kupředu,

⁴⁰ G. H. MARTIN, *John the Blind*, s. 91.

⁴¹ Jan URBAN, *Kresčák. 26. srpna 1346*, Praha 2000, s.40n. O vnitřním boji, který musel pán z Beaumontu kvůli tomuto rozhodnutí podstoupit viz Jean Froissart, *Chroniques, Livre I, première partie, 1325-1350 et Livre II, rédaction du manuscrit de New York, Pierpont Morgan Library M.804*, edd. Peter Ainsworth, George Diller, Le Livre de Poche, coll. "Lettres Gothiques", Paris 2001, s. 516n.

⁴² „...et firent si sagement et si à point que la fortune tourna pour eulx.“ Le Bel II, s. 91.

⁴³ „Adoncques feist beau retardér ces seigneurs noblement montez et habilliez, ces paveillons venteler au vent;“ Le Bel II, s. 86.

přímo na řádně připravené anglické jednotky, které je zasypaly šípy a brzy dokonaly zkázu ve francouzských řadách.⁴⁴ Vznešení francouzští pánové, kteří by měli být vzory všeho rytířstva, jsou v le Belově vyprávění vlastní neposlušností a neochotou dodržet řád jakožto nejdůležitější pravidlo středověkého světa, přetransformováni v masu těl, která je nemilosrdně zlikvidována. K šoku z porážky se brzy přidal další z děsů středověkého člověka, noc, která zmatené prchající rytíře zbavila i jakékoliv orientace v prostoru: „...páni rytíři, kteří tam ještě zůstali, prchali jako poražení muži a nevěděli kam jít, protože noc byla velmi tmavá; nepoznávali ani město ani vesnici, celý den nejedli, odcházeli po skupinkách, tu tři, tu čtyři jako ztracenci...“⁴⁵

Jean le Bel na rozdíl od Froissarta s českým králem nijak nespojuje „statečného a zkušeného rytíře z Basileje“, jehož rada mohla porážce předejít.⁴⁶ Jakýkoliv podíl Jana Lucemburského na prozíravosti lucemburského rytíře je tedy kronikářem zamlčen a český král se tu nijak neodlišuje od ostatních rytířů.

Na samotném bojišti poté není uprostřed chaosu na jakoukoliv individualizaci místo a král Jan se tak objevuje až na seznamu padlých „knížat a vysoké šlechty“: „Začnu tím nejvznešenějším a nejušlechtilejším, což byl statečný český král, který, zcela slepý, chtěl být v bitvě mezi prvními a přikázal svým rytířům pod pohrůzkou setnutí hlavy, aby ho vedli kupředu, dokud to bude možné, aby mohl některému z nepřátel zasadit ránu mečem.“⁴⁷ Za českým králem následují v tradičním pořadí ostatní padlí v čele s bratrem Filipa VI., Karlem z Alençonu. Kromě Jana Hennegavského, který v bitvě chránil francouzského krále a poté ho odvedl do bezpečí, je Jan Lucemburský jediným ze zúčastněných rytířů, kterým kronikář věnoval větší pozornost.⁴⁸

Touto proslavenou epizodou vzdal jistě kronikář čest odvaze a statečnosti českého krále, kterou nezlomilo ani fyzické postižení. Nepřímo ji le Bel potvrzuje i popisem svých

⁴⁴ „Ainsy chevauchant par orgueil et envie, sans ordonnance, l'ung devant l'autre” Le Bel II, s. 88 ; viz též zesílená formulace tamtéž : „...les batailles des grands seigneurs estoient si eschauffées l'une sur l'autre, par enye, que ilz n'atendirent ne ung ne aultre, ains coururent tous désordonnez et entremellez sans ordre quelconque...”

⁴⁵ „...seigneurs chevaliers, ungs et aultres dui demourez estoient derrière, se retrairent comme gens desconfits, et ne sceurent où aler, car la nuit estoit durement espesse; si ne cognoissoient ne ville, ne village, et si n'avoient tout le jour mengé; ains s'en aloient par troupeualx trois cy, quatre là, comme gens esgarées...” Le Bel II, s. 89.

⁴⁶ „...ung moult vaillant chevalier et usé en armes... le moyne de Basle...” Le Bel II, s. 87.

⁴⁷ „Si commenceray au plus noble et au plus gentil, ce fut le vaillant roy de Bohême, qui tout aveugle vult estre des premiers à la bataille, et commanda, sur la teste à coper, à ses chevaliers, qu'ilz le ménassent si avant, comment que ce fust, qu'il poeut ferir ung cop d'espée sur aucun des anemis.” Le Bel II, s. 93.

⁴⁸ Le Bel II, s. 89.

henegavských informátorů, kteří byli v králově blízkosti, dokud pod nimi nepadli koně.⁴⁹ Na tomto místě navíc přiřkl Janu Lucemburskému jinak v oslovení zcela ojedinělý přívlastek „*proeu*“, tedy udatný, přičemž *Prouesse* (Udatnost) je tradičně personifikací nejvyšší rytířské ctnosti.⁵⁰

Ani kronikářova zručně napsaná eulogie však českého krále dostatečně nedistancuje od poklesku ostatních francouzských rytířů. Nejen slova o jeho touze být mezi prvními bojujícími, ale i celý tón krátkého příběhu kromě oslavy Janovy statečnosti také silně rezonuje s chováním francouzských šlechticů, kteří spěchají na bojiště jeden přes druhého, aby si neudělali hanbu, což je v kronikářových očích projevem právě jejich pýchy a příčinou zkázy všech ostatních.

4.2.3. Král – rytíř

V soudobých literárních pramenech, a zvláště v básnických skladbách, je Jan Lucemburský takřka bez výjimky zobrazován jako příklad ideálního rytíře. Tento aspekt jeho osobnosti tu pak často převažuje i nad vykreslením jeho královských schopností.

Patrně nejbohatšího a nejucelenějšího vyjádření se rytířská proslulost českého krále dočkala v díle francouzského básníka Guillaumea de Machaut, který se mnoho let pohyboval v králově těsné blízkosti jako jeho notář a sekretář.⁵¹ Do Janových služeb vstoupil v první polovině dvacátých let. Ačkoliv sám mluví o několik desítek let trvající přítomnosti v králově doprovodu, z rozboru listin českého krále je zřejmé, že svoje místo opustil okolo roku 1337.⁵² Posléze se připojil ke dvorům Janovy dcery Bonny, jeho vnuka Jana z Berry a navarrského krále Karla II..

Machaut přisuzuje českému králi všechny ctnosti. Často zdůrazňuje protiklad Janovy nekonečné štědrosti vůči svému okolí a jeho nezájmu o svůj vlastní prospěch a pohodlí, což mu však v básnickových očích pouze dopomáhá k nabytí ještě větší cti, jediné pravé hodnoty. Ve skladbě *Jugement du roi de Bohême* (Soud českého krále), uvádí na scénu další prvek, jeho moudrost a znalost kurtoazních zásad. Podobné role arbitra sporu o lásce

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ K rytířským ctnostem více viz Michel MARGUE, *Jean de Luxembourg, prince idéal et chevalier parfait: aux origines d'un mythe*, *Medievala Historica Bohemica* 5, 1998, s. 11-26.

⁵¹ Veškeré následující citace z *Oeuvres de Guillaume de Machaut*, ed. H. Hoepffner, 3 sv., Paris 1908-1921 (dále jen *Oeuvres*).

⁵² Nigel WILKINS, *A Pattern of Patronage: Machaut, Froissart and the House of Luxembourg and Bohemia in the Fourteenth Century*, *French Studies* XXXVII, 1983, s. 257-284.

se králi dostalo i v německy psané básni ze dvacátých let 14. století nazvané *Mynne oder Gesellschaft*.⁵³

Guillaume de Machaut se ve službách Jana Lucemburského zúčastnil i jeho křížových výprav do Pruska. Vzpomínek na první tažení v zimě 1328/9 využil ve své skladbě *Confort d'Ami* (Přátelská útěcha), složené patrně v roce 1357 pro Karla II. Navarrského vězněného francouzským králem Janem II.⁵⁴ Zde je Jan Lucemburský nejzřetelněji zobrazen jako neoddělitelná symbióza krále a rytíře, který díky své udatnosti dobývá stále nová území, získává nové vazaly a zároveň si zachovává všechny výše zmíněné rytířské kvality:

„Odtud odešel do Polska / a po velké námaze ho dobyl. / Podrobil si také Vratislav, / které vládl kníže Boleslav / a třináct vévodů, kteří mu díky / jeho statečnosti složili hold. /.../ Pak byl dvakrát v Prusku, / ke své velké slávě, a v Rusku. / Poté dobýval v Lombardii / Parmu Reggio, Modenu a Pavii... /“⁵⁵; „...daroval léna, šperky, zem, / zlato, stříbro; nic si nenechal / kromě cti; tu si podržel / a měl jí víc než kdokoliv jiný...“⁵⁶

Jan Lucemburský je tu současně charakterizován i jako *miles christianus*, který nechává na své cestě hromadně křtít pohany, pobíjí zbylé nevěřící a dobývá pro křesťanský svět jejich hlavní opěrné body: „V jednom městě nechal pokřtít / víc než šest tisíc nevěřících. / To místo se jmenovalo Medonagle. / Nemyslete si, že je to výmysl / že dobyl ještě čtyři pevnosti, / které vévodily oné zemi: / Xedeyctain a Gedemine, / Gegüse, Aukahan, / a nebyl tam muž či žena, / kteří by neztratili tělo a duši / a nic, co by zůstalo naživu.“⁵⁷

V Machautových verších se zřetelně odráží ještě další stránka Janovy rytířské osobnosti – neustálé putování po zemích blízkých a vzdálených ve jménu hledání cti a slávy, který čtenáři upomíná na věčné výpravy Artušových rytířů za svatým Grálem.⁵⁸

⁵³ *Mynne oder Gesellschaft*, ed. K. Matthaer, Deutsche Texte des Mittelalters 24: Mittelhochdeutsche Minnereden I, s. 65-73, Berlin 1913. Blíže k úloze českého krále v této skladbě viz M. MARGUE, *Jean de Luxembourg*, s. 18n.

⁵⁴ Otázkou, zda Machaut v této i dalších skladbách poukazuje opravdu na první křížovou výpravu Jana Lucemburského, se zabýval Albert PRIOULT, *Un poète voyageur. Guillaume de Machaut et la Reise de Jean l'Aveugle, roy de Bohême, en 1328-1329*, Les Lettres Romanes 4, 1950, s. 3-29.

⁵⁵ „De la s'en alla en Pouleinne / Et la conquest a moult grant peine. / Aussi conquist-il Breselau, / Qui estoit le duc Boselau, / Et treize dus qui tout homage / Li firent, par son vasselage./.../ Puis fu il par deus fois en Prusse, / A moult grant honneur, et en Russe. / Apres conquist en Lombardie / Parme, Rege, Mode, Pavie.../“ *Oeuvres III*, s. 107n., v. 3021-3027, 3051-3054.

⁵⁶ „Il donnoit fiez, joiaux et terre / Or, argent; rien ne retenoit / Fors l'onneur; ad ce se tenoit, / Et il avoit plus que nuls...“ Tamtéž, s. 103, v. 2930-2933.

⁵⁷ „Crestiennier fit en une ville, / Des mescreans plus de sis mille. / Li lieux avoit nom Medonagle. / Et ne tien pas que se soit fable, / Qu'encor prist il quatre fortresses / Qui dou país furent maistresses : / Xedeyctain et Gedemine, Gegusë, Aukahan ; et si ne / Demoura la homme ne fame / Qui ne perdist le corps et l'ame, / Ne riens qui demourast en vie.../“ Tamtéž, s. 107n., v. 3033-3043.

⁵⁸ M. MARGUE, *Jean l'Aveugle*, s. 15n.

„Vzpomeňte na dobrého českého krále, / který ve Francii a Německu, / v Savojsku a Lombardii, / v Dánsku a Uhrách, / v Polsku, Rusku a Krakově / v Mazovsku, Prusku a Litvě / a všude si dobyl čest a slávu.“⁵⁹

Mýtus hrdinského českého krále však nestvořili ve svých básních až Guillaume de Machaut, Jean Froissart, obdivující v *Prison Amoureuse* (Láskyplné vězení) Jana Lucemburského pro jeho štědrost, dvornost a vznešenost či Eustache Deschamps, připisující mu v *Lai du Plour* (Lejch o pláči) uspořádání mnoha turnajů a kurtoazních slavností.⁶⁰

Již za života byl Jan Lucemburský zařazen neznámým heroldem do soupisu „42 nejlepších tří“, jenž spolu s podobnými seznamy upomíná na oblíbený koncept devíti polomytických hrdinů a zároveň se ho snaží doplnit o současné reky.⁶¹ Nejlepší rytíři jsou zde řazeni po třech podle jména; „nejlepšími Jany“ pak mají být Jan Lucemburský, Jan Hennegavský a Jan z Petersheimu.⁶²

Rytířská osobnost českého krále je všeobecně uznávaná i u dvora Eduarda III., tedy mezi vojenskými nepřáteli. V básnické skladbě *Les Voeux du héron* (Sliby volavky) se angličtí šlechtici na slavnostní hostině zasazené do roku 1338 předhánějí ve slibech, jak by zasadili francouzskému protivníkovi co největší ránu.⁶³ Hrabě ze Suffolku tu přísahá, že přemůže českého krále. J. Huizinga rozlišuje tři možné významy rytířských slibů – nábožensko-etický, romantický a zábavný.⁶⁴ Ačkoliv sliby ostatních šlechticů spojují většinou všechny tři aspekty, podle reakce ostatních se zde jedná evidentně o rovinu první. Všichni jsou totiž ohromeni troufalostí hraběte, jenž se chce, veden pýchou, měřit s českým králem, který v jejich očích zjevně ztělesňuje samotnou *Prouesse*. Neuvážlivost takového holedbání potvrzuje osud hraběte, který sám padne do rukou českého krále, zatímco ostatní své sliby zdárně naplní.⁶⁵

⁵⁹ „Pren garde au bon roy de Behaingne / Qui en France et en Alemaigne, / En Savoie et en Lombardie, / En Dannemarche et en Hongrie, / An Pouleinne, en Russe, en Cracoe, / En Masouve, en Prusse, en Letoe, / Ala pris et honneur conquerre.“ Oeuvres III, s. 103, v. 2923-2929.

⁶⁰ Jean FROISSART, *Prison Amoureuse*, ed. A. Fourrier, Paris 1974; *Oeuvres Completes d'Eustache Deschamps*, ed. Q. de St.-Hilaire, G. Raynaud, Paris 1878-1904, sv. II, s. 306, v. 197-202.

⁶¹ M. MARGUE, *Jean l'Aveugle*, s. 16n. Viz též Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Jinočany 1999, s. 111n.

⁶² M. MARGUE, *Jean l'Aveugle*, s. 16.

⁶³ *Les Voeux du héron*, vyd. Société des bibliophiles de Mons, 8, 1939.

⁶⁴ J. HUIZINGA, *Podzim*, s. 143.

⁶⁵ M. MARGUE, *Jean l'Aveugle*, s. 17n.

Zvýšené pozornosti se českému králi dostalo také v souvislosti s bitvou u Kresčaku. Nedlouho po roce 1346 složil francouzský herold Jean de Bitteri báseň oslavující osmero nejvznešenějších padlých šlechticů nazvanou *Dit des VIII blasons* (Vyprávění o osmi erbech).⁶⁶ Personifikované rytířské ctnosti v ní před autorem oplakávají své padlé hrdiny. Nejdéle a nejtklivěji tak činí ta nejdůležitější z nich, *Proecce*, tedy Udatnost. Ta zároveň sama herolda pobízí k sepsání básně na oslavu tak výtečného hrdiny a svůj nářek končí slovy: „...*na mou věru, věřím, / že již nikdy nenajdu / takového rytíře.*“⁶⁷

Podobné dílo složil i další z tehdejších heroldů, Colin z Hennegevaska. V ní je český král oplakáván i všemi ostatními ctnostmi, ačkoliv hlavní slovo si stále udržela Udatnost, se kterou byl Jan Lucemburský v myslích současníků evidentně spojen nejtěsněji.⁶⁸

V porovnání s básnickými skladbami 14. století jsou kroniky Jeana le Bela (a do jisté míry i Jeana Froissarta) na první pohled na ukázky skvělého rytířství českého krále dosti skoupé. Pouze jedenkrát je Jan Lucemburský zmíněn jako účastník dvorské slavnosti s turnajem. Jedná se o klání, které pořádal hennegevaský hrabě Vilém I. na počátku roku 1327 v Condé-sur-Escaut u Valenciennes. Přítomen byl i „*vznešený český král...a velké množství francouzských pánů.*“⁶⁹ O slavnosti se doslechl i Jan Hennegevaský, který právě pobýval u mladého anglického krále v Londýně a přes prosby Eduarda III. i královnou Isabely se na ni hned vydal, pln touhy uvidět nejen svého bratra Viléma, ale především „*nejvznešenějšího krále, jaký kdy žil, a tím byl urozený, dvorný a štědrý český král, který ho velmi miloval.*“⁷⁰

Další podobné události již le Bel nezaznamenal, což překvapí zvláště v případě pařížského turnaje, který český král uspořádal k velké nelibosti Filipa VI. na počátku roku 1335 v Paříži u příležitosti své druhé svatby, a při němž málem přišel o život.⁷¹

Pravou zkouškou rytíře však nebylo dvorské klání, ale bitvy samotné. Jak jsme již ukázali dříve, byl tu sice český král vždy jmenován jako první a nejvlivnější spojenec, jeho

⁶⁶ *Li dis des VIII blasons*, ed. A. Tobler, Jahrbuch für romanische und englische Literatur 5, 1864, s. 211-221.

⁶⁷ „*Je crois a mon entention, / James iour ne recouerrai / Teil ceualier a dire urai.*“ Tamtéž, v. 104-106.

⁶⁸ M. MARGUE, *Jean l'Aveugle*, s. 21.

⁶⁹ „...*le gentil roy de Bohême... et grand plenté des seigneurs de France...*“ Le Bel I, s. 32.

⁷⁰ „...*et mesmement le plus gentil roy qui oncques fut, ce fut le noble, courtois et large roy de Bohême qui durement l'amoit.*“ Tamtéž.

⁷¹ Viz R. CAZELLES, *Jean L'Aveugle*, s. 228n.

rytířské chování a statečnost je však v popisu válečných tažení (s výjimkou bitvy u Kresčaku) málokdy přímo zdůrazňováno.

Poněkud jiný pohled nám může nabídnout analýza adjektiv, kterými je český král, stejně jako ostatní šlechtici, v kronice charakterizován. Slova *courtois* (dvorný) a *large* (štědrý), která jsou králi Janovi přisouzena Janem Hennegavským ve vyprávění o turnaji v Condé, se tu vyskytují zcela ojediněle a jedná se také o jednu z mála zjevných narážek na pověst českého krále. Snad je jejich použití motivováno proklamovaným blízkým přátelstvím, které k sobě oba šlechtici chovají

V kapitole o bitvě u Kresčaku je Jan Lucemburský postupně nazýván *proeu* (udatný) a *vaillant* (statečný), tedy vlastnosti které krále charakterizují i v soudobé poezii. *Vaillant* se v kronice objeví ještě jednou, také v roce 1346, ve spojení *vaillant cuer de homme* (muž statečného srdce). Ojedinělý je pak výraz *gentil cuer du roy* (král vznešeného srdce).

Nejčastějším kvalitativním označením Jana Lucemburského je *noble* popř. *gentil roy*, „urozený/vznešený král“. Tato dvě adjektiva se často objevují spolu a zčásti snad působí také jako středověké dublety. Je však signifikantní, že Jan Lucemburský je v le Belových kronikách jedinou postavou, u které se adjektiva takto kumulují. To již samo o sobě svědčí o výjimečném postavení českého krále v díle lutyšského kronikáře.

On sám nám pak zanechal ještě další, velmi zajímavé vodítko. Před vylíčením anglického tažení do Bretaně na počátku čtyřicátých let vkládá s válečnou situací nikterak nesouvisející pasáž, ve které vysvětluje, proč nazývá Eduarda III. „*le noble roy Edowart*“, zatímco Filipa VI. pouze „*le roy Philippe de France*.“⁷²

Eduard III. podle něj „*ve svých záležitostech vždy věřil dobrým radám a vyslechl své poddané, rytíře i panoše, každému vzdával čest podle jeho stavu; dobře chránil své království proti nepřátelům a mnohé od nich vydobyl; spole se svými poddanými dával své vlastní tělo bez váhání v šanc doma i za hranicemi; své vojáky i spojence dobře platil a štědře rozdával ze svého majetku – všichni by ho tedy měli ochotně poslouchat a nazývat urozeným králem.*“⁷³

⁷² Celá pasáž viz Le Bel II, s. 61n. Zajímavé je, že Froissart tento úsek do svých kronik vůbec nepřevzal, ač jinak vyprávění svého předchůdce následuje dosti věrně. Stejně tak ve většině případech vypouští i slovo *noble* v titulování anglického krále. Jedná se tak o další důkazy toho, že označovat Froissarta za „proanglického historika“ je značným nepochopením jeho pohledu na svět. Viz též poznámku editora le Belových kronik na s. 61.

⁷³ „...*car toujours a creu bon conseil en ses besongnes, et ses gens chevaliers et escuiers ouï, et chascun, selon son estat honnouré, et bien deffendu son royaume contre ses anemys, et sur eulx conquesté assez, et son propre corps, dedens son pays et dehors, sans faintise, avecques ses gens aventuré, et ses souldoiers et alliez bien payé et du syen largement donné, si en doibt estre de tout moult volontiers servi et partout noble roy clamé.*“ Le Bel II, s. 61.

V ostrém protikladu proti němu stojí Filip VI., který „*nechal svou zemi několikrát zpustošit; vždy zůstal ve svém království, aby nezatěžoval své tělo a chránil se od nebezpečí; vždy věřil špatným radám kněží a prelátů, hlavně těm, kteří mu říkali: «Pane, nedávejte sám sebe v šanc nebezpečím, neboť byste se těžko uchránil zradě a nevěděl, komu věřit; nechte toho mladého anglického krále, ať utrací svůj čas v bláznovství a přijde o své statky; třebaže dělá kouře, o Vaše dědictví Vás připravit nemůže a až o všechno přijde, bude se muset vrátit zpět a Vy lehce získáte zpět to, co jste ztratil.» Takovým rádcům důvěřoval král Filip a ne pánům a baronům své země; některé z nich nechal dokonce hanebně popravit a jejich dědice připravil o majetek – nikdo by ho tedy neměl mít ve velké úctě.*“⁷⁴

Jednou ze základních charakteristik dobrého krále je tedy pro Jeana le Bela vedle tradičního výběru dobrých rádců a obrany a rozmnožení království především jeho ochota osobně se za svou věc vojensky postavit a zachovávat přitom rytířské ideály.

Vzhledem k tomuto důrazu na rytířskou stránku královské osobnosti i užívání stejných charakterizačních adjektiv pro oba krále, anglického i českého (i Eduard III. je často označován jako *gentil* a *vaillant*) je nasnadě, že Jan Lucemburský je pro le Bela stejně dobrým příkladem ideálního krále jako Eduard III.. Z toho, jak často jsou na francouzské straně bojiště vedle sebe v jasném kontrastu postaveni *le roy de France* a *le noble roy de Bohème* se navíc zdá, že protihráčem vznešeného anglického krále tu, minimálně z hlediska nadosobních kvalit, není Filip VI., který si podle le Bela pro svou zbabělost žádnou úctu nezaslouží a jehož činy jsou v celé kronice líčeny v dost temném světle, ale právě český král.

Je také otázkou, zda se v díle lutyšského kronikáře neodráží i další z aspektů rytířského portréta Jana Lucemburského známého z děl francouzských básníků, totiž jeho neustálé putování, až bloudění, které ho trvale vzdaluje jeho vlastnímu království. Král Jan se v le Belově kronice neobjevuje jinde než ve Francii či jejím nejbližším okolí. V rámci le Belových stylu je vždy titulován jako „*český král*“, nikdy jako „*lucemburský hrabě*“ nebo

⁷⁴ „*Ce n'a pas fait le roy Philippe de France, ains a laissé son pays en plusieurs marches exillier et waster, et s'est toudis tenu en tous pays pour son corps aisier et de péril garder; et a tousjours creu povre conseil de clerks et des prélats, et mesmement ceulx qui luy disoient: «Cher sire, ne vous weilliez effréer de vostre personne aventurer, car à méaise vous pourriez de trahison garder, on ne se scet en cui fier; mais laissez ce joeune roi d'Angleterre en folie son temps user et son avoir despendre il ne vous poeut, pour faire fumière, deshérir, et quant il aura tout despendu, il luy en convindra retourner...vous pourrez légèrement vos pertes recouvrer.» Telz conseillers a creu le roy Philippe, non pas les seigneurs et barons de son pays, ains en a aucuns par souspechon de trahison fait villainement morir, et leur hoirs déshérité; si en doibt estre de tous moins prisié et honnouré.*“ Le Bel II, s. 62.

„Jan Lucemburský“ či „král Jan“. Nikdy však není byt' jen naznačeno, že by se v českém království někdy zdržoval. Území samotné pak není také nijak určeno, ani geograficky ani imaginárně, nespadá tedy ani do žádné symbolické koncepce prostoru, jako je tomu např. u Froissarta.⁷⁵

Snad je tedy v le Belově Janu Lucemburském možné vidět také rytíře, který je trvale vzdálen své vlastní zemi ve službách *Dame Prouesse*, která mu nyní nejlepší příležitost nabízí právě ve francouzském království.

4.3. Karel IV.

Vazby českého prince Karla s francouzským prostředím byly v duchu lucemburské tradice od útlého mládí dosti těsné. Jmenujme alespoň ty nejpevnější – dlouholetá výchova u dvora Karla IV. Sličného a jeho nástupce Filipa VI., sňatek zaručující Lucemburkům první dynastické spojení s novým vládnoucím rodem Valois, přátelství s francouzským korunním princem Janem, později Karlovým švagrem.

Jean le Bel, stejně jako později i Froissart, tyto dlouholeté styky s Francií ani vliv, jaký na Karla IV. měly, ve svém vyprávění nijak nenaznačuje. Na stránkách jeho kroniky se tak Karel objevuje až v době, kdy je již zvolen římským králem.

Jako nový francouzský spojenec a zároveň nový římský panovník je Karel IV. zmíněn poprvé v létě 1346, ač byl ve skutečnosti Francii vojensky nápomocen již v minulých letech.⁷⁶ Římský král, který přijíždí na žádost francouzského suveréna na pomoc proti nepříteli, jistě Filipovi VI., který je kronikářem většinou odsuzován pro vlastní neschopnost, dodává určitou váhu. Pozornost je však i v tomto případě soustředěna spíše na Karlova otce, který podle le Bela vlastně synovo povýšení zinscenoval.⁷⁷ V následném líčení bitvy u Kresčaku se již Karel IV. neobjeví. Je to pochopitelné, přihlédneme-li k faktu, že le Bel z této bitvy vypouští téměř všechny individualizační prvky.

Le Bel ve zmíněné zprávě zcela přechází fakt, že Karel IV. byl zvolen jako protikrál císaře Ludvíka Bavora. Vysvětlení najdeme v dalším vylíčení Karlovy volby. V důsledku poněkud zvláštního postupu, který kronikář uplatnil, bychom spíše měli mluvit

⁷⁵ Viz kapitolu 6.

⁷⁶ Le Bel II, s. 65

⁷⁷ Více výše, s. 54.

o předchozím vylíčení. Za předpokládaný raný konec první knihy svých kronik, kterým bylo obléhání Tournai v roce 1340, totiž posléze připojil dalších pět kapitol.⁷⁸ Ty chronologicky patří až ke konci knihy druhé. Pojednal v nich o událostech z poloviny padesátých let, které de facto se stoletou válkou příliš nesouvisejí, ať už jde o vzájemně provázané líčení volby Karla IV., římské jízdy a císařské korunovace, flandersko-brabantské války a říšského sněmu v Metách nebo dlouhý popis nové morové rány a jejích průvodních společenských jevů.⁷⁹ Zajímavé je, že některým z těchto událostí, mezi něž patří i korunovace Anny Falcké a morová epidemie, věnoval le Bel v druhé knize ještě jednu kapitolu, nyní již na jejich příslušném místě na časové ose.⁸⁰

První zpráva o Karlově volbě a následných událostech je na le Belovy poměry dost obsáhlá: „*Léta Páně 1345 zemřel císař Ludvík Bavor a po jeho smrti se českému králi, nejurozenějšímu králi, jaký kdy byl, podařilo svou moudrostí dosáhnout toho, že byl jeho nejstarší syn, pan Karel, zvolen většinou kurfiřtů německým králem, za souhlasu papeže Klimenta VI. a celé římské kurie...*“⁸¹ Po vzpomínce na Janovu hrdinskou smrt u Kresčaku a krátké rekapitulaci bitvy se le Bel obrací k následným obtížím Karla IV. v říši: „...*od té doby však měl mnoho starostí a ne vždy při něm štěstí stálo.*“⁸² Popisuje Karlovy potíže s právoplatnou korunovací v Cáchách, kde „*chtěl být korunován v míru*“, nebylo to však možné kvůli válce s vévodou bavorským a markrabětem braniborským, kteří si zvolili nového římského krále.⁸³ Karlu IV. se posléze jejich nepřátelství podařilo překonat sňatkem se „*sestrou mladého bavorského vévody*“ a mohl být „*za souhlasu všech znovu korunován v Cáchách; byli tu i jeho mladá žena a všichni velcí šlechtici z Německa ve velkém počtu.*“⁸⁴

Z faktografického hlediska je v této pasáži le Bel až neobvykle nedůsledný – špatný rok úmrtí císaře Ludvíka, popletené rodové vztahy a dost svérázné vylíčení hektických let 1346-1349. Pokud se však od faktů oprostíme a pohlédneme na celou pasáž v duchu středověkých představ o společnosti, vyvstává nám před očima obraz právoplatně

⁷⁸ K chronologii le Belových kronik více viz Le Bel I, úvod editora, s. XVIII n. Froissart tuto část do svých kronik nepřevzal.

⁷⁹ Jedná se o kapitoly 41-45 v první knize.

⁸⁰ Le Bel II, s. 153 n.

⁸¹ „*L'an de grâce mil CCC XLV, trespassa l'empereur Loys de Bavière, et tantost pourchassa aprez luy le plus noble roy qui fut le roy de Bohème, par son sens que messire Charles son aisé filz fut eslut par la plus grande partie des esliseurs du roy d'Alemaigne, et par le consentement du Pape Clément VI et par toute la court de Romme...*“ Le Bel I, s. 202.

⁸² „...*mais il eust depuis assez à faire et de contraire fortune...*“ Tamtéž.

⁸³ „...*comme il vouldist estre couronné à Aiz par paix...*“ Le Bel I, s. 203.

⁸⁴ „*A la parfin, lui convint faire paix avecques eulx et prist à femme la seur du joeune duc de Bavière, et fut par commun accord recouronné à Aix, et sa femme la joeune royne et tous les haults barons d'Alemaigne y furent en grand estat.*“ Tamtéž.

zvoleného krále, jehož jedinou starostí je zajistit a udržet mír. Aby toho dosáhl, musí svést s těmi, kdo mu neprávem odporují dlouholetou válku a nalézt smír v podobě tradičního dynastického svazku. Jeho konečný úspěch potvrzuje podpora celé říše a slavnostní korunovace na posvátném místě.

Častého zdůrazňování králova mírotvorného úsilí si lze všimnout takřka v každém le Belově záznamu o Karlu IV. Při korunovační cestě do Říma si Karel počínal „*tak moudře, že se nedostal do sporu se silnými frakcemi, které existovaly v Toskánsku a Lombardii.*“⁸⁵ Mohl být tedy korunován nejdříve v Miláně a poté *paisiblement* (pokojně) i v Římě. Zajímavé je, že se císař z Itálie nevrací do Německa, ale přímo „*do svého českého království*“.⁸⁶ Na rozdíl od Jana Lucemburského v něm tedy le Bel nevidí panovníka, který své království nosí jako titul, ale nikdy v něm nepobývá.

Celou italskou pasáž zaznamenává kronikář podle vlastních slov kvůli „*velkému podivu, který [římská korunovace] způsobila.*“, že se Karlu IV. „*podářilo to, co se žádnému předchozímu německému králi nezdařilo*“, totiž nechat se korunovat pokojně.⁸⁷

Ve prospěch Karla IV. se nakonec obrací i poněkud jízlivá poznámka, kterou le Bel adresuje hromadně římským panovníkům: „*...nevidí se totiž často, že by německý král mohl zůstat v míru, chce-li napravit všechny nešvary v Německu.*“⁸⁸ Karel IV. však na rozdíl od svých předchůdců „*vykonal svůj dobrý díl*“.⁸⁹

Naposledy se Karel objevuje v roli mírotvůrce na sněmu v Metách v roce 1356. Vzhledem k provázanosti s událostmi v Brabantu pojednáme o císařově podílu na řešení situace v oddíle o Václavovi Lucemburském.

⁸⁵ „*Sache chascun que il pourchassa si sagement non obstant les fortes parties qui estoient en Toscane et en Lombardye...*“ Le Bel I, s. 207.

⁸⁶ „*...et revint l'an LV en son rouaume de Bohème comme droit empereur.*“ Tamtéž.

⁸⁷ „*mais il luy avint ce que onques n'avint à roy d'Alemaigne cy devant, et, pour la grande merveille que on en eut, le mentray-je en escript.*“ Tamtéž.

⁸⁸ „*...car on n'a mie souvent veu que le roy d'Alemaigne puist demourer en paix quant il veult corriger et remettre à point tous les meffaitz d'Alemaigne.*“ Tamtéž.

⁸⁹ „*Touteffois, ce roy Charles en fit sa partie bonne...*“ Tamtéž.

4.4. Václav Lucemburský

Jean le Bel si, na rozdíl od Froissarta, k lucemburskému a brabantskému vévodovi nikdy žádný osobnější vztah nevytvořil. Ve svých kronikách mu pak nevěnuje ani mnoho sympatií. Vévoda je v nich vylíčen jako dost neúspěšný válečník, který navíc ani neposlouchá rady svého moudrého císařského bratra, nechá se ovládat měšťany a nakonec přijde o značnou část dědictví.

Václav se v le Belově kronice objevuje především v souvislosti s tzv. flandersko-brabantskou válkou odehrávající se v polovině padesátých let. Kronikář vypráví, jak po smrti brabantského vévody Jana III. převzali Brabant Václav Lucemburský a jeho manželka Jana, nejstarší vévodova dcera. Manželé jejích dvou mladších sester, hrabata flanderský a geldernský, žádali svůj díl z dědictví. Václav jim po dohodě s Brabantskými nabídl místo požadovaného území „*velké množství peněz*“, což však obě knížata urazilo.⁹⁰ Následovala válka, zakrátko se ale povedlo uzavřít „*dobrymi a moudrymi prostředky*“ čestné příměří.⁹¹

Zdárně se rozvíjející situaci však podle le Bela zhatili bruselští měšťané. Známa nechut' mnoha francouzských kronikářů k měšťanským vrstvám jako nositelům neřádu je, jak vidno vlastní i Jeanu le Belovi.⁹² Také v jeho pojetí společnosti jsou měšťané často strůjci mnoha neštěstí a zrad. Jako nespokojenci s dohodnutým mírem a příčina dalších nesvárů vystupují Bruselští v jeho kronikách již dříve, v případě příměří z Tournai z roku 1340.⁹³

I v roce 1356 dohnali svou pýchou a přehnanou představou o své moci a velikosti brabantského vévodu k novému tažení, které evidentně nemohlo podle kronikáře dopadnout jinak než katastrofou. V následné bitvě s flanderským vojskem u Sheutu se měšťané obrátili na útěk a brabantská šlechta je následovala v takovém zmatku, že „*si žádný z brabantských pánů neodnesl nic jiného, než co měl přímo na těle*“ a vítězný Ludvík z Male se ubytoval v jejich opuštěných stanech.⁹⁴ Václav uprchl do Lovaně, nepobyl tu však dlouho. I Lovaně totiž brzy ukázala svému pánovi nevypočitatelnou tvář

⁹⁰ „...grandes sommes de trésor...“ Le Bel I, s. 207.

⁹¹ „...par bons et sages moyens honnourables...“ Tamtéž.

⁹² Studii tohoto jevu ve Froissartových Kronikách, kde se tento jev vyskytuje v mnohem uvědomělejší a propracovanější formě, provedl Martin NEJEDLÝ, *Kroniky Jeana Froissarta a jejich snaha o hierarchické uspořádání světa*, ČČH 94, 1996, s. 481-527.

⁹³ Le Bel I, s. 192-5.

⁹⁴ „...nul des seigneurs des Brabanchons n'emporta aultre chose que ce qu'il avoit sur son corps...“ Le Bel I, s. 210.

měšťanstva. Její obyvatelé Václava potupně vyhnali a nabídli spolu s Bruselskými své území flanderskému hraběti. Václav, který si nevěděl sám rady, „odešel s malým doprovodem do Německa ke svým přátelům a bratrovi císaři, který se nedávno vrátil z Říma,... aby od něj získal radu, útěchu a pomoc proti Flanderským.“⁹⁵

Než však mohl Karel IV. k řešení problému vůbec přikročit, obrátila se brabantská města znovu k Václavovi a Janě Brabantské a uznala jejich vládu za podmínky, že se vrátí s dostatečně silným vojskem. Válka se tedy opět rozhořela.

A právě v této situaci svolal císař do Met všechny pány a preláty a sám se dostavil s tak velkým průvodem, že se stěží všichni mohli ve městě ubytovat.⁹⁶ Le Bel popisuje nádheru celého sněmu (jeho datum však posunul o rok dopředu), a svou pozornost soustřeďuje především na slavnost v den Narození Páně, která byla tak vznešeně a velkolepě připravena, že „ještě nikdy německý král tak velikou neuspořádal.“⁹⁷ Všichni účastníci se chovali přesně podle starobylé tradice. Slavnosti navíc dodávali dalšího lesku vévoda normanský, který sem jako císařův synovec přijel s velkou a vznešenou družinou, a papežský legát.

Říšský sněm tedy v le Belových očích více než odpovídal císařově *splendor maiestatis* a pověsti, kterou si na stránkách jeho kroniky vysloužil. Celé shromáždění je však spíše než říšský sněm představováno jako velkolepá slavnost. Ani náznakem není vyjádřen jeho význam pro samotnou říši. Stejně tak přítomnost dauphina a jeho proklamované příbuzenství s Karlem IV. slouží k povznesení císařského lesku. Le Bel se nezabývá ani napjatými franko-imperiálními vztahy první poloviny padesátých let ani důvodem návštěvy dauphina Karla, tedy naléhavé prosby o pomoc proti hrozivé situaci ve Francii po bitvě u Poitiers.⁹⁸

Jediným důvodem ke shromáždění je tu evidentně císařova snaha vyřešit situaci na západních hranicích říše: „Lidé si tehdy mysleli a říkali, že císař uspořádal tuto velkou slavnost, aby mohl svému bratrovi Václavovi pomoci s větší silou a radou, a že proto tu měl

⁹⁵ „Adoncques le duc s'en ala à poy de compagnie ...en Alemaigne, et par devers ses amis et l'empereur son frère qui nouvellement estoit retourné de Romme...pour luy remonstrer sa besongne, et pour requerre conseil, confort et aide contre les Flamans.“ Le Bel I, s. 210n.

⁹⁶ Le Bel I, s. 218.

⁹⁷ „...qu'on n'avoit oncques veu tenir si grande à roy d'Alemaigne...“ Tamtéž.

⁹⁸ Blíže viz B. MENDL, F. QUICKE, *Les Relations politiques entre l'empereur et le roi de France de 1355 a 1356*, Revue belge de Philologie et d'Histoire 8, 1929, s. 469-512.

s sebou tolik mužů, aby znovu dobyl celý Brabant a zničil Lutych a celé flanderské hrabství a všichni se mu tam vzdali na milost.“⁹⁹

Sám le Bel již označením zdroje této fámy naznačuje, že Karel IV. jistě nebude řešit situaci silou, ale (přesně v duchu své dlouholeté koncepce) pokusem o smír. Přesně to císař učinil a obeslal znesvářené šlechtice, aby se dostavili do Met; ti to však, zaměstnání vzájemným pustošením svých zemí, nehodlali učinit. Již to je první náznak neúspěchu, který tu císař utrpí. Karel IV. se tedy vypravil po skončení sněmu do Utrechtu a jednal s nimi o smíru osobně. Vévoda Václav spolu s měšťany na navržené podmínky ale nemínili přistoupit a Karel IV. „odešel, aniž by něco udělal pro záležitost svého bratra; Brabantští z toho byli velmi zkroušení a ztratili veškerou naději na útěchu ze strany císaře.“¹⁰⁰

Karlův obraz mírotvůrce, který le Bel v předchozích kapitolách tak pečlivě buduje, tu utřil vážné trhliny. Ani veškerá císařská důstojnost nepomohla Karlu IV. překonat vůli bratra a jeho staronových spojenců, brabantských měšťanů. Jeho neúspěch je díky těmto příbuzenským a společenským spojitostem snad ještě větší.

Na to, že neposlechl bratrovy rady, však doplatil těžce i Václav Lucemburský. Po dalším zhoršení situace byl nucen souhlasit s mnohem tvrdšími podmínkami příměří, sjednaného hrabětem henegavským a ztratil tak nejen veškeré nároky na Brabant po případné smrti své ženy, ale i exkluzivní užívání svého vévodského titulu ve prospěch Ludvíka z Male. Vinu za celou pohromu přičítá kronikář pýše brabantských měšťanů, „kteří dříve nectili svého pána ani jiného a nestačil jim první mír, jenž byl mnohem čestnější a výhodnější pro ně i vévodu.“¹⁰¹ Svůj podíl na ní ale podle jeho líčení snad nese i sám Václav za to, že se nechával měšťany tak často ovládat.

⁹⁹ „Adoncques disoient les gens et pensoient que l'empereur avoit fait icelle grande feste pour avoir meilleur povoir et conseil de son frere aidier, messire Wincelin, et que il auroit bien tant de gens, avecques ceulx qui là estoient venuz, qu'il reconqueroit toute Brabant et destruiroit le pays de Liège et toute la conté de Flandres, ou tout vendroit à mercy.“ Le Bel I, s. 219.

¹⁰⁰ „...l'empereur s'en ala sa voye sans riens faire des besongnes son frere, de quoy les Brabanchons furnt grandement esbahys et perdirent toute l'esperance du confort de l'empereur.“ Le Bel I, s. 220.

¹⁰¹ „Ainsy furent les Brabanchons à grands despens durement blechiez, gastez, et départis et déboutez de leur honour, pour l'orgueil des bonnes villes, lesquelles en devant ne honnouroient ne leur seigneur ne aultre, et pour ce que la première paix ne leur souffist mie, la quelle estoit grandement plus honnourable, et pour eulx et pour leur seigneur plus proffitable...“ Le Bel I, s. 221.

4.5. Marie Lucemburská

O nejstarší dceři Jindřicha VII. a Markéty Brabantské mluví kronikář pouze jednou, při rekapitulaci života a vlády jejího manžela, francouzského krále Karla IV. Při této příležitosti krátce hovoří o všech jeho třech ženách, Blance Burgundské, Marii Lucemburské a Janě z Evreux.

Marie je představena jako dcera císaře Jindřicha Lucemburského a sestra českého krále. To, že zde le Bel mluví o Jindřichovi VII., je zcela neobvyklé – jedná se o jedinou zmínku, kterou mu v kronikách věnoval. Že je císařova památka vzývána v souvislosti s jeho dcerou a nikoliv slavným synem snad značí potřebu pozvednout prestiž Marie Lucemburské natolik, aby byla hodna stát se nevěstou francouzského krále. To potvrzují i následující le Belova slova, kterými popisuje její vlastnosti. Podle něj byla Marie nejen *humble* (pokorná), ale i *moult preude femme*, což značí jakýsi ženský ideál spojující moudrost, skromnost a řádné chování vůbec.¹⁰² Snad chtěl chválou druhé Karlovy ženy také alespoň trochu zahladit vzpomínku na tu první, neblaze proslulou velkou aférou z podzimu 1314.¹⁰³

Kronikář mluví i o královnině smrti: „ *S touto druhou ženou z rodu Lucemburků měl jednoho syna, který zemřel velmi mlád a brzy po něm i jeho matka u Issoudunu; oba zemřeli dost podezřele, z čehož byli někteří potají obviňováni.*“¹⁰⁴ Le Bel tu správně určil místo, kde byla Marie v březnu 1328 smrtelně zraněna při nehodě kočáru a kde také po předčasném porodu i s dítětem zemřela.¹⁰⁵ Sám kronikář však nemluví překvapivě o nešťastné náhodě, ale o podezřelé události, kdy jistě ukládal někdo královně o život.

¹⁰² Podobné vlastnosti jí přisuzovala většina ostatních kronikářů. Někteří ji označovali také za *femina simplex* či *simplicitate columbina*. P. CONTAMINE, *Politique*, s. 346 považuje tyto komentáře za poněkud zlomyslné.

¹⁰³ Více k aféře, která zasáhla manželky všech tří budoucích králů J, FAVIER, *La Guerre*, s. 28n. Stručný popis událostí viz kapitolu 2, s. 9.

¹⁰⁴ „*De celle seconde femme de Luxembourg, laquelle estoit moult humble et moult preude femme, eut le roy ung filz qui morut tout joeune, ez assez tost la mère aprez à Ysodun, en Berry; et morurent tous deux assez soupsonneusement, de quoy aucunes gens furent encoulpez en derriere, couvertement.*“ Le Bel I, s. 88.

¹⁰⁵ R. CAZELLES, *Jean L'Aveugle*, s. 132.

4.6. Bonna Lucemburská

Také Janova dcera Bonna se v kronice objeví pouze nakrátko v roce 1349, kdy le Bel oznamuje její smrt spole se skolem manželky Filipa VI., Jany Burgundské. Obě zemřely prakticky ve stejnou dobu, patrně na mor.¹⁰⁶

Jean le Bel však přináší poněkud jinou zprávu: „*Také zemřela paní Bonna, manželka vévody normandského a dcera nejurozenějšího krále vznešeného srdce, jaký kdy byl, krále českého. Nevím, která z těchto dvou paní zemřela jako první, ale mnoho lidí říkalo, že smrt paní Bonny byla předčasná, nevím proč, ani zda to byla pravda nebo ne.*“¹⁰⁷

I le Bel tedy přichází se svou troškou (byť pravda proti některým kronikářům velmi uměřenou) do mlýna podezření, které Bonnu u francouzského dvora obklopovalo. Lucemburské princezně byla vyčítána údajná nevěra s francouzským konetáblem Raoulem z Eu, kterého nechal Jan II. ihned po nástupu na trůn popravit.¹⁰⁸ Ani dcera vznešeného českého krále tak nebyla ušetřena pomluv, které v té době provázely takřka každou princeznu na francouzském dvoře.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Joachim EHLERS, Heribert MULLER, Bernd SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003, s. 252n.

¹⁰⁷ „*Aussy trespassa madame Bonne, femme au duc de Normandie et fille au plus noble et plus gentil cuer de roy qui fut oncques, ce fut le roy de Bohême. Je ne sçay laquelle de ces deux dames trespassa premièrement, mais moult de gens disoient que on avoit avancé la mort à madame Bonne*“ Le Bel II, s. 153.

¹⁰⁸ Politické pozadí popravy hraběte z Eu, který se v té době právě vrátil z anglického zajetí, i jiných šlechticů na počátku vlády Jana II. vysvětluje J. FAVIER, *La Guerre*, s. 151-3.

¹⁰⁹ F. AUTRAND, *Charles V*, s. 15n.

5. Kroniky Jeana Froissarta

5.1. Kronikář a jeho dílo

Jean Froissart, jeden z nejvýznamnějších a nejznámějších západoevropských kronikářů 14. století, se narodil ve Valenciennes, sídelním městě hennegavského hraběte a důležitém obchodním středisku západorýnské oblasti. Ostatně i Froissartova rodina patřila ke kupecké vrstvě valencienského měšťanstva; jeho otec se snad jmenoval Thomas a byl malířem erbů.¹ Datum kronikářova narození není jednoznačné. Froissart se sice o svém věku zmiňuje v Kronikách několikrát, jeho svědectví o vlastním stáří jsou však značně rozporuplná. Nejčastěji přijímaným je dnes rok 1337.² Froissartovo narození tak symbolicky koresponduje s tradičním počátkem stoleté války. On sám se k tomuto faktu hlásí v prologu čtvrté knihy: „...a přišel jsem na svět spolu s těmito událostmi.“³

Roku 1361 se přeplavil do Anglie ve skupině doprovázející francouzská rukojmí, která putovala k Eduardovi III. jakožto záruka mírových úmluv z Calais. Záhy tu vstoupil do služeb královny manželky a dcery svého pána, Filipy Hennegavské. Jako jeden z jejích kleriků v nich vytrval až do královniny smrti v roce 1369. Již během této doby podnikl Froissart několik ze svých četných cest po Evropě, při nichž získával cenný materiál pro svou pozdější práci. V roce 1365 tak navštívil Skotsko, následně i Akvitánii a Itálii.

Po Filipině smrti se uchýlil zpět do rodného Hennegavska, kde se již naplno věnoval sepisování Kronik. Náklady, které tato činnost vyžadovala, mu pomohli pokrýt další z jeho *milostivých patronů*. Kromě brabantského vévodského páru, Václava Lucemburského a Jany Brabantské, se kterými udržoval těsné styky již od své první návštěvy Bruselu v roce 1366, se jím v této době stali i hrabě Robert z Namuru a zejména Guy z Châtillonu, hrabě z Blois.⁴ Od nich získal Froissart v roce 1373 farnost v Estinnes-au-Mont. Tato prebenda mu pak zajistila stálý příjem nutný k dalšímu psaní.

Spolu s hrabětem se zúčastnil bitvy u Roosebeke. Na jeho náklady také navštívil

¹ Michel ZINK, *Froissart et le temps*, Paris 1998, s. 6.

² Kronikářův belgický editor, baron Kervyn de Lettenhove, se přidržoval roku 1333. Froissartovu nedůslednost ohledně udávání svého věku komentuje M. ZINK, *Froissart et le temps*, s. 14-16.

³ „...et je suis venus au monde avec les fais et advenues...“ LG II, s. 344.

⁴ O důležitosti patronů pro pozdně středověké kronikáře a jejich podílu na rozšíření jednotlivých rukopisů viz Bernard GUENÉE, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1980, s. 285-290. Celkový náhled na vztah, který existoval mezi Froissartem a jeho patrony a upozornění na jejich dosti úzké příbuzenské svazky přináší Marie-Thérèse de MEDEIROS, *Le pacte encomiastique. Froissart, ses Chroniques et ses mécènes*, MA 94, 1988, s. 237-255.

v zimě 1388 v Béarnu Gastona, hraběte z Foix, který na něj velmi silně zapůsobil a zajistil si tak ve třetí knize Kronik místo, jakého se nedostalo ani Froissartovým patronům.

Hrabě z Blois své rodové panství prodal na počátku devadesátých let Ludvíku Orleánskému a zklamaný Froissart si musel najít nové patrony v osobách Albrechta Bavorského, hraběte henegavského a holandského, a jeho syna Viléma z Ostrevantu. V létě 1395 se vydal na poslední cestu do Anglie, která mu snad vzhledem k vzpomínkám na život na dvoře Eduarda III. přinesla jisté rozčarování.⁵ Zbytek života strávil Froissart jako kanovník v Chimay v lutyšské diecézi dopisováním svého díla.

Otazník se vznáší i nad datem jeho úmrtí. Pravděpodobné je, že zemřel někdy po roce 1404, o čemž by svědčil letmý odkaz v Kronikách na smrt pana Albrechta Bavorského, který právě v tento rok zesnul. M. Zink však nabízí i hypotézu, že se může jednat o pozdní interpolaci a Froissart zemřel již krátce po roce 1400, kdy zároveň dost náhle končí jeho Kroniky.⁶

Jean Froissart věnoval spisovatelské činnosti velkou část svého života. Odměnou se mu stala popularita jeho díla, které je dodnes dochováno ve více než stovce rukopisů, čímž se Froissart může řadit k velmi úspěšným autorům středověku.⁷ Ve svých čtyřdílných Kronikách zachytil dlouhé období let 1325-1400.⁸ Časové rozpětí jednotlivých knih je však dost nerovnoměrné. Nejdelsí je kniha první, sahající do roku 1377. Druhá pokrývá léta 1377-1385, třetí 1386-1388 a poslední 1389-1400.

Práci historiografa se Froissart podle vlastních slov věnoval už od druhé poloviny padesátých let a mohl se jí tak prokázat již při prvním příjezdu do Anglie.⁹ Své stěžejní dílo pak kronikář redigoval od šedesátých let. Ačkoliv je obtížné přesně datovat jednotlivé knihy a především jejich různé verze, zdá se, že i nejranější verze první části Kronik byla dokončena až v osmdesátých letech.¹⁰

⁵ Poslední Froissartovo dobrodružství a zároveň věrnost, kterou v Kronikách zachovává většině členů dynastie Plantagēnetů zhodnotila Marie-Thérèse de MEDEIROS, *Voyage et lieux de mémoire. Le retour de Froissart en Angleterre*, MA 98, 1992, s. 419-428.

⁶ M. ZINK, *Froissart et le temps*, s. 13n.

⁷ B. GUENÉE, *Histoire et culture historique*, s. 250 udává přibližné počty zachovaných rukopisů neznámějších děl středověku.

⁸ Froissartovo historické dílo je vydáno v následujících kritických edicích: *Chroniques*, ed. Kervyn de Lettenhove, 25 sv., Bruxelles 1867-1877 (dále jen Kervyn); *Chroniques*, edd. S. Luce, G. Raynaud, L. Mirot, Société de l'Histoire de France, 15 sv., Paris 1868-1975 (dále jen SHF); *Chroniques. Dernière rédaction du premier livre. Edition du manuscrit de Rome*, ed. G. T. Diller, Genève-Paris 1972; *Chroniques Livre I. Le manuscrit d'Amiens*, ed. G. T. Diller, 4 sv., Genève 1991-1993; *Chroniques*, edd. P. F. Ainsworth, G. T. Diller, A. Varvaro, Le livre de poche, coll. Lettres Gothiques, 2 sv., Paris 2001-2004 (dále jen LG).

⁹ Kervyn II, s. 5. Podrobněji též M. ZINK, *Froissart et le temps*, s. 7n.

¹⁰ L. HARF-LANCIER, *De la prouesse du chevalier*, s. 149.

Souběžně s psaním posledních tří knih se od osmdesátých let stále vracel ke zdokonalování a přepracovávání knihy první. Dnes tak existují tři, respektive čtyři její různé redakce.¹¹ Jejich chronologická posloupnost je v současné době udávána následovně: redakce rukopisu z Amiens, „běžná redakce“ rukopisů A a B, redakce římského rukopisu.¹² Poslední redakce první knihy zahrnující pouze roky 1326-1350 vznikala až ke konci devadesátých let, tedy ve stejné době jako čtvrtá kniha. Jejich markantní odlišnost od zbytku díla je důsledkem poněkud pozměněného autorova pohledu na společnost, kterou popisuje.

Jean Froissart je dnes sice již podle názvu svého díla tradičně označován jako kronikář, on sám se však hlásí k poněkud odlišnému žánru historické tvorby, tzv. *historii*. V dnešní terminologii se rozdíl mezi kronikou a historií již smazal, ve středověku byl velmi zřetelný. Ten, kdo sepisoval kroniku, zaznamenával události stručněji a ve správném chronologickém pořadí; jeho práce se tak v určitém smyslu podobala analistovi. Tvůrce historie naopak v mnohem širším rámci hledal příčiny daných událostí a jejich vzájemné vazby.¹³

Historii považoval i Froissart za nejdokonalejší způsob, jakým lze vyprávět o minulosti. Oznamuje to již v prologu rané redakce první knihy – jeho předchůdce Jean le Bel minulé události „*cronisa*“, tedy zapsal v podobě kroniky, on sám je pak všemožným sběrem informací vylepšil do podoby historie.¹⁴ V další redakci opakuje totéž a své dílo vytrvale nazývá historií. Konečně v poslední redakci čtenáři oznamuje, že svou knihu „*cronisiet et historyet*.“¹⁵ V pozdní fázi své dějepisické činnosti se tedy po vzoru jiných spisovatelů přiklání ke spojení obou žánrů.¹⁶ Toto své nové stanovisko potvrdil již ve třetí knize podrobnějším vysvětlením toho, co je podle něj „*chronique non pas historiée*“ a (analogicky odvozená) „*chronique historiée*“.

¹¹ Stručný přehled doby sepsání všech redakcí první knihy viz TÁŽ, s. 147-151. Počty rukopisů k jednotlivým knihám viz George T. DILLER, *Attitudes chevaleresques et réalités politiques chez Froissart. Microlectures du premier livre des Chroniques*, Genève 1981, s. 164-169.

¹² Kervyn představil ve své edici všechny redakce chronologicky za sebou po jednotlivých kapitolách. SHF je integrální edicí rukopisu B. LG pak převzala pro první knihu větší celky z SHF. Více o historii nejen těchto edičních počínů G. T. DILLER, *Attitudes chevaleresques*, s. 9-32.

¹³ Více k jednotlivým historickým žánrům Bernard GUENÉE, *Histoires, annales, chroniques. Essai sur les genres historiques au Moyen Age*, Annales. E.S.C. 28, 1973, s. 997-1016.

¹⁴ „Or ay-je che livre et ceste histoire augmentée par juste enqueste que j'en ay fait en travaillant par le monde et en demandant as vaillans hommes...“ Kervyn II, s. 1 (red. rkp. Amiens).

¹⁵ Kervyn II, s. 11 (red. rkp. Rome).

¹⁶ B. GUENÉE, *Histoires, annales, chroniques*, s. 1008-1011 mluví o pravděpodobných příčinách častého slučování obou historiografických žánrů.

Z prologu jednotlivých knih se také dozvídáme, co Froissarta vedlo k tomu, aby svůj život zasvětil sepisování minulých událostí. Na rozdíl od Jeana le Bela, který ve své kronice hodlal oslavit činy svých oblíbených šlechtických hrdinů, přikládá Froissart všem statečným skutkům hlubší didaktický cíl. Kromě pobavení měly totiž vznešeným čtenářům sloužit jako prostředek k povzbuzení vlastní udatnosti, díky které mohou získat patřičnou slávu.¹⁷ V prolozích posledních knih a redakcí pak vystupuje do popředí kronikářova snaha vyjevit světu velikost svých vznešených patronů a konečně i nezastupitelnou úlohu Froissarta samotného, který se stává v ději Kronik čím dál tím viditelnější postavou.¹⁸

Kromě historiografa byl Froissart také schopným básníkem a romanopiscem. A právě jeho zkušenosti z ostatních literárních žánrů jsou velmi důležité pro vysvětlení specifického stylu, který je typický obzvláště pro později napsané části Kronik. Jedná se o tzv. *entrelacement* neboli proplétání, jinak prvek tradičně používaný ve středověkých artušovských románech.¹⁹ Froissart při zachování základní chronologie v hlavním vyprávění sleduje jednotlivé linie se všemi jejich příčinami, které hledá často hluboko v minulosti, i s logicky na ně navazujícími příběhy. Pro přechody mezi jednotlivými liniemi vyprávění pak využívá typických románových formulí.²⁰ S artušovským cyklem ostatně jsou ostatně neodmyslitelně spojena i slova, kterými Froissart historické události označuje – „*haulte et noble matiere*“, tedy vznešený námět, jímž je z velké části svět rytířů a jejich udatné činy.²¹ Vzniká tak propracovaný a důmyslně pospojovaný celek, který přesně odpovídá Froissartovým představám o společenské „*ordenance*“.

¹⁷ „*Voirement se poront et deveront bien tout chil qui ce livre liront et veront, esmervillier des grans aventures qu'il y trouveront...*“ Kervyn II, s. 7 (red. rkp. B); „*Et ce doient désirer par droit à avanchier, car par le recort des bons et le renoummée des preux se enflamment et attisent li corraige en toutes proeches...*“ Kervyn II, s. 2 (red. rkp. Amiens).

¹⁸ Zajímavým aspektem prologů je postupný přesun pozornosti od rytíře a jeho hrdinských skutků ke klerikovi, tedy kronikáři, který je zapisuje a jenom díky jeho úsilí jsou pak uchovány v lidské paměti. Podrobněji L. HARF-LANCNER, *Les prologues*, s. 164-171.

¹⁹ Bližší vysvětlení pojmu a jeho specifika jeho použití v Kronikách viz úvod editorů ke čtvrté knize v LG II, s. 333-335.

²⁰ Ke splnutí literárních žánrů ve Froissartově historickém díle více Martin NEJEDLÝ, *La représentation des pouvoirs et des hiérarchies dans les Chroniques de Jean Froissart*, Villeneuve d'Ascq 1999, s. 11-28.

²¹ LG II, s. 344; další příklady *passim*.

5.2. Jan Lucemburský

5.2.1. Francouzský dvořan

Místo, které henegavský kronikář určil v první knize Kronik českému králi Janovi, je přímo úměrné jeho úloze v díle Froissartova předchůdce Jeana le Bela. Froissart totiž podle něj začátek svých Kronik modeloval a velmi často od le Bela přebíral i téměř doslovné pasáže. V pozdních redakcích se od le Belova vyprávění postupně odpoutával, základní kostru událostí však zachovával stále stejnou, i když ji naplňoval novým významem.²² Z prologu první knihy se kromě dalších indicií důležitých pro koncepci díla dá zdokumentovat Froissartova postupná demonstrace vlastního autorství.²³ Z počátku se k odkazu lutyšského kronikáře uctivě hlásí a zdůrazňuje pouze nakolik svou pílí a námahou jeho dílo ještě vylepšil; v poslední redakci pak již Jean le Bel z prologu zcela mizí.²⁴

V souvislosti s vlivem, který le Belovo dílo zvláště v počátku na Froissarta mělo, je důležité poznamenat, že do prvních redakcí Kronik nepřevzal jednu z jeho základních koncepcí – silnou polarizaci Eduarda III. a Filipa VI.. U Froissarta se objevuje až v poslední redakci první knihy. Oba krále tu však již neporovnává na základě le Belova kritéria odvahy a osobní angažovanosti v probíhajícím konfliktu, ale spíše jako reprezentanty tradičního modelu dobré a špatné vlády.²⁵

Zvláště markantní je posun, který v Kronikách zaznamenal obraz Filipa VI.. Jako příklad uveďme pasáž předcházející Filipově cestě do Avignonu v roce 1336, kam jel přemluvit papeže k vyhlášení nové křížové výpravy. V redakci rukopisu Amiens mluví Froissart o nádheře králova dvora a množství králů a pánů, kteří se tu zdržovali. Stejně tak se obdivuje přeměně slavností a turnajů, které Filip VI. s osobním přispěním pořádal a poukazuje i na jeho vojenské zkušenosti. Francouzskému králi tu tedy připisuje všechno, co mu na velkých pánech imponuje a je tu pro něj „král naplněný veškerou ctí.“²⁶ V redakci následující připojuje ještě, že Filip VI. „požíval velké hojnosti a cti a nesmírně

²² K zachování velmi podobného sledu událostí v dílech obou kronikářů a ve všech Froissartových redakcích viz úvod editorů k první knize v LG I, s. 61-69.

²³ Na tuto rovinu prologů upozornila L. HARF-LANCNER, *Les prologues*, s. 157-164.

²⁴ Kervyn II, podle jednotlivých redakcí s. 1n., 4n., 7, 11.

²⁵ Srovnání zobrazení obou králů v římském rukopisu provedl M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 277-280.

²⁶ „...il encarga grant estat et bien le pooit faire et tenoit III roys de son hostel...et dus et contes et barons sans nombre, et n'y avoit oncques mès eut roy de Franche dont il souvenist, qui eüst tenu l'estat pareil audit roy Phelippe. Et faisoit faire festes, joustes, tournois et esbatemens, et li meismement les devoisoit et ordonnoit et estoit ungs rois plains de toutte honneur...“ Kervyn II, s. 337 (red. rkp. Amiens)

pozvedl královský stav.²⁷ V poslední redakci se pak tento ideální panovník přeměňuje v krále, který se sice v mládí rád účastnil turnajů, nyní však věří pošetilým radám, podléhá zlobě a krutosti a své stejně špatné ženě, která ho z rozmaru a nenávisti nechává odsuzovat a poopravovat jeho dřívější dobré rádce.²⁸

Vzhledem k tomu, že Froissart převzal le Belovu kostru událostí, objevuje se v jeho Kronikách český král až na pár výjimek ve stejných situacích a událostech jako v díle lutyšského kanovníka. Největší důraz je tedy stále kladen na jeho spojeneckou hodnotu. Jana Lucemburského vidíme po Filipově boku v boji proti flanderským měšťanům u Casselu v roce 1328 a proti brabantskému vévodovi a Robertovi z Artois na počátku třicátých let.²⁹ Z příbuzenských důvodů zachovává český král Filipu VI. věrnost na počátku stoleté války a účastní se s ním tažení do Vermandois a Tournaisis.³⁰ Od svého předchůdce převzal Froissart v těchto případech i velmi podobné slovní formulace.

Nově se král Jan objevuje jako účastník několika událostí, které le Bel buď úplně vynechal nebo velmi zestručnil.

Ve Froissartově podání je tak Jan Lucemburský přítomen korunovaci Filipa VI. v Remeši v květnu 1328: „*To pohnulo všechny velké pány z království a některé z říše a přišel i Karel, král český, a Filip, král navarrský, aby projevíli francouzskému králi čest.*“³¹

V této zprávě narážíme na typický rys Kronik nejen v případě Jana Lucemburského – záměnu jmen. Froissart měl na rozdíl od le Bela ve zvyku označovat šlechtice nejen predikátem, ale i křestním jménem, což v přemíře postav občas vedlo k omylům. V případě členů lucemburské dynastie jsou velmi markantní, zvláště když si uvědomíme, že Václav Lucemburský byl jedním z nejdražších Froissartových patronů. Kronikáři zjevně nejvíce utkvělo v hlavě jméno Karla IV., který byl ostatně po velkou část jeho života římským králem a císařem. Jméno Karel přenáší nejen na Jana Lucemburského, ale později i na

²⁷ „*Si demora li rois Phelippes en grant prosperité et en grant honneur, et accrut grandement l'estat royal...*“ Kervyn II, s. 338 (red. rkp. A/B).

²⁸ „*Chils rois Phelippes, en son jone temps, avoit esté un rustes et poursievoit joustes et tournois...mais il creoit legièrement fol conse, et en son air, il fu crueuls et hausters, et aussi fu la roine sa femme et périlleuse...Chils rois fist en son temps tamainte hastieve justice...il fait pendre...un très-vaillant et sage chevalier, et qui tamaint bon conseil li avoit donné, et tout ce fist faire la roine de France sa femme.*“ Kervyn II, s. 339 (red. rkp. Rome).

²⁹ LG I, s. 148, 163.

³⁰ LG I, s. 185, 229, 309.

³¹ „*Dont s'esmurent tout li grant seigneur dou royaume et pluisers del empire, et là vinrent pour lui honnourer Carles, li roys de Boesme, et Phelippes, li roys de Navarre...*“ Kervyn II, s. 215 (red. rkp. Amiens).

Václava IV.. V Janově případě kronikář poskytuje jisté vysvětlení v pasáži o bitvě u Kresčaku: „*Statečný a urozený český král a lucemburský hrabě, pán z Aymeries a Raymes, který se jmenoval Jan (někteří pak říkají, že byl znovu pokřtěn pod jménem Karel)*...“³² Jde tedy o další Froissartovu záměnu otce a syna, zároveň však i doklad toho, že Janovo jméno znal. Stejný osud potkal i Zikmunda Lucemburského, kterému Froissart střídavě říká Jindřich a Ludvík. V druhém případě jde patrně o reminiscenci na Zikmundova předchůdce, krále Ludvíka I. z Anjou.

Na Filipově dvoře se Jan Lucemburský zdržuje i následující rok 1329. Nejdříve doprovázel francouzského krále při návratu z flanderského tažení, triumfálně zakončeného slavnostním příjezdem do Paříže: „*Když král Filip poprvé vjížděl do Paříže jako král, byl tu přijat velmi vznešeně, slavnostně a radostně; všechny ulice, kterými projížděl k paláci, byly ozdobeny zlatým sukem; po jeho boku pak jeli králové český a navarrský a bezpočet velkých pánů.*“³³ Když se ten samý rok přeplavil do Francie Eduard III., aby složil lenní slib za Guyenne, „*nalezl krále Filipa v Amiens, kde jej vznešeně očekávalo čtvero králů, král francouzský, český, navarrský a král z Mallorky.*“³⁴

V následující redakci je zřejmé, že se český a navarrský král z Paříže vzdálili a Filip VI. je musí o slavnosti v Amiens zpravit v dopisech a prosit je, aby se tam dostavili.³⁵ V první redakci však žádnou takovou zprávu nenajdeme. Oba králové tedy ve Francii přinejmenším v této době zůstávají podle Froissarta trvale a pomáhají svou přítomností ještě vylepšovat už tak skvělý lesk Filipova dvora.

Z Paříže se v doprovodu Filipa VI. vypravili český a navarrský král i roku 1336 k papeži do Avignonu, kde si francouzský král vyprosil vyhlášení nové křížové výpravy

³² „*Li vaillans et noble rois de Boesme et contes de Lucembourg, sires de Ammeries et de Rainmes, qui se nomma Jehans (ei li aucun dient que il fu rebaptisés à avoir nom Carles)*...“ Kervyn V, s. 55 (red. rkp. Rome).

³³ „*Quant li roys Phelippes entra premièrement en Paris comme roys, il fu très-noblement et solempnelment recheus et à grant joie, et furent toutes les rues par où il passa tant qu'il vint au pallais, couvertes et pareés de draps d'or, et estoit li roys de France adestrés dou roys de Behaingne et dou roy de Navarre, et acompaigniés de tant de grans seigneurs que sans nombre.*“ Kervyn II, s. 226 (red. rkp. Amiens).

³⁴ „*...trouva le roy Phelippes à Amiens, qui là l'atendoit à grant noblèce, lui IIIe de roys, li roys de Boesme, li roys de Navarre et li roys de Mayogres...*“ Kervyn II, s. 231 (red. rkp. Amiens).

³⁵ Kervyn II, s. 229 (red. rkp. A/B).

a stal se jejím vůdcem. Jan Lucemburský, Filip Navarrský a Petr Aragonský tu také podle Froissarta přijali kříž „z velké zbožnosti a lásky k francouzskému králi, a aby mu na této pouti dělali společnost.“³⁶

Spíše než na náboženskou zapálenost zmíněných suverénů tato pasáž poukazuje na velikou lásku a oddanost, kterou Filip VI. vzbuzuje nejen u svých poddaných, ale i u ostatních králů. V poslední redakci první knihy se již český král z celé francouzské výpravy vytrácí a Filipovi dělá společnost sicilský a jeruzalémský král Robert, kterému má francouzský panovník pomoci dobýt zpět ztracená území. Celý pokus o zorganizování kruciáty tu navíc už není hodnocen tak pozitivně jako dříve a Froissart naznačuje, že francouzští rytíři nemají právě kromě turnajů co na práci a křížová výprava pro ně bude další vítané dobrodružství.³⁷

Ze všech výše zmíněných příkladů je zřejmé, že obraz Jana Lucemburského provází ve Froissartových Kronikách několik charakteristických rysů, které jsou zčásti převzaty od le Bela, zčásti však náležejí Froissartovi samotnému.

Spojenecká úloha českého krále je výrazná spíše v díle lutyšského kanovníka. U Froissarta, zpočátku nezatíženého le Belovým negativním postojem k Filipovi VI., však Jan Lucemburský vystupuje především jako vznešená ozdoba skvělého dvora francouzského krále. V jeho podání se navíc také zdá, jako by na něm český král pobýval ne-li úplně trvale, tak alespoň v dlouhých časových úsecích. Jeho role v Kronikách se tak stává do jisté míry spíš reprezentativní a symbolickou a slouží k oslavě francouzského suveréna. Je charakteristické, že Froissart nezaznamenává Janovy pobyty ve Francii v letech 1332-1334, ačkoliv byly tehdy až neobvykle časté. V této době se totiž děj Kronik soustřeďuje z větší části na Eduarda III. a Filip VI. je poněkud upozaděn. Českého krále naopak znovu spatříme poté, co se pozornost kronikáře obrátí zpět k francouzskému vládci a jeho cestě do Avignonu, i když se jí Jan Lucemburský (stejně jako bitvy u Casselu) ve skutečnosti nemohl kvůli své delší přítomnosti na východě zúčastnit.³⁸

³⁶ „Adont par grant dévotion et pour l'amour dou roy et lui tenir compagnie en ce pèlerinage, li rois Charles de Behagne, li rois de Navare et li rois Pierres d'Arragon le present...“ Kervyn II, s. 341 (red. rkp. A/B).

³⁷ Kervyn II, s. 343. Na ztrátu sakrálního nádechu celé výpravy v římském rukopise a jisté předzvěsti tohoto vývoje i v předcházející redakci upozorňuje Marie-Thérèse de MEDEIROS, *Hommes, terres et histoire des confins. Les marges méridionales et orientales de la Chrétienté dans les Chroniques de Froissart*, Paris 2003, s. 195-207.

³⁸ Nereálnost Janova pobytu v Avignonu v této době podtrhuje Ph. CONTAMINE, *Politique*, s. 354. Další z Froissartových fiktivních konceptů rozpracoval George T. DILLER, *Robert d'Artois et l'historicité des Chroniques de Froissart*, MA 86, 1980, s. 217-231.

S tímto posunem ve vnímání českého krále souvisí další prvek - Jan Lucemburský není takřka nikdy u francouzského dvora jmenován jako jediný reprezentant cizích králů. Jeho nejobvyklejšími společníky bývá král Navarry, dále pak Skotska, Aragonu a Mallorky.³⁹ Pro Froissarta je tedy důležitá také kvantita královské důstojnosti, znovu dodávající lesk dvoru Filipa VI.⁴⁰ Dost znatelná změna oproti kronice Jeana le Bela, ve které český král vystupuje většinou jako jediný suverén, který má svou přítomností podepřít Filipovu pochybnou autoritu, či ji snad dokonce zastoupit.

V koncepcích obou kronikářů jsou patrné i některé další, izolovanější změny. Jednou z nich je role, kterou Jan Lucemburský zastává v jednání o příměří v Tournai roku 1340. Zatímco u le Bela byl klíčovou osobou, která se velkou měrou zasloužila o samotný počátek vyjednávání a posléze zastupovala francouzskou stranu u jednacího stolu, Froissart první aspekt zcela vypouští. Jana z Valois se sice i zde zhostila úlohy iniciátorky myšlenky, nikoliv však ze strachu o příbuzné na obou stranách, ale z obavy o „výkvět a pýchu rytířstva celého světa.“⁴¹ Při hledání o pomoc se sice obrátila do řad říšských pánů, ne však na „rytířského krále“, ale na své příbuzné, vévodu jüllišského, Jana Hennegavského a vévodu brabantského.

Opačný posun zaznamenáváme v případě turnaje v Condé v roce 1327. U le Bela tu český král vystupuje opět spíše pasivně, i když jsou připomenuty mnohé jeho ctnosti. V poslední redakci Froissartových Kronik je však tato zpráva jedno z mála míst, kdy Jan Lucemburský vstupuje aktivně do děje, navíc zcela nezávisle na francouzském králi. Jan Hennegavský se v této verzi doslechl, že „český král, jeho drahý a milovaný bratranec, nechal vyhlásit turnaj, který se měl konat na písku v Condé v Hennegavsku.“ Záhy měl pán z Beaumontu ještě pádnější důvod, aby se okamžitě rozjel domů – král Jan ho totiž osobně na turnaj pozval: „...nikdo ho nemohl zadržet v Anglii, protože mu český král napsal, že na tomto turnaji musí být společně.“⁴²

Jan Lucemburský tu tedy vystupuje zcela ojedinele jako pořadatel velké rytířské slavnosti

³⁹ V několika málo případech je Jan Lucemburský od ostatních králů odlišen adjektivem *gentil*, rozhodně však nejde o jev tak samozřejmý a vědomý, jakým bylo použití slova *noble* v kronice Jeana le Bela.

⁴⁰ Důležitou roli, kterou hrála cizí šlechta a cizinci vůbec u dvora Filipa VI. podkřívá R. CAZELLES, *La société*, s. 274-281.

⁴¹ „...car la bonne dame veoit là de deux costés toute la fleur et l'onneur de la chevalerie dou monde...“ LG I, s. 333.

⁴² „Tantost apriès l'Aparition des Rois, nouvelles vinrent à messire Jehan de Hainnau que li rois de Behagne, son chier et amé cousin, avoit fait cryer un tournoi et assis à estre sus le sabelon, à Condet en Hainnau ... nuls ne le eüst retenu en Engleterre, car li rois de Behagne li escripsoit que à ce tournoi il devoient estre compaignon ensemble.“ Kervyn II, s. 101 (red. rkp. Rome).

a zároveň jako rytíř, který se na ní hodlá pobavit společně se svými přáteli. Je třeba také poznamenat, že Froissart není na popis rytířských zábav skoupý ani jinde a jeho čtenáři si tak jistě lehce mohli českého krále představit jako nadšeného účastníka rytířských klání, která podle henegavského kronikáře hojně a s oblibou pořádal na svém dvoře Filip VI..

5.2.2. Kresčák

Froissart modeluje líčení bitvy u Kresčaku v nejstarší verzi svých Kronik podle vyprávění svého předchůdce. I zde jsou tedy český král a jeho nejstarší syn ve Francii přítomni již v době, kdy se francouzská armáda teprve schází. Le Belův text, podle kterého přišli Lucemburkové po výzvě Filipa VI. hromadně spolu s ostatními pány, však Froissart rozvádí a dále individualizuje: „*Nato nechal francouzský král sepsat množství dopisů a poslal je nejdříve svým dobrým přátelům v říši, poněvadž byli nejdál, a to vznešenému a urozenému českému králi a také panu Karlu Českému, jeho synovi, který se již zval německým králem... tím byl zvolen díky pomoci a péči krále Karla, svého otce, a francouzského krále; v této době už také nosil říšské barvy. Francouzský král je prosil tak, jak jen bylo možno, aby přišli v plné síle, neboť chtěl vyrazit proti Angličanům pustošícím jeho zemi. Oba pánové se nehodlali nikterak vymlouvat, shromáždili německé, české a lucemburské vojáky a odebrali se v takovéto síle ke králi.*“⁴³ V následující redakci ještě Froissart ke jménu Jana Lucemburského připojuje, jak moc ho francouzský suverén miloval.⁴⁴

Už ze samotné délky této pasáže je zřejmé, že je tu českému králi i na Froissartovy poměry věnována nebývalá pozornost. Oba krále podle kronikáře spojuje blízké přátelství, v druhém případě vyjádřené přímo slovem láska.⁴⁵ V jejím jménu je také Jan Lucemburský připraven bez okolků přispěchat na pomoc, zatímco Filip využívá svého vlivu a pomáhá mu dosadit syna na římský trůn. Tento zcela nový prvek Filipovy angažovanosti v říši ve

⁴³ „*Si fist li roys lettres escripre à grant fuison, et envoya premièrement deviers ses bons amis de l'empire, pour ce qu'il estoient plus lointains, au gentil et noble roy de Behaingne, et aussi à monseigneur Carlon de Behaingne, son fil, qui s'appeloit roy d'Allemagne, et l'estoit par l'ayde et pourkas dou roy Carlon, son père, dou roy de Franche, et avoit jà encargiet les armes de l'empire. Si les pria li roys de Franche si acertes, que oncques peult, que il venissent o tout leur effort, car il volloit aller contre les Englès qui ardoient son pays. Chil dessus dit seigneur ne se veurent mies excuser, ains fissent leur amas de gens d'armes allemans, behaignois et luxemboursins, et s'en vinrent deviers le roy efforchiement.*“ Kervyn IV, s. 397n. (red. rkp. Amiens).

⁴⁴ Kervyn IV, s. 399 (red. rkp. A/B).

⁴⁵ O té Froissart v podobné souvislosti hovoří i jinde, v těchto případech ji však Filip VI. rozděluje rovnoměrně mezi všechny krále přítomné na jeho dvoře a do jisté míry i na své ostatní poddané. Viz např. Kervyn II, s. 337n.

prospěch Karla IV. Froissart velmi zajímavým způsobem rozpracoval v poslední redakci první knihy. Podrobněji se k němu vrátíme v podkapitole týkající se Karla IV..

Detailnost, se kterou se tu Froissart věnuje českému králi, kontrastuje s omezeným prostorem, který je vyhrazen všem ostatním Filipovým spojencům. Ti se musí spokojit s prostým výčtem či velmi stručnou charakteristikou. Jen jedinému z nich se dostalo tak vřelých slov jako Janu Lucemburskému: „*Král ještě zvlášť napsal panu Janu Hennegavskému, který byl jeho novým spojencem...Ten přišel s velkým doprovodem dobrých mužů z Hennegavska i odjinud, aby králi statečně sloužil. Král měl z jeho příchodu nesmírnou radost, nechal si ho blízko sebe a učinil ho svým zvláštním rádcem.*“⁴⁶

Na začátku a na konci seznamu spojenců se tak nacházejí ten nejvěrnější a ten nejnovější jako dvě strany jedné mince a reflektují tak věrnost, kterou Filip VI. získává po celou dobu své vlády. Také vojáci obou pánů pak stojí 22. srpna bok po boku a brání anglickému zadnímu voji přejít řeku Sommu.⁴⁷

K vylíčení bitvy samotné využil Froissart informace od rytířů obou stran a v popisu tak na rozdíl od le Bela střídá alespoň občas francouzský a anglický úhel pohledu.⁴⁸ Od svého předchůdce však převzal základní koncepci řádu a jeho porušení.⁴⁹ I Froissartův Filip VI. tak ráno 26. srpna 1346 vyjel z bran Abbeville s obrovským počtem vojáků a doprovázen mnoha pány, kteří se mohli pyšnit veškerou vznešeností a nádherou. Ti však přesto svou neposlušností, řevnivostí a neúctou k řádu způsobili, že jejich král musel ještě té samé noci hledat na hradě Labroye útul se slovy: „*« Otevři, otevři, kasteláne, je tu francouzský král, kterého stihlo neštěstí.»*“⁵⁰

Z posledních dvou redakcí je ale zřejmé, že Froissart novým způsobem využil některých prvků le Belova vyprávění k dosažení ještě ostřejšího kontrastu. Příkladem nám může být epizoda se čtyřmi rytíři, které vyslal francouzský král zjistit pozici anglického vojska. Stejně jako u le Bela jsou to i zde oni, kdo pronášejí moudrou radu. Froissart však

⁴⁶ „*Encorres escripsi li roys et manda espécielement monseigneur Jehan de Haynnau, qui nouvellement s'estoit aloysés à lui ... Si vint li dis chevaliers, messires Jehans de Haynnau, servir le roy moult estoiffément et à grant fuison de bonne bachelerie de Haynnau et d'ailleurs. Dont li roys eut grant joie de sa venue, et le retint pour son corps et de son plus privet et espécial consseil.*“ Kervyn IV, s. 398 (red, rkp. Amiens).

⁴⁷ LG I, s. 565.

⁴⁸ LG I, s. 575n. Základní přehled o bitvě podává Jiří SPĚVÁČEK, *Bitva u Crécy-en-Ponthieu, její příčiny a průběh bojových akcí*, HO 2, 1996, s. 153-156. Obsáhlejší studii jí pak věnoval J. URBAN, *Kresčák, op. cit.* Zajímavé zpracování bitvy a podnětné úvahy o roli českého krále v ní za použití ukázek z českých i cizích kronik přináší Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, IVa, Praha-Litomyšl 2003, s. 201-210.

⁴⁹ Důkladný lingvistický průzkum významů slova ordonnance a jeho použití provedl Lucien FOULET, *Étude sur le vocabulaire abstrait de Froissart. Ordonnance*, Romania 67, 1942-3, s. 145-216.

⁵⁰ „*« Ouvrés, ouvrés, chastellain, c'est li infortunés rois de France.»*“ LG I, s. 584.

dlouze rozebírá jejich chování těsně před tím, než k tomu dojde. Všichni čtyři si tu totiž navzájem prokazují snad až přehnanou zdvořilost a král musí nakonec nařídít jednomu z nich, aby oznámil, co zjistili: „*Král se jich nahlas zeptal: «Pánové, jaké nesete zprávy?» Oni se dívali jeden na druhého, aniž by pronesli slovo, protože žádný z nich nechtěl promluvit dříve než jeho společníci. A říkali jeden druhému: «Pane, řekněte to Vy, já o tom nepromluví dříve než Vy.» A tak uběhla nějaká doba, kdy se žádný nechtěl kvůli své cti ujmout slova. Nakonec vyšel z úst krále příkaz, kterým rozkázal Minichovi z Basileje, který byl v té době pokládán za jednoho z nejrytějších a nejstatečnějších rytířů světa...aby vyjádřil své mínění.*“⁵¹

Celá pasáž by snad mohla působit až humorně, jak předpokládá L. Foulet, kdyby ji Froissart nepostavil do přímého kontrastu s další částí textu, ve kterém sledujeme nedůstojné chování ostatních Francouzů. Nedaleko od sebe tak nacházíme rytíře, kteří se za žádnou cenu „*par honneur*“ nehodlají dopustit nezdvořilosti vůči ostatním a až „*ordenance*“, tedy rozkaz, který může udělit pouze mocný pán s dostatečnou rozvahou, je pohne k činu.⁵² Povšimněme si také, že Minicha z Basileje Froissart označuje nejen za *nejrytějšího rytíře* (což by jinak byl titul dosti paradoxní a v Kronikách je také ojedinelý), ale i za šlechtice blízkého Janovi Lucemburskému, který je v kronikářově následujícím vyprávění jednou z nejzářivějších ukázek rytířstva: „*Tento rytíř příslušel k panu Karlovi, českému králi, a když byl u něj, byl velmi vážen.*“⁵³ Proti nim pak stojí ostatní francouzští rytíři, kteří se před výslovný králův příkaz „*par grant orgueil*“ a „*par envie*“ ženou kupředu jeden před druhým zapomínajíce na veškerý pořádek. Těm dávají z druhé strany příklad i Angličané, kteří „*byli správně rozestaveni do tří vojů a velmi pěkně usazeni; když uviděli, jak se Francouzi přibližují, spořádaně se zvedli bez jakéhokoliv zmatku.*“⁵⁴

⁵¹ „*Adonc leur demanda li rois tout en hault: «Signeur, quèles vos nouvelles?» Il regardèrent tout l'un l'autre, sans mot sonner, car nulz ne voloit parler devant son compaignon. Et disoient li un à l'autre: «Sire, dittes, parlés au roy, je n'en parlerai point devant vous.» Là furent il en estri une espasse que nulz ne s'en voloit, par honneur, point avancier de parler. Finablement de le bouce dou roy issi li ordenance que il commanda au Monne de Basèle, que on tenoit à ce jour pour l'un des plus chevalereus et vaillans chevaliers dou monde... que il en desist sen entente.*“ LG I, s. 573n.

⁵² K tomuto významu slova *ordonnance*, které je jedno z nejčastějších slov se snad nejvíce významovými rovinami, viz L. FOULET, *Étude*, s. 172n.

⁵³ „*Et estoit cilz chevaliers au roy de Behagne monsieur Charle, et s'en tenoit pour bien pares, quant il l'avoit dalés lui.*“ LG I, s. 574.

⁵⁴ „*Li Engls, qui ordonné estoient en trois batailles, et qui seoient jus à terre tout bellement, si tos que il veirent les François approcier, il se levèrent moult ordonneement, sans nul effroy...*“ LG I, s. 576.

Příběh Jana Lucemburského patří ve Froissartově vyprávění o bitvě u Kresčaku k těm nejpoutavějším částem. V první redakci ho ještě převzal z větší části od Jeana le Bela, i když již zde nalezneme náznaky obdivu, který lucemburští rytíři ke svému pánovi chovají. V následující redakci se však celá pasáž dočkala důkladného přepracování, jehož význam Froissart ještě zesiluje v redakci poslední.

Hned v úvodu kronikář zmiňuje Janův výborný původ, skvělé vlastnosti a náležitou připravenost k bitvě navzdory tělesnému postižení: „*Statečný a vznešený český král, který se jmenoval pan Karel Lucemburský, poněvadž byl synem císaře Jindřicha Lucemburského, slyšel od svých mužů, že bitva už začala; ačkoliv tam totiž byl ve zbroji a řádném postavení, nic pro svou slepotu neviděl.*“⁵⁵ Když se dozvěděl, jak vypadá situace na bojišti, realisticky vyslovil jistě i Froissartův osobní názor: „*Ha!...to je pro nás ubohý začátek.*“⁵⁶ Poté se vyptal na svého syna a snad ho uspokojil předpoklad jeho družiny, že je neznámo kde, ale jistě bojuje. Pak už král plně obrací pozornost ke svým věrným a jejich společné rytířské cti a pronáší k nim statečnou řeč: „*Pánové, jste mými muži, přáteli a společníky. Dnes vás tu prosím a úpěnlivě žádám, abyste mě vedli kupředu tak, abych mohl zasadit ránu mečem.*“⁵⁷ Rytíři z jeho hrabství dbalí cti svého pána, mu vyhověli. Aby ho neztratili v nepřehledné situaci, svázali opratě všech koní dohromady. Krále pak nechali jet v čele, „*aby mohl lépe naplnit své přání.*“⁵⁸ Což Jan Lucemburský i jeho společníci s velikou statečností činili. Dokonce tak dobře a tak hluboko v týlu nepřítele, že je to všechny stálo život: „*Žádný z nich se nikdy nevrátil; na tom místě je našli až ráno, jak leželi okolo svého pána a krále a jejich koně byli všichni spojeni dohromady.*“⁵⁹

Před tím, než Froissart čtenáře seznámí s konečným osudem českého krále, vyprávění přerušuje, aby do něj mohl vložit zprávu o všech ostatních francouzských šlechticích, kteří se v bitvě chovali tak, jak se podle něj sluší. Ačkoliv tedy Froissart tuto pasáž uvozuje poněkud trpkým povzdechem „*je pravda, že od tolika mužů a urozených rytířů, které tu francouzský král měl, vyšlo příliš málo velkých činů*“, přece jen nachází kromě českého krále několik šlechticů, kteří „*pro svou čest jeli stále kupředu a raději*

⁵⁵ „*Li vaillans et gentilz rois de Behagne, qui s'appelloit messires Charles de Lussembourch, car il fu filz à l'empereour Henri de Lussembourch, entendi par ses gens que la bataille estoit commencie; car quoique il fust là armés et en grant arroy, il ne veoit gouttes et estoit aveules...*“ LG I, s. 578.

⁵⁶ „*Ha!...c'est uns povres commencemens pour nous.*“ Tamtéž.

⁵⁷ „*Signeur, vous estes mi homme et mi ami et mi compaignon. A le journées d'ui, je vous pri et require très especialment que vous me menés si avant que je puisse ferir un cop d'espée.*“ LG I, s. 579.

⁵⁸ „*...et misent le roy leur signeur tout devant, pour mieulz accomplir son desirier.*“ Tamtéž.

⁵⁹ „*Ne onques nulz ne s'en parti, et furent trouvé à lendemain, sus le place, autour dou roy leur signeur, et leurs chevaus tous alloiiés ensamble.*“ LG I, s. 580.

zemřeli, než aby jim byl vyčítán nečestný útěk.“⁶⁰ Do skupinky, která zahrnuje tradiční seznam padlých od Kresčaku, zařadil Froissart zpočátku i Karla IV.. Ten podle něj do bitvy vjel „*moult ordonneement*“, když ale uviděl, jak se situace nepříznivě vyvíjí, dal přednost právě onomu nečestnému útěku. Tím se ztrácí z kronikářova hrdinského obzoru a Froissart o jeho osudu už jen krátce poznamená, že on sám „*neví, kterou cestou se dal*.“⁶¹

Celý úsek o statečném českém králi je i na Froissartovy poměry dosti dlouhý a detailní. Několikerým použitím přímé řeči, navíc v dialogu, pak kronikář navozuje nebývalý dojem autenticity.⁶² Jeho vyprávění je prodchnuto duchem pravého rytířství, které tu svazuje českého krále s jeho věrnými stejně jako opratě jejich koní. Jejich dvorností a řádným chováním pak Froissart znovu nastavuje zrcadlo zbytku francouzského vojska. Tím, že je navíc celá pasáž zařazena za zprávu o nejhorším masakru na bojišti, se Jan Lucemburský stává pro čtenáře útočištěm, ve kterém se mohou ujistit o tom, že řád, tak jak jej znají, stále existuje i v té nejhorší vřavě.⁶³

V poslední redakci se pak celá pasáž dočkala dalšího přepracování, které v zásadě využívá předchozí verze, ale zároveň více odpovídá pochmurnějšímu duchu celé knihy. Hlavním mluvčím se tu vedle českého krále stává Minich z Basileje, jehož ústy jako by nyní promlouval autor. Lucemburský rytíř dává jasně najevo, jaká chyba byla, že nikdo neposlechl jeho radu. Pak králi sděluje všechny pohromy, které postihly francouzské vojsko: „*«...jsou pozdní nešpory, máme slunce proti nám a seřazení našeho vojska je ubohé – vrhli se bez rozmyslu na dostřel lukostřelců a jsou ztraceni; a protože celá věc už začala, nemůžeme ji napravit.*»“⁶⁴

Vzhledem k tomuto velmi pesimistickému proslovu je vhodné připomenout též setkání, které pouze v této redakci Minich a ostatní francouzští zvědové prožili při návratu do svého tábora. Po cestě totiž narazili na část francouzské armády, která se tu pohybovala

⁶⁰ „*Bien est verités que de si grant gent d'armes et de si noble chevalerie et tel fusion que li rois de France avoit là, il issirent trop peu de grans fais d'armes...Toutefois, li vaillant homme et li bon chevalier, pour leur honneur, chevaudoient toutdis avant, et avoient plus chier à morir, que fuite villainne leur fist reprocie.*“ LG I, s. 579.

⁶¹ „*Mais quant il vei que la cause aloit mal pour yaus, il s'en partit: je ne sçai pas quel chemin il prist.*“ Tamtéž.

⁶² O různých způsobech užití přímé řeči v Kronikách viz Stephen G. NICHOLS, Jr., *Discourse in Froissart's Chroniques*, Speculum 39, 1964, s. 279-287. Poněkud odlišný názor, obzvlášť vzhledem k Nicholsem předpokládané individualizaci postav, pak zastává Peter F. AINSWORTH, *Style direct et peinture des personnages chez Froissart*, Romania 93, 1972, s. 498-522.

⁶³ K tomuto aspektu Froissartovy koncepce viz E. VOLTMER, *Johann der Blinde*, s. 44n.

⁶⁴ „*«...il est tout bas vespres, et si avons le solet en l'oeil, et sont li nostre de povre arroi, car il entrèrent ou tret des archiers et s'en vont perdre sans raisons, et puisque la cose est commencie, on n'i puet remédier.*“ » Kervyn V, s. 55 (red. rkp. Rome)

ve velmi neuspořádaném stavu, někteří z nich na koni, jiní pěšky, všichni bez jakéhokoliv vedení. Rytíři se tyto „*folle gent*“ čili blázny snažili usměrnit a upozornit na nepřítele přímo před nimi, otázkou zůstává, měli-li úspěch. Touto epizodou však Froissart každopádně úspěšně nabourává svou předchozí představu o tom, že francouzské vojsko bylo až do bitvy dobře organizované a poslušné. Zároveň tím Minichovi ve finální scéně přidává další důvod k hořkosti.

Vraťme se však zpět ke králi Janovi a jeho věrným. Motiv rytířské soudržnosti, který mezi nimi vytvořil již v předchozí redakci, je tu ještě posílen. Rytířům se dostává většího slova a Jan Lucemburský svou žádost uvádí slovy: „*«Milí páni, prosím vás úpěnlivě a při víře, kterou ve mně máte...»*“⁶⁵ Sami rytíři pak nevážou opatřít dohromady jen z praktických důvodů a starosti o slepého krále, ale i proto, „*aby se nemohli jeden bez druhého vrátit.*“⁶⁶ Poté je Minich, který (jak Froissart připomíná) již znal cestu k nepříteli, vedl přímo k voji prince z Walesu.

Na rozdíl od předchozí verze není nyní celá epizoda ničím přerušena. O tom, jak bojovali ostatní padlí, neví teď Froissart podle vlastních slov takřka nic a pouze opatrně předpokládá, že tak velcí páni nezemřeli při nějaké šarvátce nečestným způsobem.⁶⁷ Tuto v jiných redakcích nezvyklou obezřetnost nalezneme i ve vyprávění o Janu Lucemburském. V něm totiž Froissart čtenáře ujišťuje, že informace pochází z úst přímých účastníků – dvou panošů českého krále, kteří se mu neznámým způsobem zachránili před smrtí.⁶⁸

Závěrečná Froissartova slova o statečných rytířích, kteří pro vlastní čest položili život, se v předchozí redakci vztahovala na všechny padlé šlechtice na francouzské straně. Nyní platí pouze pro udatného českého krále a jeho věrné, kteří tu dobrým způsobem svedli velkolepý a tvrdý boj, i když již předem věděli, že je marný.

5.3. Karel IV.

Karel IV. byl po třicet let Froissartova života římský král a císař. Froissart si ho evidentně zapamatoval natolik, že císařovým jménem označuje i jeho otce a syna. Také Karlovy styky s francouzským dvorem, i když ne vždy nejvýše, byly četné. A přesto je

⁶⁵ „*Biau signeur, je vous pri chièrement et par la foi que vous me devés...*“ Tamtéž.

⁶⁶ „*...que il ne puissent départir l'un de l'autre, ne perdre le veue de lor signeur le roi, ne retourner l'un sans l'autre...*“ Tamtéž.

⁶⁷ Kervyn V, s. 68 (red. rkp. Rome).

⁶⁸ Kervyn V. s. 56 (red. rkp. Rome).

to právě on, kdo se v Kronikách vyskytuje z celé lucemburské rodiny nejméně. Ještě ve větší míře než Jean le Bel pomíjí Froissart vztahy římského krále a francouzského suveréna. Nepřevzal od něj ani kapitoly popisující události v říši ve čtyřicátých a padesátých letech.

Karel IV. se v Kronikách objeví, podobně jako u le Bela, když s Janem Lucemburským spěchá v létě 1346 na pomoc Filipovi VI.⁶⁹ Ve všech redakcích je na tomto místě zdůrazněno, že je již římským králem. V této souvislosti pak Froissart již v první verzi zmiňuje pomoc, kterou Filip Lucemburkům při Karlově volbě poskytl, tedy faktor le Belovi zcela neznámý.

Nejzajímavěji se k tomu Froissart vyjadřuje v redakci římského rukopisu. V něm totiž již do poloviny třicátých let (tedy do doby, kdy měl Filip VI. pobývat v Avignonu), vkládá fiktivní příběh volby římského krále, do které měl francouzský král značným způsobem zasáhnout: „*V té době se přihodilo, že pan Ludvík Bavor již čtyřicet dnů sídlil v městě Cáchy v Německu a kurfiřti ho zvolili římským císařem, ale král Filip a francouzští páni tomu nijak nepřáli a chtěli, aby císařem byl Karel Český, syn českého krále a vévody lucemburského. Němci se postavili za Bavora a na volbě Karla IV. se neshodli. Z toho brzy povstala mezi Němci a Francouzi žloba, protože jedni chtěli toho a druhí onoho...*“⁷⁰ Na francouzskou stranu se postavil i papež. Když Ludvík, který se mezitím přesunul do Říma, viděl, že od Benedikta XII. se korunovace nedočká, nechal pro tento úkol zvolit papež nového. Při odchodu z Věčného města ale nastaly potíže s jeho německou družinou, kterou neměl čím zaplatit: „*Řekli mu, že když jim nezaplatí, zaplatí si sami: Ludvík souhlasil a nestaral se jak, jen když on sám zachová mír a zůstane v jejich přízni.*“⁷¹ Jeho vojáci pak Řím vyrabovali. Froissart dává jasně najevo svou nechuť k tomu, kdo získal říši takovým způsobem: „*Ludvík Bavor, dokud žil, si říkal německý král a římský císař, přes všechny své zlé činy...*“⁷² On sám také Ludvíka v Kronikách nikdy císařem nenazve.

⁶⁹ Kervyn IV, s. 397n. (red. rkp. Amiens), 399 (red. rkp. A/B), 400 (red. rkp. Rome).

⁷⁰ „*En ce temps estoit venu que messires Loïs de Bavière avoit tenu son siège devant la ville de Aix en Alemagne quarante jours, et l'avoient li eslisseur esleu à estre emperères de Rome, mais li rois Phelippe et li signeur de France i metoient un grant empècement et voloient que Carles de Boesme, fils au roi d Boesme et dus de Lucembourc, fust emperères. Li Alemant se traioient au Baivier et ne s'accordoient point à Carle de Boesme, et très dont se commenchièrent à engendrer et nourir haines entre les Alemans et les François, car li uns voloit d'un et li aultre d'aultre...*“ Kervyn II, s. 345 (red. rkp. Rome).

⁷¹ „*Il li dissent derechief tout généralement, que, se il n'estoient payet, il se paieroient: il lor accorda et n'avoit cure comment, mais que il demorast en paix et en lor grâce.*“ Kervyn II, s. 346 (red. rkp. Rome).

⁷² „*Loys de Bavière qui s'escripsi, tant que il vesqui, rois d'Alemagne et empereour de Rome, maugré tous ses malvoellans...*“ Kervyn II, s. 347 (red. rkp. Rome).

V celé pasáži se zcela zřetelně odráží několik reálných motivů – Ludvíkovy spory s papežem Janem XXII. a volba vzdoropapeže Mikuláše V., dávná francouzská touha zasahovat do dění v římské říši a snad i snaha Jana Lucemburského dosáhnout na říšský trůn.⁷³ Přesazením těchto motivů o deset let do budoucna získal Froissart možnost využít pro svou umně zkonstruovanou koncepci jednak dobrých vztahů francouzského krále a papeže a jednak samotného Karla IV., jehož se budou další etudy na toto téma především týkat. Jinak by pro kronikáře byl jistě logickou volbou pro roli francouzského kandidáta Jan Lucemburský.

Celou záležitost Froissart vědomě zakončuje lucemburským (a tedy i francouzským) úspěchem právě v létě 1346. Souvislost dává čtenáři jasně najevo prohlášením „*tak jak bylo napsáno již dříve v této historii.*“⁷⁴ Karel IV. přijíždí do Paříže konečně jako říšský suverén, „*neboť Bavor byl již stár a také nebyl v přízni Římanů.*“⁷⁵

Na celou věc však Froissart upozorní v Kronikách ještě jednou, a to až ve čtvrté knize. Jde tedy o části, které redigoval zhruba ve stejné době, což umožnilo toto propracované spojení. Tentokrát se jedná o události z římské jízdy Karla IV., konkrétně o vévodství milánské, ve kterém měl císař ustavit rodinu Viscontiů. Než se k tomu však Froissart dostane, znovu připomíná události z let třicátých a Ludvíkovo chování v Itálii. Učiní tak sice ve zkratce, ale zato velmi věrně vlastnímu líčení z první knihy. Ludvík Bavor se nyní dočká za své přečiny náležitého trestu, neboť „*zemřel exkomunikován a v tomto rozsudku.*“⁷⁶ Znovu si povšimněme důmyslného spojení první a čtvrté knihy. Když Froissart mluví o osudu vzdoropapeže a kardinálů, které nechal Ludvík zvolit, píše v první knize, že se přišli vzdát avignonskému papeži, ale „*nebylo to tak brzy*“. V knize čtvrté se pak dozvídáme, že oním papežem byl Inocenc VI., který začal vládnout zhruba za 15 let od této události, což jistě odpovídá předchozímu Froissartovu tvrzení.

Celý příběh o Ludvíkově a posléze i Karlově počínání v Itálii je však jen malou součástí pečlivě vystavěného celku, jež je další ukázkou Froissartovy metody zvané *l'enchaînement*. Ten začíná až v době francouzského tažení do Uher roku 1396 a pokračuje vyprávěním o sultánovi Bajezidovi a spojení, které navázal s milánským vévodou Giangaleazzem. V této chvíli Froissart využívá příležitosti a v retrospektivě čtenáři vypoví

⁷³ K počátkům sporů Ludvíka Bavora a Jana XXII. a králově římské jízdě J. SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba. 1296-1346*, Praha 1994, zvl. s. 355-439.

⁷⁴ „...ensi que il est escript et contenu ichi desus en l'istoire.“ Kervyn IV, s. 400 (red. rkp. Rome).

⁷⁵ „...car li Baiviers esotit jà tous viels, et aussi il n'avoit pas fait à la plaisance des Romains...“ Tamtéž.

⁷⁶ „...ce fu le bel guerredon que il fist aux Rommains et qu'ilz orent de sa recoeillote, pour qouy il moru excommeniez et en celle sentence.“ LG II, s. 561.

historii rodu Viscontiů, která postupně graduje až k podle kronikáře nejhorším z nich, Giangaleazzovi a jeho dceři Valentině. Poté se opět vrací na nikopolské bojiště, aby se k Viscontiům ještě několikrát navrátil.

Karel IV. tu vystupuje v roli vládce, který rod Viscontiů do Milána dosadí: „*Abych se vrátil k tomu, o čem jsem hovořil, povím vám o tom, jak pánové z Milána poprvé přišli k milánskému panství. Arcibiskup milánský, jejich strýc [tj. bratrů Mattea, Galeazza a Bernaba], přijal velmi slavně krále Karla Českého v městě Miláně poté, co král podnikl čtyřicetidenní cestu do Cách, jak je zvykem. Za toto veliké a slavné uvítání, které císaři přichystal, a za sto tisíc dukátů, které mu půjčil, ustavil ho a po něm jeho synovce v Miláně viscontii a propůjčil mu zemi a panství milánské dle své vůle a až do doby, kdy mu najednou vrátí oněch sto tisíc. Po smrti arcibiskupa byl díky souhlasu císaře a lásce svého strýce přijat za viscontioho jeho synovec Matteo.*“⁷⁷ Toho záhy z chamtivosti zavraždili jeho bratři, kteří v Miláně zavedli tvrdou vládu a přiženili se do vznešených rodin jen díky tučným finančním obnosům. Galeazzo stejným způsobem „koupil“ dceru francouzského krále Jana II. pro svého syna Giangaleazza. Oba pánové byli tak mocní, „*že s nimi nikdo nic nesvedl, ani papež ani kardinálové ani císař, který s nimi i válčil.*“⁷⁸ Giangaleazzo pak své příbuzné podle Froissarta ještě mnohonásobně předčil. Nejdřív předstíral, že se chce navrátit k dobré vládě, a když si tím získal všeobecnou oblibu, nechal svého strýce zavraždit, stal se tyranem a dopouštěl se mnoha neslýchaných činů. Froissartova nechuť k milánskému vládci se přenáší i na jeho dceru Valentinu, vévodkyni orleánskou, která byla „*tak závistivá a chtivá dobrých věcí tohoto světa*“, že hodlala pro svého muže získat francouzský trůn jakýmkoliv způsobem, třeba i vraždou jeho synovce, malého dauphina.⁷⁹

Celá pasáž nevrhá na Karla IV. nejlepší světlo. Ze srovnání s Ludvíkem Bavořem a činy, které mu Froissart prisoudil, vychází samozřejmě vítězně. To však kronikáři nebrání v tom, aby z něj udělal strůjce předání moci v Miláně takovéto rodině, navíc z vysloveně

⁷⁷ „*Au revenir au propos dont je parloie maintenant, pour les seigneurs de Millan et comment ilz entrerent premierement en la seignourie de Millan. je le vous diray. Cilz archevesque de Millan leur oncle rechupi le roy Charle de Boesme en la cité de Millan moult autenticquement, quant il ot fait son fait devers Aix la Capelle, et fis .xl. jours comme usage est. Et pour la grande et belle recoilloite que il fist à l'empereur Charle et pour cent mille ducas que il luy presta, il le institua à Millan visconte et ses neveux après lui à tenir la terre et seignourie de Millan jusques à sa volenté et que tous à une fois il luy auroit rendu les cent mille ducas. Cel archevesque moru; messire Mauffez son nepveu, par l'accord de l'empereur et pour l'amour de son oncle, l'archevesque de Millan, fu rechups en la seignourie de Millan à visconte.*“ LG II, s. 561.

⁷⁸ „*Et ne pet oncques nulz avoir raison d'eulx, ne pape ne cardinaulx ne l'empereur, qui leur fist guerre...*“ LG II, s. 564. O Karlově válce s milánskými vévody se Froissart zmiňuje již dříve, jako důvod však uvádí snahu Karla IV. navrátit je opět k poslušnosti papeži Urbanovi V.. Viz Kervyn VII, s. 252.

⁷⁹ „*...elle estoit envieuse et couvoiteuse sus les delices de ce monde et estas.*“ LG II, s. 565.

finančních pohnutek.⁸⁰ Účinek svých slov se snad snaží zmírnit zprávou o válce, kterou s nimi Karel vedl. První z bratrů, Matteo, navíc vládl s císařovým souhlasem, o ostatních již nic takového neříká. Jejich penězi se také dali uplatit mnozí jiní šlechtici, dokonce i francouzský král, snad tímto motivem tedy Froissart mívá více na samotné Visconti a jejich nečestné chování.

Ve zbývajících záznamech je totiž Karel IV. zobrazován s patřičnou císařskou důstojností a nádherou. Když se na návštěvu říše vydal roku 1364 kyperský král Petr, přijal ho Karel v Koblenci „*radostně a velkolepě, císař za kyperského krále platil všechny výdaje v celé říši, a aby ho poctil, dal mu navíc krásné dary a šperky. Když král odcházel, nechal ho doprovázet nejvýznamnějšími šlechtici svého dvora.*“⁸¹ V následující redakci pak císař Petra z Lusignanů přijímá stejně okázalým způsobem již v Praze, kde měl král zůstat tři týdny a získávat šlechtu pro své křížové tažení.⁸²

Karel IV. je tu jedním z dokonalých hostitelů, podobně jako říšští šlechtici, kteří měli tu čest hostit Petra v následujících měsících. Stejně okázale jako císař přijal Petra i Václav Lucemburský, který na jeho počest navíc pořádal mnohé turnaje

Karlova císařská důstojnost je dostatečně zobrazena i ve vyprávění o sněmu v Cáchách v roce 1372, kde se snažil osvobodit ze zajetí svého bratra Václava. K této události opět více v pasáži o Václavovi Lucemburském.

Příbuzenské svazky, které Karla IV. pojily s francouzskými králi, Froissart všeobecně nijak nezdůrazňuje. O to zajímavější je tedy zpráva, kterou připojuje k vyprávění o smrti francouzského krále Karla V.. Ta totiž podle Froissarta nepřišla náhle, ale byla králem již dlouhá léta očekávána. Ještě v době, kdy byl Karel V. pouze vévodou normanským, pokusil se ho prý Karel Navarrský otrávit. Nikdo nemohl najít na otravu lék a dauphin byl již velmi blízko smrti, když ho zachránil svou včasnou pomocí Karel IV.:

⁸⁰ Froissart zde příslušníky rodu Viscontiů představuje jako *homines novi*, kteří jsou stále zvyklí si veškeré počty kupovat, aby dosáhl zvýšení negativního účinku jejich příkladu na své šlechtické čtenáře. Ve skutečnosti se však jednalo o velmi starý rod, který moc v Miláně držel ve svých rukou přinejmenším od konce 13. století.

⁸¹ „...li rois de Chippre...chemina tant par ses journées qu'il vint en Allemaigne, où il trouva monseigneur Charle de Behaingne, empereour de Romme, à Convalence, qui le rechupt liement et grandement, et paya li dis emperères tous les frès et despens dou roy de Cippre enssi que ses empires estendoit, et li donna encorres grans dons et grans jeuiaux pour lui plus honnourer et festyer. Et quant il se parti de lui, il le fist conduire et acompaignier par les plus grans de se court.“ Kervyn VI, s. 374 (red. rkp. Amiens).

⁸² Kervyn VI, s. 375 (red. rkp. A).

„Jeho strýc, římský císař, slyšel zprávy o jeho nemoci a spěšně mu poslal mistra lékařského, kterého měl u sebe; byl to ten nejlepší lékař z celého světa, jak uvidíme podle jeho činů...ten našel nejlepší lék na celém světě“ a vrátil Karlu V. ztracené zdraví i podobu.⁸³ Lékař se sice ve Francii nenechal zdržet, ale před odchodem dauphinovi sdělil, že až jednou vyschne vřed, kterým mu z těla vyšel jed, do patnácti dnů zemře. To se stalo právě na podzim 1380, kdy Froissart své vyprávění začíná.

Karel IV. tedy vstupuje na scénu jako strýc francouzského krále až ve chvíli, kdy ho panovník nejvíce potřebuje. Jako císař má také nejlepší prostředek ke Karlovi uzdravení a coby milující příbuzný ho synovci okamžitě pošle. Z Froissartových slov snad můžeme vyčíst i velkou loajalitu, kterou lékař ke svému pánovi chová, když nechce za žádnou cenu zůstat ve službách uzdraveného francouzského krále. Předpověď císařova lékaře také splnila Karlu V. jedno z přání středověkého člověka obklopeného světem nejistot – tzv. *dobrou smrt*, respektive vědomí, že před svým odchodem bude mít čas uspořádat veškeré záležitosti, rozloučit se s příbuznými a poručit svou duši Bohu.

Karel IV. se v Kronikách objeví také v souvislosti s počátkem církevního schizmatu. Když Urban VI., kterého již předem Froissart nepovažuje za vhodného Kristova náměstka, se získáním podpory mocných zpychнул a kardinálové zvolili nového papeže Klimenta VII., rozhodovali se evropští panovníci, kterému z nich zachovat poslušnost. „[V té době] ještě žil Karel Český, německý král a římský císař, a zdržoval se ve městě Praha v Čechách; ten byl o tomto všem dobře informován a zprávy přijal s podivem. A protože všichni z jeho říše, kromě arcibiskupství trevírského, věřili skutkem, srdcem i myšlenkou Urbanovi a nechtěli slyšet o jiném, císař se tomu až do své smrti podvoloval. Když se o tom mluvilo v jeho přítomnosti, odpovídal zdvořile, že se na tom shodli všichni preláti a šlechtici z říše.“⁸⁴ Podobný postup podle Froissarta uplatnil Karel V., když se otázal svých bratrů a ostatní šlechty, prelátů a pařížské university, kterého z papežů si

⁸³ „Son oncle l'empereur de Rome oý parler de sa maladie: si lui envoya hastivement un maistre médecin, qu'il avoit emprès lui, le meilleur du monde, sicomme on veoit par ses euvres...Si fist en lui adont la plus belle cure du monde...“ LG I, s. 788n.

⁸⁴ „Encore vivoit Charles de Boësme, roy d'Alemaigne et empereur de Romme, et se tenoit à Prague en Behaigne, et estoit bien enformez de toutes ces choses, qui lui venoient à grant merveille. Et quoy que tout son empire d'Alemaigne, excepté l'arceveschié de Trèves, créoient de fait, de courage et d'entention en Urbain, et ne vouloient oýr parler d'autre, l'empereur se faint et dissimula tant qu'il vesqui, et en respondoit, quant on en parloit en sa présence, si courtoisement, que tous prélas et barons de son empire s'en contentoient.“ LG I, s. 740.

chtějí zvolit. Francouzi sice nebyli tak jednotní jako Němci, nakonec se ale společně přiklonili ke Klimentovi VII. a král jejich rozhodnutí respektoval.

V obou případech tu vidíme Froissartův příklad správného postupu při důležitých rozhodnutích – iniciativa sice vyjde shora, rozhodnutí samo však již od poddaných a král i císař je jím pak pro jejich dobro řídí a dají mu oficiální posvěcení, byť by jejich osobní přesvědčení bylo jakékoliv, jak snad v tomto případě Froissart naznačuje u Karla IV.. Na tom, kterého pontifika si nakonec zvolí, mu v tuto chvíli příliš nezáleží. Důležité je, že tu pro Froissarta jak Karel IV. tak jeho synovec představují příklady správných vládců.

Zcela opačný proces ukazuje kronikář svým čtenářům ve Flandrech. Ludvík z Male nehodlal na svých panstvích uznat jiného papeže než Urbana a jeho poddaní se mu museli podvolit. Když poté Kliment vyslal k západoevropským panovníkům kardinála z Poitiers, byl všude dobře přijat, ač žádných velkých výsledků při získávání nových podpůrců nedosáhl. Ludvík mu však rovnou vzkázal, že je jeho mise ve Flandrech zbytečná a nemusí sem ani jezdit.⁸⁵

O smrti Karla IV. Froissart informuje v samostatné, do žádného většího celku nezapojené zprávě: „*V tom čase okolo sv. Ondřeje zemřel pan Karel český, německý král a římský císař. Ještě za života dosáhl svým zlatem a stříbrem a spojeneckými svazky, že říšští kurfiřti přísahali zachovat po jeho smrti králem jeho syna, ... pana Karla, který se tak hned po jeho smrti psal jako král český a německý a král Římanů.*“⁸⁶ Karel IV. tu tedy podle kronikáře zajistil říšský trůn pro svou dynastii, opět se však objevuje finanční motiv spojovaný s Karlem i jinde.⁸⁷ Vzpomeňme, že Jan Lucemburský zajistil synovi trůn „*par l'ayde et pourkas*“, nikoliv „*par or et argent*“.

Ke Karlově smrti se Froissart vrací kupodivu ještě jednou, a to přímo v proslulé třetí knize, ve které vypráví především o své cestě do Béarnu a pobytu na dvoře hraběte Gastona III. z Foix.⁸⁸ V této části Kronik se, jistě k radosti okouzlených čtenářů, objevuje množství fantaskních motivů a nadpřirozených bytostí. S naším tématem je spojena snad ta

⁸⁵ LG I, s. 741.

⁸⁶ „*En ce temps, environ la Saint Andry, trespasa de ce siècle messire Charles de Boësme, roy d'Alemaigne et empereur de Romme. En son vivant avoit tant fait par son or et argent et alliances, que les esliseurs de l'empire 'Alemaigne avoient juré et seëllé à tenir roy son filz après sa mort, et faire leur pouoir de tenir siège devant Ais. Si que, tantost après la mort de l'empereur, messire Charles son filz s'escrripsi roy de Behaigne et d'Alemaigne, et roy des Rommains.*“ LG I, s. 773.

⁸⁷ LG II, s. 561.

⁸⁸ Tuto pozoruhodnou část Froissartova vyprávění poutavě vylíčil Martin NEJEDLÝ, *Fortuny kolo vrtkavé. Lásky, moc a společnost ve středověku*, Praha 2003, s. 132-194.

nejzajímavější z nich - Horton, neviditelný informátor Raymonda z Coaraze.⁸⁹ Horton přinášel svému pánovi dlouhá léta zprávy o událostech z celé Evropy, vždy již krátce poté, co se přihodily. Svou neobyčejnou rychlost předvádí a vysvětluje v posledním rozhovoru, který vede se svým pánem předtím než Raymond vysloví své neuvážené přání a navždy ho ztratí. Zprávou, kterou mu tenkrát Horton přinesl, je právě oznámení o smrti Karla IV.:

„ – *Kdo je to?*

- *To jsem přece já, Horton.*

- *A odkud přicházíš?*

- *Přicházím z Prahy v Čechách. Římský císař zemřel.*

- *A kdy zemřel?*

- *Předevčím.*

- *Jak dlouhá je odtud cesta do Prahy?*

- *Jak? Dobrých šedesát dnů.*

- *A ty jsi tu tak brzy!*

- *Můj Bože, já přece cestuji tak rychle jako vítr nebo ještě rychleji.*⁹⁰

Císařova smrt byla jistě významnou událostí, což potvrzuje Froissartův výběr. Zde však slouží k bližšímu zařazení události do časového rámce a především k odhalení Hortonových ojedinělých schopností. Jak lépe prokázat svou rychlost než téměř okamžitým návratem z města, které je tak daleko, že pán z Coaraze ani neví, kolik dnů by tam cestoval.

⁸⁹ Z množství literatury zabývající se tímto rozverným duchem vyberme alespoň články Laurence HARF-LANCNER, *Une légende mélusinienne dans les Chroniques de Froissart: L'histoire du Seigneur de Coaraze et de son serviteur Horton*, in: Mélusines continentales et insulaires, J.-M. Boivin, P. MacCana (edd.), Paris 1999, s. 205-221 a Haldeen BRADDY, *Shakespeare's Puck and Froissart's Orthon*, Shakespeare Quarterly 7, 1956, s. 276-280.

⁹⁰ „ – *Qui est ce là?*

- *Ce sui je, voire, Horton.*

- *Et dont vieng tu?*

- *Je vieng de Prage en Boësme. L'emperiere de Romme est mort.*

- *Et quant mourut il?*

- *Il mourut devant yer.*

- *Et combien a de ci en Prage en Boësme?*

- *Combien? dist il, il y a bien .lx. journees.*

- *Et si en es si tost venu!*

- *Mes Dieu, voire, je vois aussi tost ou plus tost que le vent.*“ LG II, s. 283n.

5.4. Václav Lucemburský

Počátek Froissartova dlouholetého vztahu k vévodovi brabantskému a jeho ženě sahá až do poloviny šedesátých let. Vévodský pár kronikář poprvé navštívil v Bruselu v roce 1366, tedy v době, kdy byl ještě ve službách anglické královny Filipy. Na Václavův dvůr se vrátil záhy po královnině smrti v roce 1369. Až do roku 1383, kdy vévoda zemřel, byl pak v Bruselu vždy vítaným hostem.⁹¹

Na počest svých patronů také sepsal několik literárních děl.⁹² Již roku 1369 věnoval Janě Brabantské „*novou francouzskou knihu*“.⁹³ Okolo roku 1371 pak pro Václava, který právě v té době „pobýval“ ve vězení vévody jüllišského, složil básnickou skladbu *La prison amoureuse*.⁹⁴ Václav ji jistě ocenil, neboť sám byl zdatným básníkem. Jeho skladeb také Froissart využil a zapracoval je do finální podoby svého veršovaného artušovského románu *Méliador*.⁹⁵ S tímto dílem se také Froissart k velké radosti svého hostitele, hraběte Gastona z Foix, prokázal při své návštěvě hradu Orthez v roce 1388: „...s sebou jsem přinesl knihu, kterou jsem sepsal na přání pana Václava Českého, vévody lucemburského a brabantského; v této knize, která se nazývá *Méliador*, jsou zahrnuty všechny písně, balady, rondely a virely, které vznešený vévoda za svého života složil.“⁹⁶ Hrabě si ji také podle kronikářových slov oblíbil natolik, že mu z ní musel polichoceny Froissart každý den po večeři předčítat.

Ačkoliv byl tedy Froissartův vztah k brabantskému vévodovi po všech stránkách velmi dobrý a snad pro oba přínosný, nedočkal se Václav Lucemburský žádné zmínky v prolozích k jednotlivým knihám *Kronik*, na rozdíl od Guye z Blois, jehož naléhání kronikář ve třetí a čtvrté knize přímo označuje za prvotní impuls k sepsání svého díla. Na začátku poslední knihy rovněž hovoří o některých dalších ze „svých pánů“, Enguerrandovi

⁹¹ Froissartovu přítomnost ve vévodově sídelním městě a zároveň díla, která pro něj a pro Janu Brabantskou sepsal, dosvědčují zachované účty. Přehledně je představuje Remco SLEIDERINK, *Dichters aan het Brabantse hof (1356-1406)*, http://www.dbnl.nl/tekst/slei001dich01/slei001dich01_0001.htm.

⁹² K jednotlivým skladbám a odrazu bruselského dvora v nich viz N. WILKINS, *A Pattern of Patronage*, op. cit..

⁹³ „...*uno novo libro gallico*...“ R. SLEIDERINK, *Dichters*, s. 4n. Za první verzi Froissartova románu *Méliador* tuto blíže neurčenou knihu pokládá N. WILKINS, *A Pattern of Patronage*, s. 265, stejně jako editor *Méliadoru* A. Longnon.

⁹⁴ *La Prison amoureuse*, ed. A. Fourrier, Paris 1974.

⁹⁵ *Méliador*, ed. A. Longnon, Paris 1895-1899, 3 sv.

⁹⁶ „...*je avoie avecques moy aporté un livre, le quel je avoie fait à la requeste et contemplacion de Monseigneur Wincelaus de Boesme, duc de Lucembourc et de Braibant, et sont contenus ou dit livre, qui s'appelle de Meliader, toutes les chançons, balades, rondeaulx, virelaiz que le gentil duc fist en son temps*...“ LG II, s. 173n.

de Coucy, Gastonovi z Foix a především královně Filipě.⁹⁷ Václav se naopak objevuje v roli iniciátora v některých básních a Méliadoru.⁹⁸ Dá se tedy předpokládat, že pro samotného Froissarta byl vévoda nejdůležitější jako patron jeho díla literárního.

Co však Froissart neučinil v prologu, bohatě brabantskému vévodovi vynahradil v Kronikách samotných, kde je Václav zobrazen jako jeden z nejvznešenějších šlechticů svého věku. A to bez výjimky po celou dobu svého i Froissartova života, což se o všech kronikářových mecenáších říci nedá. Zvlášť patrné je to ve srovnání s výše zmiňovaným hrabětem z Blois, kterému poté, co prodal na počátku devadesátých let rodový majetek, Froissart již příliš nelichotí.⁹⁹

Václav Lucemburský je nejčastěji v Kronikách zobrazován jako vznešený kníže, jež na svém nádherném dvoře v Bruselu přijímá množství významných hostů navštěvujících právě země na západ od Rýna.¹⁰⁰

Při návštěvě Petra Kyperského v polovině šedesátých let tak čteme: „...a odtud odešel do Brabantu, kde v Bruselu nalezl pana Václava Českého, vévodu lucemburského a brabantského a bratra výše zmíněného císaře, a jeho manželku paní vévodkyni, kteří jej velkolepě a uctivě přijali a slavili při mnoha hostinách, turnajích a slavnostech, jež uměli velmi dobře pořádat. Když odcházel, věnovali mu mnoho darů a krásných šperků.“¹⁰¹

Honosně je vévodským párem přijat i pan Simon Burley, kterého poslal anglický král vyjednávat k Václavu IV. o možnosti sňatku s jeho sestrou Annou.¹⁰² Také Anna Lucemburská se při následné cestě de Anglie těší v Bruselu pozornosti svého strýce a tety.¹⁰³

Václav Lucemburský a jeho manželka, jejíž přítomnost kronikář nikdy neopomene zdůraznit, tedy splňují Froissartovu představu dvorných hostitelů. Zvlášť zajímavý je důraz, který Froissart klade na časté a excelentně pořádané turnaje na bruselském dvoře. V případě návštěvy kyperského krále byl Václav jediným z okolních pánů, který ho těmito

⁹⁷ LG II, s. 343-345.

⁹⁸ M. Th. de MEDEIROS, *Le pacte encomiastique*, s. 243.

⁹⁹ K proměně obrazu Guye z Blois v Kronikách viz TÁŽ, s. 238-243.

¹⁰⁰ Václavův dvůr se také velkou měrou odráží ve Froissartových básních. Podrobněji N. WILKINS, *A Pattern of Patronage, passim*.

¹⁰¹ „Si vint li roys ...de là en Braibant, où il trouva à Brouxelles monseigneur Winchelin de Behaingne, duc de Luxembourg et de Braibant et frère à l'empereour dessus nommet, et madame la ducoise, sa femme, qui le rechuprent et festyèrent grandement et honnorablement en disners et en souppers, en joustes, en festes et en reviaux, car bien le savoient faire; et li donnèrent au département grans dons et biaux jeuiaux.“ Kervyn VI, s. 374 (red. rkp. Amiens).

¹⁰² Kervyn IX, s. 212.

¹⁰³ Kervyn IX, s. 459-461.

dvorskými slavnostmi uctil; nestalo se tak ani na dvoře vévodova bratra Karla IV.. Stejně tak anglický vyslanec Burley přijel právě v době, kdy se ve vévodově sídle „konala velká slavnost plná turnajových klání“, kam se sjelo mnoho rytířů z Henegavska a Brabantu.¹⁰⁴ Froissart mluví též o Václavově a Janině přítomnosti na turnaji v Gentu, který burgundský vévoda Filip Smělý pořádal v roce 1375: „Na tento turnaj přijelo množství velkých pánů a urozených dam, aby poctili vévodu burgundského a uviděli všechny vévody, kteří se zúčastnili: vévody z Anjou, Lancasteru a Bretaně. Byli zde také vévoda brabantský a jeho žena a vévoda Albrecht [Henegavský] s manželkou...Dobře se tu slavilo a tančilo a klání trvala po čtyři dny.“¹⁰⁵

Václavův dvůr však nesloužil pouze jako místo dvorských zábav. Froissart ho představuje také jako útočiště, kam se mohli uchýlit ti, kdo právě nebyli v nejlepších vztazích s francouzským králem. O tom se dočteme například v příběhu Jeana de Ghistelles, který se ocitl v nemilosti Karla V., když bránil čest svého bratrance, flanderského hraběte: „Tak se stalo, že se pan Jean de Ghistelles ocitl na francouzském dvoře ve velmi špatném postavení a ačkoliv byl královým komorníkem, nebyl tam již rád vídán. To si dobře uvědomoval a nechťel trpět další protivenství; s královým svolením tedy odešel a uchýlil se do Brabantu k vévodovi Václavovi, který si jej nechal u sebe.“¹⁰⁶ Podobně Václav přijímá i svého příbuzného Walrama, hraběte ze St.-Pol, kterého francouzský král poté, co se vrátil z anglického zajetí, obvinil ze zrady.¹⁰⁷

Ačkoliv v Kronikách nalezneme brabantského vévodu nejčastěji v jeho bruselském paláci, je to právě on, kdo je znovu více spojován s pařížským královským dvorem, podobně jako byl jeho otec. Stejně tak Froissart neopomene při těchto příležitostech připomenout Václavův blízký poměr k francouzským vládcům. Vzpomeňme, že u vévodova bratra, císaře Karla IV., se tak dělo jen ve vskutku výjimečných případech.

¹⁰⁴ „...car là avoit une grosse feste de joustes et de behourt...“ Kervyn IX, s. 212.

¹⁰⁵ „Si fist li dus de Bourgoingne en ce temps une très-grante feste de joustes en la ville de Gand en Flandres, de L chevaliers et de L escuiers de dedens. Et furent à celle joustes grant fuison de haus signeurs et de nobles dames tant pour honnourer le duch de Bourgoingne, que pour veoir l'estat des dus qui là estoit: le duch d'Ango, le duch de Lancastre et le duch de Bretagne. Si y furent li dus de Braibant et madame sa femme, et li duc Aubert et sa femme...Si furent ces joustes bien festées et dansées, et par IIII jours joustées.“ Kervyn VIII, s. 372n.

¹⁰⁶ „Depuis avint que messire Jehan de Guistelles fu si mal d court, qu'il, qui estoit chambrelan du roy, n'y fu point volentiers veü. Et bien s'en apparçut; si ne pot plus souffrir les dangiers, et prist congïé du roy et se party, et s'en vint en Brabant delez le duc Wincelin de Brabant, qui le retint.“ LG I, s. 725n.

¹⁰⁷ LG I, s. 729n.

Václav Lucemburský se tak roku 1364 účastní slavnostní korunovace Karla V. v Remeši: „Byli tu král kyperský, vévoda z Anjou a vévoda burgundský, vlastní bratři řečeného francouzského krále, a pan Václav Český, vévoda lucemburský a brabantský, jeho strýc.“¹⁰⁸ Na této události je tedy přítomen jako jeden z příbuzných a vznešený kníže. Podle Froissarta to však byl právě on, jehož účasti si nastávající král cenil natolik, že když o slavnosti informoval některé velké pány, „jedny prosil a druhým přikazoval“, byl to Václav, kterého prosil nejvíce. Ten se také objevil „s velkolepým doprovodem provázen rytíři z Brabantu a Lucemburska, jichž byl pánem.“¹⁰⁹

V Remeši se Václav Lucemburský nachází i na podzim 1380 při další korunovaci. Tentokrát se francouzským králem stává mladý Karel VI. a Froissart nás ujišťuje, že slavnosti rozhodně nemohl být vyčítán nedostatek nádhery ani vznešených hostů. na předním místě jsou jmenováni opět všichni královi strýcově „a také jeho prastrýc Václav, vévoda brabantský.“¹¹⁰ Ti poté Karla VI. obklopují při hostině, která pro množství účastníků musela být uspořádána ve velkém stanu na nádvoří paláce.¹¹¹

Spolu se zdůrazněním Václavova vztahu k Francii se v Kronikách znovu objevuje dávné spojení rodu Lucemburků a Valois, známé z dob vévodova otce Jana. Když se na konci šedesátých let opět zhoršily vzájemné vztahy Anglie a Francie a schylovalo se k nové válce, informuje Froissart své čtenáře o množství spojenců, které se Karlu V. již předem podařilo získat: „...již dlouhý čas se [Karel V.] dobře a moudře staral o to, aby si získal všechny své sousedy, vévodu Albrechta, vládce Hennegavska, a všechny šlechtice z jeho země; také vévodu brabantského a všechny šlechtice z jeho země.“¹¹² Karlovou motivací je zde zřetelně výhodná geografická poloha zemí zmíněných pánů, o Václavově pak Froissart neříká nic a příbuzenské ohledy tedy nemůžeme vyloučit. Motiv Václavova

¹⁰⁸ „Là furent li roys de Cypre, li dus d'Anjou, li dus de Bourgoingne, frères germains du dessus dit roy de Franche, et messire Wincelans de Boesme, dus de Luxembourgq et de Braibant, leurs oncles...“ Kervyn VII, s. 1 (red. rkp. Amiens/A).

¹⁰⁹ „...les uns prioit et les autres mandoit, et par espécial il en pria son bel oncle le ducq de Braibant, liquels s'ordonna et appareilla pour y ester en grant arroy et bien accompaigniet de chevaliers de Braibant et de Luxembourg dont il estoit sires.“ Kervyn VI, s. 410 (red. rkp. Amiens). V následující redakci se už s Václavem o tuto poctu dělí i flanderský hrabě Ludvík. Tamtéž, s. 411 (red. rkp. A).

¹¹⁰ „Vous devez savoir que riens ne fu espargnié de noblèce et de seignorie à faire au couronnement du joenne roy...A son couronnement furent ses . iiij. oncles, Anjou, Berri, Bourgoingne et Bourbon, et aussi ses grans oncles le duc Wincelin de Brabant...“ LG I, s. 793.

¹¹¹ LG I, s. 794.

¹¹² „...si s'estoit pourveus de loing temps, tout bellement et tous sagement, d'avoir atrais et acquis à lui tous ses voisins, le duc Aubert, bail de Haynnau, et les seigneurs de celle terre, ossi le duc de Braibant et les seigneurs de celle terre...“ Kervyn VII, s. 302 (red. rkp. Amiens).

spojenectví s Francií je však v Kronikách spíše ojedinělý, rozhodně nejde o tak výrazný rys, jakým byl svazek jeho otce a krále Filipa VI..

V druhé knize se však objeví ještě jednou, tentokrát vzhledem k anglickému králi. Když si Richard II. vybíral svou první nevěstu, rozhodla se jeho rada, „*aby se král oženil za moře a získal tak více spojenců.*“¹¹³ Václav Lucemburský a jeho žena se o celé záležitosti dozvěděli od anglického vyslance, kterého nějaký čas hostili v Bruselu na jeho cestě za Václavem IV.. „*Oba byli anglickým záměrem velmi potěšeni a prohlásili, že je to pro anglického krále i jejich neteř velmi dobrá věc.*“¹¹⁴ Při odchodu pak poslovi ještě svědčili „*zvláštní dopisy adresované německému králi, aby ukázali, že mají z tohoto sňatku velkou radost.*“¹¹⁵ Kdo jiný než vévoda Václav, který celou věc i a jistě i její důsledky tak nadšeně přijal, by tedy pro Froissarta byl, kromě samotného římského krále, oním zamýšleným anglickým spojencem?

V Kronikách jsou zaznamenány i dva z největších konfliktů, které Václav se svými sousedy vedl, tedy válka s flanderským hrabětem z poloviny padesátých let a válka s vévodou jülišským a geldenským z konce let šedesátých.

O brabantsko-flanderské válce se Froissart zmiňuje až ve třetí redakci první knihy, na rozdíl od Jeana le Bela tak však činí jen velmi krátce a bez větších detailů. Kronikář vlastně mluví pouze o příčině války, tj. dědictví po Janu III. Brabantském. Celý konflikt potom shrnuje slovy: „*Kvůli těmto požadavkům se v té době rozhořela velká válka mezi Brabantem a Flandrami, ve které se odehrálo několik bitev a střetnutí, a která trvala asi tři roky.*“¹¹⁶ Zcela pomíjí jakýkoliv podíl Karla IV. na řešení situace a všechny zásluhy na míru podle něj připadají hraběti Hennegavskému. Sám kronikář registruje svou neobvyklou úsečnost a vysvětluje ji čtenářům takto: „*Touto záležitostí jsem se zabýval tak stručně, protože se vůbec netýká mého hlavního tématu, francouzsko-anglických válek.*“¹¹⁷ Ani přítomnost jeho patrona tedy Froissarta nepřiměla k tomu, aby zprávy nějakým způsobem rozvedl, zvláště když musel znát vyprávění svého předchůdce.

¹¹³ „...li rois se mariast oultre le mer pour avoir plus de alliances.“ Kervyn IX, s. 212.

¹¹⁴ „...quant il sceurent la cause pour quoi il alloit en Allemagne, sy en furent tous resjoï et dissent que ce estoit une chose bien prise dou roy d'Engleterre et de leur nièce.“ Kervyn IX, s. 213.

¹¹⁵ „Si cargièrent à messire Simon Burlé à son département lettres espéciaux adrechans au roi d'Allemagne en remonstrant que il avoient grant affection en ce mariage.“ Tamtéž.

¹¹⁶ „ Pour lesqueles demandes grans guerres en ce temps s'esmurent entre les pays de Braibant et de Flandres, et y eut pluseurs batailles et rencontres, et durèrent III ans ou environ.“ Kervyn V, s. 313 (red. rkp. B).

¹¹⁷ „Je me suis de ceste matière passés assés briefment, pour tant que elle ne touche pas de riens au fait de ma principale matère des guerres de France et d'Engleterre.“ Kervyn V, s. 313n. (red. rkp. B).

Na začátku celé pasáže však nalézáme ojedinělý úkaz – Froissart poukazuje na Václavovo příbuzenství s Janem Lucemburským a dokonce s Beatrix Bourbonskou: „*Tato paní [tj. Jana Brabantská] byla vévodkyně brabantská a provdala se za pana Václava Českého, syna zesnulého vznešeného českého krále a sestry pana vévody bourbonského.*“¹¹⁸ Jelikož celá pasáž je zároveň prvním místem, kde se Václav v Kronikách vyskytuje, je snad tento neobvyklý důraz na vévodův vznešený původ důsledkem Froissartovy snahy dobře svého vzácného patrona představit čtenářům, kteří navíc mohli Janovu hrdinskou smrt sledovat v Kronikách před relativně krátkou dobou.

Podobně stručně pak Froissart vypráví o válce z konce šedesátých let, respektive o rozhodném střetnutí u Baesweileru dne 22. srpna 1371. Opět se jedná o zprávu, která není zařazena do žádného z proslulých Froissartových komponovaných celků. Dozvídáme se pouze, že „*tento rok v měsíci srpnu se v říši shromáždilo mnoho vojáků vévody Václava Brabantského na straně jedné a vévody jülišského a pana Eduarda Geldernského na straně druhé. V noci na sv. Bartoloměje řečeného roku pak mezi těmito pány a jejich muži proběhla převeliká bitva, v níž bylo zabito a zajato mnoho šlechticů*“, mezi nimi i Václav Lucemburský. Ten byl poté „*vysvobozen z vězení vévody jülišského díky moci svého bratra, německého krále a římského císaře Karla IV.*“¹¹⁹ Froissart se tu tedy, na rozdíl od předchozího konfliktu, nijak nezabývá příčinami celého sporu.

K jülišsko-brabantské válce se však znovu vrací ve třetí knize, tentokrát již v dlouhém líčení plném detailů. Teprve tato retrospektivní pasáž je místem, kde svého patrona náležitým způsobem oslaví.

Celé vyprávění je součástí dalšího z Froissartových velkoryse rozmáchlých celků. Začíná v roce 1388 zamýšlenou výpravou Karla VI. proti odbojnému geldernskému vévodovi. Froissart využívá příležitosti a vrací se hluboko do minulosti, aby čtenářům nastínil historii rodu tehdy ještě hrabat z Geldern, který v jeho podání zjevně nikdy nebyl hoden svého postavení. Jako první příklad kronikář představuje marnotratného hraběte

¹¹⁸ „*Si fu ceste dame duoise de Braibant, et espousa monsigneur Wincelin de Boesme, fils jadis au gentil roy de Boesme et à la soer monsigneur le duch de Bourbon.*“ Kervyn V, s. 313 (red. rkp. B).

¹¹⁹ „*....en celle saison ou mois d'aout une grosse assemblée de gens d'armes se mist sus en l'empire entre le ducq Wincelin de Braibant et de Luxembourg qui fu chiés de son costé, et le duc de Jullers et messire Edouwart de Guerles de l'autre costé, et là eut le nuit Saint-Biétremieu l'an dessus dist entre ces seigneurs et leurs gens une très-grosse bataille et maint gentil homme mort et pris...Depuis fu li dus de Braibant délivrés de le prison le duc de Jullers par la puissanche le roy Carle d'Allemagne et empereur de Rome, son frère...*“ Kervyn VIII, s. 91n. (red. rkp. Amiens).

Renaulta II., který vyčerpává zemi svými nákladnými cestami a turnaji, na něž nemá peníze a musí uzavřít nerovný sňatek s dcerou bohatého měšťana.¹²⁰ Dehonestující tu však kupodivu přes Froissartovu neustále demonstrovanou nechuť k měšťanstvu jako celku není sňatek samotný, ale Renaultovo chování po manželčině smrti, kdy odmítne zachovat sliby dané před svatbou. Pak Froissart vypráví o Renaultovu mladším synovi Eduardovi a záhy se již dostane i k Václavu Lucemburskému, se kterým vévoda setrval v nepřátelství kvůli třem původně geldernským hradům. Ty kdysi Václav zakoupil „*velmi rád, aby zvětšil svůj rodový majetek, který by mu zůstal po smrti jeho ženy, paní Jany.*“¹²¹ Jedná se o jedinou narážku na Václavovu nazáviděnlivou situaci, tedy držbu brabantského vévodského titulu pouze po dobu života jeho ženy.¹²²

Nyní již Froissart přenáší svou pozornost plně na Václava Lucemburského, jeho zásluhy a pocty, které si jimi na konci šedesátých let získal. Začíná zprávou o vévodově úspěšném vojenském zásahu v Lucembursku proti potulujícím se bandám : „*V tomto roce [patrně 1366] rozprášil vévoda Václav ve své lucemburské zemi kompanie, které ji pustošily a mnoho jich vyhnal.*“¹²³ Následuje úloha, kterou mu svěřil Karel IV.: „*V tomto roce Karel Český, který v té době vládl jako německý král a římský císař, ustavil svého synovce [sic], vévodu Václava Českého, hlavou instituce, které se v Německu říká landfrýd, to značí, že zajišťuje průjezdné a bezpečné cesty, aby všichni dobří lidé mohli jezdit bez obav od města k městu.*“ K ochraně mu císař svěřil i velkou část Alsaska, kterou měl zbavit Linfarů, „*velmi nebezpečných lupičů, jež nemají s nikým slitování.*“¹²⁴ A do třetice všeho dobrého mu Karel IV. „*odevzdal svrchovanost nad krásným a bohatým městem Štrasburkem a učinil ho markýzem svaté říše, aby povýšil jeho stav.*“¹²⁵

¹²⁰ Jak je vidět, ani pořádání turnajů neboli jeden z nejviditelnějších Froissartových prvků pro vykreslení úspěšné šlechtické vlády nelze vidět absolutním způsobem. Stejně jako v případě většiny ostatních stereotypů a symbolů v Kronikách je i zde daleko důležitější jeho samotné použití v kontextu vyprávění. Rozličné příklady uvádí M. NEJEDLÝ, *Kroniky Jeana Froissarta, passim.*

¹²¹ „...trop volentiers...augmentoit son héritaige comme celluy qui cuidoit bien survivre madame Jehenne de Brabant sa femme...“ Kervyn XIII, s. 16.

¹²² Případná ztráta titulu však Václava nikdy nepostihla, neboť Jana Brabantská zemřela až roku 1406, kdy byl již její manžel třiaadvacet let mrtev.

¹²³ „En celle propre année nuu jus le duc Vincelant les compaignes en son pays de Luxembourg, qui luy gastoiert la terre, et en mist grant foison à essil...“ Kervyn XIII, s. 17.

¹²⁴ „En celle propre année messire Charles de Boesme qui pour ce temps régnoit et estoit roy d'Allemagne et empereur de Rome, institua son nepveu le duc Vincelant de Boesme et fist souverain regard de une institution et ordonnance que l'on dist en Allemagne la Langue-Fride, c'est à dire tenir les chemins ouvers et seurs et que toutes manières de bonnes gens peussent aler venir et chevauchier de ville à autre seurement...Et luy bailla encoires le dit empereur une grant parti de la terre et pays d'Ausay delà et deçà le Rin pour le garder et deffendre dedens et contre les Linfars: ce sont une manières de gens lesquels sont mallement perilleus robeurs, car ils n'ont de nulle riens pitié.“ Tamtéž.

¹²⁵ „Et lui donna encoires la souveraineté de la belle et riche et bonne cité de Strasebourg et le fist marquis de Saint-Empire pour augmenter son estat.“ Kervyn XIII, s. 17.

Václav Lucemburský je tu tedy představen v celé škále typických vlastností dobrého vládce. Prokázal se nejen jako úspěšný vojevůdce (což má snad do jisté míry zakryt předchozí neúspěšné střetnutí s geldernským vévodou, o kterém se Froissart krátce předtím zmiňuje), ale především jako ochránce svých lucemburským poddaných. Platnost této role posléze kronikář rozšiřuje na celou říši. V neposlední řadě pak vévoda rozmnožil své panství o bohaté říšské město a svou prestiž pozvedl novým titulem.

V případě landfrýdu se Froissart zcela jistě inspiroval skutečností, že roku 1366 svěřil Karel IV. bratrovi říšský vikariát v očekávání své brzké cesty do Itálie.¹²⁶ V Kronikách však Froissart nedává čtenáři ani nejmenším náznakem najevo, že by se císař z německé části říše vzdálil. Václav Lucemburský tu tedy de facto nastupuje na jeho místo jako ochránce veřejného pořádku a zavedeného společenského řádu vůbec (všimněme si užití slova *ordonnance*), neboť Linfarové nešetřili nikoho, ať už byl jakéhokoliv stavu; cesty jsou pak v Kronikách vždy znakem civilizované společnosti a jejich ochrana tdy nemůže být nikdy dost důležitá.

Čtenář veden Froissartem má zjevně dospět k názoru, že žádná pocta není pro brabantského vévodu dost velká, neboť ji získal především pro své vynikající osobní kvality: „*A jistě mu toho nemohl [Karel IV.] dát příliš, protože vévoda Václav byl štědrý, laskavý, dvorný i všeobecně oblíbený a rád také bojoval; jistě by od něj vzešly mnohé dobré věci, kdyby žil déle. Zemřel však v rozpuku mládí, jak o tom píše v této historii, a mnoho nářků vzešlo z toho, že nežil více než dvacet čtyři let; za svého života totiž učinil mnoho dobrého. Byl také velmi znepokojen církevním schizmatem a často mi to říkával, protože jsem s ním byl velmi dobře a blízce obeznámen. Celý život jsem cestoval po světě a spatřil dvě stovky velkých knížat, ale nikdy jsem neviděl nikoho pokornějšího, vznešenějšího a spravedlivějšího než byl on a také můj dobrý pán Guy, hrabě z Blois, který mi poručil sepsat tuto historii. To byla dvě knížata plná pokory, dobroty, štědrosti bez jakékoliv špatnosti; ta by měla být co nejvíce vyzdvihována, neboť žila štědře a čestně bez újmy na svém majetku a zatěžování poddaných; ve svých zemích také netrpěli žádné špatné pořádky a zvyky.*“¹²⁷

¹²⁶ K říšským souvislostem této události stejně jako k Václavově dlouholeté územní expanzi na úkor jüličského vévody, kterou Froissart kromě výše zmíněné zprávy o třech geldernských městech nijak nezmiňuje viz L. BOBKOVÁ, Velké dějiny, s. 393n.

¹²⁷ „*Et certes il ne luy povoit trop donner; car ce duc Vincelant fut large, douls, courtois et tout amiable, et voulentiers se arma, et grant chose eust esté de luy se il eust longuement vescu, mais il morut en la fleur de sa jeunesse, dont je quy ay escript ceste histoire, le plains moult grandement que il n'eust longue vie tant que à III^{XX} ans ou plus, car il eust en son temps fait moult de biens et luy desplaisoit grandement le scisme de l'Eglise et bien le me disoit, car je fus moult privé et accointé de luy pour ce que j'ay veu en mon temps que j'ay alé et travaillié par le monde, deux cens hauls princes; mais je ne veys oncques plus humble, ne plus*

Tímto rozsáhlým oslavným projevem oplývajícím všemi křesťanskými, panovnickými i kurtoazními ctnostmi, ve kterém zároveň neopomene zdůraznit svůj důvěrný vztah s brabantským vévodou, završuje Froissart svůj zářivý portrét Václava Lucemburského, který tu s hrabětem z Blois stojí na nejvyšší příčce jeho společenského žebříčku. Václav se však na jeho vrcholu na rozdíl od hraběte z Blois udržel v celých Kronikách. Froissart zde ve vévodův prospěch dokonce obrací i jeho domnělé mládí, které je obvykle dobou dosti ambivalentní a náchylnou k nerozvážným činům.¹²⁸ Povšimněme si rovněž spojení se situací v církvi, které nejen ukazuje jeho zájem o palčivé problémy tehdejší doby, ale zároveň ho svazuje s událostmi čtvrté knihy, ve které se schizma a pokusy o jeho vyřešení stanou jedním z centrálních motivů.

Do kontrastu ke svým dvěma patronům pak Froissart staví Václavovy protivníky, vévody jülišského a geldernského, kteří měli chovat vůči brabantskému vévodovi „*velkou zlobu a závist, ne proto, že by chtěli činit dobro, napravovat křivdy či zachovávat spravedlnost*“, ale proto, že landfrýd zasahoval i do jejich zemí a oni by se jeho vedení rádi zmocnili sami.¹²⁹ Máme před sebou tedy zcela zřejmý příklad toho, že pro Froissarta jsou všechny pocty a moc až důsledkem osobních kvalit, nikoliv jejich příčinou a kdo by chtěl tento proces obrátit, ocitá se navěky v kronikářově nemilosti. „Hodnotu“ obou pánů pak Froissart prokazuje záhy, když se jülišský vévoda spojí lupiči a rušiteli zemského míru a geldernský vévoda se přidá na jeho stranu. Oba pak v následujícím konfliktu přijímají pomoc Němců, jejichž stereotypně nedobré vlastnosti kronikář opět vypočítává.

Václav po četných stížnostech na jejich počínání vyslechne moudré návrhy svých rádců a jako správný vládce nejdříve k provinilcům vyšle posly se smířícím návrhem. Vévoda z Jülichu však učiní další nerozvážnost a neposlechne posly, kteří Václavova slova vyřizují „*bellement, doucement et sagement*“, tedy způsobem, který v Kronikách značí ten nejlepší možný návrh, jemuž je vždy radno se podřídit. Václavovi tedy nezbyvá nic jiného, než vévody přesvědčit vojensky a před všemi rádci, kteří uznávají jeho rozhodnutí jako své

débonnaire, ne plus traittable, et aussi avecques luy monseigneur mon bon maistre messire Guy le conte de Blois, qui ces histoires me commanda à faire. Ce furent les deux princes de humilité, de bonté et de largesse sans nul mauvais malice, qui sont plus à recommander; car ils vivoient largement et honnestement de leur sans grever, ne travailier leur peuple, ne mettre nulles malvaises ordonnances, ne coutumes en leurs terres.“ Kervyn XIII, s. 17n. V originále udávaný věk, osmdesát let, je zjevnou písarskou chybou způsobenou záměnou dvou číslic; ve skutečnosti se však Václav Lucemburský dožil čtyřiceti šesti let.

¹²⁸ K pojetí mládí v Kronikách více M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 162-168.

¹²⁹ „...*si en orent grant indignation et envie, non du bien faire, ne de tenir justice, ne de mauvais corriger, mais pour tant que il avoient souveraineté et seignourie en la Langue-Fride qui est une partie en leur terre.*“ Kervyn XIII, s. 18n.

vlastní, to závazně pro čest svého úřadu přísahá: „*...nechci před touto výčitkou přivírat oči a nechci, aby se říkalo, že ze zbabělosti či nedostatku kuráže držím pod svou ochranou lupiče a zločince.*»¹³⁰

Ačkoliv Froissart popisuje dlouze Václavovy přípravy k válce a složení jeho vojska, musí záhy čtenáři sdělit, že „*tento den [tj. 22. srpna 1371], jak už se přízeň Fortuny obrací, byl pro brabantského vévodu velmi zlý a tvrdý.*“¹³¹ Vinu za neúspěch však Froissart nepřičítá Václavovi Lucemburskému, jehož odhodlání a schopnosti nedávno demonstroval, ale výhradně bruselským měšťanům, kteří si ve zřejmé snaze vyvýšit se nad svůj stav zcela nevhodně přivezli do bitvy množství rozličného jídla a obrovský počet koní, kteří pak na bojišti způsobili značný zmatek.

Zajatý vévoda nyní mohl čekat pomoc jen od svých příbuzných. Jeho manželka se nejdříve obrátila „*o radu ke králi Karlu VI. [sic], který byl spolu se svými bratry synovcem brabantského vévody, poněvadž byli dětmi jeho sestry. Ten jí poradil, ať se vydá k německému králi a římskému císaři, vévodovu bratrovi, kvůli kterému její manžel utrpěl takovou škodu.*“¹³² Froissart tu vyzdvihuje další z důvodů Václavovi proslulosti - četné příbuzné na nejvyšších místech. Ve stejném duchu se vyjádřil již ve zprávě o Václavově smrti.¹³³

Zároveň na scénu opět přivádí Karla IV.. Podle Froissarta je to právě on, kdo je zodpovědný za další bratrův osud. Nejen proto, že je jeho nejlivnějším příbuzným, který má moc ho z *prison courtoise* jülišského vévody vysvobodit, ale především proto, že Václava do úřadu, ve kterém porážku utrpěl, dosadil a nechal ho tak vykonávat část svých povinností. Ve Froissartově podání si to Karel IV. jasně uvědomuje a cítí jako svou povinnost. Rád proto vyslyší prosby své švagrové, která k němu navíc promlouvá „*bellement et sagement*“. Touto zavedenou formulí tak Froissart vyjadřuje i objektivní správnost Janiny žádosti a následného císařova rozhodnutí.

Karel IV. také záhy přikročil k činu: „*Císař, pan Karel Český, v této záležitosti nezaspal, ale procitl k ní tak, jak vám řeknu. Když skončila zima, přišel do města Kolína*

¹³⁰ „*Je le veul, dist le duc, car mon intention est que pas ne me veul endormir en ce blasme, ne que l'on dye pas que par lasceté ou faulte de courage, je seuffre sus ma sauvegarde robeurs, ne à faire nulles pilleries, ne roberies.*“ Kervyn XIII, s. 20.

¹³¹ „*Ceste journée, ainsi que les fortunes tournent, fut trop felle et trop dure pour le duc de Brabant...*“ Kervyn XIII, s. 23.

¹³² „*Elle... ot conseil du roy Charles de France VIe, lequel roy pour ce tems estoit nepveu du duc de Brabant, et tous ses frères, car ils avoient esté enfans de sa suer. Et luy fut signiffié du roy qu'elle se traist devers le roy d'Allemagne et empereur de Romme, frère au duc de Brabant, et pour lequel le duc son mary avoit ce dommaige receu.*“ Kervyn XIII, s. 24.

¹³³ Kervyn X, s. 275n.

a činil tam tak velké přípravy, jako by chtěl dobýt království nebo velkou zemi.“¹³⁴ Na léto 1372 pak sezval všechny do Cách. Tam se však většina šlechticů dohodla, že „by bylo zlé ničit zemi tak statečného rytíře, jako je vévoda jülišský, protože to byl jejich blízký příbuzný.“¹³⁵ Odjeli do Jülichu a vévodu, jež byl vystrašen ohromnou císařskou armádou, přesvědčili, aby Václava propustil.

Zajímavá je Froissartova následující poznámka. Když se Václav vrátil z vězení, všechna přítomná šlechta „mu projevovala ohromnou úctu, to dá rozum.“¹³⁶ Mezi těmito šlechtici však muselo být také množství vévodů a hrabat; ve Froissartově podání je tedy Václav Lucemburský evidentně nepřevyšoval titulem, ale přirozenou autoritou, která bylo pro kronikáře logickým důsledkem Václavových osobních kvalit, jež před nedávnem opěvoval. Od vévody jülišského bylo tedy jistě nesmírně troufalé, že takového pána držel ve vězení, byť by bylo *courtoise*. Když také potom vévoda prosí na kolenou Karla IV. za odpuštění, omlouvá se nikoliv za to, že porušil zemský mír a spojil se s rabiáty, ale „za to, že jsem Vašeho dobrého brabantského bratra držel tak dlouho ve vězení.“¹³⁷

Pozoruhodně podaná je i motivace Karla IV.. V této chvíli v něm nenajdeme mnoho z mírotvůrce, jakým byl u Jeana le Bela. Ne nadarmo jistě Froissart popisuje velikost jeho armády vojenskými příměry. Karel IV. je tu evidentně rozhodnut ihned proti jülišskému vévodovi zasáhnout; nepošle mu ani žádné výzvy k mírovému narovnání. Toho se musí ujmout z příbuzenské a sociální solidarity šlechta, která nejdříve přivede vévodu Viléma do Cách a posléze vhodně volenými slovy „obměkčí [císařův] hněv“, aby byl vůbec ochoten Viléma vyslechnout.¹³⁸ A i když k tomu Karel IV. posléze milostivě svolí, vévodovým prosbám neodpovídá on, ale jeho syn Václav IV., o jehož přítomnosti nás Froissart tímto zpravuje. Až poté, co Vilém přísahá navždy zachovávat vůči svému suverénovi i Václavovi Lucemburskému mír, uzavře Karel IV. celou záležitost svým prohlášením: „«Chceme, aby se tak stalo.»“ Vévodovu přísahu pak zpečetí obřadem upomínajícím na skládání lenního slibu: „Vzal [tj. císař] ho za ruku a bylo mi řečeno, že jülišského vévodu, který mezitím vstal ze země, políbil na potvrzení náklonnosti na ústa; poté tak učinili i jeho syn a brabantský

¹³⁴ „L'empereur monseigneur Charle de Boesme ne dormy pas sur ceste besoigne, mais la resveilla tellement que vous diray, car tantost l'iver passé, il approcha Coulongne la cité et fist pourveances si grandes et si grosses comme se il voulsist aler conquerir ung roiaulme ou ung grant pays de deffense.“ Kervyn XIII, s. 25.

¹³⁵ „...de destruire la terre de ung si vaillent chevallier comme le duc de Juiliers estoit, ce seroit trop mal fait, car il leur estoit bien prochain de lignage...“ Kervyn XIII, s. 25.

¹³⁶ „Quant le duc fut venu, tous ces seigneurs l'onnoirèrent grandement: ce fut raison.“ Kervyn XIII, s. 26.

¹³⁷ „...pour la cause de vostre beau frère de Brabant que j'ay tenu trop longuement en prison, de la quelle chose je me mets du tout en vostre ordonnance et disposition...“ Kervyn XIII, s. 27.

¹³⁸ „Ces paroles douces et traittables amolierent grandement l'empainte de l'yre et contempt...“ Kervyn XIII, s. 26n.

a lucemburský vévoda.¹³⁹ Tím bylo celé setkání ukončeno a všichni zúčastnění se rozjeli do svých zemí. V případě Karla IV. to kupodivu není „Německo“ čili říše, ale české království.¹⁴⁰

Zajímavé je rovněž, že případě cášského sjezdu Froissart nezmiňuje žádnou hostinu či jinou slavnost, která jinak takováto shromáždění neodmyslitelně provází jako jedno ze základních vyjádření společenského řádu.¹⁴¹

5.5. Zikmund Lucemburský

Ve Froissartově Kronikách sehraje Zikmund Lucemburský svou největší a nejzajímavější úlohu až v jejich poslední knize, v době francouzského tažení proti Turkům. Jako uherského krále a braniborského markraběte si ho ale Froissart všimnul již před rokem 1396.

Poprvé tak Zikmund vstupuje na scénu jako претендент uherského trůnu. Tomuto od Francie dosti vzdálenému království dosud kronikář věnoval jen malou pozornost, většinou spojenou s francouzskými plány na některou se zamýšlených křížových výprav.¹⁴² V polovině osmdesátých let však uherské království zaujalo náhle Froissartovu pozornost natolik, že mezi události z té doby zařadil i zprávy o tamější situaci. Důvodem je mu příbuzenské sblížení Uher s Francií díky dohodnutému a dle jeho podání v zastoupení i uzavřenému sňatku bratra Karla VI. Ludvíka, budoucího vévody orleánského, a Markéty, nejstarší dcery a dědičky krále Ludvíka I. Velikého.¹⁴³ Po smrti uherského krále se tamní šlechta obrátila na prince Ludvíka, aby se stal novým králem. Ve Francii nabídku zvažovali a „*králi [Karlovi VI.] a jeho strýcům se zdála dobrá a vznešená, až na to, že by se hrabě*

¹³⁹ „*Nous le voulons.*» Adont le prist-il par la main, et me fut dit que par confirmation d'amour il baisa le duc de Juliers, quant il fut levé, à la bouche, et puis son fils le roy de Boesme, et puis le duc de Brabant et Luxembourg.“ Kervyn XIII, s. 28.

Ke gestům polibku a podání ruky v Kronikách viz M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 204-213.

¹⁴⁰ „*...et retournèrent, ces choses faites, chacun en leurs lieux. L'empereur s'en ala à Prage en Boesme, et le duc de Brabant en Brabant et les autres seigneurs chacun en leurs lieux.*“ Kervyn XIII, s. 28.

¹⁴¹ M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 248-265.

¹⁴² Filip VI. tak v polovině třicátých let uherského krále žádal o volný průchod jeho zemí. LG I, s. 178.

¹⁴³ Nejstarší uherská princezna se ve skutečnosti jmenovala Kateřina a její svatba s Ludvíkem Orleánským byla projednávána už v sedmdesátých letech. Mnohé elementy Froissartova vyprávění však zjevně pocházejí až z druhého kola uhersko-francouzských jednání v polovině osmdesátých let, která probíhala již po smrti Ludvíka I. Ludvíkovi Orleánskému tehdy byla nabízena ruka mladší princezny Marie, jež byla už dlouho zasnoubena se Zikmundem Lucemburským. Viz Václav DRŠKA, *Zikmund Lucemburský. Liška na trůně*, Praha 1996, s. 14-19.

z Valois příliš vzdálil své zemi.“¹⁴⁴ I přes tuto výhradu se jim nicméně zdálo výhodné získání trůnu pro králova bratra, který byl v té době opravdu pouze hrabětem z Valois. Ludvík a Marie byli tedy v Uhrách oddáni v zastoupení a Ludvík podle Froissarta dlouho užíval titul uherského krále. Královský titul je tu tedy pro Froissarta zjevně velmi cenný, i když jeho líčení zároveň ukazuje, že Uhry leží zcela mimo sféru pozornosti západní šlechty.

Kronikář se zanedlouho k uherským záležitostem vrací. Princ Ludvík se již chystal k odjezdu do svého nového království, tam však události nabraly zcela nečekané obrátky. O celé záležitosti se měl doslechnout Václav IV. a ten se rozhodl získat uherský trůn pro svého mladšího bratra Jindřicha, markraběte braniborského, přestože Ludvíka Orleánského podporovaly celá zem i královna-matka Alžběta Bosenská. Jelikož byl Václavovi IV. podle Froissarta „dražší zisk jeho bratra než francouzského bratrance“, vedl v říši dlouhá tajná jednání, ze kterých vzešel dost nečestný plán: „Králova rada věděla, že uherská královna-matka a její dcery se právě nacházely na hradě blízko německých hranic. Když se to dozvěděl braniborský markrabě, shromáždil velké vojsko čítající dobře na deset tisíc mužů, tento hrad oblehl a uzavřel tím všechny paní uvnitř.“¹⁴⁵ Královně posléze vzkázal, že tak učinil, „protože chtěla provdat svou dceru do cizích zemí za bratra francouzského krále, který by jí nikdy v ničem nevypomohl; pro ni i pro uherské království by bylo výhodnější, kdyby ji dala za ženu jemu, který je jejím sousedem a bratrem římského krále, než hraběti z Valois.“¹⁴⁶ Když se Alžběta bránila, že všechny úmluvy byly uzavřeny ještě jejím zesnulým manželem, Zikmund jí oznámil, že má důvěru velké části země a následně královně tvrdě pohrozil, „že jestli ji bude muset přesvědčit násilím, nechá ji zavřít do věže a bude ji tam držet o chlebu a vodě a tam ať si žije, jak chce.“¹⁴⁷ To Alžbětu přimělo ke spolupráci a „odevdala dceru markraběti braniborskému, který se s ní hned oženil a manželství naplnil. Tak se stal uherským králem. Pan Jindřich Český, markrabě

¹⁴⁴ „...et sembla au roy et à ses oncles et aux barons de France ceste requeste moult haulte et noble, excepté une chose: que le conte de Valois esloingoit trop sa nation.“ LG I, s. 999.

¹⁴⁵ „Chils rois d'Alemaigne qui ot plus chier un prouffit pour son frère que pour son cousin de France, jeta son avis sur che...si conseil et si affaire estoient demeneent sagement et secrètement, et bien le monstrèrent en Alemaigne...Li consaulx dou roy d'Alemaigne sot que la roine dou roy de Honguerie, la mère, et ses filles estoient en leur esbatement en un castiel sus les frontières d'Alemaigne. Ches choses seues, li marquis de Blancquebourc mist tantost sus une grande chevauchie de gens d'armes, et estoient bien X mille hommes, et s'en vint mettre le siège devant che chastiel et enclore ces dames dedens.“ Kervyn X, s. 372.

¹⁴⁶ „...pour ce que elle voiloit marie sa fille ens ès estraingnes terres au frère dou roy de France, dont elle ne pooit jamais avoir nul confort, et mieux ly valoît et plus prouffitable ly estoit pour ly et pour le roiaulme de Honguerie, que il l'eüst à femme, qui estoit ses voisins et frères dou roy des Roumains, que li contes de Valois.“ Kervyn X, s. 373.

¹⁴⁷ „...car li marquis ly proumetoit, se par force il le prenoit, que il le feroit enmurer en une tour et là tenir au pain et à l'aigue, et vesquesist tant que elle peüst.“ Tamtéž.

braniborský, tak přišel k dědičce Uher, jichž byl králem mnohem více skrze sílu než lásku. ¹⁴⁸

Zikmund Lucemburský je tak čtenářům poprvé představen jako protagonista fiktivního příběhu, který má zjevně vysvětlit francouzský neúspěch v Uhrách domnělým Zikmundovým násilnickým chováním a naprostým nedodržením kurtoazních pravidel.¹⁴⁹ Již na první pohled je patrný kontrast mezi Ludvíkem Orleánským, který by byl království získal předchozími úmluvami s uherským králem a se souhlasem všech obyvatel země, a Zikmundem Lucemburským, který veškerá smluvní jednání přehlídí, již uzavřené úmluvy nehodlá respektovat a trůn si vydobyde demonstrací síly a výhrůzkami ženě a královně. Ani Zikmundova slova o podpoře uherské šlechty se podle Froissartova závěrečného zhodnocení evidentně nezakládají příliš na pravdě. Neobvyklý je též důraz na okamžité faktické naplnění manželství, které má snad Zikmundovi poskytnout záruku, že si trůn udrží.¹⁵⁰

Jak rozdílný je potom ve Froissartově podání tento Zikmund od milovaného uherského krále, který se po porážce u Nikopole vrací do svého do svého království: *„...když se tam lidé, kteří ho velmi milovali, dozvěděli o jeho návratu, měli velkou radost; šli k němu a utěšovali ho řkouce, že i když teď utrpěl porážku, příště vyhraje. A uherský král nesl svou škodu tak dobře, jak jen mohl, stejně jako jeho lid.*“¹⁵¹

Dokud byl tedy Zikmund odpůrcem francouzských plánů v Uhrách, líčí ho Froissart velmi negativním způsobem. Když se však Francouzi stali jeho spojenci v boji proti Turkům, vylepšil se i obraz uherského krále. A to nejen ve vztazích k západu, ale především v lásce a úctě, kterou mu projevují jeho poddaní a legitimítě, kterou tím jeho vláda nabývá.

Zikmund se v naprosté většině případů objevuje v Kronikách jako uherský král. Jak jsme však viděli, Froissart znal a použil i jeho markraběcí titul. S ním se Zikmund objeví

¹⁴⁸ „*Si traita et bailla sa fille au marquis de Blancquebourc, qui tantost l'espousa, et fut avoecques ly carnellement. Si fut rois de Honguerie. Enssi vint messire Henris de Boësme, marquis de Blancquebourc, à l'iretière de Honguerie, dont il fust rois le plus par force et le mains par anours...*“ Kervyn X, s. 373n.

¹⁴⁹ Froissart tu ostatně nepohlíží příznivě ani na Václava IV., z jehož tajných machinací a porad vlastně celý nedůstojný plán vzešel.

¹⁵⁰ Je otázkou, nakolik je ve Froissartově podání Alžbětino a Mariino zajetí odrazem vzrušených událostí z roku 1386, kdy obě padly do rukou příznivců neapolského krále a pretendenta uherského trůnu Karla III., kterého nechala královna krátce předtím zavraždit, a nakolik Froissartovou snahou představit zde Zikmunda v tom nejhorším možném světle.

¹⁵¹ „*...le roy de Honguerie...retourna en son pays, dont quant on sceut sa revenue, toutes gens qui moult l'amoient en furent moult resjoïs et vindrent devers lui et le resconforterent et lui dirent que, se il avoit pris et recheu dommaige, une aultre fois il auroit prouffit. Il couvenoit au roy de Honguerie porter son dommaige au plus bellement que il pot, et aussi fist il à ses gens.*“ LG II, s. 633.

ještě jednou, v roce 1398, když Václav IV. navštívuje Karla VI. v Remeši, aby se poradili o řešení schizmatu. V zájmu utajení pravého účelu schůzky před církví předstírali oba králové, že Václav přijel de Francie vyjednat dynastické spojení obou rodin: „*Aby jim žádný prelát, kardinál, arcibiskup a biskup nemohl překazit jejich vůli a záměr, který chtěli správně provést, nechali kolovat zvěst, že se králové a jejich rádci sešli v Remeši proto, aby dojednali sňatek syna braniborského markraběte, bratra německého krále, a dcery vévody Ludvíka Orleánského; během těchto jednání pak mluvili o jiných věcech.*“¹⁵²

O průběhu setkání obou králů bude ještě řeč, nyní se věnujme Zikmundově úloze. Pro Froissarta byl plán lucembursko-orleánského sňatku spíše záminkou k odvedení pozornosti veřejnosti. To také potvrzuje v dalším vyprávění: „*Zmíněné manželství bylo dojednáno a veřejně oznámeno v městě Remeši. Ale pokud se jedná o církev a papeže, o tom se na veřejnost nic nedoneslo a to, co bylo ujednáno, držela rada ve velké tajnosti.*“¹⁵³

Svémi slovy ale Froissart zároveň ukazuje, že se o dynastickém spojení opravdu jednalo a bylo i dohodnuto. To sice odpovídá skutečnosti, celá věc se však netýkala domnělého syna Zikmunda Lucemburského, který ostatně zůstal ještě dlouhá léta bezdětný a mužského potomka se nedočkal nikdy, ale Elišky, dcery nejmladšího Václavova bratra Jana Zhořeleckého. Co vedlo Froissarta k této několikanásobné záměně, nevíme. V případě bratrů římského krále se snad dá předpokládat, že Zikmund byl jediným z nich, kterého kronikář znal, nebylo mu tedy jistě zatěžko ho do textu dosadit. Otázkou však zůstává, nakolik si mohl čtenář spojit braniborského markraběte s uherským králem, se kterým se setkával v nedávném vyprávění o Nikopoli. Zikmund tu totiž jako uherský panovník není nijak identifikován a jediným vodítkem tak zůstává právě stejný příbuzenský vztah s Václavem IV..

Přejdeme však nyní již k jedné ze stěžejních pasáží čtvrté knihy, dlouhému a složitě proplétanému vyprávění o francouzském výpravě do Uher v roce 1396, ve kterém hraje Froissartův Zikmund ne jednu, ale hned několik rozličných úloh.

¹⁵² „*Et à la fin que nulz prelatz, cardinaulx, archevesques et evesques de costé leur puist brisier leur propos et ymaginacions qu'ilz avoient de bien faire, on fist courir une renommee, que ces seigneurs et roys et leurs consaulx qui se devoient trouver a Rains, l'assamblee se feroit pour traittier ung mariage du filz du marquis de Blancqbourc, frere au roy d'Allemaigne, et d'une fille que le duc d'Orliens avoit; et moiennant ces besoingnes on parleroit d'aultres matieres.*“ LG II, s. 709; podobně i na s. 721.

¹⁵³ „*Touteffois le mariage dessus nommé se porta oultre et fu accordez et cela tout publié parmy la cité de Rains. Mais tant que au fait de l'eglise et des papes, hors il n'en fu pour riens sceu, mais ad ce que acordé estoit en conseil fu tenu en grant secret.*“ LG II, s. 723.

Uherský král nejdříve působí jako katalyzátor samotného začátku tažení: „V tom čase napsal uherský král Jindřich francouzskému králi velmi přátelské a laskavé psaní, které poslal po jednom uherském biskupovi a dvou svých rytířích. Tento dopis obsahoval z větší části vylíčení záležitosti se sultánem Bajezidem a popis toho, jak se řečený Bajezid vychloubal (a nechal své holedbání po komsi uherskému králi doručit), že přitáhne doprostřed jeho země a bude s králem válčit; že dojede až do Říma a nechá svého koně žrát oves z oltáře sv. Petra a učiní z tohoto města své císařské sídlo; s sebou že pak přivede konstantinopolského císaře a největší šlechtice z řeckého království; a každého ponechá v jeho víře: jemu že stačí pouze titul a vláda. Uherský král tedy tímto dopisem francouzského krále prosil, aby ho vyslyšel a uvolil se k tomu, aby byly tyto záležitosti z dalekých zemí dány na vědomost ve francouzském království a všichni rytíři a panoši jimi byli pohnuti a přišli uherskému králi na pomoc proti králi Bajezidovi, aby jím křesťanstvo nebylo ohroženo a jeho chvástání se dostalo po zásluze odměny. Pak připojil několik slov plných velké lásky, tak jak si králové a bratřenci navzájem píší...a také ti, kdo dopis doručili, byli řádní muži dobrého jazyka a dobře se své úlohy zhostili.“¹⁵⁴

Obsah celé pasáže, kterou Froissart záměrně stylizuje jako výtah z dopisu, je zajímavý z mnoha důvodů. O proměně, které se v Kronikách dočkal obraz sultána Bajezida I., krátce promluvíme až na příslušném místě. Signifikantní je však i to, co tu Froissart říká o Zikmundově podílu na celé záležitosti. Na první pohled je patrné, že zde nezbylo nic z předchozí negativní charakterizace uherského krále. Způsob psaní a doručení dopisu je náležitě dvorný, stejně jako ujištění o vzájemném přátelství, které si Zikmund a Karel VI. vymění. Také tón jeho proseb ho identifikuje jako křesťanského vládce starajícího se o prospěch své víry.

¹⁵⁴ „En ce tamps escripvi le roy Henry de Hongrie lettres moult doulces et moult amiables au roy de France, si notablement que par ung evesque de Honguerie et deux de ses chevalliers. Et estoit contenu en ces lettres une grant partie de l'estat et affaire de l'Amourathbacquin et comment le dit Amourat se vantoit (ainsi l'avoit mandé par aucun au roy de Honguerie) que il le venroit combattre ou millieu de son pays et chevalcheroit si avant il venroit à Romme et feroit son cheval mengier avaine sur l'autel Saint Pierre à Romme et tenroit là son siege imperial; et amenroit l'empereur de Constantinoble en sa compaignie et tous les plus grans barons du roialme de Grece et tenroit chascun en sa loy: il n'en vouloit avoir que le tittle et le nom et la seignourie. Sy prioit le roy de Honguerie par ses lettres au roy de France, que il voulsist entendre ad ce et luy encliner que ces haultes besoingnes des marches longtaines fuissent signiffiees et certiffiees notablement et esparses parmy le royaume de France, à la fin que tous chevalliers et escuiers se voulsissent esmouvoir sur l'esté à eulx pourveir et aller en Honguerie et aidier le dit roy de Hongrie à resister contre le roy Basaach, dit l'Amourathbacquin, à ffin que sainte crestienneté ne fuist foulee ne violee par luy et que ses vantises luy fuissent ostees et reboutees. Ainsi pluseurs parolles et ordonnances de grant amour, comme rois et cousins s'escripvent l'un à l'autre en cause de necessité et d'amour, estoient escriptes et contenues ens es lettres e aussy ceulx qui les apporterent, lesquelz estoient souffissans hommes et bien enlangagiés, s'en acquitterent bien.” LG II, s. 525n.

Zároveň však z jeho postoje vysvítá, že tu vystupuje pouze v roli prosebníka a všechny zásluhy na zorganizování výpravy má francouzský král. Je to on a nikoliv Zikmund, kdo se postará o to, aby „*byl tento dopis a zprávy z Uher veřejně oznámeny na mnoha místech a v mnoha zemích*“, tedy ne jen ve francouzském království jak by se dalo očekávat.¹⁵⁵ Francouzský král je navíc Froissartem označován jako „*hlava všech křesťanských králů z celého světa*“, je tedy logické, že právě on bude myšlenkovým vůdcem nové křížové výpravy proti nevěřícím.¹⁵⁶ Není to ale jen toto tradiční pojetí úlohy francouzského suveréna v roli ochránce víry. Froissart navíc koncipuje nejen celou pasáž, ale i události z minulých let v duchu touhy mladého Karla VI. zapojit se spolu s okolními panovníky do velkého projektu, který by pro křesťany získal zpět Svatou Zemi. Právě proto, aby svůj sen mohl uskutečnit, snažil se uzavřít válku s Anglií mírem a pohnout Richarda II. k účasti na kruciátě.¹⁵⁷ Výprava do Uher tedy měla být pouze první fází celého plánu, který se však vcelku nikdy neuskutečnil.¹⁵⁸ Myšlenka křížové výpravy v této době nenašla ohlas jen u obou králů, ale i u většiny šlechty, která uskutečnila dílčí tažení do severní Afriky a Pruska již na počátku devadesátých let. V osobách Filipa Smělého, Ludvíka Orleánského či Jana z Lancasteru měla šlechta také stanout ve vedení výpravy proti Bajezidovi.¹⁵⁹

Na organizaci ani vedení výpravy se tedy podle Froissarta Zikmund nepodílel. Případl mu jen úkol zajistit, aby mohli rytíři pohodlně cestovat až do Uher: „*Poslové se vrátili zpět do své země a oznámili novinky v Uhrách a sdělili je králi, který se celý zaradoval. Kvůli příchodu Francouzů obstaral velké zásoby a vyslal posly se zprávami ke svému bratrovi, německému králi, aby otevřel cesty; stejně tak poslal ke svému bratranci, rakouskému vévodovi, protože předpokládal, že rytíři projdou rozlehlým územím mezi*

¹⁵⁵ „*Sy furent ces lettres tantost et ces nouvelles de Honguerie publiés, certiffiés et signiffiés en plusieurs lieux et esparses en plusieurs païs...*“ LG II, s. 526n.

¹⁵⁶ „*...comme le roy de France si chief de tous les rois crestiens de ce monde...*“ LG II, s. 526.

¹⁵⁷ John J. N. PALMER, *Cristendom and the Turk, 1377-1399*, London 1972, s. 180 otiskl dopis francouzského krále z roku 1395 adresovaný Richardovi II., kde Karel VI., ovlivněný příkladem svých předků a výzvami svého učitele Philippa de Mézières, nastiňuje plán dobytí Palestiny.

¹⁵⁸ Není zde bohužel prostor podrobněji rozebírat duchovní prostředí a přijetí ideje křížové výpravy na dvoře Karla VI. a celkový Froissartův obraz tažení do Uher. Odkazuji proto na práci M. Th. de MEDEIROS, *Hommes, terres, op. cit.*, zvláště na její druhou část - *Les marges orientales et méridionales de la chrétienté*. Jednotlivými prvky tohoto tématu se budeme zabývat pouze tehdy, dotknou-li se nějak Zikmunda Lucemburského.

¹⁵⁹ K předchozím výpravami několikerému odložení uherského tažení a změně velitelů více Norman HOUSLEY, *The Later Crusades*, Oxford 1992, s. 74-76.

oběma zeměmi. Nařídil také, aby okolo všech cest bylo pro francouzské pány připraveno jídlo a zásoby.“¹⁶⁰

Poté co rytíři, v jejichž čele místo Filipa Smělého stanul jeho syn, Jan z Nevers, konečně dorazili do Uher, poukazuje Froissart na to, že se Zikmund držel správných společenských zvyklostí a řádně je uvítal: „Když hrabě z Nevers a jeho vojsko, v němž bylo mnoho statečných mužů z Francie i jiných zemí, přišli do Uher, do velkého a dobrého města jménem Budín, král všechny pány velmi dobře a velkolepě přivítal; a také to měl udělat, protože přišli z daleka, aby se na něj podívali a vyhledali válečná dobrodružství.“¹⁶¹

Přes Froissartem proklamované Zikmundovo dvorné chování je v následném líčení zřetelně patrná jedna věc. Ačkoliv je Zikmund Lucemburský v zástupu šlechticů jediným králem a mělo by mu tedy náležet jak vedení vojska, tak jeho poslušnost, není tomu tak ani v nejmenším. Jeho autorita u západoevropských rytířů je takřka nulová, neposlouchají jeho příkazy ani rady, bez jakéhokoliv svolení opouštějí výpravu a vyhledávají vlastní potyčky. Jejich chování poté kulminuje v katastrofě na nikopolském bojišti.

Francouzská šlechta si však přisvojuje nejen jeho velitelská prerogativa, ale i královskou *splendor maiestatis* a společensko-identifikační prvky. Při popisu bitvy totiž Froissart poznamenává: „Francouzští páni tu byli oděni do tak drahých zbrojí a s tak krásnou družinou, že se každý z nich zdál být králem.“¹⁶² Froissartova poznámka se však nese v pramálo příznivém duchu, neboť veškeré vystupování neodpovídající vlastnímu stavu je v Kronikách vážným prohřeškem proti společenskému řádu.¹⁶³

Jednou z mála připomínek Zikmundovy královské superiority je tak jeho stan, který vyznamenává po bitvě zvláštní pozorností a obdivem i vítězný Bajezid: „...Král Bajezid, řečený Amourathbacquin, se zástupen služebníků, tak jak je zvykem v jeho zemi, přišel před

¹⁶⁰ „...les ambasadeurs de Honguerie...se mirent au retour devers leur pays et reporterent ces nouvelles en Honguerie et au roy, dui en fu tous resjois. Et fist sus celle entente et venue des Francois ordonner grandes pourveances et grosses, et envoya ses messages et ses ambassadeurs devers son frere, le roy d'Allemagne, pour ouvrir ses passages, et aussy devers son cousin le duc d'Ostrisse, car parmi son pays et les desirois d'Ostrice couvenoit il il que ilz passassent. Et fist par tout sus les chemins ordonner et administrer vivres et pourveances pour les seigneurs de France.“ LG II, s. 529.

¹⁶¹ „Quant le conte de Nevers et ses routes, où moult avoit de vaillans hommes de France et d'autres pays, furent venus en Honguerie et en une cité grande et bonne que on nomme Bodde, le roy fist à tous les seigneurs une moult bonne et grande recoeilloitte, et bien le devoit faire, car ilz l'estoient de loingz venus veoir et querre les armes.“ LG II, s. 549.

¹⁶² „...là estoient ces seigneurs de France si richement en leurs armures et en si bel arroy que chascun sambloit ung roy.“ LG II, s. 613. To spletlo i Turky, kteří je pak podle oděvu mylně považovali „za větší pány než jakými skutečně byli.“ LG II, s. 617.

¹⁶³ M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 301.

hlavní stan, který patřil uherskému králi. Ten byl krásný a dobře ozdobený šperky a jinými cennými předměty a Bajezidovi činil pohled na něj velké potěšení. “¹⁶⁴

Vraťme se však zpět k Froissartovu líčení samotného střetnutí s Turky. Ve chvíli, kdy křesťané stojí před nikopolskou pevností a nemají žádné zprávy o Bajezidově vojsku, je to Zikmund, kdo moudře promlouvá k francouzským rytířům: „*Drazí pánové, s Boží pomocí jsme měli dobrý rok, neboť jsme vykonali mnoho statečných činů a zasadili Turecku mnohou ránu. Toto město Nikopol již považuji za naše, poněvadž je v takové situaci, že se nemůže udržet. Po zvážení všech okolností tak radím, abychom poté, co bude dobyto a vydáno nám na milost, již nešli tento rok dále, ale vrátili se za Dunaj do uherského království, kde mám mnoho měst a hradů připravených vás přijmout, to dá rozum, neboť jste mi pomohli bojovat s Turky, které považuji za tvrdé nepřátele. V zimě pak doplníme zásoby na příští léto, každý tak, jak bude chtít. O naší situaci zpravíme také francouzského krále, který nám pak pošle nové muže. A když se o všem dozví, je tu naděje, že sem bude chtít přijít osobně, protože je mlád, má do tohoto podniku chuť a velmi miluje boj. A ať už přijde nebo ne, pokud se to zalíbí Bohu, příští léto dobudeme arménské království, projdeme přes Paži sv. Jiří [tj. Bospor] do Sýrie, získáme přístavy Jaffu a Bejrút a dobudeme Jeruzalém s celou Svatou Zemí; a pokud se nám sultán postaví, budeme s ním bojovat a bez bitvy neodejdeme.*“¹⁶⁵

Zikmund se tu snaží francouzské rytíře přesvědčit k dočasnému návratu pomocí argumentů, které v Kronikách již zazněly z více úst. Připomíná jim především pravý cíl celého podniku – opětovné získání Jeruzalémského království, tak jak jsme to již slyšeli od Karla VI., s jehož slíbenou účastí Zikmund také operuje. Zároveň upozorňuje na záležitosti

¹⁶⁴ „...le roy Basaach, dit l'Amourathbacquin, vint descendre à grant foison de menestreulx, selon l'usage que ilz ont en leur paÿs, devant la maistre tente qui avoit esté au roy de Honguerie, laquelle estoit belle et bien aournee de biaux aournemens et paremens, où le dit Amourath prist grant plaisance au regarder.“ LG II, s. 617n.

¹⁶⁵ „Biaux seigneurs, Dieu Mercy, nous avons eu une bonne saison, car nous avons fait moult d'armes et destriut de la Turquie. Je tieng et compte cette ville de Nicolpoly pour nostre, touteffois que nous vouldrons: elle est si menee et si astrainte que elle ne se peut tenir. Sicques, tout consideré, je conseille que , la ville prise et en nostre mercy, nous n'olons plus avant pour la saison, mais nous retrairons de la Dunoe en sou roialme de Honguerie, ouquels j'ay plusieurs citez, villes et chastiaux tous appareilliés et ouvers pour vous recevoir: et c'est raison, ou cas que vous m'aidiés à faire ma guerre contre ces Turs, lesquelz je troeuve et ay trouvez durs et hausters anemis. En cel yver nous ferons noz pourveances, chascun si comme il les vouldra avoir, pour l'esté à venir. Et signiffierons nostre estat au roy de France, lequel sur l'esté qui retournera nous rafreschira de nouvelles gens. Et espoir, quant il sara l'ordonnance et le couvenant de nous, aura il affection de y venir en personne, car il est joennes et de grant voulenté et syne moult les armes. Et, viengne ou non viengne, à l'esté qui retournera, se il plaist à Dieu, nous acquitterons le roialme d'Ermenie et passerons le Bras Saint George et yrons en Surrie et acquitterons les pors de Japhes et de Baruth et conquerons Jherusalem et toute la Sainte Terre; et se le souldan nous vient au devant, nous le combatterons, ne ja s'en partira sans la bataille.“ LG II, s. 607n.

praktické a logistické, neboť bojová sezóna již na konci září přece jen pokročila.¹⁶⁶ Zikmundovými slovy o výborném ubytování, které křižákům přes zimu poskytne, Froissart znovu připomíná královu úlohu při zásobování přicházejícího francouzského vojska.

Povšimněme si však především jedné věci. Král Zikmund tu nevystupuje v roli suveréna, který by vyslechl rady a pak se rozhodoval. On sám je tu tím, kdo radí francouzským rytířům a přemlouvá je, aby se vrátili do Uher (Froissart přímo používá slovo *conseille*, nespolehá se tu tedy pouze na tón svých slov). Všechna rozhodnutí a vedení tedy drží v ruce západní šlechta a podle toho, jak sem zachovají, se celá akce odvíjí.

Při následné večeři dorazily do tábora nové zprávy o tureckém vojsku, o jejichž správnosti však pochybuje i sám kronikář. Francouzští rytíři se jimi nechali nerozvázně ovlivnit a neposlechli předchozí Zikmundovy moudré rady. Froissart snad pro vysvětlení jejich nevhodného chování poznamenává, že „*měli v hlavě víno, kterým byli celí rozpálení a jednali více díky vrušení než díky rozumu a dobrému úsudku.*“¹⁶⁷ Tato neobvyklá poznámka však pro Francouze rozhodně nevyznívá nijak pozitivně, zvláště ve světle jejich dalšího jednání.¹⁶⁸

Když se totiž král Zikmund doslechl o jejich přípravách k boji, vyslal k nim posla, který královým jménem „*prosil a nařizoval...abyste nečinili tak velkou nerozvážnost, nezačínali bitvu a nenapadali nepřítel, dokud neuslyšíte od krále nové zprávy...udělejte to, co vám radím, protože je to příkaz krále a jeho rady.*“¹⁶⁹ Místo, aby však rytíři poslechli další Zikmundovu dobrou radu, kterou navíc nyní podpořil vahou královské *ordonance*, ještě více se rozohnili. Francouzský konstábl, Filip z Artois, začal dokonce krále podezřívát z nečestného jednání: „*To se podívejme, uherský král by chtěl získat plody dnešního dne a všechnu čest; my držíme přední řady a on by nás teď rád stáhnul zpět a bitvu svedl sám.*“¹⁷⁰ Svým zvoláním pobídne všechny k útoku, jehož neúspěch je již neodvratný.

¹⁶⁶ Na pouze zdánlivou praktičnost Zikmundovy rady ve skutečném tažení upozorňuje N. HOUSLEY, *The Later Crusades*, s. 76.

¹⁶⁷ „...*et avoient le vin en la teste, dont ilz estoient eschauffez et en plus grant frestei et en mains sens et d'avis.*“ LG II, s. 610.

¹⁶⁸ Důraz na přehnanou konzumaci vína a dokonce na všeobecnou morální pokleslost francouzských rytířů se objevuje i v kronice kanovníka ze St. Denis. Více M. Th. de MEDEIROS, *Hommes, terres*, s. 291n.

¹⁶⁹ „*Je suy cy envoyés de par monseigneur le roy de Honguerie, lequel vous prie et mande par moy que point vous fachiés si grant outrage que vous allés commenchiez la bataille et assaillir les ennemis jusques à temps que vous aurez de par le roy aultres nouvelles...Or faites ce que je vous conseille et devise car c'est l'ordonnance du roy et de son conseil.*“ LG II, s. 611.

¹⁷⁰ „*Oy, oy, le roy de Honguerie veult avoir la fleur de la journee et l'onneur; nous avons l'avantgarde et ja le nous a il donné, si la nous veult retollir et avoir la premiere bataille.*“ LG II, s. 612.

Je však třeba poznamenat, že konstáblova slova nejsou namířena ani tolik proti Zikmundovi samotnému, jako spíše proti panu Enguerrandovi de Coucy, ke kterému podle Froissarta choval Filip nenávist přinejmenším od té doby, co si Enguerranda vybrali vévoda a vévodkyně burgundští jako ochránce jejich mladého syna a de facto jako skutečného velitele francouzského kontingentu.¹⁷¹

Ačkoliv se tedy celé napětí odehrává i na mnohem osobnějším bázi, stejně jako u Kresčaku jsme tu svědky toho, jak *orgueil*, *envie* a *hayne* zničí francouzské šance na vítězství: „*A regardez na tu velkou hloupost a nerozvážnost, neboť kdyby byli počkali na uherského krále a jeho muže, kterých tu měl na šedesát tisíc, byli by tu vykonali velký rytířský skutek. Ale kvůli jejich pýše tu bylo vše ztraceno.*“¹⁷²

Na rozdíl od některých dalších pramenů, které přičítají porážku Zikmundově zbabělosti, je však uherský král u Froissarta naopak postavou, která mohla celou situaci zachránit nejen svými radami, ale i (typicky nadsazenou) silou své armády.¹⁷³

Zikmund se o francouzské neposlušnosti dozvěděl až v době, kdy se již nedalo nic dělat a on sám byl v nebezpečí, že se bojová vřava dostane až do jeho blízkosti. Jeho okolí ho však musí úpěnlivě prosit, aby opustil bojiště: „*«Pane, zachraňte se! Pokud Vás zabijí nebo zajmou, celé Uhry budou ztraceny.»*“¹⁷⁴ Zikmund nakonec poslechl a „*Bůh uherskému králi a velmistrovovi johanitů pomohl; ti přišli až k řece Dunaji a našli tu zakotvenou malou bárku, která patřila velmistrovovi. Všech sedm jich na ni nastoupilo a plulo po řece; jinak by byli zabiti nebo zajati, neboť Turci se dostali až k Dunaji a pobíjeli ty z křesťanů, kteří jeli za králem a chtěli se zachránit.*“¹⁷⁵

Ačkoliv Froissart píše o mnoha vojácích, kterým nebyl útěk nic platný a naopak je připravil i o zbytek cti, Zikmunda se tato slova netýkají. K útěku musel být král přemluven pro dobro své země a svou přízeň mu při něm prokázal i Bůh. Froissartovo líčení

¹⁷¹ O konfliktu obou šlechticů jako o centrálním motivu Froissartova líčení francouzského tažení a o faktu, že v této pasáži pán z Coucy zastává úlohu jediného rozumného ze všech francouzských rytířů více Henry L. SAVAGE, *Enguerrand de Coucy VII and the Campaign of Nicopolis*, *Speculum* 14, 1939, s. 423-442. K tomuto tématu též M. Th. de MEDEIROS, *Hommes, terres*, s. 286-289.

¹⁷² „*Or regardez la grant folie et le grant outrage, car se ilz euissent attendu le roy de Honguerie et les Hongres, ou bien avoit .lx.m hommes, ils euissent fait ung grant fait. Et par eulx et par leur orgueil fu toute perte...*“ LG II, s. 613.

¹⁷³ Negativně na Zikmunda Lucemburského v tomto směru pohlíží např. soudobá biografie maršála Boucicauta; více viz M. Th. de MEDEIROS, *Hommes, terres*, s. 289-291.

¹⁷⁴ „*Sire, sauvez vous! Car se vous estes ne mors ne pris, toute Honguerie est perdue.*“ LG II, s. 614.

¹⁷⁵ „*Touteffois Dieu aida le roy de Honguerie et le grant maistre de Rodes. Ilz entrerent dedens, eulx .vij. tant seullement, et eslongerent tantost la rive, aultrement ilz euissent esté tous mors ou pris, car les Turcs vindrent jusques au rivale et là y ot grant occision de ceulx qui poursievoient le roy et qui se cuidoient saulver.*“ LG II, s. 614.

Zikmundova rozhodování pak připomíná v mnohém situaci Filipa VI. v bitvě u Kresčaku.¹⁷⁶

Zprávy o Zikmundově útěku králi nezpůsobily žádnou hanbu ani na pařížském dvoře. Všeobecnou reakcí je naopak úleva, že je díky němu zabezpečeno další pokračování křížáckého tažení: „*Všichni byli zkroušení škodou, kterou tam uherský král Ludvík a rytíři utrpěli. Na druhou stranu se utěšili tím, že král Ludvík unikl smrti a vězení, protože předpokládali a říkali si mezi sebou, že ještě svede krásné a velké vítězné bitvy proti Bajezidovi a Turecku a způsobí jim mnohé škody.*“¹⁷⁷

Ve Froissartově líčení o přijetí zpráv ve Francii vůbec překvapí všeobecně optimistický tón, který celou vojenskou katastrofu téměř nereflektuje a soustředí se na detaily typu Zikmundova útěku či zajetí francouzských pánů a možnost jejich vykoupení.¹⁷⁸ Froissart dokonce zajde až tak daleko, že posla, který přinesl oficiální zprávy, ústy francouzských pánů ujišťuje, „*že může být velmi šťastný na světě, když se zúčastnil takového dne a bitvy a seznámil se s tak velkým králem nevěřících, jako je Bajezid, který ho poslal se zprávami francouzskému králi a francouzským šlechticům, neboť díky tomuto dobrodružství nabude on i jeho rod velké vážnosti.*“¹⁷⁹

Alespoň částečným vysvětlením pro tento postoj snad mohou být změny, které v Kronikách prodělal obraz toho, s kým křesťané bitvu svedli, sultána Bajezida. V době, kdy se s ním čtenáři na stránkách Kronik teprve seznamují, mu Froissart přisuzuje stereotypní vlastnosti Turků a pohanů. Příklady můžeme nalézt výše v Zikmundově dopise Karlovi VI.. Tyto pejorativní či přinejmenším nezvyklé rysy se objevují i v pozdějším líčení, kdy se již Bajezid stal důvěrně známou postavou.¹⁸⁰ Daleko častěji však nyní již Froissart ukazuje, že Bajezid oplývá stejně kladnými vlastnostmi jako západoevropská šlechta a vyznává identické kulturní hodnoty, i když jsou často přizpůsobeny tureckým

¹⁷⁶ Srovnej LG I, s. 580-584.

¹⁷⁷ „*Courouchiés furent grandement du dommaige que le roy de Honguerie Louys et les seigneurs avoient recheu. Et d'aultre part ilz se resconfortoient en ce et de ce que le roy Loÿs estoit eschappez sans mor tet sans prison, car ilz supposoient et le disoient et devoient là entrée eulx, que encores il feroit des belle set grandes recouvrances sus l'Amourath et sus la Turquie, et leur porteroit encores moult de dommaiges.*“ LG II, s. 628.

¹⁷⁸ Pohled ostatních kronikářů je naopak pochmurný, často až pesimistický. Blíže M. Th. de MEDEIROS, *Hommes, terres*, s. 292n.

¹⁷⁹ „*...les seigneurs lui dirent generalmente que il estoit en ce monde bien eueux, quant il avoit esté à une telle journée de bataille et qu'il avoit la cognoissance et accointance d'un si grant roy mescreant que de l'Amourath, qui l'avoit envoyé en message devers le roy de France et les seigneurs de France, de la quelle bonne aventure lui et tout son lignage en devoient trop mieulx valloir.*“ LG II, s. 629.

¹⁸⁰ Stačí připomenout známou scénu nemilosrdného pobití nahých francouzských zajatců, kteří nemohli nabídnout velké výkupné. Froissartovým čtenářům, zvyklý, na to, že zajatcům se poskytuje všechno pohodlí a ponechává osobní důstojnost, musela tato pasáž způsobit jistě obrovský šok. LG II, s. 622n.

poměrům. Sultán je tak představován jako velmi statečný muž, který navíc obdivuje rytířské činy křesťanů a chce se sám přesvědčit o jejich kvalitě. Stejně jako typický západní aristokrat je i on vášnivým lovcem. Jeho vláda je spravedlivá, což Froissart dokládá kuriózní scénou dvorského soudu.¹⁸¹

To, že Bajezid patří ve Froissartově vyprávění ke stejnému kulturnímu prostředí signalizuje jeho přihlášení se k odkazu Alexandra Velikého, jednoho z největších hrdinů středověku, a především popis darů, které mu francouzský král posílá během jednání o výkupném přesně podle návodu Jacqua de Helly, jež byl se sultánem důvěrně obeznámen a znal jeho záliby: „Rytíř [na králův dotaz ohledně sultánova vkusu] odpověděl, že Bajezid bývá potěšen pohledem na sukna z dobrých vláken, jaká se dělají v Arrasu a Pikardii, na nichž jsou zobrazeny starobylé příběhy, a také pohledem na bílé sokoly“; o těch se dále dozvídáme, že žijí jen v Německu či Paříži.¹⁸² Co by mohlo být západní kultuře bližší než luxusní předměty a typičtí lovečtí ptáci, které je možno získat pouze v západní Evropě?

Sultánova proměna však nemá vliv pouze na lepší čtenářovu identifikaci s původně odlišným prostředím. Úzce se dotýká i samotného Zikmunda Lucemburského. Dvorný a moudrý král, jak byl dosud v Kronikách prezentován, se mění dost náhle poté, co do Uher dorazí francouzští poslové s dary pro Bajezida. Zikmund se zpočátku k vyslancům choval stejně jako předtím a kurtoazně je přivítal. Když se ale dozvěděl účel jejich cesty do Turecka, „byl velmi zkroušený, ale své pocity nedal najevo a chytře je skryl...a v duchu, stejně jako ve své nejužší radě, si říkal, že ten nevěřící pes, jeho nepřítel Bajezid, nedostane žádné dary ani z Francie ani odjinud, pokud on tomu bude moci zabránit.“¹⁸³ Když se posléze francouzský vyslanec vrátil z předběžné návštěvy sultána do Uher pro dary, které tu nechal v Zikmundově péči, čekalo ho nemilé překvapení. Uherský král mu oznámil, že on i jeho druh jsou sice v Uhrách vždy vítáni a mohou jít, kam sem jim zlíbí, darů se to ale netýká: „...dary a šperky odtud neodnesete a tomu nevěřícímu psu, králi Bajezidovi, je nepředáte; nebude se jimi obohacovat ani se z nich radovat. V budoucnu by nám jistě bylo vyčítáno, kdyby se mohl chlubit, že přestože nad námi zvítězil a držel velké francouzské

¹⁸¹ Editoři Kronik poznamenávají, že motiv soudu orientálních králů je v západní literatuře značně rozšířený topos. LG II, s. 689.

¹⁸² „Le chevalier reskondy ad ce et dist que l'Amourath preudoit grant plaisance à veoir draps de haultes lices, ouvrez à Arras ou en Picquardie, mais que ilz fuissent de bonnes histoires anchiennes, et aussi au veoir blans faulcons, qui sont nommez guerfaulx...“ LG II, s. 631.

¹⁸³ „...il fu tous courouchier, mais il s'en dissimula grandement et couvry sagement...Car il dist bien en soy mesmes et à ceulx de son plus estroit conseil...que ja ce chien mescreant, son adversaire l'Amourath, n'auroit don ne present qui venissent de France ne d'ailleurs, tant qu'il eüst la puissance de destournez.“ LG II, s. 636n.

*pány ve vězení, my ho takto poctili... Pokud jde o sokoly, s těmi si dělejte, co chcete, protože ptáci létají volně ze země do země; když je dostanete darem, brzy o ně zase přijdete; sukna ale ukazujete a díváte se na ně celý život. Takže pokud chcete...odejít do Turecka a vzít si s sebou sokoly, máte volnou cestu, nic jiného si však neodnesete.*¹⁸⁴

V této nanejvýš zajímavé a ojedinělé pasáži se mění v člověka, jehož názory by snad dříve odpovídaly Froissartovu líčení křesťansko-tureckých vztahů, nyní jsou však zcela nesprávné, protože neberou v potaz zásadní změny, které tento vztah prodělal. Zikmund svůj postoj totiž zcela evidentně zakládá pouze na dříve zdůrazňovaných Bajezidových pejorativních vlastnostech. Je tedy zřejmé, že jeho vlastní styky s francouzským dvorem musí být nyní velmi omezené, není-li si vědom změny ovzduší.

Dalo by se říci, že zatímco Bajezid se západnímu prostředí a jeho hodnotám přibližuje, Zikmund se jim naopak vzdaluje. Signifikantní je tu Zikmundovo nepochopení symbolické role, kterou ve středověké kultuře hraje sokol. Viděli jsme, s jakým pohrdáním tu král mluví o ptáku velmi vzácného druhu, určenému výhradně pro šlechtickou společnost, jehož v tomto smyslu shodně oceňují francouzský král i turecký sultán. Pro Zikmunda však neznámá zůstává. Není mu znám ani fakt, že tento dravec je typickým darem při mírových jednáních, jinak by ho těžko mohl Bajezidovi s takovým klidem poslat.¹⁸⁵

Změnu k horšímu tu utrpí i královy osobní vlastnosti. Jeho charakter nabývá pokrytecké a tajnostkářské podoby. Jeho jednání je plné machinací, když nejdříve nechá francouzského rytíře odejít do Turecka a dary sultánovi slíbit a až při návratu mu oznámí to, co v duchu již dávno rozhodl. Paralelu s jeho chováním nacházíme i na francouzském dvoře, kde o Zikmundově zatvřelosti Karel VI. a jeho strýcové roklují. Jan z Berry tu Zikmundovo jednání obhajuje a je svým synovcem záhy odhalen jako ten největší pokrytec, který již dávno předtím přijímal od Bajezida vzácné dary.¹⁸⁶

Negativní obraz Zikmunda Lucemburského je však pouze krátkodobý. Král se vrátil zpět na správnou cestu poté, co ho na francouzskou žádost navštívil velmist johanitů, jemuž

¹⁸⁴ „...mais pour le present ...vous le menez oultre ne presentez à ce chien mescreant, le roy Basaach; car ja n'en sera enrichis ne resjoïs. Il nous tourneroit à trop grant blasme, se ou tamps advenir il se pouoit vanter que...pour tant qu'il a eu victoire sur nous et qu'il tient en dangier et en prison aulcuns haulx barons de France, il fuist de tant honnoure...Tant que des guerfaulx, je ne feroye pas grant compte, car oyseaulx vollent legierement de pays en aultres: ilz sont donnez et tost perdus; mais de draps de haultes lices, ce sont choses à moustrer, à garde, à demourer et à veir à tousjours mais. Sicques...se vous voulez passer oultre en Turquie et porter les faulcons guerfaulx et veoir ce roy Basaach, faire le pouez, mais vous n'y porterez aultre chose.“ LG II, s. 641.

¹⁸⁵ O roli sokola ve středověké společnosti více M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 362-369.

¹⁸⁶ LG II, s. 642n.

Zikmund vděčil za záchranu života v nedávné bitvě, a *sagement* mu jeho postoj rozmluvil.¹⁸⁷

V Kronikách Zikmund následně vystupuje opět ve své dřívější dvorné a moudré podobě. Bez jakékoliv narážky na incident s dary pak přijímá stejné francouzské vyslance, kterým předtím hrozil. Ochotně také nabízí pomoc při shánění prostředků na obrovské výkupné za francouzské zajatce. Konkrétní nabídku pak učiní již propuštěnému Janovi z Nevers, který v té době právě pobýval v Benátkách. Zikmund se mu dlouze omlouvá, že kvůli ztrátě v bitvě nemůže Janovi přispět adekvátní částkou, je však ochoten prodat část svého majetku Benátčanům a výnos Burgund'anovi věnovat. Hrabě z Nevers sice správně dvorně odpovídá, že nemůže po Zikmundovi chtít, aby se kvůli němu vzdal svého dědictví, králova nabídka ho však podle Froissarta velmi potěšila a se Zikmundovými posly jednal tím nejlepším možným způsobem.¹⁸⁸ Vidíme tedy, že se Zikmundovy vztahy se západem vrátily do starých kolejí.

Něco předchozích Zikmundových negativních vlastností v této pasáži však přece jen zůstalo – jeho vychytralost. Svou rentu na jejich městě totiž Benátčanům nabízel evidentně pod cenou, což mu měšťané neopomněli s výsměchem a odmítnutím vzkázat zpět.¹⁸⁹

5.6. Václav IV.

Mnohé z událostí, ve nichž se v Kronikách objeví Václav IV., jsme již viděli v předchozích oddílech. Připomeňme je proto nyní pouze v krátkosti.

Poprvé je čtenářům představen v roce 1372 na cášském sněmu, kde vystupuje po boku svého otce. Místo něj se i ujímá slova a tvrdě kárá provinilého vévodu jülišského za to, že držel jeho strýce Václava Lucemburského ve vězení.¹⁹⁰ S Karlem IV. je spojován i v další zprávě, kdy se po otcově smrti udržel díky jeho předchozí péči na římském trůně.¹⁹¹

¹⁸⁷ LG II, s. 649n.

¹⁸⁸ LG II, s. 702n.

¹⁸⁹ LG II, s. 703n. K Zikmundovu údajnému příspěvku viz Wilhelm BAUM, *Císař Zikmund. Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996, s. 47n.

¹⁹⁰ Kervyn XIII, s. 25-28. Viz výše, s. 103n.

¹⁹¹ LG I, s. 773. Viz výše, s. 92.

V obou případech si můžeme také povšimnout, že jinak ne zcela důsledný Froissart označuje Václava IV. titulem, který mu v té době opravdu příslušel. V Cáchách tak vystupuje pouze jako český král. O Václavově volbě římským králem v roce 1376 sice kronikář nemluví, ve zprávě z roku 1378 při relaci slibu, kterým Karel IV. kurfiřty zavázal, však používá slovo *tenir*, tedy držet či zachovat, nikoliv *esliser*, zvolit. Můžeme tedy předpokládat, že o předchozí volbě věděl a zpravil o ní čtenáře alespoň tímto nepřliš nápadným způsobem. Svědčí o tom snad i jeho slova, že hned po smrti svého otce užíval Václav i římského královského titulu.

Později Václav IV. vstupuje na scénu společně s bratrem Zikmundem. Nejdříve mu radí, jak získat na úkor Ludvíka Orleánského uherské království, což ho ve Froissartových očích značně sníží.¹⁹² Když však Zikmundovi pomáhá zabezpečit cestu pro francouzské rytíře při tažení do Uher, je již předchozí špatný dojem dávno smazán.¹⁹³

Václav IV. je několikrát zmíněn na počátku osmdesátých let v souvislosti s vyjednáváním sňatku své sestry Anny s anglickým králem Richardem II.. Jednání Froissart líčí postupně v několika zprávách.

V první z nich kronikář pojednává o samotném Richardově rozhodnutí ucházet se o ruku Anny Lucemburské, o vyslání poselstva a o jeho zastávce v Bruselu u vévody Václava.¹⁹⁴ Celý úsek se týká spíš Václava Lucemburského; jeho synovec se v něm objeví pouze jako Annin bratr. Přesto se však dozvídáme, že je s římským králem počítáno jako s budoucím anglickým spojencem, navíc ještě velmi ceněným, když je z tohoto důvodu celý sňatek uzavírán. K dohodě obou panovníků snad přispěla i jejich společná příslušnost k táboru papeže Urbana VI., o které Froissart mluví v následné zprávě.

Že se celé zamýšlené spojenectví opravdu stalo skutečností, potvrzuje Froissart v dalším vyprávění. Když se po smrti Václava Lucemburského schylovalo k válce mezi vévodstvím brabantským a geldernským, odjel Vilém, mladý vévoda z Geldern, do Anglie, aby zde dohodl uzavření spojenecké smlouvy. Jeho otec, jülišský vévoda Vilém, ho po návratu od války s tak mocným pánem, jako byl Filip Smělý, zrazoval, jeho syn byl ale plný důvěry v Richarda II. „*a také v německého krále, který je spojencem Anglie. Když budu potřebovat, pomůže mi.*“¹⁹⁵ Zkušenější jülišský vévoda sice podle Froissarta vyjádřil

¹⁹² Kervyn X, s. 372. Viz výše, s. 106.

¹⁹³ LG II, s. 529. Viz výše, s. 110.

¹⁹⁴ Kervyn IX, s. 211n. Viz výše, s. 97n.

¹⁹⁵ „*Et aussi le roi d'Allemagne est alyé au roi d'Angleterre. Si seray au besoing aydié de lui.*“ Kervyn XIII, s. 34.

vzhledem k případnému vojenskému zásahu obou králů značný skepticismus, faktem však zůstává, že je tu Václav IV. za anglického straníka pokládán i říšskými knížaty.

V další zprávě se již dostáváme přímo k Václavovi IV.. Anglickému vyslanci Burleymu se krále a jeho radu podařilo pro Richardův návrh získat. Václav tedy vyslal do Londýna vlastní poselstvo vedené vévodou Měškem Těšínským. Zajímavé je, že měli nejen doručit Václavovo předběžné rozhodnutí, ale i „*zjistit, jak by se anglické království líbilo králově sestře.*“¹⁹⁶ Václav tedy podle Froissartova líčení osvědčuje nečekanou péčí o sestřinu spokojenost. Tento dojem je posílen v poslední Froissartově zprávě, kdy se již Anna připravuje k odjezdu a Václav se postará, aby měla dostatečně reprezentativní průvod: „*Římský král odeslal svoji sestru do Anglie v doprovodu vévody těšínského a mnoha rytířů a panošů, paní a panen, tak jak se na takovou paní sluší.*“¹⁹⁷

Václav sám se sice již v následném vylíčení Anniny cesty a slavnostního sňatku neobjeví, Froissart však při vysvětlování princeznina dlouhého pobytu v Bruselu znovu otevírá otázku spojenectví obou monarchů. Anna podle něj nemohla odplout do Anglie z obavy před francouzskými piráty, kteří ji chtěli unést, aby svatbu a spojenectví překazili.¹⁹⁸ Údajně měli jednat v zájmu a snad i s vědomím francouzského krále. Froissart takové nečestné jednání samozřejmě příkře odsuzuje, stejně jako francouzskou výmluvu, že jde pouze o odplatu za podobný čin, který měl mít na svědomí Eduard z Walesu. Celou záležitost musel dát do pořádku až Václav Lucemburský zvláštním poselstvím ke Karlovi VI..

Zastavme se nyní krátce u Anny Lucemburské. V Kronikách se sice vyskytuje nejvíce právě v době svého sňatku, několikrát ji ale Froissart připomene i jinde. Dozvídáme se tak, že byla oblíbená jak u lidu, tak u Richardovy matky, Jany z Kentu, se kterou často pobývala.¹⁹⁹ Svého chotě vždy následovala na cestách a v polovině osmdesátých let v době parlamentní krize ho účinně podporovala a utěšovala.²⁰⁰ Richard II. svou manželku také „*velmi miloval, protože se brali jako mladí*“, a když v roce 1394 zemřela, „*nemluvalo se*

¹⁹⁶ „...et envoioit li rois des Rommains en Engletière, avecques messire Simon Burlé, le duc de Tassen pour aviser le roiaulme d'Engletière pour savoir comment il plairoit à sa suer et pour parconfirmer là les ordenances...“ Kervyn IX, s. 250.

¹⁹⁷ „...li rois des Rommains envoioit sa soer en Engletière, li duc de Tassem en sa compaignie et grant fuisson de chevaliers et d'escuiers, de dames et de damoiselles en estat et en arroy, enssi comme à tel dame appartenoit...“ Kervyn IX, s. 459.

¹⁹⁸ Kervyn IX, s. 459n.

¹⁹⁹ Kervyn IX, s. 462.

²⁰⁰ LG II, s. 227; Kervyn XII, s. 291.

vůbec o novém sňatku a anglický král o něm nechtěl ani slyšet.“²⁰¹ Ve Froissartově podání je tedy Anna Lucemburská dokonalou královnou a manželkou a kronikář ji při popisu velkoleposti smutečních obřadů dokonce přirovnává ke své milované patronce Filipě Hennegavské: „*Byla pohřbena dobře a slavnostně...Anglický král nechal nakoupit množství drahého vosku na výrobu svící a loučí až ve Flandrech a o smutečním dni potom bylo všude tolik silného světla, že takového o pohřbu neměla ani dobrá královna Filipa Hennegavská ani jiná královna před ní.*“²⁰²

Na konci osmdesátých let se Václav IV. objevuje v Kronikách ve dvou ojedinělých zprávách. První z nich je součástí vyprávění o soudobých událostech v Anglii, kde se proti Richardovi II., jeho rádcům a oblíbencům postavil Parlament podporovaný královým nejmladším strýcem Thomasem, vévodou z Gloucesteru, který dokonce hrozil Richardovi sesazením z trůnu. Richard se musel po necelých dvou letech v zájmu udržení vlády podrobit požadavkům na snížení výdajů dvora a výměnu svých rádců. Většina z nich byla poté vítěznou stranou roku 1388 postavena před soud a odsouzena k smrti či vyhnanství.²⁰³

Byl mezi nimi i jeden z nejstarších králových důvěrníků Simon Burley, který, jak jsme již viděli, vedl poselstvo při jednání o Richardově sňatku. Jedno z hlavních obvinění, které proti němu před Parlamentem vévoda z Gloucesteru vznesl, se také týkala velkých finančních obnosů, které v králových službách utratil. Burley se však bránil tím, že „*v minulosti měl velké výdaje, když zařizoval v Německu a Čechách královu svatbu.*“²⁰⁴

Všimněme si, že v předchozích zprávách o anglickém poselstvu mluví Froissart pouze o cestě do říše, konkrétně Koblence, kde měli s Václavem IV. sňatek projednávat.²⁰⁵ O údajném pobytu v Čechách se dozvídáme až nyní a je otázkou, zda tato poznámka neslouží spíše k lepšímu ospravedlnění vysokých nákladů starého anglického šlechtice.

²⁰¹ „...et ne la pouvoit le roy Richart oublier, car moult l'amoit et avoit amée, pour tant qu'ils avoient esté jeunes mariés ensemble.“ Kervyn XV, s. 136n.

²⁰² „Si fut ensevelie solempnellement et bien...le roy d'Angleterre le voult faire faire estoffeémmnt et puissammant, et furent cyres à grant foison et à grans coustages envoieés querre en Flandres pour faire chierges et torsses, et eut au jour de l'obsèque ung luminaire si très-grant que on n'avoit point oy parler de pareil, ne de la bonne royne Phelippe de Haynnau, royne d'Angleterre, ne d'autre royne d'Angleterre, qui en devant y eüst esté...“ Kervyn XV, s. 137.

²⁰³ K těmto událostem přehledně May McKISACK, *The Fourteenth Century. 1307-1399*, ed. The Oxford History of England, Oxford 1959, zvláště s. 440-461.

²⁰⁴ „...les grans frais et les despens qu'il m'a convenu faire ou temps passé, en procurant en Allemaigne et en Boesme le mariage du roy nostre sire.“ Kervyn XII, s. 250.

²⁰⁵ Kervyn IX, s. 212.

Ještě před soudem samotným se měl Burley sejít s Robertem de Vere, hrabětem z Oxfordu a vévodou irským, který byl snad nejdůvěrnějším Richardovým rádcem.²⁰⁶ Vévoda při schůzce Burleymu nabídl, že mu půjčí peníze na případné splácení dluhů Koruně a Burley se mu na oplátku svěřil, že kdyby mu Robert finančně nevypomohl, „*musel by na čas odejít do Německa ke králi českému, byl bych tam vítán a nechal tu věcem volný průběh, dokud by se nedaly do pořádku.*“²⁰⁷

Froissart tedy upozorňuje na dobré vztahy, které si měl Richardův rádcce při své misi vytvořit. Přesto se však jedná o zprávu dosti zvláštní, neboť je těžko představitelné, že by si Burley vybral jako azyl vzdálený dvůr anglického spojence Václava IV. namísto daleko logičtější volby dvora pařížského, tradičního to útočiště anglických uprchlíků.

Druhá ze zpráv se již týká přímo Václava IV.. Zasazena je taktéž do roku 1388, kdy Karel VI. hodlal vytáhnout proti geldernskému vévodovi.²⁰⁸ Před tím však měl podle Froissarta vyslat dva šlechtice do Koblence k Václavovi IV. jakožto římskému králi a vévodovu suverénovi. Poslové nejdříve odevzdali Václavovi své průvodní listy, které „*římský král převzal, otevřel a přečetl slovo od slova.*“²⁰⁹ Poté ho zpravili o Karlově úmyslu „*přijít až k německým hranicím; nikoli však proto, aby válčil s německým králem, ale se svým nepřítelem... geldernským vévodou, který svými neslýchanými a opovázlivými slovy urazil tak vznešeného panovníka, jakým je francouzský král.*“²¹⁰ Karel VI. pak Václava žádal „*jako krále jeho krve, stejně jako byl Karel VI. krve Václavovy, aby nebyl pýše geldernského vévody nijak nápomocen a zachovával spojenectví, které bylo kdysi dojenáno mezi francouzským královstvím a německou říší, což udělá i on [tj. Karel VI.] a jeho lidé.*“²¹¹ Václav Francouzům sdělil, že o Karlově záměru již ví a nabídl se, že pokud by si chtěl francouzský král ušetřit námahu a výdaje, přivedl by vévodu k rozumu sám. To

²⁰⁶ Ve skutečnosti Robert de Vere z Anglie dávno před shromážděním Parlamentu a začátkem procesů uprchl. To mu zachránilo život, jelikož vynesený rozsudek smrti nemohl být na jeho osobě vykonán.

²⁰⁷ „*«Se je ne pensoie que vous me deussies grandement aydier envers le roy et aussi à porter oultre mon fait, je me departiroit hors d'Angleterre et et m'en iroye en Allemaigne delés le roy de Boesme; je y seroie le bien venu et laisseroie les choses courir ung temps jusques qu'elles seroient rappaisiées.»*“ Kervyn XII, s. 249.

²⁰⁸ K této nepřilíši vyvedené kampani více Françoise AUTRAND, *Charles VI. La folie du roi*, Paris 1986, s. 161-163.

²⁰⁹ „*Adont ils...monstrèrent les lettres de crédençe de par le roy de France. Lors le roy d'Allemaigne les prist et ouvry et les leut de mot à mot...*“ Kervyn XIII, s. 190.

²¹⁰ „*...comment le roy de France à main armée et peuple armé et de puissance de roy vouloit venir sur les bandes et frontières d'Allemaigne, non pour faire guerre à la personne du roy d'Allemaigne, mais à ung sien ennemy...le duc de Guerles qui a deffié si hault et si noble roy comme le roy de France par langaige impétueux et hors d'usaige et du stille que autres deffiances doivent estre...*“ Tamtéž.

²¹¹ „*«Si vous prie, chier sire, comme roi de son sang et il du vostre, ainsi que tout le monde scet, que l'orgueil de ce duc de Guerles vous ne veullies pas aidier à soustenir, mais tenés les alliances et confirmations jadis faittes et jurées entre le roiaulme de France et l'empire d'Allemaigne, et ils les tendra aussi et fera à ses gens.»*“ Kervyn XIII, s. 190n. V překladu je ze stylistických důvodů pozměněna gramatika.

francouzské posly evidentně trochu urazilo, protože Václavovi ihned odvětili, že „*francouzský král nehledí na výdaje ani na námahu svou a svých podaných, jen když si zachová čest.*“²¹² S tím Václav patrně od začátku počítal, neboť celý rozhovor zakončil slovy: „*«...ať náš bratranec koná podle své vůle,... já už ani nepomyslím na to, že bych se někam vydával.»*“²¹³

Ačkoliv je Václav IV. pánem římské říše a je tu jako takový také titulován, svou suverenitu ve Froissartově podání takřka neuplatňuje. Ze slov francouzských vyslanců je zřejmé, že ho Karel VI. neprosí o svolení, zda může do říše vstoupit, pouze mu tento fakt oznamuje. Václav pak na takové porušení svých práv nereaguje nijak negativně, naopak ještě francouzskému králi nabízí pomoc, i když již předtím mu Karel VI. naznačuje, aby se od celého konfliktu, který bude na jeho území probíhat, držel raději dál.

V posledních knihách Kronik můžeme pozorovat, že se Karel VI. stává pro dění v Evropě snad tou nejdůležitější osobou. Účastní se většiny důležitých událostí nebo k nim přímo dává podnět, cítí se být povolán k vyřešení nešvarů své doby a za všech okolností hrdě brání čest svého královského majestátu. Aby tak v tomto případě mohl bez obtíží a s patřičnou gloriolou učinit, musí být Václav IV. obsazen do role toho, kdo mu to umožní. Jeho královský obraz tím však přirozeně utrpí. Není tomu tak pouze v tomto případě, podobný trend můžeme pozorovat na valné většině míst, kde se oba králové objevují spolu či jsou nějak spojeni. Václav IV. v těchto pasážích vystupuje jako král, který se vzdává v Karlův prospěch části svých práv a řešení často společných problémů ponechává v rukou francouzského krále. Uvidíme, že je tomu tak i ve Froissartově vyprávění o řešení papežského schizmatu, jež je zároveň místem, kde se Václav IV. v Kronikách objevuje nejčastěji.

Motiv schizmatu se jako červená nit táhne většinou čtvrté knihy. Jednotlivé fáze vyprávění jsou pak střídány s pasážemi o tažení proti Turkům. Díky tomuto jistě ne náhodou zvolenému postupu pak obraz Karla VI. jako nejkřesťanštějšího panovníka nabývá hned dvou rovin – francouzský král se snaží vyřešit to, co církev ničí zevnitř a zároveň jí chce umožnit, aby znovu prosadila svůj vliv v oblastech, které jí dříve náležely.

²¹² „...*le roy de France nostre sire ne regarde pas au aux frais, ne à son traveil, ne de ses hommes, fors que son honneur y soit gardé...*“ Kervyn XIII, s. 191.

²¹³ „*«...et j'en sçay à nostre cousin le roy grant gré, et viègne de par Dieu, car je ne m'en pense jà à mouvoir.»*“ Tamtéž.

Froissartovo vyprávění začíná smrtí Urbana VI. roku 1389. Avignonská kurie i pařížská Sorbonna nabyly dojmu, že nyní již bude bez dalších průtahů Kliment VII. uznán i v Římě. Obě instituce tedy naléhaly na Karla VI., „*aby napsal svým bratrancům: v první řadě německému a uherskému králi, hraběti z Vertus [tj. Giangaleazzovi Viscontimu] a vévodovi rakouskému, kteří pomýleně uznávali tohoto Urbana, aby se svého přesvědčení vzdali a mohl tak v církvi nastat mír; [chtěli proto] aby jim svými dopisy a rozumnými slovy ukázal, že v naší víře nemají být odchylky.*“²¹⁴ K rozeslání zpráv však nakonec nedošlo, jelikož Karel VI. uposlechl raději rady Filipa Smělého, aby vyčkal dalších zpráv a nenamáhal se zbytečně v případě, že si v Římě zvolí nového papeže, k čemuž také došlo.

Václav spolu se svým bratrem tu vystupují jako králové, jež má příklad francouzského panovníka a jeho moudré vedení navrátit do náruče jednotné církve svaté. Jmenování čtyři pánové však nejsou Froissartem vybráni náhodou, neboť je v prosbě univerzitních mistrů označuje za „*velké vůdce křesťanstva*“ a jejich změna obediencie je pro celé úspěšné řešení klíčová: „*...je to věc, která má velkou váhu a mnoho [situaci] pomůže.*“²¹⁵ Římský král tu však zatím nevystupuje jako osoba, která má Karlu VI. osobně pomoci schizma odstranit, jak je tomu v dalším líčení

Ke schizmatu se Froissart navrácí poté, co odvyprávěl příběh o uherském tažení. Obě vyprávění důmyslným způsobem spojuje v řeči, kterou na francouzském dvoře pronáší z tureckého zajetí navrátilivší se Jan z Nevers. Hrabě tu opakuje názor sultána Bajezida, že „*naše [tj. křesťanská] víra je zkažená těmi, kdo ji mají spravovat.*“²¹⁶ A kupodivu právě turecká slova jsou ve Froissartově podání tím, co křesťany znovu pohne k pokusu o vyřešení dvojpapežství. Podle názoru francouzského lidu se tohoto úkolu měl opět ujmout jejich král, nyní však již s pomocí Václava IV.: „*«Vskutku, [Turci] mají pravdu. A pokud se o to francouzský a německý král nepostarají, bude všechno ještě horší.»*“²¹⁷

²¹⁴ „*Et signifffierent au roy de France...et lui prierent generallement et especiallement...que il voulsist escripre à ses cousins: premierement au roy d'Allemaigne et au roy de Honguerie, au conte de Vertus et au duc d'Ostrice, qui en celle erreur avoient tenu cel Urbain, que ilz s'en voulsissent cesser et mettre paix et attemprance en l'eglise et à eulx moustrer par ses lettres et par voies raisonnables que en nostre foy ne doit avoir nulle variation.*“ LG II, s. 423.

²¹⁵ „*Il est heure que le roy et nos seigneurs de France escripvent aux grans chiefz de la crestienneté...à ffin que ilz se voellent retourner et mettre en bon estat, car c'est une chose qui moult y poroit valloir et aidier.*“ LG II, s. 425n. Ve výčtu jmen zarazí nepřítomnost anglického krále; vysvětlením snad může být Froissartův důraz na příbuzenství všech jmenovaných s francouzským králem, které pro ně má být patrně další z důvodů, proč jeho výzvy uposlechnout.

²¹⁶ „*Et disoit encore le conte de Nevers que l'oppinion de l'Amourath...estoit telle...que nostre foy n'estoit nulle et nostre loy toute corrupue par les chiefz de ceulx qui la devoient gouverner.*“ LG II, s. 706.

²¹⁷ „*«En bonne verité, ilz ont cause. Et se le roy de France et le roy d'Allemaigne n'y pourvoient, les choses yront encores pis.»*“ LG II, s. 707.

Vidíme tedy, že oba králové jsou všeobecným míněním považováni při řešení tohoto úkolu za rovnocenné a pouze jejich společným úsilím se dosáhne řešení. Jde však o rovnováhu jen zdánlivou, neboť Froissart záhy názor lidu, pro nějž nemá všeobecně mnoho pochopení, uvádí na správnou míru ve chvíli, kdy se veškeré iniciativy i vedení vyjednávání opět ujímá Karel VI.: „*Králi bylo v radě řečeno, že chce-li napravit situaci v církvi, měl by získat souhlas celého Německa. Proto byli vysláni důležití poslové ke králi německému a českému, který se nazýval římským králem. Díky úsilí těchto vyslanců byl stanoven den, kdy německý král s radou přijede do města Remeše a oba králové se tam sejdou.*“²¹⁸ Později se také dozvídáme, že to, co Václava IV. k účasti přimělo, byly „*prosby a dobré prostředky, které Karel VI. použil.*“²¹⁹

O nutnosti zakrýt pravý účel schůzky před kurií pomocí jednání o dynastickém spojení jsme mluvili již dříve.²²⁰

Samotnému setkání v Remeši věnuje kronikář poměrně velký prostor. Z jeho vyprávění se však nedozvíme, že se ho nezúčastnili takřka žádné významné osobnosti z římské říše, ani že se oba králové viděli vlastně jen krátce, neboť Václav IV. příliš holdoval vínu a psychicky labilní Karel VI. hned po slavnostní hostině odcestoval raději zpět do Paříže a jednání přenechal bratru Ludvíkovi.²²¹ Stejně jako v případě ostatních událostí, které v Kronikách popsal, i nyní Froissart čtenáři předkládá idealizovaný obraz skutečnosti, ve kterém jsou správně dodržována všechna gesta, rituály i společenská hierarchie, a který je pro kronikáře daleko důležitější než skutečnost samotná.

Remeš je tak pro něj místem „*velkého shromáždění jak pánů z německé říše, tak z francouzského království.*“²²² Václav IV. je při příjezdu i se svým doprovodem náležitě přivítán: „*Když německý král vstoupil do města Remeše, všichni pánové a preláti a král*

²¹⁸ „*Or fu advisé ou destroit conseil du roy de France que, se ilz vouloient remettre l'eglise à point, il couvenoit avoir l'accord de toute Allemaigne. Sy furent envoyez souffissans messages, chevalliers et clers de droit...en ambassaderie en Allemaigne devers le roy de Boesme et d'Allemaigne, qui s'escripvoit roy des Rommains. Et fu adont tant procuré par les dis ambassadeurs que une journee fu assignee à estre le roy d'Allemaigne et son conseil en la cité de Rains, et eurent en couvenant les deux roys d'y estre.*“ LG II, s. 708n.

²¹⁹ „*Et fist tant le roy de France par prières et par bons moiens, que le roy d'Allemaigne, son cousin, vint à Rains à tout son conseil.*“ LG II, s. 721.

²²⁰ Viz výše, s. 107n. Smlouva o sňatku byla ve skutečnosti uzavřena již v polovině března 1398 v Ivois, tedy ještě před remešskými jednáními. Aby ji však mohl Froissart použít jako zástěrku pro jednání o schizmatu, musel ji nutně přesunout až do Remeše. K dohodám z Ivois více Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419*, Praha 1986, s. 285.

²²¹ K reálné podobě setkání J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 284-287. O napjaté situaci v říši a Anglii, která přispěla k nemožnosti dohody též F. AUTRAND, *Charles VI.*, s. 343-345.

²²² „*En ce tamps se fist une grande assamblee de seigneurs en la cité de Rains, tant de l'empire d'Allemaigne comme du roiaulme de France...*“ LG II, s. 721.

Karel Navarrský, který tu byl také přítomen, mu vyšli naproti, příjemně a radostně ho přivítali a zavedli nejdříve do kostela P. Marie a poté do opatství sv. Remigia. ²²³

Froissart čtenáři pečlivě sděluje i přesný zasedací pořádek na následné slavnostní hostině, který přesně odpovídá společenskému postavení účastníků: „*U králova stolu byli usazeni patriarcha jeruzalémský, německý král, francouzský král a navarrský král; pak tam již nebyl nikdo. U ostatních stolů seděli němečtí pánové a preláti.*“ ²²⁴

Všimněme si, že Froissartovi záleželo na zdání správné hierarchie tak moc, že si ani nebyl schopen odpustit účast církevních hodnostářů, kteří k takovému slavnostnímu shromáždění jako společenská vrstva neodmyslitelně patří, ačkoliv v celé remešské pasáži naopak zdůrazňuje, jak moc bylo nutno před nimi jednání utajit.

Stejně tak jsou hierarchicky rozdělené role číšníků a stolníků: „...[u ostatních stolů] *neseděli žádní francouzští pánové, neboť sem nosili pokrmy. A všechna jídla k hlavnímu stolu přinášeli vévodové z Berry a Bourbonu, hrabě ze St.-Pol [tj. Walram Lucemburský] a největší francouzští šlechtici; vévoda orleánský se staral o správné rozesazení hostů.*“ ²²⁵

Celá hostina také oplývala veškerým luxusem a nádherou: „*Zlaté a stříbrné nádobí kolovalo po paláci v takovém množství, jako by bylo ze dřeva. A celá hostina byla plná takových věcí, že se to ani vypsát nedá.*“ ²²⁶ Jistě záměrně se tu Froissart nepouští do jinak běžného popisu jednotlivých chodů a ponechává je čtenářově fantazii, protože je doba pústu a těžko by je mohl popsat stejně okázale jako obvykle.

Nádhera a správný společenský pořádek jsou tedy popsány více než dostatečně, můžeme si však všimnout, že jejich odlesk dopadá opět především na francouzského krále. To on celé setkání dojednal a hostinu vystrojil. Jako dokonalý hostitel se projevuje i tím, že za německé šlechtice štědře platí všechnu útratu: „*Francouzský král nařídil, aby všechno, co německý král a jeho lidé v Remeši utratí, bylo zapláceno královskými úředníky; bylo to učiněno ve všech věcech tak štědře, že si nikdo nemohl na nic stěžovat. Po dobu jejich pobytu tak bylo Němcům dodáváno deset sudů sledů, neboť byl čas pústu, a osm set kaprů,*

²²³ „*Et quant le roy d'Allemagne entra en la cité de Rains tous ce seigneurs et prelatz et le roy Charle de Navare, qui aussi estoit là, allerent tous à l'encontre de luy et le recoeillirent doucement et liement et le menerent premierement en l'eglise Nostre Dame et puis en l'abbeye de Saint Remy.*“ Tamtéž.

²²⁴ „*A la table du roy premierement fu assis le patriarche de Jherusalem, le roy d'Allemagne après le roy de France et le roy de Navare, et plus n'en y ot d'assis à celle table. Aux aultres tables furent assis seigneurs et prelatz d'Allemagne...*“ LG II, s. 722.

²²⁵ „*[Aux aultres tables]...ne nulz des seigneurs de France ne sceirent mais servirent. Et apporterent tous les metz à la haulte table du roy le duc de Berry, le duc de Bourbon, le conte de Saint Pol et les haulx barons de France, et le duc d'Orliens fist toutes les assizes.*“ Tamtéž.

²²⁶ „*Vaisselle d'or et d'argent courroit à telle larghesce parmy le palace, comme s'elles fuissent toutes de bois. Et fu ce disner estoffé de toutes choses sy grandement que merveilles seroit à recorder.*“ LG II, s. 722n.

v to nepočítaje ostatní ryby a potraviny. Považte tedy, jaké obrovské útraty tím vznikly, a všechny je zaplatil francouzský král.²²⁷

Po skončení slavnostní hostiny pak navíc Karel VI. své hosty královsky obdaroval: „Vězte, že francouzský král svému bratranci, německému králi, dal všechno zlaté a stříbrné nádobí, které v paláci bylo, v příborníku i jinde, a všechny ozdoby a cennosti ze sálu a pokoje, kam se řečený německý král uchýlil po hostině, aby si posloužil vínem a kořeněným cukrovím. Cena těchto darů byla odhadována na dvě stě tisíc florénů. Zlaté a stříbrné nádobí navíc dal jako velkolepé dary všem Němcům, kteří byli v Remeši; ostatní lidé z cizích národů, kteří se na setkání přijeli podívat, se proto velice obdivovali síle a moci, která je a také má být ve francouzském království.“²²⁸

Froissartovi však nestačí ukázat štědrost, bohatství a moc francouzského krále vzhledem ke všem ostatním účastníkům. Na absolutním vrcholku společenské pyramidy podle něj stojí i ve srovnání s římským králem, jediným hostem, který by mu mohl být zdánlivě roven. Poslechněme si, jak líčí jejich první osobní setkání: „Když se [tu] oba králové viděli poprvé, vzdali si navzájem čest a učinili mnohé poklony, a uměli to také učinit, neboť k tomu byli správně vychováni. Mnohem lépe to ovšem dovedl král francouzský než německý, protože Němci jsou od přírody hrubí a jejich způsoby neotesané, pokud jim však jde o vlastní zisk, jsou hned velmi čilí a obratní.“²²⁹

Nehledejme však za tímto nevlídným popisem římského krále a jeho společníků reálný odraz osobních vlastností Václava IV., jež mu vyčítali či přičítali jeho současníci i pozdější badatelé. Jde totiž o typickou ukázkou stereotypů, které Froissart podle přesně určeného klíče přisuzuje jednotlivým evropským národům. Kronikářova slova se netýkají

²²⁷ „Et estoit ordonné du roy de France...que tout ce que le roy d'Allemaigne et ses gens despenderoient en la cité de Rains, tout estoit compté et delivré de par les officiers du roy de France, et si largement fait et de toutes choses que nulle deffaulte n'y avoit. Et couvenoit bien aux Allemans, pour leur delivrance tous les jours que ilz sejournerent en la cité de Rains, dix tonneaulx de herens, car ce fu en tamps de quaresme, et .vij.c carpes, sans les aultres poissons et ordonnances. Considerez les grans coustages qui là furent fais, et tout paia le roy de France.“ LG II, s. 722.

²²⁸ „Et fuy infourmez que le roy de France donna à don cousin le roy d'Allemaigne toute la vaisselle d'or et d'argent qui estoit ou palaix, tant au drechoir comme ailleurs, et tous les aournemens et paremens de la sale et de la chambre du dit roy d'Allemaigne, là où il se retrahy après disner pour prendre vin et espices. Et fu mis la priserie ce don à .ij.c mille flourins. Et encore furent donnez à tous les Allemans et aultres gens d'estranges nations, qui venus estoient veoir l'estat, s'esmerveilloient de la grant puissance qui est et peut estre ou roialme de France.“ LG II, s. 723.

²²⁹ „Quant ces deux roys s'encontrerent et veirent premierement, ilz se firent des honneurs et reverences grant foison, car bien estoient induis et nourris pour le sçavoir faire: et trop plus par especial le roy de France que le roy d'Allemaigne, car les Allemans de nature sont rudes et de gros engien, se ce n'est au prendre à leur prouffit, mais ad ce sont ilz assez apers et habilles.“ LG II, s. 722.

Václava samotného, ale symbolického prostoru, který v Kronikách vymezil římské říši a jejím obyvatelům.²³⁰

Poté, co Froissart učiní zadost vylíčení slavnostního ducha remešské schůzky, sdělí čtenářům krátce i výsledek, který mělo několik tajných jednání přinést. Bylo jím poselstvo k papeži do Říma, jehož vedením byl pověřen biskup Pierre d'Ailly. Ten měl Bonifáce IX. přesvědčit k rezignaci, po níž by následovat nová papežská volba. Každý z králů pak měl zajistit podporu všech ostatních suverénů, kteří zachovávali obedienci stejnému papeži jako on. Tím bylo celé setkání ukončeno a Václav IV. se vrátil „do své země“, tedy do říše.

Samotná mise však neměla očekávaný úspěch, protože jak Bonifác, tak posléze i Benedikt XIII., se odmítli královskému přání podřídit. Pierre d'Ailly se při zpáteční cestě zastavil v Koblenci, aby Václavovi papežova slova zopakoval. Římský král pak po Pierrovi vzkázal Karlu VI.: „*Biskupe, zopakujte tohle všechno mému bratranci, francouzskému králi, a tomu, co přikáže on, se podřídím i já a prosadím to v celé své říši.*»²³¹

Podle remešských ujednání to měl být právě Václav IV., kdo zajistí poslušnost římského papeže a biskup z Cambrai také v tomto smyslu k Bonifácovi promlouvá. Vidíme však, že po prvním neúspěchu se Václav své úlohy podle Froissarta sám víceméně vzdává a přenechává ji Karlu VI., v jehož režii se také další jednání s papežem odehrává.

Václav IV. se objeví v Kronikách ještě jednou, a to v jejich samotném závěru, který tvoří zpráva o sesazení tří suverénů – anglického krále, avignonského papeže a římského krále: „...*také byl pro své přechiny [sesazen] německý král, protože všichni říšští kurfiřti a němečtí šlechtici na něj zanevřeli a poslali ho zpět do Čech, jichž byl králem; za římského krále pak zvolili statečného a moudrého muže, který pocházel z Bavor a jmenoval se Ruprecht, vévoda z Heidelbergu...Tento nový německý král slíbil, že sjednotí církev.*“²³²

Z Froissartových slov se dozvídáme hned několik věcí. Ačkoliv v předchozím líčení nedává kronikář neúspěch v jednání s papežem za vinu ani římskému ani francouzskému králi, je nyní tento fakt zjevně jedním z neupřesněných přečinů, kvůli kterým přišel Václav

²³⁰ K tomuto tématu více v rozboru obrazu Čechů v Kronikách v následujícím oddíle.

²³¹ „*Evesque, vous direz tout ce à mon frere et cousin le roy de France, et sur ce que il s'ordonnera, je me ordonneray et feray ordonner tout mon empire...*“ LG II, s. 754.

²³² „...*et aussi fut le roy d'Allemagne par ses meffais [en ce tamps deposé], car les esliseurs de l'empire et tous les ducs et les barons d'Allemagne se cloïrent à l'encontre de luy et le renvoierent en Boesme, dont il estoit roy; et eslisirent ung vaillant homme et prudent pour estre roy d'Allemagne, et venoit de ceulx de Baiviere, et se nommoit Ruppert, duc de Heslebergue...Et promist ce nouvel roy d'Allemagne à remettre l'eglise à ung.*“ LG II, s. 860.

IV. o římský trůn. Proč by jinak nechal Ruprechta Falckého tak slavnostně přísahat v Cáchách, že on tento slib dodrží?

Zároveň se nám poodhaluje další z rovin, které Froissart přisuzuje královské důstojnosti římského panovníka. Dokud jím totiž Václav IV. byl, spojoval Froissart místo jeho pobytu převážně s říší, ačkoliv tam Václav ve skutečnosti pobýval pouze příležitostně.²³³ Jakmile je však své hodnosti zbaven, promptně se navrácí natrvalo zpět do Čech.

Velmi zajímavé je rovněž, jakým způsobem je Václavovo sesazení v Kronikách prezentováno. K tragickému konci Richarda II. kronikář dospívá až po dlouhém líčení událostí z posledních let jeho vlády, ve kterém se Richard z původně stereotypně zobrazovaného dobrého mladého krále mění v panovníka, jehož odstranění je nejlepším prostředkem k obnově společenského řádu.²³⁴ Podobně Froissart již dlouhou dobu upozorňuje na pýchu Benedikta XIII., který se otevřeně postavil francouzskému králi a k rozumu ho nepřivedl ani zásah Karlovy armády.²³⁵ O osudu Václava IV. však čtenáře informuje bez jakéhokoliv předchozího varování či náznaku královny nehodnosti svou společenskou úlohu zastávat. Učinit tak jistě mohl přinejmenším při popisu jednání v Remeši, kdy již bylo jasné, k čemu situace v říši spěje. Zdá se tedy, že Froissart nevnímá Václava IV. ani tolik jako špatného krále, ale spíše využívá jeho situace k tomu, aby mohl ještě posílit účinek svých závěrečných slov. Začátek i konec celých Kronik tak čtenářům připomínal, že přízeň Fortuny je věc velmi nestálá, jak to na vlastní kůži pocítili Eduard II. i jeho pravnuke Richard II., papež i římský král.

5.7. Češi a české království

V porovnání s kronikou Jeana le Bela se Češi i Čechy v díle jeho následovníka vyskytují mnohem častěji. Froissart píše o účasti českých rytířů v bitvách u Kresčasku a Nikopole. Také všichni příslušníci rodu Lucemburků, o kterých byla řeč, mají za svým

²³³ Viz itinerář, který zpracoval Ivan HLAVÁČEK, *Studie k diplomacie Václava IV., IV. Itinerář krále Václava IV. (1361-1419)*, ČsČH 10, 1962, s. 64-94. Doplněn in: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376 - 1419 : ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 (Schriften der Monumenta Germaniae historica, 23).

²³⁴ K proměně obrazu Richarda II. v Kronikách M. NEJEDLÝ, *La représentation*, s. 489-509. Jeho pád analyzuje též M. ZINK, *Froissart*, s. 89-110.

²³⁵ Froissart detailně popisuje francouzské obléhání Avignonu po remešské schůzce, k tomu však ve skutečnosti došlo až v roce 1403 a k samotné Benediktově detronizaci ještě o několik let později.

jménem přízvisko „z Čech“, a to i v případě, že českými králi nikdy nebyli nebo jimi alespoň nebyli v dané době.

Češi se také několikrát objeví nejen jako anonymní zástup rytířů, ale i jako jednotlivé osoby. Podobně občas vystupuje ze stínu českých králů i jejich království. Abychom však správně pochopili, jaké místo jim Froissart ve svém díle určuje, je nutné alespoň v krátkosti promluvit o kronikářově důsledném rozlišování evropských zemí či etnik.²³⁶

Vedle hranic politických totiž v Kronikách existují ještě hranice, jež jsou sice imaginární, ale pro Froissarta o nic méně skutečné. Ty oddělují jednotlivé země ne podle jejich geografické polohy, ale podle míry „civilizovanosti“ jejich obyvatel, kterou v Kronikách značí zachovávání rytířských hodnot, dvorného chování a všeobecná mravní vyspělost. Od vlastností obyvatel se poté odvíjí i charakter krajiny samotné.

Jedinou zemí, jejíž obyvatelé splňují všechna Froissartova kritéria, je Francie. S určitými výhradami jí kronikář staví po bok i Anglii. Ostatní země již leží mimo jejich kulturní perimetr a nemají žádnou šanci se jim přiblížit. Obyvatelé těchto periferií jsou pak všeobecně hrubí a neurvalí, nedodržují či neznají kurtoazní způsoby, čestný způsob boje a často ani společenský pořádek. Z jejich zemí mizí určující znaky civilizace – města a cesty. Krajina se stává drsnou a nehostinnou, převažují v ní nepřístupné hory, bažiny a rašeliniště. Pokud se v těchto oblastech ocitnou rytíři z centrálních „civilizovaných“ zemí, nemohou zde bez následků pobýt dlouho. Jejich schopnost orientace v prostoru je totiž brzy opouští a oni sami jen těžko snášejí cizí vína a jídla, jejichž detailní popis si Froissart nikdy nenechá ujít. Zachránit se mohou pouze včasným návratem do svého „přirozeného prostředí“. Extrémními příklady takových periferních zemí jsou v Kronikách Irsko a Frísko, v menší intenzitě však tyto znaky sdílejí i ostatní.²³⁷

I uvnitř těchto oddělených kruhů však stále existují sociální bariéry, které míru odlišnosti ještě dále určují. I když tedy daná země či etnikum jako celek nikdy nemůže

²³⁶ Podrobnější rozbor podal Martin NEJEDLÝ, *Les „relations internationales“ dans les Chroniques de Jean Froissart (L'image de l'espace et de l'autre en service de sa vision du monde)*, Prague Papers on History of International Relations I, 1990, s. 22-44 ; TÝŽ, „Do jakého Pruska nás to ten admirál zavlékł?“ *Periferie Evropy pohledem kronikáře Jeana Froissarta*, AUC Phil et Hist 1, Studia Historica 55, 2003, s. 345-360.

²³⁷ Studii Froissartově Irsku věnovala Jeanne-Marie BOIVIN, *L'Irlande et les Irlandais dans l'œuvre de Froissart: Métamorphoses d'un mythe*, in: *C'est la fin pour quoy sommes ensemble. Hommage à Jean Dufournet. Littérature, Histoire et Langage du Moyen Age*, t. I, Rennes 1980, s. 227-241. Je třeba též upozornit na to, že podobnou koncepci prostoru nalezneme i ve Froissartově Méliadoru. Cizí ostatně není ani jiným artušovským románům.

Francii dostihnout, její nejvyšší společenské vrstvy toho mohou pomocí řádného a dlouhého převychování alespoň částečně dosáhnout.

Češi a Němci (časté kronikářovo synonymum pro Čechy) se ve Froissartově schématu nacházejí spolu s většinou ostatních zemí mezi oběma krajními póly – nejsou tak odlišní jako Irové, zároveň však je zřetelně vidět propastný rozdíl mezi nimi a Francouzi.²³⁸

Některé z negativních stereotypů, jež jim kronikář přisuzuje, jsme již viděli při setkání francouzského a římského krále v Remeši. Podle Froissarta je jim vrozená hrubost a jejich způsoby mají k jemné francouzské kurtoazii velmi daleko.

Těmito nedostatky se Froissart zabývá i jinde v Kronikách; nespolehá pak jen na sílu svých slov, ale poskytuje čtenářům o „hanebném“ chování Čechů i důkazy. Ten nejpádnejší se nachází ve vyprávění o turnaji v Saint-Inglevertu, uspořádaném roku 1390 na planině mezi Boulogne a Calais.²³⁹ Ve Froissartově podání jde o velkolepé klání plné barev a detailně popsaných erbů, při kterém francouzští a angličtí rytíři svedou mnoho obdivuhodných soubojů. Stereotypní popis jednotlivých klání, dodávající čtenáři dojem zachování správného řádu, je však přerušen českým rytířem jménem Herr Hans, jež byl součástí doprovodu anglické královny Anny. Ten vyzval k souboji proslulého maršála Boucicauta, nedodržel však zavedený způsob boje a nečestně udeřil maršála do přílby. Kvůli tomuto přečinu mu mohla francouzská strana odebrat koně i zbroj, z ohledu na Angličany to ale neučinili. Český rytíř však zřejmě ještě neměl ostudy dost a vyzval dalšího z francouzských rytířů. Ten již teď neviděl důvod, proč ho ušetřit: „*Pan Renault z Roye, který byl v té době jedním z nejlepších a nejsilnějších francouzských turnajových přeborníků, ho zasáhl takovým způsobem, že vyletěl ze sedla a dopadl na zem tak tvrdě, že se všichni domnívali, že je mrtev.*“²⁴⁰ Český rytíř, jež porušil zavedené společenské rituály, byl tedy takto příkladně potrestán. A to nejen k uspokojení rozhořčených Francouzů, ale i k radosti anglických rytířů, kteří patřili do jeho vlastního tábora: „*Angličané byli velmi*

²³⁸ K podobě českých zemí a jejich obyvatel ve středověké francouzské literatuře Martin NEJEDLÝ, „V Praze jsou tři města, mnoho výstavných kostelů a lidé zbožní...“ *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, in: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník věnovaný Františku Šmahelovi, E. Doležalová, R. Novotný, P. Soukup (edd.), Praha 2004, s. 35-57; TÝŽ, *La Bohême et ses habitants vus par quatre auteurs français du Moyen Age (Guillaume de Machaut, Eustache Deschamps, Jean Froissart, Jean d'Arras)*, Listy filologické 128, 2005, s. 21-34.

²³⁹ K celé události a jejímu odrazu v soudobých historiografických pramenech Elizabeth GAUCHER, *Les joutes de Saint-Inglevert: perception et écriture d'un événement historique pendant la guerre de Cent Ans*, MA 102, 1996, s. 229-243.

²⁴⁰ „*Messire Renault de Roye qui pour ce temps estoit l'un des fors et durs jousteurs du royaume de France, le concieuvy et féry par telle manière que il le vola tout nettement hors des archons et le porta si dur à terre que on cuida qu'il fuist mort.*“ Kervyn XIV, s. 143.

potěšení, že byl takto poražen, protože v prvním souboji bojoval zcela nekurtoazním způsobem.“²⁴¹ Znovu tedy vidíme, že se Češi nacházejí zcela mimo okruh těchto dokonalých rytířů z obou zemí.

Další příklad nám může poskytnout opět člen Anniny české družiny jménem Nicle. Toho Froissart popisuje jako „veselého a pěkného rytíře podle německých zvyklostí.“²⁴² I zde tedy považuje kronikář za nutné upozornit, že se Čech nevyrovná okolí, ve kterém se právě nachází. Nicle se při anglickém tažení so Skotska dostal do sporu s muži hraběte z Huntingdonu, nevlastního bratra Richarda II. Vojáci jiného z anglických šlechticů si rozepře všimli a začali Nicla kvůli dobré královně Anně bránit. Strhla se velká bitka, ve které byli Niklovi obránci zabiti. On sám však neměl ani tolik slušnosti a cti, aby jim pomohl, neboť odešel již dávno klidně do svého příbytku.

Další z negativních vlastností českého etnika je podle Froissarta nezměrná chamtivost, která je spolu s touhou po boji vede k tomu, že se přidávají k tomu, kdo jim dobře zaplatí a neohlížejí se na jeho čest a dobré úmysly. Přesně to se mělo stát v době jülišsko-brabantské války na konci šedesátých let: „*Oba pánové [vévodové jülišský a geldernský] ve velké tajnosti oznámili svůj úmysl [válčit s Václavem Lucemburským] v říši. A protože Němci jsou chamtiví a touží mnoho získat a navíc dlouhou dobu nenašli místo, kde by mohli zažít nějaké dobrodružství, přišli ve velkém počtu, zvláště když se dozvěděli, že budou bojovat proti brabantskému vévodovi.*“²⁴³

Stejně tak se nechají najmout Bernabem a Galeazzem Viscontim, aby zamezili vzpouře utlačovaných obyvatel Lombardie.²⁴⁴

V neposlední řadě pak Češi v Kronikách projevují nezvyklý nedostatek soucitu se zajatci. To naplňuje Froissarta opravdovým děsem, obzvláště proto, že nejsou schopni rozpoznat od sebe francouzské šlechtice a v akutním nebezpečí se tak nacházejí i ti největší z pánů a králů. Své varování vkládá kronikář do úst rádcům mladého Karla VI., kteří se ho snaží odvrátit od myšlenky tažení proti vévodovi z Geldern: „*Němci jsou chamtiví a nemají*

²⁴¹ „*Les Anglois furent tous lies de ce qu'il avoit esté ainsi abatu pour la cause de ce que mal courtoisement la première jousté il avoit jousté...*“ Tamtéž.

²⁴² „...*frisces et jolis chevaliers... à l'usage d'Alemaigne...*“ Kervyn X, s. 383.

²⁴³ „*Et faisoient ces deux seigneurs leur mandement moult secrètement et bien avant en Allemaigne; et pour tant que Allemans sont convoitteus et désirent fort à gaignier, et grant temps avoit que ils n'estoient trouvés en place où ils peussent avoir nulle bonne aventure, vindrent-ils plus habondamment, quant ils sceurent de verité que ils avoient à faire contre le duc de Brabant.*“ Kervyn XIII, s. 20n.

²⁴⁴ LG II, s. 562.

s nikým slitování; zajatce přikované vsadí do stísněných vězení, pevných hradů a jiných nehostinných míst...jen aby získali velké výkupné. A když se jim zdá, že se jim podařilo zajmout velkého pána nebo urozeného a statečného muže, velmi se zaradují. Pak ho odvedou do Čech, Rakous, Bavor, Saska nebo jiných oblastí a tam ho drží v neobyvatelných hradech a věžích. Takoví lidé jsou jistě horší než Saracéni a pohani, neboť jejich obrovská touha po penězích jim vzala schopnost čest vůbec rozpoznat.“²⁴⁵

Z Froissartových slov jasně cítíme, jaký je pro něj rozdíl i mezi samotnou říší a Čechami či Rakouskem, kde by již francouzští pánové patrně vůbec nebyli schopni přežít.

Signifikantní je rovněž, že za „Němce“ kronikář pokládá vévody jülišského a geldernského či dokonce hraběte Jana z Blois, který s Vilémem Jülišským vedl o vládu nad Geldernem dlouholetou válku, nikoliv však již jejich sousedy Václava Lucemburského, Jana Brabantského, Viléma Hennegavského či Albrechta Hennegavsko-Holandského, jejichž panství byla součástí říše stejně jako Geldern a Jülich. Ostatně Froissart sám pocházel z Hennegavska a označit se za Němce by ho ani náhodou nenapadlo. Naopak při cestě do Béarnu popisuje vřelé přijetí, jehož se mu všude dostávalo, „protože jsem Francouz.“²⁴⁶ V tomto případě má sice Froissart na mysli především své jazykové schopnosti, k těm však neodmyslitelně patří i sounáležitost s francouzskou kulturou a způsoby.²⁴⁷ Jde tedy o další důkaz toho, že Froissartova koncepce prostoru nemá s geografii mnoho společného.

Ani v případě Čech a Čechů však není Froissartův odsudek absolutní. Zatímco vzhledem k Francii či Anglii nemohou obstát, o poznání lépe vycházejí ze srovnání s některými dalšími okrajovými zeměmi. Příklad můžeme nalézt v příběhu křesťanských rytířů, kteří se snažili zcela neorganizovaně a zmateně uprchnout před Turky po bitvě u Nikopole. Podařilo se jim dojít do Valašska, které bylo podle Froissarta kdysi dobyt na Turcích a jeho obyvatelé poté násilím christianizováni. Rytíři se tu dočkali velmi

²⁴⁵ „...ils sont convoiteus durement plus que nulles autres nations et si n'ont quelque pitié de nulluy puis que ils en sont seigneurs, mais les mettent en prisons destroittes et en ceps merveilleus, en fors chasteaulx, en grésillons et en maint autres atournemens de prisons...pour attraire plus grant raenchon. Et quant ils sentent que ils ont à prisonnier un grant seigneur ou ung noble et vaillant homme, ils en sont trop grandement resjouis: si les enmainent en Boesme ou en Austeriche, en Bavière ou en Sassonne ou aultre parte, et là les tendront en chasteaulx ou dongons inhabitables. Certes tels gens valent pis que Sarrasins, ne payens, car la grant ardeur de convoitise, que ils nt en euls, leur tolt toute la cognoissance d'honneur.“ Kervyn XIII, s. 102.

²⁴⁶ „...lequel me receipt moult liement, pour la cause de ce que j'estoit Franchois...“ SHF 12, s. 75.

²⁴⁷ Viz George T. DILLER, „Pour la cause de ce que j'estoit françois.“ *Langue(s) et loyauté(s) dans les Chroniques de Froissart*, MA 104, 1998, s. 461-472.

nepříjemného přijetí: „Strážci bran, cest, měst a hradů této země jménem Valašsko nechali křesťany pokojně vejít...ale ráno, když se rytíři chtěli rozloučit, obrali je o všechno, co měli při sobě, oblékli je do prostých košil a dali jim trochu peněz, ale jen tolik, aby přežili den; tuhle milost však učinili pouze šlechticům. Všechny ostatní, kteří nebyli urození, svlékli do naha, ohavně zbili a neměli s nimi žádného slitování.“²⁴⁸ V celém Valašsku i Uhrách jim pak nikdo nechtěl podat ani kousek chleba ani poskytnout přístřeší. Velkou úlevou pro ně poté podle Froissarta bylo, když konečně dorazili do Rakous: „Tam byli přijati trochu vlídněji dobrými lidmi, kteří se nad nimi slitovali, oblékli je a rozdělili se s nimi o svůj majetek; a stejně tak činili lidé v českém království. Kdyby totiž byli Němci tak tvrdí jako Uhři, nebyli by se rytíři vrátili, ale zemřeli by cestou hladem a žízní.“²⁴⁹

Jak vidno, ani v případě Čech není Froissartovo vyprávění pouze černobílé, když jsou jejich obyvatelé přes všechny své negativní vlastnosti schopni projevit vůči francouzským rytířům tolik dobroty.

²⁴⁸ „Les gardes des ports et des passages, des villes et des chasteaux de celle contree nommee Blacquie, laissoient entrée et venir assez legierement les crestiens...mais au matin, au prendre congié, ilz tolloient aux chevalliers et escuiers tout ce que ilz avoient et les mettoient en une povre cottelle et leur donnoient ung petit d'argent pour passer la journee tant seullement: celle grace faisoient ilz aux gentilz hommes. Et les aultres gros varlés, qui point n'estoient gentilz homes, ilz les despouloient tous nudz et les battoient vilainement et n'en avoient nulle pitié.“ LG II, s. 625.

²⁴⁹ „Et endurerent ce dangier les passans jusques à tant que ilz furent venus à Vienne on Ostrice. Là furent ilz recoeilliés ung peu plus doucement des bonnes gens, qui en orent pitié et revestoient les nudz et departoient de leurs biens, et ainsi tout parmy le roialme de Boesme. Car se ilz euissent trouvé aussi durs les Allemans comme ilz firent les Hongres, ilz ne peussent estre retournez, mais fuissent tous mors de froit et de fain sur les chemins.“ LG II, s. 652n.

6. Závěr

Při prohloubeném studiu kroniky Jeana le Bela a díla jeho následovníka Jeana Froissarta se ukazuje, že místo, které je v nich vyhrazeno českým králům, není v porovnání s ostatními protagonisty srovnatelného postavení nijak veliké. Vysvětlením snad může být fakt, že se autoři podle svých slov zabývají především událostmi probíhajícího anglo-francouzského konfliktu a děním v obou zneprátelených zemích. Do této konfrontace sice čeští králové zasahovali, rozhodně však ne v takové míře, jako to činila západoevropská šlechta. V souvislosti s tím je však pozoruhodné, že ani Jan Lucemburský, tedy ten z českých králů, který se válce samotné osobně angažoval nejvíce, se v kronikách nevyskytuje o nic častěji než jeho příbuzní. I na takto omezeném prostoru však každý z kronikářů představil jednotlivé Lucemburky osobitým a často i dost odlišným způsobem.

Předem je však třeba poznamenat, že ani v jedné kronice nenalezneme doklady příslušnosti českých králů k nadosobní lucemburské dynastii ani vědomí dynastického myšlení. Jean le Bel toto hledisko zcela pomíjí, u Froissarta pak přízvisko „*Lucemburský*“ používá pouze v několika málo nesourodých případech.¹ Článek, který všechny Lucemburky spojuje, lze hledat v jejich blízkém příbuzenství, které je naopak zdůrazňováno velmi často v přívlastku „*Český / z Čech*“, jenž se vyskytuje prakticky u všech příslušníků lucemburské dynastie bez ohledu na to, zda v Čechách žili či byli českými králi.

Přejdeme však nyní již k obrazu jednotlivým Lucemburkům, tak jak jej kronikáři svým čtenářům předkládají.

Jan Lucemburský je na rozdíl svých synů v obou kronikách zobrazen velmi podobně, jako věrný spojenec francouzského království, za jehož suveréna položí nakonec i život. Oba autoři odkazují i na hrdinský mýtus, který ho již v této době provázel, i když se tak děje v mnohem menší míře než bychom čekali vzhledem k jeho ohlasu rytířské pověsti krále Jana v jiných soudobých dílech. Vezmeme-li však v úvahu rozdílnou kompozici obou kronik, vyjeví

¹ Rodovým adjektivem jedenkrát označuje krále Jana při popisu bitvy u Kresčaku a vzhledem k tomu, že zde stejným způsobem mluví i jeho otcí, jde v Kronikách o jediný doklad, ze kterého by se dalo usuzovat na existenci dynastické ideje. Jedná se však o případ zcela ojedinělý a Froissart se k němu již ani v náznacích nevrátí. Když nazve přízviskem „*Lucemburský*“ Karla IV. při vyprávění o milánských vévodech, činí tak už bez jakéhokoli vysvětlení či rodových vazeb.

se nám Jan Lucemburský pokaždé v jiném světle. Pro Jeana le Bela, jenž se netají svou nechtí k domnělým osobním kvalitám francouzského krále Filipa VI. a neustále ho pranýřuje pro zbabělost a slabou vládu, je právě jeho spojenec Jan Lucemburský oním správným králem a rytířem, který se může směle postavit kanovníkovu oblíbenému hrdinovi, anglickému králi Eduardovi III.. Na skvělé vlastnosti obou králů pak čtenáře neustále upozorňuje používáním shodného přívlastku „*noble*“, jehož symbolický význam v kronice sám podrobně vysvětluje.

Jean Froissart do svých Kronik sice převzal většinu díla svého předchůdce, v jeho podání však již rozhodně nenajdeme tak výraznou polarizaci anglického a francouzského krále. Příkladem dobrého panovníka je tu sám Filip VI. a Jan Lucemburský se musí spokojit s úlohou vznešeného dvořana, který svou královskou důstojností dodává již tak skvělému Filipovu dvoru další lesk. Ze stínu francouzského krále se tak odpoutává až u Kresčaku, kde je jeho hrdinství ve Froissartově podání velmi důležitým kompozičním prvkem v líčení samotné bitvy.

Portrét Karla IV. v obou dílech je již na první pohled velmi odlišný. V le Belově podání je to příkladný panovník, jenž svůj titul římského krále a císaře získá přes veškeré obtíže mírovou cestou a pokojné řešení sporů pak více či méně úspěšně prosazuje i nadále. Odměnou je mu jednotná podpora celé římské říše. Froissartův obraz Karla IV. je mnohem rozporuplnější. kupodivu se z něj téměř úplně vytratil aspekt krále-mírotvůrce, snad i proto, že většinu pasáží, kde le Bel Karla IV. takto představuje, Froissart vůbec nepřevzal. Mluví však o dvornosti, s jakou císař vítá vznešené hosty a o jeho reprezentativním vystupování. Příznivě Karel vychází též ze srovnání s Ludvíkem Bavořem. Přesto se ve Froissartově líčení objevuje i několik nepříliš lichotivých prvků. Jde především o častý motiv peněz, kterými císař nechává ovlivnit svá rozhodnutí či jejich prostřednictvím prosazuje své cíle. Všimnout si můžeme též tendence řešit spory spíše cestou vojenskou než mírovou.

Velmi odlišně je v obou kronikách představen i nejmladší Janův syn Václav Lucemburský. Zde je ovšem příčina zřejmá. Le Bel si k Václavovi nikdy žádné osobnější vazby nevytvořil; prezentuje ho proto čtenářům jako Karlova bratra a jednoho z říšských knížat, který navíc není ani úspěšným vojevůdcem ani příliš prozíravým vládcem, což ho po prohraných válkách stojí velkou část rodového majetku. Pro Froissarta byl naopak tento uměnímilovný vévoda jedním z nejdražších patronů. V důsledku těchto osobních sympatií předčí Václav

v Kronikách nejen své lucemburské příbuzné, ale i všechny své současníky. Froissart mnohokrát píše o jeho bruselském dvoře proslulém slavnostmi a turnaji. Zároveň však až nevídaným způsobem oslavuje vévodovu osobnost, ve které se podle něj spojují všechny křesťanské i panovnické ctnosti s dokonale kurtoazním a rytířským chováním. V jeho podání nenalezneme žádné z negativních rysů, jež Václavovi přisuzoval Jean le Bel. Václav Lucemburský je tu pánem, pro něhož nejsou žádné pocty a tituly příliš velké a vznešené, což uznává i jeho císařský bratr, když na něj přenáší své pravomoci ochránce veřejného pořádku.

Při zkoumání obrazu Václava IV. a jeho bratra Zikmunda jsme odkázáni pouze na Kroniky Jeana Froissarta, protože dílo jeho předchůdce končí již na počátku šedesátých let. Oba králové, a Zikmund obzvláště, jsou zde pak představeni v mnoha odlišných, často až protikladných úlohách.

Václav IV. vystupuje v Kronikách převážně jako římský král. Froissart krátce mluví o jeho vzestupu po smrti Karla IV. a na samotném konci Kronik i jeho sesazení z římského trůnu. Právě u Václava však Froissart nezapomíná ani na titul českého krále a české království je také místem, do kterého je Václav IV. kurfiřty po svém sesazení promptně poslán zpět. V dvacetiletém intervalu mezi těmito dvěma událostmi se Václav IV. v Kronikách objevuje nejčastěji v polovině devadesátých let, kdy se francouzský král Karel VI. s jeho pomocí pokouší vyřešit papežské schizma. Stejně jako na jiných místech, i zde však pozorujeme Froissartovu tendenci oslabovat Václavovu iniciativu v celé záležitosti, aby mohl lépe vyzdvihnout zásluhy Karla VI.. Vysloveně negativně se k Václavovi staví při popisování jeho domnělých zásahů do nástupnictví v Uhrách a při vylíčení jeho charakteru, jenž je ovšem odvozen nikoliv z osobních vlastností, ale podle královy etnické příslušnosti.

Zikmundovi Lucemburskému pak v Kronikách ze všech Lucemburků náleží nejrozporupnější portrét. Neustále se pohybuje jakoby ve dvou rovinách, které se v postatě nikdy nespojí, i když se často blízce dotýkají. V jedné z nich je Zikmund uzurpátorem uherského trůnu, který získal násilím pomocí těch nejhorších výhrůžek proti vůli celého království. Naprostý nedostatek kurtoazního cítění projevuje i v ojedinělé epizodě zasazené do doby vyjednávání s Turky po bitvě u Nikopole, když zadržuje dary, které sultánovi poslal francouzský král. Právě v době francouzského tažení je však Zikmund zobrazován zcela protichůdně jako

dobrý a milovaný král znalý společenských pravidel a rituálů, jenž je zároveň zapáleným křesťanem a na Západě se od něj očekávají navzdory nedávnému neúspěchu mnohá další tažení proti Osmanskému impériu. Přes veškerou pozitivní charakteristiku je však i zde možné pozorovat podobnou tendenci oslabování královské autority, jakou jsme viděli v případě Václava IV.. Zikmund je zastíněn nejen Karlem VI., který je představen jako pravý organizátor celého tažení, ale i francouzskými rytíři, kteří při tažení samotném opomíjejí přirozenou autoritu, která by mu jako králi a vůdci výpravy měla náležet.

Zmínky o českém království jako takovém či jeho obyvatelích jsou dosti vzácné. U Jeana le Bela je najdeme pouze díky královskému titulu Jana Lucemburského. Ve Froissartově mnohem strukturovanějším díle však již můžeme Čechy nalézt i jako součást jeho propracované koncepce prostoru a „národů“, které ho obývají. Čechy spolu s většinou ostatních evropských zemí v ní mají místo jako nepřiliš civilizovaná a poněkud drsná země, jejíž obyvatelé jsou stereotypně hrubí a chamtiví. Při styku s Francouzi či Angličany, představiteli dvorného chování a mravních zásad, pak všeobecně projevují neodpuštělné nedostatky v kurtoazní výchově. Ani v tomto případě však Froissart není zcela kategorický a ze srovnání z některými ostatními „periferiemi Evropy“, jako jsou např. Valašsko či Uhry, vycházejí Čechy v poněkud lepším světle.

Seznam použitých zkratk

Annales E.S.C.	Annales. Economie. Sociétés. Civilisation.
AUC Phil et Hist	Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica
ČČH	Český časopis historický
ČsČH	Československý časopis historický
DaS	Dějiny a současnost
HO	Historický obzor
Kervyn	Jean Froissart, <i>Chroniques</i> , ed. Kervyn de Lettenhove
Le Bel	Jean le Bel, <i>Les Vraies Chroniques</i> , ed. M. L. Polain
LG	Jean Froissart, <i>Chroniques</i> , ed. P. F. Ainsworth, G. T. Diller, A. Varvaro,
MA	Le Moyen Age
RH	Revue Historique
red. rkp. A/B	Jean Froissart, <i>Chroniques</i> , redakce rukopisu A/B
red. rkp. Amiens	Jean Froissart, <i>Chroniques</i> , redakce rukopisu Amiens
red. rkp. Rome	Jean Froissart, <i>Chroniques</i> , redakce rukopisu Rome
SHF	Jean Froissart, <i>Chroniques</i> , ed. S. Luce, G. Raynaud, L. Mirot, A. Mirot

Bibliografie

1. Prameny

FROISSART, Jean, *Chroniques*, ed. Kervyn de Lettenhove, 25 sv., Bruxelles 1867-1877

FROISSART, Jean, *Chroniques*, edd. S. Luce, G. Raynaud, L. Mirot, Société de l'Histoire de France, 15 sv., Paris 1868-1975

FROISSART, Jean, *Chroniques*, edd. P. F. Ainsworth, G. T. Diller, A. Varvaro, Le livre de poche, coll. Lettres Gothiques, 2 sv., Paris 2001-2004

FROISSART, Jean, *Méliador*, ed. A. Longnon, Paris 1895-1899, 3 sv.

FROISSART, Jean, *Prison Amoureuse*, ed. A. Fourier, Paris 1974

Les Voeux du héron, Société des bibliophiles de Mons, 8, 1939.

LE BEL, Jean, *Les vraies chroniques des Messire Jehan Le Bel*, ed. M. L. Polain, 2 sv., Bruxelles 1863

Li dis des VIII blasons, ed. A. Tobler, Jahrbuch für romanische und englische Literatur 5, 1864, s. 211-221

Mynne oder Gesellschaft, ed. K. Matthaei, Deutsche Texte des Mittelalters 24: Mittelhochdeutsche Minnereden I, s. 65-73, Berlin 1913

Oeuvres Completes d'Eustache Deschamps, ed. Q. de St.-Hilaire, G. Raynaud, 11 sv., Paris 1878-1904

Oeuvres de Guillaume de Machaut, ed. H. Hoepffner, 3 sv., Paris 1908-1921

Zbraslavská kronika, př. F. Heřmanský, Praha 1976

2. Literatura

AINSWORTH, Peter F., *Style direct et peinture des personnages chez Froissart*, Romania 93, 1972, s. 498-522

ATTEN, Alain, *Die Luxemburger in der Schlacht von Crécy*, in: Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346 (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, Centre Universitaire de Luxembourg), M. Pauly (ed.), Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal, sv. 115, Publications du CLUDEM, sv. 14, Luxembourg 1997, s. 567-596

- AUTRAND, Françoise, *Charles V*, Paris 1994
- TÁŽ, *Charles VI. La folie du roi*, Paris 1986
- TÁŽ, *Pouvoir et société en France (XIVe-XVe siècles)*, Paris 1974
- BAUM, Wilhelm, *Císař Zikmund. Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996
- BENEŠOVSKÁ, Klára, *Les résidences du roi Jean de Bohême: Leur fonction de représentation*, in: King John of Luxembourg (1296-1346) and the Art of his Era, Klára Benešovská (ed.), Praha 1998, s. 117-131
- BLÁHOVÁ, Marie, MAŠEK, Richard, *Karel IV.: Státnické dílo*, Praha 2004
- BOBKOVÁ, Lenka, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, HO 6, 1995, 7-8, s. 164-172; 9-10, s. 215-223
- BOBKOVÁ, Lenka, HOLÁ, Mlada (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku*, Praha, 2005
- TÁŽ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, IVa, IVb, Praha-Litomyšl 2003
- BOIVIN, Jeanne-Marie, *L'Irlande et les Irlandais dans l'œuvre de Froissart: Métamorphoses d'un mythe*, in: C'est la fin pour quoy sommes ensemble. Hommage à Jean Dufournet. Littérature, Histoire et Langage du Moyen Age, t. I, Rennes 1980, s. 227-241
- BRADDY, Haldeen, *Shakespeare's Puck and Froissart's Orthon*, Shakespeare Quarterly 7, 1956, s. 276-280
- CARTIER, Normand R., *The Lost Chronicle*, Speculum 36, 1961, s. 424-434
- CAZELLES, Raymond, *Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg roi de Bohême*, Bourges 1947
- TÝŽ, *La société politique et la crise de la royauté sous Philippe de Valois*, Paris 1958
- COLE-BAKER, Georgina R., *The Date of the Emperor Henri VII's Birth*, The English Historical Review 35, 1920, s. 224-231
- CONTAMINE, Philippe, *La guerre de Cent Ans*, ed. QSJ?, Paris 1968 (obn. vyd. 1994)
- TÝŽ, *Politique, culture et sentiment dans l'Occident de la fin du Moyen Âge: Jean l'Aveugle et la royauté française*, in: Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346 (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, Centre Universitaire de Luxembourg), M. Pauly (ed.), Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal, sv. 115, Publications du CLUDEM, sv. 14, Luxembourg 1997, s. 343-341
- TÝŽ, *Válka ve středověku*, Praha 2004

CRAECKER-DUSSART, Christiane de, *L'expédition d'Henri VII en Italie et les sources liégeoises*, MA 106, 2000, 3-4, s. 513-544

DEVIOSSE, Jean, *Jean le Bon*, Paris 1985

DILLER, George T., *Attitudes chevaleresques et réalités politiques chez Froissart. Microlectures du premier livre des Chroniques*, Genève 1984

TÝŽ, „*Pour la cause de ce que j'estoit françois.*” *Langue(s) et loyauté(s) dans les Chroniques de Froissart*, MA 104, 1998, s. 461-472

TÝŽ, *Robert d'Artois et l'historicité des Chroniques de Froissart*, MA 86, 1980, s. 217-231

DRŠKA, Václav, *Poslední císař středověku*, HO 7, 1996, 7-8, s. 146-152

TÝŽ, *Zikmund Lucemburský. Liška na trůně*, Praha 1996

EHLERS, Joachim, MULLER, Heribert, SCHNEIDMÜLLER, Bernd, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003

FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana, *Lucembursko mezi Francií a Římskou říší: Cesta Václava I. k moci (1334-1354)*, in: *Korunní země v dějinách českého státu I. Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném dne 4. 6. 2002, L. Bobková (ed.), Praha 2003, s. 293-351

FAVIER, Jean, *La guerre de Cent Ans*, Paris 1980

FEBVRE, Lucien, *Honneur et Patrie*, Paris 1996

FOULET, Lucien, *Étude sur le vocabulaire abstrait de Froissart. Ordonnance*, Romania 67, 1942-3, s. 145-216

GAUCHER Elizabeth, *Les joutes de Saint-Inglevert: perception et écriture d'un événement historique pendant la guerre de Cent Ans*, MA 102, 1996, s. 229-243

GREIMAS, Algirdas Julien, *Dictionnaire de l'ancien français*, Paris 2001

GUENÉE, Bernard, *État et nation en France au Moyen Age*, RH 237, 1967, s. 17-30

TÝŽ, *Histoires, annales, chroniques. Essai sur les genres historiques au Moyen Age*, Ann. E.S.C. 28, 1973, s. 997-1016

TÝŽ, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1980

HARF-LANCNER, Laurence, *De la prouesse du chevalier à la gloire du clerc: les prologues des Chroniques de Froissart*, in: *Seuils de l'oeuvre dans le texte médiéval*, E. Baumgartner, L. Harf-Lancner (edd.), I, Paris 2002, s. 147-175

HARF-LANCNER, Laurence, LE GUAY, Marie-Laeticia, *L'illustration du livre IV des Chroniques de Froissart: Les rapports entre texte et image*, MA 96, 1990, s. 93-112

TÁŽ, *Une légende mélusinienne dans les Chroniques de Froissart: L'histoire du Seigneur de Coarraz et de son serviteur Horton*, in: Mélusines continentales et insulaires, J.-M. Boivin, P. MacCana (edd.), Paris 1999, s. 205-221

HAY, Denys, *Annalists and Historians. Western Historiography from the VIIIth to the XVIIIth Century*, London 1977

HENNEMAN, John Bell, *The Military Class and the French Monarchy in the Late Middle Ages*, *The American Historical Review* 83, 1978, s. 946-965

HILSCH; Peter, *Johann der Blinde in der deutschen und böhmischen Chronistik seiner Zeit*, in: Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346 (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, Centre Universitaire de Luxembourg), M. Pauly (ed.), Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal, sv. 115, Publications du CLUDEM, sv. 14, Luxembourg 1997, s. 21-35

HLAVÁČEK, Ivan, *Studie k diplomatice Václava IV., IV. Itinerář krále Václava IV. (1361-1419)*, ČsČH 10, 1962, s. 64-94

TÝŽ, *Wenzel (IV.) und Giangaleazzo Visconti*, in: Reich, Regionen und Europa im Mittelalter und Neuzeit, P. Moraw (ed.), *Historische Forschungen* 67, Berlin 2000, s. 203-226

HOENSCH, Jörg K., *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu. 1307-1437*, Praha 2003

HOUSLEY, Norman, *Crusading and Warfare in Medieval and Renaissance Europe*, London 2001

TÝŽ, *The Later Crusades*, Oxford 1992

HUIZINGA, Johan, *Podzim středověku*, Jinočany 1999

LODS, Jeanne, *Les poésies de Wenceslas et le Méliador de Froissart*, in: C'est la fin pour quoy sommes ensemble. Hommage à Jean Dufournet. Littérature, Histoire et Langage du Moyen Age, t. I, Rennes 1980, s. 205-218

JORIS, André, *Autour du Devisement du Monde. Rusticien de Pise et l'empereur Henri VII de Luxembourg (1310-1313)*, MA 100, 1994, 3-4, s. 353-368

KAVKA, František, *Čeští panovníci a „stoletá válka“*, DaS 17, 1995, 1, s. 16-21, 2, s. 7-14

TÝŽ, *Vláda Karla IV. za jeho císařství I-II. (1355-1378)*, Praha 1993

TÝŽ, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993

LECHAT, Didier, *Prolixité et silence dans les prologues de quelques dits de Machaut et de Froissart*, *Seuils de l'oeuvre dans le texte médiéval*, edd. E. Baumgartner, L. Harf-Lancner, I, Paris 2002, s. 131-145

MARGUE, Michel, „*Regum de stirpe*“ – *la prince et son image. Donations, fondations et sépultures des Luxembourgs dans leurs terre d'origine (première moitié du XIVe siècle)*, in: King John of Luxemburg (1296-1346) and the Art of his Era, Klára Benešová (ed.), Praha 1998, s. 100-116

TÝŽ, *Jean de Luxembourg, prince idéal et chevalier parfait: aux origines d'un mythe*, *Medievala Historica Bohemica* 5, 1998, s. 11-26

MARTIN, Geoffrey H., *John the Blind: The English Narrative Sources*, in: Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346 (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, Centre Universitaire de Luxembourg), M. Pauly (ed.), Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal, sv. 115, Publications du CLUDEM, sv. 14, Luxembourg 1997, s. 83-92

McKISACK, May, *The Fourteenth Century. 1307-1399*, The Oxford History of England, Oxford 1959

MEDEIROS, Marie-Thérèse de, *De l'Ourthe a la Tyne: Jean le Bel, un précurser de la destruction des mythes?*, in: C'est la fin pour quoy sommes ensemble. Hommage à Jean Dufournet. Littérature, Histoire et Langage du Moyen Age, t. II, Paris 1993, s. 949-953

TÁŽ, *Hommes, terres et histoire des confins. Les marges méridionales et orientales de la Chrétienté dans les Chroniques de Froissart*, Paris 2003

TÁŽ, *Le pacte encomiastique. Froissart, ses Chroniques et ses mécènes*, MA 94, 1988, s. 237-255

TÁŽ, *Voyage et lieux de mémoire. Le retour de Froissart en Angleterre*, MA 98, 1992, s. 419-428

MENACHE, Sophia, *Mythe et symbolisme au début de la Guerre de Cent Ans. Vers une conscience nationale*, MA 89, 1983, s. 85-97

MENDL, B., QUICKE, F., *Les Relations politiques entre l'empereur et le roi de France de 1355 a 1356*, *Revue belge de Philologie et d'Histoire* 8, 1929, s. 469-512

NEJEDLÝ, Martin, „*Do jakého Pruska nás to ten admirál zavlékl?*“ *Periferie Evropy pohledem kronikáře Jeana Froissarta*, AUC Phil et Hist 1, *Studia Historica* 55, 2003, s. 345-360

TÝŽ, *Fortuny kolo vrtkavé. Lásky, moc a společnost ve středověku*, Praha 2003

TÝŽ, *Froissartovy Kroniky, diplomatický materiál a heroldové*, AUC Phil et Hist 2, *Z pomocných věd historických* 12, s. 91-102

TÝŽ, *Kroniky Jeana Froissarta a jejich snaha o hierarchické uspořádání světa*, ČČH 94, 1996, s. 481-527

TÝŽ, *La Bohême et ses habitants vus par quatre auteurs français du Moyen Age (Guillaume de Machaut, Eustache Deschamps, Jean Froissart, Jean d'Arras)*, Listy filologické 128, 2005, s. 21-34

TÝŽ, *La représentation des pouvoirs et des hiérarchies dans les Chroniques de Jean Froissart*, Villeneuve d'Ascq 1999

TÝŽ, *Les „relations internationales“ dans les Chroniques de Jean Froissart (L'image de l'espace et de l'autre en service de sa vision du monde)*, Prague Papers on History of International Relations I, 1990, s. 22-44

TÝŽ, „V Praze jsou tři města, mnoho výstavných kostelů a lidé zbožní...“ *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, in: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník věnovaný Františku Šmahelovi, E. Doležalová, R. Novotný, P. Soukup (edd.), Praha 2004, s. 35-57

NICHOLS, Jr., Stephen G., *Discourse in Froissart's Chroniques*, Speculum 39, 1964, s. 279-287

PALMER, John J. N., *Cristendom and the Turk, 1377-1399*, London 1972

PARIS, Paulin, *Nouvelles recherches sur la vie de Froissart*, Paris 1860

PASTOUREAU, Michel, *Une histoire symbolique du Moyen Age occidental*, Paris 2004

PRIOULT, Albert, *Un poète voyageur. Guillaume de Machaut et la Reize de Jean l'Aveugle, roy de Bohême, en 1328-1329*, Les Lettres Romanes 4, 1950, s. 3-29

SAVAGE, Henry L., *Enguerrand de Coucy VII and the Campaign of Nicopolis*, Speculum 14, 1939, s. 423-442

SEIBT, Ferdinand, *Karel IV. Císař v Evropě (1346-1378)*, Praha 1999

SLEIDERINK, Remco, *Dichters aan het Brabantse hof (1356-1406)*, http://www.dbnl.nl/tekst/slei001dich01/slei001dich01_0001.htm

Jiří SPĚVÁČEK, *Bitva u Crécy-en-Ponthieu, její příčiny a průběh bojových akcí*, HO 2, 1996, s. 153-156

TÝŽ, *Jan Lucemburský a jeho doba. 1296-1346*, Praha 1994

TÝŽ, *Karel IV. Život a dílo. 1316-1378*, Praha 1980

TÝŽ, *Král diplomat. Jan Lucemburský. 1296-1346*, Praha 1982

TÝŽ, *Václav IV. 1361-1419*, Praha 1986

ŠMAHEL, František, *Cesta Karla IV. do Francie. 1377-1378*, Praha 2006

ŠUSTA, Josef, *Dvě knihy českých dějin, II. Počátky Lucemburské. 1308-1320*, Praha 2002

- THOMSON, S. Harrison, *Learning at the Court of Charles IV*, *Speculum* 25, 1950, s. 1-20
- TIPTON, Charles L., *The English at Nicopolis*, *Speculum* 37, 1962, s. 528-540
- TYSON, Diana B., *Jean le Bel: portrait of a chronicler*, *Journal of Medieval History* 12, 1986, s. 315-332
- URBAN, Jan, *Kresčak. 26. srpna 1346*, Praha 2000
- VERGER, Jacques, *Une autorité universelle? L'Université de Paris et les princes européens au Moyen Age*, in: Reich, Regionen und Europa im Mittelalter und Neuzeit, P. Moraw (ed.), *Historische Forschungen* 67, Berlin 2000, s. 515-526
- VOLTMER, Ernst, *Johann der Blinde in der italienischen und französischen Chronistik seiner Zeit*, in: Jean l'Aveugle. Comte de Luxembourg, roi de Bohême. 1296-1346 (Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes. 22.-26- October 1996, Centre Universitaire de Luxembourg), M. Pauly (ed.), *Publications de la Section historique de l'Institut grand-ducal*, sv. 115, *Publications du CLUDEM*, sv. 14, Luxembourg 1997, s. 37-81
- WILKINS, Nigel, *A Pattern of Patronage: Machaut, Froissart and the House of Luxembourg and Bohemia in the Fourteenth Century*, *French Studies* XXXVII, 1983, s. 257-284
- ZINK, Michel, *Froissart et le temps*, Paris 1998

The House of Luxembourg and Bohemia in the Fourteenth Century

French Chronicles

Since the beginning of the fourteenth century the Czech kings and their kingdom started to make significant appearance in the French chronicles. The sudden interest of contemporary historians was sparked mainly by the ascension of the Luxembourgian dynasty to the Czech throne in 1310. The relations that existed for a long time between France and Luxembourg were thus transferred to Bohemia, whose young king John the Blind soon became a French ally in the ongoing conflict with England.

To the history of the Warfare, which is traditionally called the Hundred Years War, are devoted also the works of two of the most important late-medieval writers, Jean le Bel of Liege and Jean Froissart of Valenciennes. Modern historians have had for a long time a tendency to dismiss their chronicles (Froissart's in particular) as historically inaccurate and thus unreliable sources. But such a refusal implies a serious misunderstanding of both authors' intention, for their main goal was not to precisely narrate the facts but rather to adjust them to better suit their idealised image of social order. Bearing that in mind we can clearly see that the presence of Czech kings in Froissart's and le Bel's chronicles does not generally reflect their real deeds, but rather the symbolic part they play to enhance the glory of the French sovereign.

Due to the different concepts of both authors, the parts of the Czech kings in their works somewhat differ. Le Bel's John the Blind is the most noble and influential of French allies and certainly a better king than the French king himself. John's eldest son Charles IV is portrayed as a peace-loving Roman emperor and his youngest son Wenceslas, the duke of Luxembourg and Brabant, as a somewhat imprudent and not a very successful prince. Froissart's John the Blind is not so much the ideal king, as one of the noble courtiers at Philip VI's court. Charles IV lets occasionally colour his decisions by money and it seems he has an inclination to solve quarrels by arms rather than by negotiations. Duke Wenceslas, Froissart's beloved patron, is on the contrary one of the best and most virtuous princes of Froissart's many acquaintances. As for the portraits of emperor Charles's sons, Roman king Wenceslas IV and Hungarian king Sigismund, we rely solely on Froissart's narration as le Bel's chronicle concludes in 1361. Froissart's portrait of both kings is highly diversified. They help the French king to solve the ecclesiastical schism and to fight against Turkish menace. Their manners are however often described as discourteous, mainly due to stereotypes that Froissart attributes to all Czechs, which he does with all European nations.

Seznam příloh

I. Titulní list Froissartových Kronik, okolo roku 1400

z levého horního rohu: francouzský král Filip VI., kastilský král Alfons XI., anglický král Eduard III., flanderský hrabě Vilém III.

rkp. The Hague, Koninklijke Bibliotheek, 72 A 25, fol. 1

II. Bitva u Casselu, iluminace z Froissartových Kronik, 15. st.

rkp. Richelieu, Bibliothèque Nationale de France, fr. ms. 2643, fol. 28v

III. Bitva u Casselu, iluminace z Froissartových Kronik, okolo roku 1400

rkp. The Hague, KB, 72 A 25, fol. 24

IV. Bitva u Kresčaku, iluminace z Froissartových Kronik, 15. st.

rkp. Richelieu, BNF, fr. ms. 2643, fol. 165v

V. Eduard III. počítá padlé po bitvě u Kresčaku, iluminace z Froissartových Kronik, okolo roku 1400

rkp. The Hague, KB, 72 A 25, fol. 144

VI. Bitva u Nikopole, iluminace z Froissartových Kronik, 15. st.

rkp. Richelieu, BNF, fr. ms. 2646, fol. 220

II.

III.

grans legiers que chun vouloit
monstrer sa puissance. Et ne
nul homme combien il fust
present a la roice qui sceut
ne vust ymaginer ne teor
de la verite. Et speciallement
de la partie des frans tant
y eut pour arroy et petite
ordonnance de leurs grans
comore qui estoient sans
nombre. Et ce que ie scay
de leurs besongnes et ordon
nances et ce que ie deuse
my et detennement y eut ce

lunt de lay seut et a pame
le plus par moult d'illans
hommes d'ungleterre freres
et divers tant cheualiers
comme autres qui moult
entendement auferent
leur comenant. Et aussi
par les gens de neys rebui
de huy nault qui furent
tous poutre deses le Roy
yble de france. Et ple de la
bataille de cency entre le roy de
france et le roy d'ungleterre.

à retenir Comment le Roy d'Angleterre fist
nombrer les mors et quis sen gavy de crecy
et vint jusques devant Calais et comment
le Roy de France retourna a paris

En ce temps d'ancien
 le roy henry de bon
 epiere lettres mist
 douces et moult a
 mables au roy de france sy nota
 blement que par un carchyue
 de bouquiere et de roy de ses cheval
 liers. Et estoit contenu en ses
 lettres d'ice enant parue de l'estat
 s'affaire de l'aimour machin
 et comment ledit amouur
 se paroit au roy l'aimour mande
 au roy de bouquiere que il le ve
 uie confiere au mistice de son

roy et de l'aimour se auant
 que il venoit a romme et feroit
 son cheual megnier auant
 l'estel sainte pierre a romme et ce
 uie la son siege imperial. Et
 a mesme son puer de confia
 tiable en sa compagnie et ro
 le plus grant baron du roy
 de france: tenoit d'ice en sa loy
 il n'en souloit auoir que le tite
 et le nom de seignour. Si
 avoit le roy de bouquiere p ses
 lettres au roy de france que il
 voullist entendre ad ce et fu en

H. 11630
 KARLOVA UNIVERZITA
 FAKULTA
 F. 11630

VI.

HISTORICKÝ KABINET
 nám. Jana Palacha 2
 116 30
 PRAHA 1
 KARLOVA UNIVERZITA FAKULTA F. 11630